

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

PhDr. Mgr. Daniel Hanuš, LL.M., MBA

Ohrožené dítě v právu soukromém a veřejném

Disertační práce

Školitel: Prof. JUDr. Alena Macková, Ph.D.

Studijní program: Teoretické právní vědy – Občanské právo

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 31. 05. 2022

Prohlašuji, že jsem předkládanou disertační práci vypracoval samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 646 874 znaků včetně mezer.

PhDr. Mgr. Daniel Hanuš, LL.M., MBA

V Praze dne 31. 5. 2022

Obsah

Úvod.....	7
1. Metodologie a metody výzkumu	17
1.1. Výzkumné metody	19
1.2. Metody právně sociologického výzkumu (sociologická jurisprudenc)	21
1.3. Metody logické a metoda komparatistická	29
1.4. Historická (historicko-popisná) metoda	30
1.5. Metoda narace (narativní analýza)	33
1.6. Kvantitativní metody	34
1.7. Kvalitativní metody – studium dokumentů a obsahová analýza	35
2. Postavení dítěte v rodině, společnosti a právu.....	38
2.1. Dítě a jeho postavení v období antického Řecka a Říma	38
2.2. Dítě a jeho postavení ve středověku	41
2.3. Dítě a jeho postavení v 18. a 19. století.....	43
2.4. Dítě a jeho postavení ve 20. století a počátku 21. století.....	50
2.5. Vývoj péče o osiřelé děti v evropském kontextu.....	59
2.6. Vývoj sociálně-právní ochrany a péče o děti na našem území.....	61
3. Dítě – dětství – rodina – společnost	68
3.1. Dítě a dětství.....	68
3.2. Rodina jako interdisciplinární pojem	73
3.2.1. Funkční rodina – socializované dítě	84
3.2.2. Problémová rodina	89
3.3. Rodina, rodičovství a jejich (ne)definice v právu.....	92
3.4. Ohrožení dítěte a s tím spojená rizika	100
3.5. Rodina a dítě v krizi.....	112
3.6. Právní aspekty krizové intervence	114
3.7. (Právní) ochrana a prevence ohrožení dítěte a rodiny	118
4. Ohrožené dítě – doktrinní vymezení	122
4.1. Objektivní a subjektivní ohrožení dítěte.....	123
4.2. Pozitivní a negativní význam ohrožení dítěte.....	126
4.3. Koherentní kategorizace pojmosloví teorie ohroženého dítěte	126
4.3.1. Subjektivní pozitivní ohrožení dítěte	127
4.3.2. Objektivní pozitivní ohrožení dítěte	128
4.3.3. Objektivní a subjektivní negativní ohrožení dítěte	132
5. Ochrana dítěte v právu soukromém a veřejném	137
5.1. Prameny ochrany práv dítěte	139
5.2. Ochrana dítěte a rodiny v ústavním právu.....	140
5.3. Ochrana dítěte a rodiny v mezinárodním a evropském právu	144
5.4. Ochrana dítěte a rodiny v sociálním právu	152
5.5. Ochrana nezletilého v soukromém právu	160
5.5.1. Rodičovská odpovědnost	162
5.5.2. Péče o jmění dítěte	162
5.5.3. Vyživovací povinnost	165
5.5.4. Ochrana nezletilých při rozchodu nebo rozvodu rodičů.....	167
5.5.5. Nezletilý v náhradní výchově	171
5.6. Sociálně-právní ochrana dětí	173
5.6.1. Pojem sociálně-právní ochrana	174
5.6.2. Dítě jako subjekt sociálněprávní ochrany dětí.....	176
5.6.3. Péče o ohrožené děti v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí.....	179
5.6.4. Orgány sociálně-právní ochrany dětí.....	180

5.7.	Sociálně patologické jevy	181
5.7.1.	Nezletilý jako pachatel provinění a oběť trestného činu	182
5.7.2.	Ochrana a pomoc dítěti zanedbávanému, týranému a zneužívanému	185
5.7.3.	Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte	186
5.7.4.	Sexualizované násilí páchané na dětech	187
5.7.5.	Domácí násilí páchané na dětech.....	189
5.7.6.	Soukromoprávní úprava ochrany před domácím násilím	190
5.7.7.	Věřejnoprávní úprava ochrany před domácím násilím	192
5.7.8.	Ochrana nezletilých v kontextu rizik hazardních a jiných her.....	193
5.7.9.	(Kyber)šikana a (kyber)kriminalita	197
6.	Ochrana nezletilého v civilním právu procesním	202
6.1.	Obecné zásady	202
6.1.1.	Právo na spravedlivý proces	203
6.1.2.	Nezletilý jako účastník řízení – řízení sporné a nesporné	206
6.1.3.	Právo nezletilého účastníka řízení se vyjádřit a být slyšen	213
6.2.	Zastoupení nezletilého	215
6.3.	Specifické aspekty výsledku nezletilého jako účastníka řízení a svědka	221
6.4.	Specifické aspekty znaleckého zkoumání nezletilého.....	224
6.5.	Specifika řízení s účastí nezletilého v civilním procesu.....	229
6.5.1.	Předběžná opatření ve věcech ochrany proti domácímu násilí.....	229
6.5.2.	Předběžná opatření ve věcech nezletilých	231
6.5.3.	Řízení o určení a popření otcovství	233
6.5.4.	Řízení ve věcech osvojení nezletilého	233
6.5.5.	Řízení ve věcech péče soudu o nezletilé.....	234
6.5.6.	Specifika výkonu rozhodnutí ve věcech péče soudu o nezletilé.....	235
	Závěr.....	239
	Seznam použitých zdrojů	243
1.	Seznam použité monografické a sborníkové literatury	243
2.	Seznam použité periodické literatury	265
3.	Seznam použité cizojazyčné literatury	268
4.	Seznam použitých internetových zdrojů	271
5.	Seznam použitých právních předpisů	272
6.	Seznam použité judikatury	276
	Judikatura soudů I. stupně	276
	Judikatura Evropského soudu pro lidská práva	277
	Judikatura Ústavního soudu ČR	277
	Judikatura Nejvyššího správního soudu ČR.....	278
7.	Seznam zkratk.....	278
	Abstrakt	281
	Abstract	282

Dedikováno s úctou

doc. JUDr. Sentě Radvanové, CSc.
(1929-2018)

Poděkování:

Na tomto místě bych velice rád poděkoval paní prof. JUDr. Aleně Mackové, Ph.D. v první řadě za její lidský, vstřícný, chápavý a všestranně ochotný přístup k mým odborným úvahám o směřování této práce. Upřímné poděkování jí taktéž náleží za průběžnou pomoc, odborné vedení, důvěru ve výsledek, rady, inspiraci, motivaci a trpělivost srovnatelnou s trpělivostí buddhistického mnicha, jak v průběhu doktorského studia, tak při zpracování mé disertační práce.

Mé mamince doc. PaedDr. Radmile Burkovičové, Ph.D. děkuji za vše. Za své úspěchy vděčím její výchově, celoživotní podpoře a motivaci se stále zlepšovat ve všem svém konání.

Úvod

„Člověk prý vynalezl rodinu, když zjistil, že nikomu se nedá věřit. Je to už velmi dávno, ale od té doby nikdo nic lepšího nevymyslel – ani postmoderní doba ne. Rodina je ideální krabičkou poslední záchrany, když přijdou těžké časy.“¹

Téma ohroženého dítěte, které je zpracováno v této disertační práci, je tématem oborově, vědecky a obsahově značně průřezovým a souvisejícím s tématem ochrany dítěte. Na počátku této poněkud delší úvodní části práce je potřeba konstatovat, že uvedené téma vylučuje jeho zpracování ryze právně pozitivistickou cestou založenou pouze na doktrinálním právním výkladu. Je tomu tak zejména z důvodu interdisciplinárního vymezení dané problematiky a jejím odborným přesahům do odborné literatury, pramenů a úvah historických, sociologických (sociologicko-právních), sociálních, psychologických, sociálně-patologických, pozitivně právních, sociálně-právních i těm z oblasti teoretické i aplikované sociální práce a právní praxe, a to včetně judiciální.

V určitých momentech se dostáváme do roviny sociologického pozitivismu. Ten při hledání pojmu práva zaměřuje svou pozornost na skutečné a konkrétní chování osob, které spadají pod konkrétní právní soustavu.² Tato soustava subjektů práva je v případech, kdy identifikujeme existenci ohrožení dítěte, velmi pestrá. Zúčastnění aktéři jsou v sociologicko-právní rovině propojeni v negativním sepjetí objektivní ohrožovací situace a odrazu obsahu subjektivních práv v životní realitě společnosti. Využitím poznatků z uvedených vědních oborů a jejich kontextuálním vtělením do této práce však nedochází k vyplňování jednotlivých stránek redundantními informacemi odborného charakteru. To by bylo mylné vnímání interdisciplinárního obsahu a přesahu této disertační práce. Uvedení mezioborových souvislostí má několik nesporných významů a přínosů pro naplnění níže specifikovaných cílů disertační práce, a tedy i pro výsledný text. Tato práce poskytuje poměrně komplexní odborný vhled do problematiky, a to včetně historického uchopení kontinuálního vývoje společenského a právního postavení dítěte a rodiny. Právě vymezením základní terminologie se zabývá kapitola třetí. Jako přidanou hodnotu můžeme vnímat vytvoření teorie ohroženého dítěte, ke které jsme dospěli kombinací logické induktivní metody (generalizace) s metodou deduktivní. Doktrinální vymezení teorie ohroženého dítěte je obsahem kapitoly čtvrté. Z hlediska našeho zkoumání

---

¹ MOŽNÝ, Ivo. *Česká společnost: nejdůležitější fakta o kvalitě našeho života*. Praha: Portál, 2002, s. 25.

² Srov. SOUSEDÍK, Stanislav. *Svoboda a lidská práva: jejich přirozenoprávní základ*. Praha: Vyšehrad, 2010, s. 117.

vývoje právní úpravy lidského chování a (právního) jednání v jejich normě i patologii ve vztahu k ochraně i ohrožování dítěte se sociologicko-historicko-právnímu pohledu nevyhneme.

Interdisciplinární pojetí není pojetím novým či v našem přístupu nevhodným. Již drahně let zpátky tento přístup vyzdvihovali odborníci, kteří se touto problematikou mnohostranně zabývali a reflektovali její potřebnost i v právní vědě, kdy tvrdili, že interdisciplinární přístup s ohledem na problematiku rodiny a rodinných vztahů přináší na tuto oblast prohlubující pohled.³ Někteří autoři volali po ochraně práv dětí jako promyšleném vnitřně souvisejícím a na sebe navazujícím, účinném a přehledném systému, který by měl být zajištěn právním řádem.⁴

Nebudeme se zabývat abstraktní právní sociologií či ryze právní historií. Pokud chceme konkrétně vědecky zkoumat lidské chování a (právní) jednání v tematicky stanoveném kontextu, musíme k tomuto zkoumání přistoupit mj. prostřednictvím historické sociologie nebo sociologické historie, protože sociologie může být konkrétní pouze tehdy, je-li historická. Stejně tak historie překročí svůj nutně fakticky zaznamenávající stín pouze tehdy, pokud má explikativní charakter.⁵ Bez historického základu v právním a společenském kontextu se pro zpracování širších racionálních souvislostí ohrožení dítěte neobejdeme. Z tohoto důvodu jsou historické konsekvence uváděny v druhé kapitole.

Kromě toho již zmíněný interdisciplinární přístup⁶ interpretuje souvislosti jednotlivých vědních oborů, které mnohdy na sebe v teorii i odborné a společenské praxi navazují nebo jsou v těsném oborovém sepjetí, např. sociálně-právní ochrana dětí, sociální práce a právo. Právě sociálně-právní ochrana dětí je významnou oblastí ochrany nezletilého ne plně svéprávného dítěte. Proto její vymezení v páté kapitole poskytuje vhled do otázek veřejnoprávní ochrany dítěte zajišťované státními orgány.

A v konečném důsledku obsahy a významy některých pojmů, se kterými právo běžně pracuje, avšak je přímo nedefinuje (např. rodina), nalézáme vymezeny jako mimoprávní pojmy⁷ ve výše uvedených vědách zabývajících se daným tématem. K tomu docházíme na základě teoreticko-právního rozboru doplněného o prvky společenskovedního výzkumu. Tyto oborové definiční přesahy jsou zcela na místě. Dynamika společenského života nám nezřídka dokazuje,

---

³ RADVANOVÁ, Senta. Úloha práva v oblasti předmanželské a rodičovské výchovy. In: SOCIALISTICKÁ AKADEMIE ČSSR. *Výchova k manželství a uvědomělému rodičovství: sborník referátů ze semináře konaného 23.-24. září 1981 v Olomouci*. Olomouc: OV SAK ČSSR, 1981, s. 118.

⁴ RADVANOVÁ, Senta. Ohrožené děti – setrvalý stav? *Právní praxe*, č. 4/1994, s. 240.

⁵ Srov. GOLDMANN, Lucien. *Humanitní vědy a filosofie*. Vydání I. Praha: Svoboda, 1967, s. 9.

⁶ Nebo také model interdisciplinární spolupráce – jak je vysvětleno dále v textu úvodu.

⁷ V definičním teoreticko-právním významu smyslu slova „mimoprávní“.

že obsahové vymezení definic není všeobjímající ve všech rovinách a variantách zkoumaného jevu.

Model interdisciplinární spolupráce⁸, v jehož logickém rámci se v této práci pohybujeme, reflektuje tvorbu a sdílení společných odborných pohledů, ve kterých dochází k výběru jednotlivých konceptů, pojmů, teorií a metod z jednotlivých oborů. Jedná se o určitý typ brikoláže⁹ jejíž podstata spočívá v hluboké ukotvenosti v jednotlivých v této práci využitých poznacích vědních oborů.¹⁰ Je možno pro odlehčení využít metaforické přirovnání k pomyslnému nákupnímu košíku. Do něj vybíráme takové koncepty, pojmy, teorie a metody, o kterých jsme přesvědčeni, že mohou tvořit společný rámec, který je možno sdílet, přičemž ostatní tolerujeme. Jedná se o současný model sociální vědy, který je charakteristický prostupností, fluidností, inspirací a tolerancí.¹¹ Toto metaforické přirovnání však rozhodně nelze vykládat jako zjednodušené kompilování, ale jako určitou náročnou metodu kontextuálního včleňování odborných mezioborových informací do jejich právního rámce. Odpovědné vymezení obsahu a dosahu ohrožení dítěte v právu i společnosti je náročný úkol.

Dodejme, že v práci zmíněné mimoprávní pojmy jsou v uvedených vědách mnohovrstevně definovány a plodně diskutovány odborně obsáhleji často včetně validních a reliabilních výsledků longitudinálních empirických výzkumů¹². Proto i využití literatury starší má za cíl představení problému v komplexním kontextu náhledu na daný jev v průběhu času, odhlédnuto od nepodstatných ideologických konsekvencí. Jsme přesvědčeni, že vymezení kontinuálního vývoje právní a společenské reality nám dává možnost nahlédnout jev ohroženého dítěte ze systémového a holistického pohledu.

---

⁸ V této práci jej pojímáme jako širokou spolupráci mezivědní nikoli pouze v rovině pojmové, ale také obsahově a prakticky významové.

⁹ Pojem brikoláže představuje přeskupení a nové spojení (juxtapozici) původně nepropojených označujících objektů, což vede k vytvoření nového kontextu, či v našem případě konceptu. Jedná se o proces resignifikace, jímž se znaky přeorganizují do kódů s novým významem. K tomu blíže srov. BARKER, Chris. *Slovník kulturních studií*. Praha: Portál, 2006, s. 29. Brikoláž může být proto v této práci považována za jednu z metod vědecké práce.

¹⁰ Srov. NOVOTNÁ, Hedvika a Magdaléna ŠTOVÍČKOVÁ JANTULOVÁ. Interdisciplinarita v praxi: hledání hranic. In: MASARYK, Radomír, Magda PETRJÁNOŠOVÁ a Barbara LÁŠTICOVÁ (Eds.). *Príspevky z 11. česko-slovenskej konferencie s medzinárodnou účasťou: Kvalitatívny prístup a metódy vo vedách o človeku, Bratislava, 23. -24. január 2012*. [online]. Bratislava: Ústav výskumu sociálnej komunikácie SAV Bratislava, s. 32. [cit. 2021-03-05]. Dostupné z: https://fses.uniba.sk/fileadmin/fsev/uap/dokumenty/qak/2012_Zbornik.pdf

¹¹ Blíže srov. Polhemus, T. (1994). *Streetsstyle: from sidewalk to catwalk*. New York: Thames and Hudson. cit. dle NOVOTNÁ, Hedvika a Magdaléna ŠTOVÍČKOVÁ JANTULOVÁ. Interdisciplinarita v praxi: hledání hranic. In: MASARYK, Radomír, Magda PETRJÁNOŠOVÁ a Barbara LÁŠTICOVÁ (Eds.). c. d., s. 32.

¹² Tento názor lze podpořit myšlenkou S. Radvanové, která uvedla: „Poznatky o rodině z hlediska různých vědních odvětví se hromadí a tvoří, i z pohledu evropského, především velkou zásobárnu empirických závěrů. Mnozí pak vytvářejí hypotézy, které dříve nebo později život potvrdí anebo je zcela neočekávaně smete ze stolu.“ viz RADVANOVÁ, Senta. Stav české rodiny a rodinného práva v současné době. *Právní praxe*, č. 2-3/1999, s. 95.

Sociologie počítá s právem jako institucí poskytující právní praxi a právní teorii nahlédnutím do sociálních procesů práva a sociální vědy pomoc jurisprudenci zkoumat, zda jsou její předpoklady založeny na realitě práva.¹³ Jak uvádí Luhmann (2021) sociální relevanci práva popřít nelze.¹⁴ Proto i zkoumání ohrožení dítěte ve společnosti v sobě spojuje jak prvky sociologické, tak právní. Z tohoto důvodu je první kapitola věnována metodologickým otázkám a popisu metod výzkumu, který byl při zkoumání dané problematiky využit.

Výzkumník si musí klást otázky, kterými vytyčuje pole svého zkoumání, pomocí kterých definuje konkrétní problémy a zároveň určuje směr svých výzkumů a následných úvah. Metodologicky řečeno – vhodné vymezení vědeckého problému představuje polovinu řešení vědeckého úkolu. Ujasnění a správná formulace problému je nepominutelnou fází vědecké práce. Samotný vědecký problém se rozpadá do dílčích otázek, otázek předběžných, pomocných a doplňujících.¹⁵ Je tedy potřeba stanovit pro zkoumání našeho vědeckého problému vhodné cíle.

Tato práce si klade za hlavní cíl *vymezit historickou, teoretickou, obsahovou a praktickou rovinu pojmu „ohrožené dítě“ a s ním souvisejících pojmů v interdisciplinárním přesahu v návaznosti na ukotvení této problematiky v právu soukromém a veřejném v České republice ve vzájemných kontextuálních a významových souvislostech*. Tento cíl je sledován v kapitole páté této práce. Tato kapitola práce je obsahově nejrozsáhlejší. Důvodem zvolené koncepce obsahu této práce je snaha o respektování logiky právního řádu a právní síly norem s respektem k doktrinálnímu rozlišování práva soukromého a veřejného. Případné vychýlení je dáno objektem zkoumání.

Vzhledem k rozsahu materie je nutno postulovat několik dílčích cílů: *zmapovat historický vývoj pojetí ohroženého dítěte a rodiny jako jednotlivce a společenské skupiny ve společnosti; vymezit související odborné pojmy v mezioborových souvislostech a v návaznosti na jejich související právní ukotvení; vytvořit teorii ohroženého dítěte včetně pojmosloví; vymezit vybraná konkrétní právní odvětví s ohledem na jejich rámeč právní ochrany poskytované nezletilému; představit dílčí konkrétní životní situace, ve kterých se dítě dostává do zjevného/zřejmého ohrožení a identifikovat, jak se tyto situace odráží v obsahu právního řádu České republiky (právu soukromém a veřejném), právu mezinárodním a judikatuře soudů. Dílčím cílem je také tam, kde je to možné, analyzovat, posoudit a případně zhodnotit možnosti právní úpravy de lege lata, týkající se prevence, ochrany či reakce oprávněných subjektů na identifikovaná ohrožení*

¹³ Srov. GALLIGAN, Dennis. *Law in Modern Society*. Oxford: Oxford University Press, 2006, s. 18. cit. dle BENGOTXEA, Joxerramon. Legal theory and sociology of law. In: PŘIBÁŇ, Jirí ed. *Research Handbook on the Sociology of Law*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited, 2020, s. 7.

¹⁴ LUHMANN, Niklas. *Právo společnosti*. Praha: Academia, 2021, s. 102.

¹⁵ WEINBERGER, Ota. *Základy právní logiky*. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 1993, s. 193-194.

dítěte jak vnějšími, tak vnitřními vlivy, stejně tak vlivy objektivními i subjektivními a pozitivními i negativními; a v konkrétních oblastech, tam, kde je to možné, podat návrhy de lege ferenda. Tyto úvahy jsou činěny v textu průběžně. Stranou nezůstávají ani společenskovední otázky metodologické, které vytvářejí kvalitní teoretickou základnu pro zkoumání uvedené problematiky v uvažovaných interdisciplinárních souvislostech. Jejich uvedení v první kapitole práce proto rovněž není nadbytečné, avšak cílené a potřebné pro pochopení této problematiky v co nejširším odborném, tedy i metodologickém kontextu. Tato práce si neklade komplexní cíle, k tomu jí nestačí rozsah, avšak snaží se o co nejkomplexnější oborové pojetí svého zvoleného rozsahu.

Dodejme, že konečný cíl vědce, vědecké myšlení je pro sociální skupinu a pro společnost¹⁶ pouze prostředkem. Stejně tak nikdy není možné vědět, jaký vědecký nebo praktický význam bude mít souhrn ještě nedostatečně prozkoumaných faktů. Proces vědeckého poznání je totiž již sám o sobě lidským, historickým a sociálním faktem.¹⁷ Díky poznávacímu vztahu se subjekt stává případně poznávajícím subjektem a objekt se stává případně poznávaným objektem.¹⁸ Tímto je naznačen přístup ke zkoumání a k výsledné materii této práce, která nemá být definitivní odpovědí na stanovené cíle. Má být návodem, jak je možné uchopit zkoumání dané problematiky v širších souvislostech. Má otevírat nové úvahy nad reálně existujícími společenskými a právními fakty. Má podněcovat komplexnost přístupů k řešení problému a motivovat k vigilanci na všech úrovních lidské činnosti v oblasti ohrožení dítěte. *Cílem je tedy už samotné prezentování obsahů jednotlivých poznatků v této práci reflektovaných vědních oborů.* Průřezově je tento cíl reflektován v celém obsahu práce.

Již v minulosti existovala potřeba řešení sociálních problémů při péči o dítě a mládež a zasáhla podstatnou měrou do oblasti práva, ve kterém se spojovala a dodnes pojí s ochranným principem a všestrannou péčí o potřeby dítěte v oblasti výchovy, edukace, stravovací a další materiální a duchovní¹⁹ potřeby. Zároveň generuje sebezáchovné a společností citlivě vnímané zabezpečení generační výměny.²⁰ Tato formulace z historickoprávní publikace je nadčasová svou stálou platností. Co se však v plynoucím čase mění je obsah, realita a faktický dopad sociálních a

---

¹⁶ Společnost můžeme vymezit jako zcela empiricky pozorovatelný a v běžných komunikacích konkrétně vymezený a vysoce komplexní jednotlivý systém. K tomu blíže srov. LUHMANN, Niklas. c. d., s. 101.

¹⁷ GOLDMANN, Lucien. c. d., s. 11, 18.

¹⁸ PEXIDR, Karel. *Psychologie a gnozeologie*. Dobrá Voda u Pelhřimova: Čeněk, 2000, s. 262.

¹⁹ Psychické potřeby člověka jsou velmi složitou konstrukcí. Ve svém svědomí je jedinec autonomní jednotkou toužící najít v objektivním dění subjektivně ideální citovou polohu. Srov. BÍMA, Jiří. *Měřítka lidskosti: esej o hodnotě*. Praha: Mladá fronta, 1970, s. 64.

²⁰ LACLAVÍKOVÁ, Miriam a Adriana ŠVECOVÁ. *Dieťa medzivojnového Slovenska: verejná sociálna starostlivosť o deti a mládež na Slovensku a jej inštitucionálna základňa*. Praha: Leges, 2019, s. 13.

právních problémů, které se ve společnosti objevují, na člověka (dítě). Pátá kapitola práce přináší informace a odborné poznatky související s průřezovou ochranou dítěte v soukromoprávním i veřejnoprávním smyslu.

Kvantitativní i kvalitativní změny jejich obsahu jsou logickým vyústěním vývoje lidstva, techniky a důsledkem všeobecného vědeckého pokroku. Tento nepřetržitý vývoj je jistě pozitivní a ve vztahu ke zlepšování kvality života jednotlivce (dítěte) i společnosti nezastavitelný a potřebný. Přináší však také faktické problémy spojené s rozvojem sofistikovaného ohrožení dítěte na mnoha úrovních jeho existence. Sociálně patologické jevy ohrožující dítě jsou stále více nebezpečnější a dítěti dostupnější právě například v kybernetickém prostoru (např. kyberšikana, kyberkriminalita, problematika hazardních her a další).

Rychlost vědeckého, technologického a ekonomického vývoje a s ním spojených změn ve společnosti přináší vážný problém integrace tohoto vývoje do dané společnosti, dále problém zvládnání nežádoucích důsledků tohoto vývoje a v neposlední řadě také snahu o nalezení rovnováhy mezi kvantitativním ekonomickým růstem a kvalitou lidského života. Stále větší důraz je kladen na udržitelnost rozvoje. Ten by měl být takový, aby mohl uspokojovat potřeby přítomnosti a zároveň by neoslaboval možnosti budoucích generací k naplňování jejich vlastních potřeb. Spolu s tímto také vyvstal problém kooperace přírodních, humanitních a společenských věd při výzkumu a řešení významných problémů identifikovaných v současnosti.²¹ K efektivní funkci práva ve společnosti je nutno sledovat jeho vazbu na další normativní systémy. Stejně tak je nutno brát v potaz i úspěšné působení některých pro společnost více srozumitelných konceptů legitimizujících konkrétní právní normy. Právě různé pojetí základních potřeb je konceptem, který je předpokladem aplikace lidských práv v praxi.²² Současná demokratická společnost není schopná se shodnout na základních otázkách týkajících se chápání spravedlnosti, na které jsou navázány otázky lidských práv jakožto předpokladů dobrého uspořádání a fungování společnosti.²³

Společnost není statická a její struktura se proměňuje pod vlivem fungování společnosti. V souladu s tímto vývojem vznikají mnohé komplikované problémy.²⁴ Chudoba nebo ztráta zaměstnání dnes již nejsou nejpálčivějšími sociálními událostmi, které dopadají na člověka (a

---

²¹ FILÁČEK, Adolf. Věda pro společnost: koncepce zodpovědného výzkumu. *Teorie vědy: časopis pro mezioborová zkoumání vědy. Mimořádné číslo k 90. narozeninám prof. Ladislava Tondla*. XXXVI/2014. Praha: Kabinet pro studium vědy, techniky a společnosti při Filozofickém ústavu Akademie věd, v.v.i., 2014, s. 30-31.

²² Srov. HAPLA, Martin. Lidská práva a základní potřeby. *Právník*, 2018, roč. CLVII, č. 1, s. 49.

²³ UVÍROVÁ, Kristina. Politické kontexty definice pojmu spravedlnosti. In: KALNICKÁ, Zdeňka, Martin ŠKABRAHA a kol. *Filozofické a společenské kontexty vědeckého poznání*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2012, s. 223.

²⁴ WORMS, René. *Úvod do studia lidské společnosti*. Praha: Orbis, 1928, s. 75.

zprostředkovaně na dítě) tak, jako tomu bylo v minulosti. Ochranu a pomoc je potřeba poskytnout také dítěti, které je v dnešní době ohroženo kybernetickou kriminalitou a kybershikanou, promyšleným sofistickým týráním, zanedbáváním a zneužíváním, domácím násilím, komerčním sexualizovaným násilím, různými závislostmi (online hry). Ohrožení však skýtá také situace, kdy se pachatelem provinění stává sám nezletilý. Je pachatelem i obětí zároveň, jelikož jeho životní start je zatížen chováním *contra legem*, co s sebou přináší negativní následky. Těmto otázkám se věnuje kapitola pátá této práce. Právo tyto jevy zná, před mnohými z nich subjekty chrání legislativně zakotvenou primární prevencí, mnohé z nich obsahově vymezuje a co do skutkové podstaty přestupků či trestných činů trestá, přičemž navazuje prevencí sekundární, terciární a sociální ochranou. Někde si však musí vypomoci jiným vědeckým základem a pojmovým aparátem, které daný problém vymezí mnohostranně, v souvislostech a připraví tak právu otevřenou možnost zahrnout tento jev, situaci či jednání do právního rámce prevence a ochrany dítěte (nezletilého²⁵) nebo do represivních částí právního řádu. Jsme toho názoru, že na mnohé negativní jevy právo, často i v rovině definiční a pojmové, reaguje zejména *ex post* (nikoliv v rovině primární prevence). Tento logický vývod není myšlen negativně. Logickým výsledkem je právní úprava, která patologické jevy ve společnosti zaměřené nejen vůči dítěti nejprve důsledně širokospektrálně analyzuje a postupně (často mnohdy novelizačně – víceméně úspěšně) precizuje legislativní obsah právní úpravy ochrany a prevence před nimi či jejich účelnou penalizaci. K tomuto výsledku jsme došli právě interdisciplinárním zkoumáním dané problematiky a také historickou zkušeností, které nám ukazují, že sebesofistikovanější právní systém nedokáže *ex ante* predikovat a prevenovat do detailu veškeré souvislosti společenské nebezpečné, ohrožující reality a praxe.

Informace a poznání práva vycházejí nejdříve z pozorování rozdílné a nerovnoměrné paměti kultur. Každá kultura má identifikovány otázky a témata, která jsou systematicky zkoumána a řazena do konkrétních odvětví práva, přičemž tvoří základní pilíře každé společnosti.²⁶ Právo však může čerpat poznatky z široké odborné palety vědeckého poznání vzešlého z empirických výzkumů, mezioborových zkoumání, statistických zjištění, diskusí, dobré judičiální praxe a ze sledování vývoje sociologického a právního výzkumu společnosti v tuzemsku i zahraničí. Toto penzum informací potom může využít k tvorbě legislativy, která bude věcně a přiléhavě reagovat na aktuální stav společenského poznání, aktuální životní realitu a potřeby společnosti.

---

²⁵ V textu této práce jsou z hlediska jednotnosti pojmy „dítě“, „nezletilý“ a „nezletilé dítě“ užívány *promiscue*.

²⁶ MUCHA, Ivan. *Proměny práva a společnosti*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015, s. 31.

Je nutno poznamenat, že empirický výzkum nestojí v protikladu k doktrinálnímu výzkumu v právních vědách. Empirický výzkum dokládá, jak doktrinální model funguje a jak se projevuje ve společenské (sociální) realitě, jak fungují právní instituty, jakým způsobem dochází k jejich interpretaci. Empirický výzkum poskytuje informace o tom, jaká je zkušenost soudců, advokátů, klientů a dalších subjektů práva. Kromě toho také zprostředkovává informaci o ovlivnění jejich chování a jednání s předchozím fungováním právní instituce.²⁷

Cílem zákonodárce i orgánů aplikujících právo by mělo být uspořádání poměrů v rodině potažmo i ve společnosti, které je harmonické, spravedlivé a rozumné a zároveň odpovídá vědeckému pokroku a jeho společenským důsledkům.²⁸ Právě to může udržovat právo, jeho regulativní a ochrannou funkci zdravou, efektivně zacílenou správným směrem a s aktuálním obsahem. Prevence a povinnost ochrany jsou neoddiskutovatelné reakce na jakékoliv potencionální či faktické nebezpečí a ohrožení dítěte a rodiny ve společnosti. Jejich místo ve vědě, teorii i praxi je proto nezastupitelné, nenahraditelné a vždy aktuální a potřebné.

Prevence již odnepaměti spočívá v neustálé, důsledné činnosti, díky které vzniká všeobecné právní přesvědčení, že určité jednání mezi lidmi je nepřipustné a nemožné s ohledem na potencionální nechtěné nepříznivé následky.²⁹ Jsme přesvědčeni, že od této definice nelze nikdy ustoupit nebo ji relativizovat.

Totéž platí i v právní oblasti o to více, že dodržování právních norem je vynutitelné státní mocí, přičemž právní normy se stávají normami sociálními. Jak uvádí prof. Emil Svoboda právo „vystupuje ze života a na život působí zpět, jest a bylo vždy produktem doby.“³⁰ A zároveň možno doplnit, že psané právo nikdy vyčerpávajícím způsobem neobsáhne právo tvořící se a existující v reálném životě.³¹

Sociální normy jsou neoddělitelnou součástí společenského zřízení. Jedná se o jeden z prostředků kontroly chování jednotlivců nebo skupiny ve společnosti³² v závislosti na určitých podmínkách. Prostřednictvím sociálních norem se uskutečňuje normativní regulace lidského

²⁷ Srov. MALANÍK, Michal. Empirické zkoumání metodologie interpretace práva. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2019, č. 2, s. 169-188; BOBEK, Michal. Výzkum v právu: reklama na Nike anebo kvantová fyzika? *Jurisprudence*, 2016, č. 6, s. 3-10. cit dle URBANOVÁ, Martina. Empirický výzkum v právu. In: HOLÁ, Lenka, Martina URBANOVÁ a kol. *Mediace v praxi optikou empirického výzkumu*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2020, s. 1.

²⁸ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Tradice a inovace v rodinném právu se zaměřením na rodičovství. In: *Tradice a inovace v občanském právu: sborník příspěvků z konference konané na PrF MU dne 25. září 2007*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2007, s. 147.

²⁹ Srov. SVOBODA, Emil. *Ideové základy občanského práva*. Praha: Vesmír, 1936, s. 19-20.

³⁰ Srov. GRABOVSKY, Adolf. *Recht u. Staat*. Lipsko, 1908 cit. dle SVOBODA, Emil. *Vůle vnitřní a vůle projevená právním činem*. I. Praha: nákl. vl., 1911, s. 11.

³¹ Srov. SVOBODA, Emil. *Vůle vnitřní a vůle projevená právním činem*. I. Praha: nákl. vl., 1911, s. 7.

³² Srov. AFANASJEV, V. G. *Sociální informace a řízení společnosti*. Praha: Svoboda, 1978, s. 126. cit. dle KUDRJAVCEV, V. N. *Sociální deviace: úvod do obecné teorie*. Praha: Svoboda, 1988, s. 79.

chování. Nejdůležitějšími charakteristikami sociální normy jsou: její užitečnost (společenská nutnost), závaznost a faktická realizace v lidském chování. Právo je v každé společnosti (státu) jediným souhrnem norem bez „dvojníka“ – nemá alternativu. Pro právní normy je charakteristická textová fixace prostřednictvím jejich vydání oficiálními kompetentními orgány, ve formě stanovené zákonem a s obsahem přesně a jednoznačně popisujícím varianty chování, a to imperativní formou nebo přesně popisující meze chování formou dispozitivní. Právním tedy nazýváme objektivní vnější (ve vztahu k individu) systém pravidel regulující chování individua.³³

Jak bylo již naznačeno, vymezit právní ochranu dítěte ryze v soukromém a ryze ve veřejném právu je z našeho pohledu velice problematické, jelikož tyto dvě roviny se vzájemně prolínají a doplňují. I přesto se kapitola pátá věnuje institutům, u kterých lze vysledovat ochranu nezletilého v právu soukromém. Rozebírány jsou otázky týkající se rodičovské odpovědnosti, péče o jmění nezletilého dítěte, vyživovací povinnosti, ochrany nezletilých při rozvodu nebo rozchodu rodičů nebo problematika nezletilého umístěného do náhradního výchovného prostředí.

Zcela zásadní význam má kapitola šestá věnující se ochraně nezletilého z pohledu civilního práva procesního. Vzhledem k významu soudu a jeho role nestranného třetího při rozhodování o otázkách týkajících se dítěte (nezletilého) je této problematice věnována samostatná kapitola. Tato má komplexní charakter prezentující vývoj práva na spravedlivý proces včetně zohlednění postavení nezletilého jako účastníka řízení, problematiku jeho zastoupení nebo právo nezletilého účastníka řízení se vyjádřit, jakožto práva participačního. Dále je věnován prostor postavení nezletilého jako svědka a aspektům jeho výslechu. Stranou nezůstává ani oblast předběžných opatření a zvláštních řízení soudních, ve kterých nezletilý vystupuje v různých rolích.

Jak jsme již naznačili výše, uvedený obsahový rámec této práce rozhodně není (totiž ani nemůže být) taxativním výčtem možností ohrožení dítěte a jejich celkové reflexe v právu soukromém a veřejném. Jen pokud bychom měli pracovat např. s právem trestním, vydal by text nikoli na jednu publikaci. Každým dnem přibývají v reálném světě další a další faktické či pomyslné útoky na osobu dítěte, které bychom nebyli a ani nejsme schopni v této práci domyslet a pojmut. Výčet ohrožujících a právně interdisciplinárně kvalifikovatelných životních situací, které jsou uvedeny v této práci, proto zohledňuje pouze některé příklady ohrožení dítěte a naznačuje jejich ukotvení v mezioborové perspektivě.

---

³³ KUDRJA VCEV, V. N. c. d., s. 79-83.

Pokud bude mít čtenář této práce pocit, že práce nese stopu právně odvětvového patchworkingu, pak je tento pocit správný. Nese v sobě totiž mnoho pohledů na jednu problematiku. Pohledů, které k tématu mají jistě co říci, a to v mezioborových souvislostech.

1. Metodologie a metody výzkumu

Na počátku této části práce je potřeba vymezit důvod, proč je zde následně uváděna teorie vědecké výzkumné práce, což nebývá v právních kvalifikačních pracích v takovémto rozsahu vždy standardem. Specifické pojetí výzkumného postupu v této disertační práci si vyžaduje vytvořit metodologický vhled do studované problematiky a ukotvení předpokladů realizace výzkumu prostřednictvím uvedené specifikace v této práci použitých metod ve vztahu k výzkumnému cíli hlavnímu i cílům dílčím. Jak konstatuje Fajkus (2005), vědecký poznatek má své místo v konkrétním teoretickém systému. Z uvedeného vyplývá, že poznatek, který existuje bez vztahu k teorii je poznatkem neúplným a plnohodnotným poznatkem se stává až po konkrétním (určitém) myšlenkovém a teoretickém zpracování – hovoříme o impregnaci nebo infiltraci poznatku teorií, jejími přístupy a předpoklady. Vědecké informace procházejí sítím stran, které spolu vzájemně komunikují. Výsledek této komunikace nezávisí pouze na autorovi nového poznatku, ale také na příjemci informace a na jeho porozumění.³⁴ Pokud tedy tato práce ve svých dalších částech provádí právní rozbor konkrétních typů (druhů) ohrožení dítěte ve společnosti s následnou subsumací pod jednotlivé obsahy norem práva soukromého a veřejného, považujeme za nutné dát těmto vyvozovaným a definovaným vědeckým poznatkům a samotné užití metodologii jejich vymezování určitý teoretický vědecký základ.

Obecně lze konstatovat, že problematika metodologie má své kořeny již v novověké filozofii. Její vznik souvisí s uvědoměním poznání, jako důležitého faktoru společenského vývoje. Jako zdroj metodologických postupů můžeme označit zejména obecnou teorii, která v sobě koncentruje a zahrnuje základní představy o povaze zkoumané oblasti a jejím fungování. Vědecká teorie je základem stanovujícím problém, způsob jeho řešení a kritérium k jeho vyřešení. Každá teorie také determinuje svou experimentální sféru, a to v obecných rysech. Důležité je poznamenat, že jednotlivé obory a disciplíny od sebe nejsou izolované. Interdisciplinární interakce jsou stále více rozšířené, jelikož vědy se navzájem ovlivňují a proplétají. Je možno konstatovat, že vytvářejí z metodologického hlediska vzájemnou kompatibilitu, což je argument pro vnímání pojetí vědy jako celku. Vědecké poznání je cílevědomou činností, stanovením problému a aplikací konkrétních postupů (operací) jeho vyřešení.³⁵ Je pro něj typické, že je zbaveno závislosti na individuální zkušenosti a omezenosti poznání na tuto zkušenost. Jeho cílem je vypracování systému objektivních poznatků

---

³⁴ FAJKUS, Břetislav. *Filosofie a metodologie vědy: vývoj, současnost a perspektivy*. Praha: Academia, 2005. s. 260, 257.

³⁵ FAJKUS, Břetislav. c. d., s. 49, 51, 53.

(nezkreslených názory člověka) o reálné existenci předmětů a jevů, o postižení objektivní skutečnosti. Dodejme, že člověk poznává realitu také prostřednictvím zkušenosti – ověřením poznatku v jeho životní praxi.³⁶

Metodologii³⁷ můžeme vymezit jako teorii metod. Jejím předmětem je zkoumání adekvátnosti a zdůvodňování využití nebo nevhodnosti určitých metod. „*Metodologie je souhrnem metod určité vědy, nauka o metodách, teorie metod, která je v širším pojetí totožná s teorií vědy.*“ Vědecké metody jsou v metodologii diskutovány zejména s ohledem na jejich využití k dosažení vědeckých a teoretických cílů. Metodologii můžeme vnímat ve dvou základních významech: jako vědu o metodách (teorie metod vědeckého poznání), a také jako název pro soubor metod, které jsou využívány v konkrétní oblasti lidského poznání.³⁸ Metodologie však znamená implicitně více než pouze samotnou volbu metod.³⁹

Lze tedy shrnout, že každá věda (disciplína) jakožto odborná činnost má svou specifickou „*metodologii, která vyjadřuje postupy této činnosti, tj. metody, techniky, principy, jazyk této činnosti, a do určité míry i jejich procedury.*“ Jádrem metodologie speciálních činností tvoří oblast metod. Metodami nazýváme skupinu zvláštních pravidel, kterými se výzkumník v určitém procesu poznávání musí řídit. Tyto metody jsou doplněny technikami – tedy vnějšími způsoby činnosti (počítačová, dotazníková, modelová apod.).⁴⁰

Vymezením základního obsahu právní metodologie je určen směr, kterým bude přistupováno k výzkumu v této práci. Jak bylo již výše naznačeno, metodologie neznamena pouhé rozhodnutí o výběru a aplikaci konkrétní výzkumné metody nebo metod. Vymezení jejího definičního obsahu je vstupním kriteriálním hodnocením důležitým pro správnou volbu výzkumných metod a terminologie. Právě zodpovězení těchto předběžných otázek je nanejvýš významné pro následnou aplikaci výzkumných metod. Aplikace těchto metod jednotlivě a ve vzájemné souvislosti umožňuje zohlednění interdisciplinárních přesahů nejen v teorii aplikovaných věd sledovaných v této práci, ale také jejich zrcadlení v právně společenském spektru zkoumaného jevu.

---

³⁶ MIKŠÍK, Oldřich. *Úvod do psychologické metodologie. I. díl Obecné metodologické přístupy*. Praha: Univerzita Karlova, 1982, s. 7-8.

³⁷ Metodologii můžeme definovat např. jako exaktní vědu, která se zabývá teorií a povahou vědecké metody, vědeckými principy a způsoby, kterými proniká do podstaty studované oblasti jevů. Někdy je označována za logiku vědy. Blíže srov. MIKŠÍK, Oldřich. c. d. s. 5.

³⁸ OLECKÁ, Ivana a Kateřina, IVANOVÁ. *Metodologie vědecko-výzkumné činnosti*. Olomouc: Moravská vysoká škola Olomouc, o. p. s., 2010, s. 6. [online]. [cit. 2021-01-16]. Dostupné z: http://web.ftvs.cuni.cz/hendl/metodologie/41metodologie_vedecko-vyzkumne_cinnosti.pdf

³⁹ McLeod (2001) cit. dle VALOUŠEK, Chrudoš a KUBICOVÁ, Alina. *Metodologie I*. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2005, s. 10.

⁴⁰ MERVART, Josef. c. d., s. 29.

1.1. Výzkumné metody

Pojem metoda je odvozen z řeckého *hodos* (cesta), což zahrnuje také určitý počátek, východisko a cíl cesty. Aby bylo možno po vytýčené cestě postupovat, je potřebné realizovat určitá stádia a určité konkrétní operace.⁴¹ Metodu můžeme vymezit jako systém pravidel a principů, a také vědecký postup, který umožňuje získávat poznatky. Termín metoda tedy nejčastěji znamená způsob nebo postup, kterým se od určitého výchozího stavu dospěje systematicky (organizovaně) ke stavu výslednému, dále také uspořádaný operační postup nebo systém, a také soubor (systém) pravidel. Ty určují třídu operačních postupů neboli operačních systémů.⁴²

Vědecké metody není možné omezovat jen na teoretické přístupy. Možnost využívat bohatého obsahu teorií umožňujícího rozšiřování poznání doposud neznámých jevů přináší zároveň inspiraci pro realizaci poznávání v jiných oborech.⁴³ To zcela jistě platí také pro obor občanského (rodinného) práva a úpravu právní ochrany dítěte.

Knapp (2003) rozumí metodou v nejobecnějším smyslu způsob nebo postup, kterým se od určitého výchozího stavu dospěje k výslednému zamýšlenému stavu. Metoda tvoří uspořádaný operační postup – operační systém. Metody můžeme rozlišit na obecné a dílčí (speciální). Obecnými metodami míníme takové, které jsou použitelné ve všech vědních disciplínách bez rozdílu (např. logická metoda, abstrakce aj.). Dílčí metody jsou specifické metody konkrétní vědy nebo určité skupiny věd a zároveň nejsou použitelné ve všech vědách. Dílčími metodami, které lze využít ve vědě o státu a právu, jsou zejména metody logické, exaktní, sociologické, systémové a metoda srovnávací (komparativní).⁴⁴

Cílevědomé využívání metod vědeckého zkoumání je to, co spojuje či sjednocuje veškeré vědecké disciplíny nezávisle na předmětu jejich zkoumání, přičemž je to také charakterizuje jako vědecké. Na tyto metody je kladen požadavek objektivity (musí být intersubjektivní), tedy veřejně přístupné a ověřitelné ve vědecké praxi. Právě toto cílevědomé používání vědeckých metod vedlo k prohloubení poznávání a byla vytvořena nauka o vědách – vědecká metodologie.⁴⁵

V právním výzkumu hovoříme o metodách vědeckého poznání, a to se zřetelem k metodám používaným vědou o státu a právu, které jsou pro ni vhodné. Metody se však

---

⁴¹ FAJKUS, Břetislav. cit. d., s. 53.

⁴² OLECKÁ, Ivana a Kateřina, IVANOVÁ, cit. d., s. 6.

⁴³ FAJKUS, Břetislav. c. d., s. 51-53.

⁴⁴ KNAPP, Viktor. *Vědecká propedeutika pro právníky*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003, s. 65-67.

⁴⁵ FAJKUS, Břetislav. c. d., s. 52.

nepoužívají izolovaně⁴⁶, ale ve vzájemné kombinaci. Myšlenkový postup vědeckého zkoumání potom tvoří souvislou a komplexní činnost, kdy se jednotlivé metody vzájemně kombinují a doplňují. Například v rámci empirického sociologického výzkumu získáme užitím konkrétní metody sociologického výzkumu (např. dotazník) zejména faktografické výsledky. Takto získané výsledky je možno dále zpracovávat prostřednictvím logických metod indukce a dedukce vedoucí až k závěrečné abstrakci obecných vědeckých poznatků⁴⁷. Sociologie rodinného práva již vytvořila dobrou klasickou sociologii, včetně teoretických prací o úloze práva ve společnosti, včetně vztahů mezi státem a rodinou, nikoliv co do míry intervence, ale také s ohledem na obtíže při přijímání budoucnosti, reakce na minulé události a na poskytování ochrany osobám s různým přesvědčením a zvyky.⁴⁸

Techniky sběru dat se liší. Od rozsáhlých průzkumů výskytu různých obtížných situací až po účinnost zákonných opravných prostředků. Ale základní otázky, kterými se zabývají sociologové rodinného práva, jsou pozoruhodně konzistentní napříč jurisdikcemi, s ústředními základními otázkami: 1/kdy a jak by měl stát zasáhnout do světa rodiny...; 2/s jakým cílem ... a; 3/prostřednictvím jakého soudního systému? Objevují se nové problémy, včetně úlohy digitální revoluce při zajišťování spravedlnosti. Tyto problémy podporují novou debatu o fungování soudního systému, která vede k závěrečné otázce: 4/ hledáme (chceme) u (od) soudního systému pouze řešení sporů, nebo více?⁴⁹ Toto považujeme za významnou právní otázku, na kterou však neexistuje jednoznačná odpověď.

Je možno ještě zmínit vědeckou metodu právnickou. Ta je vymezena jako plánovitý určitý postup a zároveň způsob vědeckého poznávání právních jevů, případně jakýkoliv způsob zkoumání právních jevů, kterým je docíleno poznání, které je systematické a tedy vědecké. Tato metoda je reprezentována sumou určitých vědeckých zásad obsahujících návod, jak postupovat k docílení zjištění nových právních poznatků.⁵⁰

Vymezením obsahu konkrétních výzkumných metod a způsobu jejich aplikace je dána aplikační výzkumná rovina této práce. Problematickou se může jevit kombinovaná aplikace zvolených metod. Právě tento mix výzkumných metod aplikovaný ve výzkumu může

---

⁴⁶ O interdisciplinaritě vědy hovoří mj. FAJKUS, Břetislav. c. d.

⁴⁷ KNAPP, Viktor. *Vědecká propedeutika pro právníky*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003, s. 65.

⁴⁸ MACLEAN, Mavis. Sociological research in family law: international perspectives within the policy landscape. In: PŘIBÁŇ, Jirí ed. *Research Handbook on the Sociology of Law*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited, 2020, s. 286.

⁴⁹ Tamtéž, s. 286.

⁵⁰ Srov. BRONIZKAJA, W.: Methode. In Eichhorn, W. et al. (Hrsg.): *Wörterbuch der Marxistisch - Leninistischen Soziologie*. Berlin: Dietz, 1969. cit. dle PINZ, Jan. Právní metodologie v architektuře právních věd. In: VEČERA, Miloš, MACHALOVÁ, Tatiana a Jirí VALDHANS (eds.). *Dny práva 2013 – Days of Law 2013. Část I. Aktuální otázky právní metodologie*. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. I-84.

představovat jisté zkreslení výsledků výzkumu. Jsme naopak přesvědčeni, že v našem případě je využití mixu dále v textu a doposavad uvedených metod zkoumání našeho předmětu výzkumu zcela na místě. Volba pouze omezeného portfolia výzkumných metod by znamenala, že v našem výzkumu kvalitativního typu by mohly být v důsledku absence možnosti využití některé z výzkumných metod pomínuty některé aspekty ohrožení dítěte ve společnosti. Vzájemně provázaná aplikace metod výzkumu je možnou zárukou zohlednění co nejširšího okruhu ohrožení v současnosti působících na dítě. Nutno je však poznamenat, že tato práce se zaměřuje pouze na omezený okruh příkladů ohrožení nezletilého v současném nejen právním světě. Nástin našeho zkoumání budiž ku prospěchu dalším výzkumníkům, kteří se mohou daným problémem zabývat pohledem jiné mezioborové nebo čistě právní perspektivy.

1.2. Metody právně sociologického výzkumu (sociologická jurisprudenc)

V případě zkoumání našeho okruhu problémů, situací a faktů budeme využívat zejména metody sociologické. Je tomu tak zejména proto, že zkoumáme pojmy (fenomény), které souvisí se společností a jejím fungováním ve vztahu k legislativnímu vymezení právní ochrany dítěte, patologickým jevům působícím na dítě, postavení dítěte v sociálních skupinách (rodina, škola, vrstevnická skupina aj.), a také jejich průřezovou reflexi v právním řádu ČR.

V průběhu času se potvrdila správnost, a také nezbytnost právně-sociologických přístupů. Právo není možné vymezit pouze jako normativní, ale také jako sociální systém úzce spjatý se společností. Zároveň odráží složitým způsobem zprostředkovaný stav společnosti a plní významnou funkci univerzálního regulátoru společenského života. Pouze vyhodnocením empirických poznatků, které se týkají působení práva ve společnosti, je možné zajistit dobrou kvalitu a efektivnost vytvářeného práva, jeho správnou aplikaci, popř. také dotváření prostřednictvím odkazů na neprávní normativní systémy, použití právních pojmů apod.). Právní sociologie však má v tomto směru určitý nedostatek, kterým je přílišné teoretické zaměření, nedostatečná orientace na praxi a aplikace empirického výzkumu. Je častým nedostatkem nedoložení tvrzení na empiricky zjištěných datech, výzkumech právního vědomí a hodnotových orientací obyvatelstva, analýzách činnosti orgánu, které tvoří a aplikují právo, či na zkoumání toho, co ve společnosti opravdu platí (*law in action*).⁵¹ Dodejme, že ve společnosti působící normy můžeme vymezit jako regulativy chování (vzorce chování). Jsou často předávány neformálně a ústně jako tradice, zvyky či obyčeje. Kromě toho také písemně ve formě zákonů či podzákonných právních předpisů. Nejstarší sociální normou je nazýváno desatero přikázání.

---

⁵¹ MARŠÁLEK, Pavel. *Právo a společnost*. Praha: Auditorium, 2008, s. 184-185.

Sociální normy jsou však ve společnosti historicky podmíněné, jsou také časově proměnlivé. Společnost posuzuje, co je přijatelné či nepřijatelné z hlediska způsobů chování.⁵²

Již v průběhu 20. století se zkoumáním společenských vztahů, které byly a jsou dodnes předmětem právní úpravy, zabývala sociologie práva prostřednictvím sociologicko-právního výzkumu⁵³, ač nebyl všemi autory takto přesně označován. I přes určité ideologicko-politické pojmosloví té doby je metodologický aparát těchto právních sociologů stále svým způsobem nadčasový a z metodologického hlediska využitelný v současné právní vědě. Jeho vědecky nosnou teorii lze s úspěchem použít i při zkoumání působení recentních právních předpisů ve společenské praxi v nejširším slova smyslu.

Mezinárodní sociologická bibliografie UNESCO již v minulosti zařazovala sociologii práva z hlediska společenské struktury do oblasti společenské kontroly.⁵⁴

Období 60. let 20. století přineslo také jistou názorovou shodu, která vyústila v definování čtyř základních směrů zkoumání práva: 1/logicko-jazykový; 2/sociologický; 3/psychologický; 4/historický.⁵⁵

Sociologii práva můžeme vymezit jako vědu o sociální skutečnosti práva, zabývající se jeho působením ve společnosti. Faktickými sociálními projevy, sociálními podmínkami jeho proměny a tvorby apod. Právní normy chápe sociologie práva jako projev života společnosti. Normativita je chápána jako specifická sociální skutečnost. Z tohoto pohledu sociologický přístup k právu klade důraz na faktický stav práva ve společnosti a na význam přiřkládaný mu společností jako celkem a zároveň jednotlivými sociálními aktéry. Metodologie sociologie práva je odvozena z obecné sociologie. Sociologii můžeme vymezit jako vědu o sociálních jevech, která se zabývá jejich popisem, věcnou stránkou a zákonitostmi.^{56, 57}

Obecně lze uvést, že předmětem sociologického zkoumání se může stát jakýkoliv společenský jev nebo proces. Předmětem sociologického výzkumu mohou být různé jevy, které specificky zkoumají také jiné společenské vědy (právo nevyjímaje). Zároveň to mohou být také jevy, které nejsou předmětem zkoumání žádné ze společenských věd. Empirické zkoumání

---

⁵² PŘIBYLOVÁ, Jana. Normy sociální. In: KŘOVÁČKOVÁ, Blanka a Martin SKUTIL. *Pedagogický a psychologický slovník: terminologický slovník zaměřený na primární a preprimární vzdělávání*. Vydání první. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014, s. 67.

⁵³ Příkladně můžeme zmínit různé autory tuzemské i zahraniční, např.: Inocenc Arnošt Bláha, Emanuel Chalupný, Pavol Dojčák, Tadeusz Kotarbiński, Adam Podgórecki, Leon Petrażycki, František Šamalík, Max Weber a další.

⁵⁴ International Bibliography of Sociology. *Bibliographie internationale de sociologie*, UNESCO, Paříž, 1957. cit. dle WIATR, Jerzy J. *O sociologii: sociologická teória a metódy sociológie*. Bratislava: Osveta, 1964, s. 40.

⁵⁵ DOJČÁK, Pavol. *Právo a sociológia*. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1967, s. 63.

⁵⁶ Srov. např. DURKHEIM, Émile. *Pravidla sociologické metody*. Praha: Orbis, 1926, s. 35-46. cit. dle PŘIBÁŇ, Jiří. *Sociologie práva: systémově teoretický přístup k modernímu právu*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 1996, s. 19.

⁵⁷ PŘIBÁŇ, Jiří. c. d., 1996, s. 19.

v sociologii přináší možnost popisu reálných objektů a reálného průběhu sociálních procesů. Prostřednictvím konkrétních sociologických disciplín přináší sociologické poznatky společenské skutečnosti také popis dílčích stránek. Hovoříme o tzv. deskriptivní funkci, která je někdy označována jako sociografická funkce nebo sociografie. Je také možno postoupit na vyšší úroveň vědeckého poznání – k explanační funkci (vysvětlující či teoretické).⁵⁸

Sociologie práva se zabývá konkrétními projevy vzájemného působení práva a dalších společenských vztahů a objektivních zákonitostí společenského vývoje. Zkoumá rozpory s právem, zabývá se konkrétními problémy právní praxe také ve spojitosti s jinými společenskými jevy ovlivňující právo a naopak. Jedinou metodou sociologického zkoumání práva představuje konkrétní sociologicko-právní výzkum, který respektuje metodologické principy sociologie a vědy o státu s právem. Sociologicko-právní výzkum je specifický druh právního výzkumu. Jako specifická metoda sociologického zkoumání práva je integrální součástí jednotné metodologie vědy o státu a právu. Aplikace metody sociologicko-právního výzkumu s ohledem na sociologický přístup ke zkoumání a vysvětlování právních jevů není pouze záležitostí všeobecné teorie státu a práva. V tomto smyslu metoda konkrétního sociologicko-právního výzkumu představuje základní složku metodologie veškerých právních věd, všeobecné teorie státu a práva, sociologie práva, stejně tak jako jednotlivých pozitivně právních disciplín. Sociologicko-právní výzkum tedy můžeme hledat v různých oblastech práva a jednotlivých právních disciplínách, tedy i rodinného práva⁵⁹ a práva občanského. Každá vědní disciplína, stejně tak právní věda, poznává reálné právní jevy prostřednictvím různých forem konkrétního sociálního výzkumu. Konkrétní sociologicko-právní výzkum je specifickým druhem vědeckovýzkumné činnosti v právu. Tento typ výzkumu charakterizují konkrétní znaky, a to z hlediska cíle, předmětu a metodiky. Základním cílem konkrétního sociologicko-právního výzkumu je z obecného hlediska získávání nových vědeckých poznatků o konkrétních právních jevech, jejich vlastnostech a jednotlivých specificích.⁶⁰

Širší význam než sociologie práva, má pojem právní sociologie. Sociologie práva se omezuje na to, co představuje právo samotné, pravidla a instituce, zatímco právní sociologie zahrnuje všechny jevy více či méně spojené s právem, všechny jevy, jejichž právo může být

---

⁵⁸ VEČEŘA, Miloš a Martina URBANOVÁ. *Sociologie práva*. 2. upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, s. 268-269. K explanaci také blíže srov.: FAJKUS, B. Explanace a pseudoexplanace. In: ČÍŽEK, František. *Filosofie, metodologie, věda*. Praha: Svoboda, 1969, s. 458 a násl.

⁵⁹ Srov. PODGÓRECKI, Adam. *Zjawiska prawne w opinii publicznej*. Warszawa, 1964. cit dle. DOJČÁK, Pavol. c. d., s. 119.

⁶⁰ DOJČÁK, Pavol. c. d., s. 116-117, 119-122.

příčinou, následkem nebo příležitostí, včetně jevů porušení, neúčinnosti nebo odklonu od normy.⁶¹

Sociální informace jsou odrazem kvalitativních a kvantitativních charakteristik sociálních jevů. Tyto sociální charakteristiky zpravidla znamenají: 1/*relativně samostatné sociální útvary* (člověk [dítě], instituce, skupiny [rodina]); 2/*společenské procesy* (ohrožování dítěte, ochrana dítěte, sociálně patologické jevy [týrání, zanedbávání zneužívání dítěte], konflikty např. rodinné); 3/*jevy, které jsou charakteristické pro jednotlivé prvky a projevy vědomí lidské jednání* (hodnotové preference, postoje k dodržování norem apod.).⁶²

Konkrétní metody sociologicko-právního výzkumu se neliší od metod, které jsou používány v sociologickém výzkumu. Určité odlišnosti nalézáme s ohledem na míru jejich využití, jejich vzájemného doplňování, kombinování a určitého přizpůsobení se zřetelem na specifickou povahu konkrétních právních jevů.⁶³ V pracích týkajících se sociologické jurisprudence je patrné úsilí, které je nepochybně sociologické, spojit zákon s tím, co je mimo něj, to znamená s jinými sociálními jevy. Toto úsilí se odráží v řadě důkazů či faktů: např. že zákony a soudy mají důsledky pro společenský život; že transformace společnosti určuje vývoj práva; že účinnost právních předpisů závisí na míře podpory, kterou najdou ve veřejném mínění aj.⁶⁴ Bez využití interdisciplinarit, ontologie a metod jiných věd není možné sociologický program realizovat a ten ani sám o sobě nemůže být soběstačný. Právě sociologický program vnímá člověka jako představitele konkrétní společenské skupiny (vědeckého etnika), jako průměrného jedince (člověka) v konkrétní sociálně historické struktuře společnosti.⁶⁵

Jak specifikuje ve svém díle Emanuel Chalupný (1929), k dokonalému vystižení práva je potřeba více než znalost všeobecné logiky, právní literatury a znalost zákonů. Zákon není vyčerpávajícím zdrojem práva ani z poloviny ani ze třetiny. Zákon považuje za jednu složku práva, která je však sama o sobě neživotná a nečinná. Teprve jejím prováděním v praxi se stává sociálním činitelem.⁶⁶ Jurisprudence a sociologie práva mohou velmi dobře brát v úvahu vzájemné poznání a perspektivy a zrcadlem sociologie vidět za vlastní popisy práva a právní profese.⁶⁷

---

⁶¹ CARBONIER, Jean. *Sociologie juridique*. Paris: Armand Colin, 1972, s. 16.

⁶² Srov. NOVÝ, Ivan. *Sociologie pro ekonomy*. Praha: Grada Publishing, 1997, s. 61.

⁶³ DOJČÁK, Pavol. c. d., s. 194.

⁶⁴ CARBONIER, Jean. c. d., s. 98-99.

⁶⁵ FAJKUS, Břetislav. c. d., s. 221.

⁶⁶ CHALUPNÝ, Emanuel. *Sociologie E. Chalupného. Řada speciální., Sociologie a filosofie práva a mravnosti*. Praha: Emanuel Chalupný (vlastním nákladem), 1929, s. 15.

⁶⁷ BANAKAR, Reza. 'Law Through Sociology's Looking Glass: Conflict and Competition in Sociological Studies of Law'. In: ANN, Denis a Devorah KALEKIN-FISHMAN (eds). *The New ISA Handbook in Contemporary*

K tomu je možno doplnit výklad V. Knappa k ontogenezi člověka jako subjektu práva. Chování *secundum legem* člověka, který nezná právo, může být právní skutečností, tedy že s takových chováních může platné právo spojovat právní následky bez ohledu na to, zda si jich je člověk vědom či nikoliv. I člověk, který neznal právní normu, náležitě vychovává děti, jezdí po správné straně silnice a nepřipravuje nikoho o život, se rovněž chová v souladu s právem, avšak bez právních následků. Člověk, který řádně a včas splatí např. svůj dluh na výživném nezletilému dítěti, se rovněž chová *secundum legem*, způsobil právní následek, totiž zánik závazku bez ohledu (nezávisle) na tom, zda tento následek chtěl nebo nechtěl způsobit. Člověk, který jedná bez znalosti práva, však může právo nevědomě porušit, přičemž poruší právní normu, kterou nezná a vytváří tak právní skutečnost, kterou právo spojuje se sankcí. Působení práva na člověka nelze chápat pouze jako působení skrze jeho individuální znalost právní normy každým jednotlivcem. Jedná se o složitý společenský proces, kde se působení práva prolíná s působením morálky, právního vědomí, slušnosti apod. Jde o podíl práva a právního vědomí jako součásti společenského vědomí na formování člověka ve společnosti. Právo po generace a století působí na formování každodenního života jednotlivce od jeho narození a tímto působení na jedince ovlivňuje také utváření života společnosti. Člověk se rodí do společnosti, ve které právo reálně existuje a v této společnosti také umírá. Je po celý svůj lidský život obklopen právem, které je jednou z forem společenských vztahů, ve které žije. Právo i právní vědomí jsou jedním z prostředků společenského působení na formování individuálního vědomí a každodenního chování jednotlivce. Stejně tak jsou právo i právní vědomí prostředky působení na každodenní život společnosti.⁶⁸ Důležité je podotknout, že oba systémy se prolínají ve svém praktickém působení.

Člověk si od raného dětství vštěpuje vědomí hodnot, správného a nesprávného, dovoleného a nedovoleného. Společenská morálka ovlivňuje individuální morálku člověka a účastno je také formování právního vědomí. Ještě než si člověk ve svém duševním vývoji začne uvědomovat existenci platného práva, nachází se v jeho vědomí již zárodky právního vědomí charakteru morálních norem spojených s představou existence určité moci, která neplnění těchto norem může vynucovat nebo sankcionovat. Každý člověk si uvědomuje, že od dětství žije v určitém normativním systému, kdy tento normativní systém subjektivně

International Sociology: Conflict, Competition, and Cooperation. New York: Sage, 2009, s. 64. cit. dle BENGOETXEA, Joxerramon. Legal theory and sociology of law. In: PŘIBÁŇ, Jiří ed. *Research Handbook on the Sociology of Law*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited, 2020, s. 9.

⁶⁸ Toto můžeme vyjádřit schématem: *formování individuálního právního vědomí a každodenního chování* ↔ *právo a právní vědomí (prostředky)* ↔ *působení na každodenní život ve společnosti* /vlastní schéma autora této práce odvozené z cit. textu).

(ne)akceptuje. Vždy si na něj však zvyká. V určitém stupni dospívání dochází u jedince k uvědomění existence normativního právního systému. V tomto okamžiku při vědomí platného práva působí právo na každodenní život jedince. Dochází také k určité diferenciaci (specializaci) působení práva. Ta souvisí se skutečností, že ne každý člověk je přesvědčen, že krádež je nemorální při vědomí excesivní zásahů jedince do cizího majetku.

Cílem práva je tedy formování a standardizace společenského chování jednotlivce a díky tomu je právo jedním z prostředků regulace dynamiky společenského života.⁶⁹ Je jasné, že i morálka, která je součástí společenského vědomí obsahuje i vztahy, které právní řád neupravuje.⁷⁰ Podstata právní regulace spočívá v ochraně určitých hodnot (v našem případě např. života a zdraví dítěte), statků (v našem případě např. majetku dítěte), osob a jejich potřeb a zájmů (v našem případě dítěte a jeho [nejlepšího] zájmu). Obecným cílem právní regulace je zajištění „*bezporuchového chodu společnosti a společenské integrity*“.⁷¹

Bohužel tato výše uvedená společenská dynamika nemá pouze pozitivní směr a význam. Oblast trestněprávní je ve vztahu k ochraně dětí v současnosti až příliš frekventovanou problematikou. Proto v této práci přistupujeme ke stanovenému výzkumu mj. metodami trestněprávního sociologického přístupu. Ten zkoumá normativní způsoby chování, na kterých je založen vývoj a aplikace daného trestněprávního systému, působení tohoto systému jako „institucionálního“ aspektu reakce na chování, které se od normy odchyluje, a sociální kontrolu. Z hlediska ochrany dítěte je pro nás důležitá koncepce sociální ochrany. Tu je možné vymezit několika principy: 1/princip legitimacy (stát – reprezentant společnosti – je legitimován k boji s kriminalitou); 2/princip dobra a zla (trestný čin je zlem pro společnost, pachatel je negativní a dysfunkční prvek sociálního systému); 3/princip viny (trestný čin vyjadřuje vnitřní zavrženíhodný postoj zaměřený proti hodnotám a normám platným ve společnosti); 4/princip účelu nebo prevence (trest v sobě obsahuje nejen funkci odplaty, ale také prevence zločinu); 5/princip rovnosti (kriminalita znamená porušení trestního zákoníku a jedná se o chování určité menšiny); 6/princip sociálního zájmu a přirozeného zločinu (trestné činy obsažené v trestních kodexech různých států znamenají narušení základních zájmů a podmínek existence společnosti).

Pod pojmem sociální ochrana je potřeba si představit konečný bod úvah o trestním právu a výkonu trestu, které sahají do vzdálené minulosti. Nejedná se pouze o technickou část

---

⁶⁹ KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Plzeň: ZČU Plzeň, 1994, s. 18-19.

⁷⁰ MEČL, Josef a Stanislav ZDOBINSKÝ. Právo a morálka. In: *Socialistické soudnictví*, 1968, roč. VIII, č. 12, s. 2.

⁷¹ MARŠÁLEK, Pavel. *Příběh moderního práva*. Praha: Auditorium, 2018, s. 35.

legislativního a dogmatického systému, ale plní také právně legitimační a racionalizační⁷² funkci.⁷⁴ Koncept zla je datován od středověku a tehdy byl považován jako něco neautentického, zbaveného dobra. O zlu je možno uvažovat jako o něčem onticky vyprázdněném, kdy projevem této skutečnosti je, že zlo ve svých podobách parazituje na dobru. Jevová stránka zla je společensky přitažlivější a více pestrá, než je stránka dobra. Sociální posila přináší hluboké vnitřní uspokojení. Naproti tomu sociální nepřízeň je emocionálně zabarvená.⁷⁵ Mohlo by se zdát, že koncept sociální posily a sociální nepřízeň do našeho tématu nepatří. Je tomu však právě naopak. Jestliže je rodina vystavena situaci, která je pro ni v různých aspektech nepříznivá (např. narození zdravotně postiženého dítěte) může na ni zareagovat negativně nebo pozitivně formou reakcí vzájemné sounáležitosti, která se stává sociální posilou.

K tomu se vyjadřují také výzkumy, kdy výsledky naznačují, že moderní věda a sociální praxe získala rozsáhlé zkušenosti s úspěšným zaváděním metod a technologií na pomoc dětem s postižením. Jedná se o lékařské, sociálně psychologické a sociokulturní metody a technologie. A přesto role rodiny zůstává zásadní. Je to právě rodina postiženého dítěte, která poskytuje hlavní sociální a psychologickou sociální ochranu. Rodiče formují osobnost dítěte, a také rodiče jsou odpovědní za poskytnutí potřebné odborné pomoci.⁷⁶

Sociální ochranu můžeme vymezit jako okruh problémů, zákonitostí a vztahů, které vznikají od okamžiku konfliktu jedince se zákonem včetně reakcí společnosti na takové jednání a jejich účinků na osobu pachatele až po jeho reintegraci do společnosti za současného působení státních i nestátních institucí. Sociální ochrana zahrnuje aspekty právní, sociální, psychologické, pedagogické, preventivní využitelné pro praxi. Sociální ochrana je rozvíjena v úzkém sepetí s oborem kriminologie s hlubším pohledem na terciární sféru prevence, tedy na kontrolu kriminality, zejména prostřednictvím trestněprávních prostředků.⁷⁷ Můžeme tedy shrnout, že obecně se sociologická jurisprudence týká studia práva, které bere v úvahu sociální fakta, z nichž právo vychází, a na které se vztahuje, jinými slovy, skutečné působení práva, včetně příčin

⁷² Racionalita je vázána na vnější okolnosti. Srov. MONTOUSSÉ, Marc a Gilles RENOARD. *Přehled sociologie*. Praha: Portál, 2005, s. 86.

⁷³ Racionalitu můžeme vymezit také jako teleologický, finální pojem naprosto nevyjadřující pouze efektivnost myšlení a jednání, ale nutně předpokládá také hodnotnost cílů. Účelnost myšlení a chování zdá se být přímo závislá na hodnotě chtěného cíle, logičnosti úvahy a objektivně správných představách o skutečnosti. Je možno shrnout, že racionalita jednání je patrně zcela úměrná racionalitě myšlení. Srov. BÍMA, Jiří. c. d., s. 73.

⁷⁴ BARATTA, Alessandro. *Sociologie trestního práva*. Brno: Masarykova univerzita, 1995, s. 7, 24-25.

⁷⁵ BLAŽEK, Bohuslav. Sociální posila a sociální nepřízeň. In: *Výzkum rodiny II. Semináře o rodině, Praha 1987. Bulletin č. 4*. Praha: Výzkumný ústav sociálního rozvoje a práce Bratislava, pobočka Praha, 1988, s. 9.

⁷⁶ SIZIKOVA Valeria a Olga ANIKEEVA. Parents Subjectivity in a Family with Disabled Children and Choice of Education Model. *Sociální práce/Sociálna práca/Czech and Slovak Social work*, 2020, č. 4, s. 18.

⁷⁷ ČERNÍKOVÁ, Vratislava a kol. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 7; ČERNÍKOVÁ, Vratislava. Sociální ochrana. In: ČERNÍKOVÁ, Vratislava a kol., c. d., s. 9.

a následků. Sociologická jurisprudenc se podle Pounda konkrétněji sestává ze šesti programových směrnic: 1/studuje skutečné sociální dopady práva; 2/zaměřuje se na účinky práva pro přípravu adekvátní legislativy; 3/usiluje o zefektivnění právního řádu s ohledem na funkci vymahatelnosti práva; 4/historicky studuje sociální dopady práva; 5/snaží se přispět ke spravedlivému uplatňování práva ve všech případech; a 6/jeho cílem je prosazovat konečný účel práva z hlediska sociální kontroly.⁷⁸

Výše uvedené potvrzuje, že využití metod sociologické jurisprudenc má z hlediska širě jejího využití vysoce efektivní dosah. Je to právě *law in action*, které dynamicky formuje obsah právních norem s dosahem zpět do společenské praxe. Sociologie práva nám v kontinuální historické perspektivě jednoznačně ukazuje, že pojetí sociálních norem ve společnosti znamenalo počátek reflexe těchto norem v právu. Souvisí to rovněž s postupnou interiorizací sociálních a právních norem člověkem, který se ihned svým narozením rovněž stává subjektem práva. Toto vzájemné propojení jde ještě dále a souvisí s funkcemi práva ve společnosti. Koncepce sociální ochrany má významné postavení ve vztahu k ochraně dítěte ve společnosti. Sociální ochrana, která může nabývat mnoha podob (právní, sociálně zabezpečovací, sociálně-právní atd.) je jedním z nástrojů zajištění ochrany nezletilého plně nesvéprávného dítěte, které má v dalších oblastech práva (pracovní právo, spotřebitelské právo, závazkové právo a další) postavení slabší strany. Prostřednictvím procesního práva (zejména civilního) je potom realizována nejen právní, ale také sociální kontrola revidující efektivitu sociální ochrany nezletilého. Jsme přesvědčeni, že sociální ochrana i sociální kontrola nepůsobí pouze směrem k dítěti, jako subjektu práva, který tuto ochranu oprávněných zájmů potřebuje.

Nezletilé nesvéprávné dítě vyžaduje ochranu a kontrolu také jako subjekt, jehož rozumová a volní vyspělost je vždy na rozličné individuální úrovni. Tuto úroveň musíme objektivně posuzovat v návaznosti na situace, do kterých se dítě v průběhu svého zrání dostává, a které také průběžně vyhodnocuje na základě svých aktuálních rozumových a volních dispozic. Situace, které ohrožují nezletilého, nejsou mnohdy individuálně vyhodnocovány nezletilým správně ve vztahu k normám. Kromě určité míry životní zkušenosti zde hraje roli právě také úroveň rozumové a volní vyspělosti nezletilého, díky které nezletilý společenskou realitu neinterpretuje správně. Důsledky porušení norem dítětem jsou ohrožujícím jednáním vůči společnosti, ve které se dítě nachází. Společensky patologické chování, které je předmětem jednání nezletilého, představuje zásahy do hodnot chráněných právem a stanoví za ně postih,

---

⁷⁸ Uvedené je citováno s odkazem na autora Roscoe Pounda (1870-1964). In: DEFLEM, Mathieu. *Sociology of law: visions of a scholarly tradition*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, s. 100.

který však musí odpovídat stupni vývoje nezletilého. Normativní právní systém, dle něhož je jednání nezletilého posuzováno, je výsledkem a obrazem normativního systému sociálních norem. Ty však nejsou vynutitelné státní mocí. Chování a jednání nezletilého, které má povahu rozporu se sociálními normami, je proto subsumováno pod kategorie normativního právního systému, kde naplněním strukturních znaků právní normy je vynucováno jeho konkrétní chování a případně ukládána sankce, která má často resocializační povahu, a nikoliv pouze trestní rozměr (např. dohled, výchovná opatření). V právně sociologickém výzkumu se nám základní sociologické metody zkoumání propojují s právně normativními prvky, které sociálním normám dodávají jejich vynutitelný charakter. Sociální normy jsou v daném typu společenské a právní kultury často běžně známé. Jejich vynutitelnost je však založena na zcela dobrovolné bázi. Jsou-li však tyto sociální normy podpořeny normami právními, je míra jejich významu posílena o jejich vynutitelnost státem. Rozdílnost či podobnost tohoto provázaného systému sociálních a právních norem nejen ve vztahu k ochraně a ohrožení dítěte nám ukazuje právě historická sociologie práva, jejíž poznatky nám umožňují zpětně vyhodnocovat efektivitu působení norem ve společnosti k revizi právní úpravy dopadající na danou oblast. Tato revize musí být kontinuální, cílená a v souladu se společenským pokrokem a stavem společenské reality.

1.3. Metody logické a metoda komparatistická

V rámci využitých výzkumných metod práce jsou v práci uplatněny také metody logické. Jsou jimi zejména metody abstrakce, indukce, dedukce, analýzy i syntézy.⁷⁹ V této práci využíváme teoretický typ (základní výzkum) vědeckého výzkumu, který pracuje s údaji obecnějšího charakteru. Nejedná se o výzkum, který by pracoval s přímými výpověďmi. Údaje zde uvedené většinou sekundárního původu, kdy převažující metodologický postup je dedukce. Je také nutno reflektovat funkce, které sociologie plní, a které je možno identifikovat i ve vztahu ke zkoumání našeho tématu. Tato práce z pohledu sociologického – právního jednoznačně využívá funkci teoretickou – tedy vysvětluje (explikuje) základní problémy společenského života dítěte včetně jevů, kterými je dítě ve svém životě ohrožováno. Kritická funkce sociologie ve vztahu ke zkoumání ohroženého dítěte z pohledu společenského a právního jistě slouží k ověření teoretických koncepcí a slouží jako indikátor účinnosti právních opatření, které směřují k regulaci společenského života. Konečně funkce instrumentální není o nic méně důležitá. Spočívá v aplikaci sociologie v poznání a navrhování konkrétních opatření v různých právních oblastech týkajících se řešení negativních jevů a jejich prevence ve vztahu k dítěti

---

⁷⁹ Tamtéž, s. 67-76.; KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha: Beck, 1995, s. 170 a násl.

(nezletilému).⁸⁰ Komparatistika je vědou, jejíž podstatou je vyvozování vědeckého poznání srovnáváním (komparací) svého předmětu. Neexistuje věda, která by nikdy nesrovnávala. V právní vědě používá komparatistika metodu srovnávací. Právní komparatistiku lze využít ve všech právních vědách. V oblasti výzkumu pozitivního práva se využívá v právu občanském (soukromém).⁸¹ Komparatistika se obecně musí věnovat veškerým projevům literatury překračujícím hranice nikoli pouze jazykové a národní, ale také akademickému ohraničení umění a věd.⁸² V našem výzkumu, jehož rámec je mezioborový, přistupujeme komparatistickou metodou ke zkoumání zahraničních soukromoprávních i veřejnoprávních zdrojů. Zmíněny budou informace ze zdrojů odborné právní literatury anglické, německé, francouzské, polské a srbské. Dílčími a ilustrativními srovnáními projdou také prvky rodinného práva kontinentálního a islámského systému právní kultury. Tato jednotlivá srovnání považujeme za více než vhodná. Reflektují různorodost právních úprav dotýkajících se postavení, ochrany nebo ohrožení dítěte v různých právních pojetích a vytvářejí tak důležitou platformu pro kvalitativní hodnocení právní úpravy české. Rozhodně však nejsou metodě komparatistiky podrobovány pouze informace a prameny právní. Jelikož – jak již bylo mnohokrát zmíněno – se v našem tématu jedná o širokospektrální a kontextuální tematiku, je komparativním způsobem přistupováno také k výkladu obsahu jak dílčích pojmů, tak mezioborových institutů. Můžeme tedy shrnout, že o doktrinní výklad se v našem případě nemůže jednat, jelikož by nebyl výkladem dostatečně vyčerpávajícím danou problematiku. Ke komparativnímu historickému výzkumu, který je rovněž součástí této práce, se vyjadřujeme dále v textu.

1.4. Historická (historicko-popisná) metoda

Je potřeba poukázat na souvislost právní teorie s historickými a dogmatickými disciplínami. Sociologie práva je s historickými disciplínami spjata poněkud více. Historické disciplíny se zabývají postupnými změnami práva a zároveň zákonitostmi průběhu těchto změn. Uvedené zákonitosti prokazují, jak mohou určité faktory stojící mimo právo (a tudíž na nezávislou proměnnou) ovlivnit právo. Historické disciplíny jsou tak cenným zdrojem informací pro pochopení zákonitostí působení práva ve společnosti.⁸³ Dostáváme se tedy k uplatnění metod

---

⁸⁰ Srov. ZICH, František a kol. *Sociologie: pro střední školy sociálně právní*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1979, s. 136; k problematice funkcí sociologie srov. ZDRAVOMYSLOV, A. G. *Metodológia a procedúry sociologického výzkumu*, Bratislava, 1972 cit. dle ZICH, František a kol. *Sociologie: pro střední školy sociálně právní*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1979, s. 139.

⁸¹ KNAPP, Viktor. *Velké právní systémy: úvod do srovnávací právní vědy*. Praha: Beck, 1996, s. 2, 8

⁸² CORBINEAU-HOFFMANN, Angelika. *Úvod do komparatistiky*. Praha: Akropolis, 2008, s. 15.

⁸³ PODGÓRECKI, Adam. *Sociologie práva*. Praha: Svoboda, 1966, s. 168.

sociologického výzkumu a sociotechniky⁸⁴ v právní sféře. Historická metoda v sociologii reflektuje při výzkumu minulý vývoj ve vztahu k různým dokladům (např. soukromé a úřední záznamy, memoáry, publikace atd.), které se zachovaly v různé podobě.⁸⁵ Analýzu dokumentů řadíme ke standardní výzkumné činnosti jak v kvalitativním, tak kvantitativním výzkumu.⁸⁶ Kvalitativní výzkum se zaměřuje na popis a zkoumání fenoménů přítomnosti, historický výzkum pak zkoumá to, co se stalo v minulosti. U obou disciplín vysledujeme podobné znaky. Význam v historickém výzkumu mohou mít důkladnost s jakou se shromažďují, analyzují a interpretují dokumenty o minulosti zejména ve vztahu k objasňování kořenů, zdrojů nebo příčin aktuálních fenoménů.⁸⁷ Historický výzkum je interpretativní, jeho záměrem je odhalovat a přibližovat komplexní souvislosti osobnosti, kulturu, názory, které ovlivňovaly minulost a trvá jejich vliv na současnost. Cílem historického výzkumu je: „*odpovědět na určité otázky, odhalit neznámé souvislosti, nalézt vztahy mezi minulostí a přítomností, zaznamenat a vyhodnotit činy jedinců, skupin, a institucí, navrhnout, uplatňovat nebo hodnotit teorie při interpretaci událostí, přispět k porozumění kultury, v níž žijeme nebo která je nám cizí.*“ Je možno rozlišit také čtyři obecné typy historických studií podle délky sledovaného období a skutečnosti, zda ke zkoumání přistupujeme komparativně. Jedná se o: „*výzkum historické události, výzkum historického procesu, komparativní historický výzkum krátkého časového období a komparativní historický výzkum více časových období.*“ Z hlediska materiálů přistupujeme ke zkoumání našeho tématu prostřednictvím dokumentů, jakožto psaných a tištěných materiálů zhotovených v minulosti, přičemž se jedná o sekundární dokumenty, které jsou vytvořené na základě primárních dokumentů. Důležitá v našem pojetí právní historie týkající se postavení dítěte v rodině a společnosti v různých dějinných obdobích je také *kontextualizace*, která nám umožňuje určovat následnost událostí. Kromě kontextualizace využíváme také *syntézu*, nikoliv pouze v historickém výzkumu, která znamená uplatnění procesu výběru organizace a analýzy dokumentů. Informace jsou kategorizovány do témat a konceptů a spojeny do určité kontinuity. K zobecňování výsledků je v historickém výzkumu nutno přistupovat velmi opatrně.⁸⁸

S ohledem na historický výklad práva je potřeba zmínit zásadu, podle které jsme postupovali, tedy *zásadu zohlednění vývoje práva*. Obecně lze konstatovat, že historický výklad

---

⁸⁴ Sociotechnika je vědou informující o možnostech provádění účelných, záměrných společenských změn na základě teoretických sociologických znalostí. srov. PODGÓRECKI, Adam. *Sociologie práva*. Praha: Svoboda, 1966, s. 30; PODGÓRECKI, Adam. *Zasady socjotechniki*. Warszawa: Wiedza powszechna, 1966.

⁸⁵ PODGÓRECKI, Adam. *Sociologie práva*. Praha: Svoboda, 1966, s. 30.

⁸⁶ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Vyd. 2., aktualizované. Praha: Portál, 2008, s. 130.

⁸⁷ Silverman (2001) cit. dle HENDL, Jan. cit. d., s. 132.

⁸⁸ HENDL, Jan. c. d., s. 133-136.

se neorientuje na text zákona, ale na vůli zákonodárce. Zákon také nazýváme normativním právním aktem. „*Historický výklad je metodou získávání poznatků o vůli zákonodárce i z jiných zdrojů poznání, než je text zákona.*“ Zásada zohlednění vývoje práva je výborně doložitelná zejména při výkladu soukromého práva, jednotlivých právních institutů a jejich vývoje od starého římského práva, přes barbarské zákoníky, středověké městské právo, novověké právo učenců až ke kodifikacím v 19. století. Porovnání staré a nové právní úpravy nám přináší informace o vůli zákonodárce. Můžeme vysledovat motiv a smysl změny právního stavu. V širším slova smyslu je možné na základě této zásady využít k interpretaci práva poznatky z celého dosavadního vývoje konkrétního právního institutu. Z hlediska pravidel přednosti nemá historický výklad přednost před výkladem teleologickým. Informace a poznatky získané prostřednictvím historického výkladu však mohou být významnou inspirací a zároveň korekcí teleologického výkladu.⁸⁹ Dodejme, že k tomu, že z historického hlediska již prof. Emil Svoboda věnoval vědecké zamyšlení pojetí metod a praxe občanského práva. Právo pojímal jako celek, a to teleologicky, kdy význam a hodnota práva „*nespočívá v něm samém, nýbrž v jeho funkci*“.⁹⁰ Některé zahraniční prameny uvádějí tuto metodu také jako historicko-srovnávací. Historická komparativní metoda je užitečná pro analýzu rodiny na pozadí historických transformací makrostruktur a globálních společností.⁹¹ K tomu je možno poznamenat, že fakt, že byl vědou reflektován historický pohled na rodinu, znamenal značný úspěch společenských věd ve II. polovině 20. století.⁹² Rodina je zohledněna všemi známými historickými typy společností a civilizací.⁹³ Dimenze právněhistorického zkoumání je odpovědí postmodernistům zpochybňujícím vývoj společnosti viděný jako pouhý konstrukt. Recentní změny práva jsou jednoznačným důkazem vývoje. Právo se tak představuje jako normativní systém a sociokulturní fenomén. Právo prochází všemi aspekty společenského života.⁹⁴

Využití metody historické je stěžejní pro pochopení kontinuity přístupu k dítěti jako člověku a subjektu práva. Historické souvislosti nám ukazují v minulosti dlouhou dobu neřešenou problematiku ochrany dítěte či jeho participace na svém životě ve společnosti. Deskripce je v případě historické metody hlavním postupem výzkumníka. Na základě představení historických souvislostí je možné sledovat vývoj přístupu k dítěti v průběhu stovek

---

⁸⁹ WINTR, Jan. *Metody a zásady interpretace práva*. 2. vydání. Praha: Auditorium, 2019, s. 133-134, 157-158, 279.

⁹⁰ SVOBODA, Emil. *Vůle vnitřní a vůle projevená právním činem*. Praha: nákl. vl., 1911, s. 32 cit. dle ELIÁŠ, Karel. Humanista ve službách republiky: K výročí Emila Svobody. *Právník*, 2018, roč. CLVII, č. 10, s. 831.

⁹¹ TYSZKA, Zbigniew. *Socjologia rodziny*. Warszawa: Państwowe Wydaw. Naukowe, 1979, s. 43.

⁹² WIATR, Jerzy Józef. *Společnost: Úvod do systematické sociologie*. Praha, 1968, s. 100.

⁹³ SZCZEPAŃSKI, Jan. *Základní sociologické pojmy*. Praha: NPL, 1966, s. 109.

⁹⁴ MARŠÁLEK, Pavel. *Příběh moderního práva*. Praha: Auditorium, 2018, s. 9, 11.

let nazpět v čase a reflektovat a posoudit tento přístup optikou dnešních práv dítěte. Jak dospíváme v dalších historicko-právních kapitolách této práce, je využití této metody zcela na místě.

1.5. Metoda narace (narativní analýza)

Naraci můžeme vymezit jako jeden z metodologických postupů, zejména v humanitních (společenských) vědách. Cílem narace je podání obrazu o individuálním případě a jeho odlišení pro jeho jedinečnost. Součástí narace je nutně interpretace, která příběh obepíná.⁹⁵ Z metodologického hlediska je narace nazírána jednoduchým spojováním logiky a zdravého rozumu (*common sense*)⁹⁶, skutečnou metodu vymezuje logika a rozum.⁹⁷ Spojení společenských, kulturních a humanitních věd s interpretací se věnoval také Max Weber. Dle jeho názoru je každá interpretace spojení dvou odlišných procesů vystupujících současně. Jednak hodnotové interpretace, jakožto vyjádřením hodnotových soudů a spojením poznávaných objektů s hodnotami. Druhé chápání takové interpretace zahrnuje smysl textuálně-lingvistický.⁹⁸ Součástí interpretace také tvoří hledání významů, tedy propojování faktů se společenským kontextem.⁹⁹ O hledání významů jde také v právní vědě. Jde tedy o propojování objektů interpretace (např. textů právních norem) se společenským kontextem (projev fakticity normy). Zároveň jde také o propojení takového objektu s hodnotami, které jsou rovněž vyjádřeny v normách nebo společenských institucích, které jsou s působením práva provázány. I to je důvodem, proč je spojení práva a právní metodologie s interpretací správné. Základem každého vyprávění jsou fakta. Originální a konvenční propojení těchto faktů do příběhu zůstává na tom, kdo jej vypráví. Skutečnosti podané v souvislostech příběhu jsou kriticky zkoumány, jež dává smysl poznání empirickému.¹⁰⁰ Umění objevovat a stejně tak umění dokazovat jsou kvalitami spojenými i s moderním právem.¹⁰¹ Interpretační prvky je potřeba hledat také ve vztahu k právní nauce a judikatuře. Současným požadavkem na právní nauku z hlediska plnění její interpretační funkce je, aby byla, pokud možno, obecná a zobecňující. Její jednotlivé příspěvky nemají být zacílením

⁹⁵ ŠKOP, Martin. ... *právo, jazyk a příběh*. Praha: Auditorium, 2013, s. 98.

⁹⁶ SPENCER, Herbert. O studiu sociologie. Praha: Josef Pelcl, za pomoci Spolku českých právníků „VŠEHRD“, 1898, s. 2. cit dle ŠKOP, Martin. c. d., s. 100.

⁹⁷ BROOKS, Peter. *Narrative Transactions – Does the Law Need a Narratology?* *Yale Journal of Law and Humanities*. 2006, roč. 18, č. 1 s. 5. cit. dle ŠKOP, Martin. c. d., s. 100.

⁹⁸ Weber, Max. *The Methodology of Social Sciences*. Glencoe: The Free Press, 1949, s. 143, 145. cit dle ŠKOP, Martin. c. d., s. 96.

⁹⁹ WHITE, Hayden. *Tropika diskursu. Kulturně kritické eseje*. Praha: Karolinum, 2010, s. 14. cit. dle ŠKOP, Martin. c. d., s. 96.

¹⁰⁰ TAIT, Allison, NORRIS, Luke. *Narrative and the Origins of Law*. *Law and Humanities*, 2011, roč. 5, č. 1, s. 2. cit dle ŠKOP, Martin. c. d., s. 96, 99.

¹⁰¹ ŠKOP, Martin. c. d., s. 97.

pouze na jeden konkrétní problém, na jehož pozadí je řešen výklad konkrétního ustanovení. Výklad (nové) právní úpravy by se měl zaměřit na širší souvislosti a měl by též mít (alespoň částečně, ne-li výrazně) koncepční charakter. Nejedná se však o úplné opuštění pozitivistického přístupu, ale na jeho základech neulpět zcela na exegetické analýze právního textu. Důležité také je respektovat interakci právní nauky a judikatury.¹⁰²

Prvky narace lze v našem textu v dílčích momentech vysledovat. Právní kauzy jsou v našem textu vymezeny zejména v podobě dostupné judikatury tuzemské i zahraniční, která nám poskytuje obraz životní situace rodiny a dítěte, která má judiciální dosah. Narativní kontext můžeme vysledovat také v části práce zaměřené na historii přístupu k dítěti a jeho ochraně. Narativní text má povahu právně senzitivních verbálních spojení specifikujících zkoumané téma v historickém kontextu. Jsme přesvědčeni, že tato metoda zlepšuje možnosti zpřístupnění textu většímu počtu čtenářů a lepší pochopitelnost příkladů ze společenské praxe, která se stala předmětem judiciálního posouzení společenské reality.

1.6. Kvantitativní metody

Východiskem pro tyto metody je verifikace hypotéz. Tyto hypotézy od počátku výzkumu směřují výzkum exaktním směrem k číselnému vyjádření. Rovněž směřují k explanaci – vysvětlení na základě zjištěného kauzálního vztahu či zákonité tendence. Spadají sem typicky statistické postupy.¹⁰³ S ohledem na zkoumanou oblast bude jednou z využívaných metod právě sociální statistika, kdy data získaná prostřednictvím této metody sociologického výzkumu představují výchozí vstup pro vědeckou indukci.¹⁰⁴ V našem výzkumu netvoříme hypotézy, jelikož bychom nebyli schopni je verifikovat. Nerealizujeme kvantitativní výzkum formou plošného zkoumání na populaci. Kvantifikovatelná fakta jsou podpořena dílčími statistickými údaji získanými z veřejně dostupných zdrojů. Jejich účelem je dokreslit kvantifikaci určitého jevu. Tento přístup využití absolutních čísel se jeví vhodným zejména s ohledem na komparaci četnosti identifikace daného jevu ve společenském prostředí. Kvantifikační indikátory jsou v této práci zařazeny spíše z důvodů demonstrativních, a to zejména pro představu jejich četnosti ve společenském prostředí. Můžeme-li některý námi zkoumaný jev podpořit uvedením jeho četnosti

---

¹⁰² PAULY, Jan. Několik poznámek k obecným aktuálním výzvám soukromého práva (slovo úvodem). In: PSUTKA, Jindřich, ed. *Aktuální výzvy soukromého práva / Sborník příspěvků*. První vydání. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2020, s. 5-6.

¹⁰³ URBANOVÁ, Martina. Základy sociologicko-právního výzkumu. In: VEČEŘA, Miloš a Martina URBANOVÁ. c. d., s. 270.

¹⁰⁴ KNAPP, Viktor. *Vědecká propedeutika*. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského, 1993, s. 83.

v určitém časovém období, pak využití sociální a do jiné míry i právní statistiky má za cíl zprostředkovat čtenáři lepší představu o zkoumaném jevu.

Studium dokumentů označujeme za klasickou metodu. Společenské jevy můžeme zkoumat na základě oficiální, osobních nebo jiných dokumentů. S ohledem na dostupné materiály a informace je možné zkoumat povahu dat a osob, které tvoří předmět tohoto zkoumání. Dostupné materiály nám umožňují vytvářet hypotézy a ověřovat je. Materiály také využíváme pro kontrolu výsledků dat, kterou získáváme jednou či více metodami (validizační použití). Sčítání obyvatel či jiná oficiální statistická data nám umožňují získávat vzorky (např. reprezentativní vzorek). Obsahová analýza je potom analyzování sdělení systematickým, objektivním a kvantitativním způsobem, kdy účelem je měření proměnných. Jedná se o výzkumnou techniku *„jejímž cílem je objektivní, systematický a kvantitativní popis zjevného obsahu informačního sdělení. Předmětem obsahové analýzy je obsah a forma komunikačních aktů, především písemných: knih, novin, časopisů, projevů, reklam atd.“* Méně časté je aplikace této metody na ústní projevy (rozhlasové projevy, výpovědi) a akty, které jsou vyjádřeny obrazově (televizní programy, comics aj.) nebo hudební díla. Východisko obsahové analýzy spočívá v klasifikaci elementů textu. Tímto rozborovým elementem může být slovo, sousloví, věta, paragraf nebo obsah celého dokumentu. Pokud je východiskem této analýzy slovo, je nazíráno z hlediska svého významu a jedná se o sémantickou analýzu. Slova s obdobným nebo shodným významem se spojují do souhrnné kategorie. Běžné je, že se rozbor často opírá o tzv. klíčové slovo. To vyjadřuje základní postoj a tendence mluvčího. Při obsahové analýze textů je možno vycházet jak obsahu celých dokumentů, tak z fragmentů (jednotek analýzy). Analýze mohou být podrobeny celé články v periodících (noviny, časopisy, dopisy apod.). Přihlížet lze i k jednotlivým stránkám s ohledem na členění dokumentu. Náročnější je analýza osob, které se vyskytují ve zkoumaném materiálu. Sledovanými kategoriemi zde mohou být věk, pohlaví, sociální původ, pozice, náboženská příslušnost, národnost, rasa apod.¹⁰⁵

1.7. Kvalitativní metody – studium dokumentů a obsahová analýza

Jsou založeny na odmítnutí principu předběžné konstrukce skutečnosti prostřednictvím činnosti výzkumníka. Do výzkumu vstupuje výzkumník bez předem daných předpokladů a nezdůrazňuje se objektivní odstup od skutečnosti. Naopak do popředí se dostává subjekt-objektová povaha poznání sociální reality, kterou je nutné poznat. Typickými přístupy jsou

---

¹⁰⁵ URBANOVÁ, Martina. Základy sociologicko-právního výzkumu. In: VEČEŘA, Miloš a Martina URBANOVÁ. c. d., s. 281-282.

monografický a historický – tedy biografické metody.¹⁰⁶ Kvalitativní výzkum má dnes v sociálních vědách rovnocenné postavení s jinými formami výzkumu. Výzkumník vyhledává veškeré informace, které objasní výzkumné otázky s cílem přinést induktivní a deduktivní závěry.¹⁰⁷

Z hlediska dokumentů, které je možno analyzovat, můžeme využít: 1/historické dokumenty; 2/úřední dokumenty; 3/osobní písemné materiály (vzniklé spontánně či uměle). Zůstaneme-li zejména u historických dokumentů, můžeme konstatovat, že souvisejí s metodou historickou.¹⁰⁸

Stejně jako kvantitativní výzkum lze kvalitativní výzkum použít ke studiu téměř všeho, co si v sociálním světě dokážeme představit, včetně společenských a kulturních jevů, individuálního chování a rozhodování a myšlenkových procesů.¹⁰⁹ V současnosti lze využít také kombinaci obou výzkumných přístupů, a to smíšený výzkum. Oba přístupy (ať již kvantitativní nebo kvalitativní) jsou komplementární.¹¹⁰

Můžeme uzavřít, že v právu *de lege lata* mají základní postupy (metody) úzkou spojitost. Specifické sepětí nacházíme v logické, popř. jazykové stránce s normativní a regulativní stránkou práva – ta představuje částečně mimologické prvky práva. Tyto prvky práva není možné přesně vymezit. Prokázáno však bylo, že vznik a rozvoj právní normativity a vybudování řádu norem (závazných pravidel lidského chování) musela provázet hluboká vnitřní logika, logická přesvědčivost a „síla“, pokud mělo právo v životě jedince i společnosti zakotvit a plnit svou funkci.¹¹¹ Právní norma, která obsahuje model právního vztahu je možno přirovnat k modelu sociální interakce dvou nebo více fyzických nebo právnických osob. V konkrétních případech právní normy podrobně stanoví: povinnosti a práva jednotlivých subjektů; co a za jakých podmínek, ve vztahu ke komu, kdy a v jakém rozsahu je oprávněna nebo povinována každá osoba; jednotlivé role a funkce člena společnosti; status v systému společenských vztahů, který je určován právem a povinností.¹¹²

V rámci této kapitoly byly představeny možnosti aplikace specifických výzkumných metod, které je možné využít v rámci interdisciplinárního zkoumání jevu ohroženého dítěte. Tím,

---

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 270-271.

¹⁰⁷ HENDL, Jan. c. d., s. 47-48.

¹⁰⁸ ZICH, František. *Sociologický výzkum*. Praha: Svoboda, 1976, s. 154.

¹⁰⁹ KALOF, Linda, Amy DAN a Thomas DIETZ. *Essentials of social research*. Maidenhead: Open University Press, 2008, s. 79.

¹¹⁰ HENDL, Jan. cit. d., s. 58.

¹¹¹ BOGUSZAK, Jirí, Jirí ČAPEK a Vladimír VEVERKA. *Základy teorie práva: (učební text)*. Praha: Codex, 1994, s. 29.

¹¹² HUNGR, Pavel a Alexandra KRSKOVÁ. *Psychologické aspekty působení práva*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1985, s. 25.

že je uvedený zkoumaný jev (můžeme snad říci fenomén) nazírán z různých odborných úhlů, je využití široké palety výzkumných metod zcela jistě odůvodnitelné. I na tak dynamickou oblast, kterou je právo a jeho instituty ve veřejnoprávním i soukromoprávním pojetí, je možno využít výzkumné metody humanitních věd. Pokud je možné jimi dosáhnout požadovaných informací, které jsou ověřitelné, je na místě těchto metod využít. Namítáno by mohlo být, že využití některých metod není pro právní výzkum přiléhavé. S tímto názorem lze souhlasit i nesouhlasit. Souhlasné stanovisko k tomuto názoru můžeme dát v situacích, kdy potřebujeme zkoumat a vykládat právní fenomény ryze právními metodami (např. prostřednictvím právní logiky). Nesouhlasným musí být naše stanovisko v každém případě, kdy si právo nevystačí se svými informacemi a ryze pozitivistickým přístupem, jako je tomu v tomto našem případě. Přidanou hodnotou může být rovněž kombinovaná technika výzkumu, který využívá různých metod různých oborů. Tento přístup je jistě spíše ocenitelný, než-li naopak.

2. Postavení dítěte v rodině, společnosti a právu

Postavení dítěte v minulosti nemělo vždy pozitivní a ochranný charakter.

Kupříkladu Chamurapiho zákoník obsahoval trest za usmrcení potomka spočívající pro toho, kdo byl vinen jeho smrtí, aby mrtvolu dítěte po tři dny a tři noci choval v náručí, přičemž pro vykonání tohoto trestu byl pod dozorem zvláště pověřeného strážce.¹¹³ Usmrcení potomka jistě nesvědčí o ochranném a pozitivním charakteru rodičovského přístupu.

Dějinná cesta k tomuto pedocentrickému modelu současné společnosti nebyla rozhodně jednoduchá. Postavení dítěte, co do jeho obsahu, se vyvíjelo v souladu s vývojem společnosti a jejího přístupu k člověku, jako lidskému individu a jeho hodnotě.

V následujícím textu nastíníme, že historické a kulturní podoby rodiny jsou tak různé, že prožít dětství v rodině v jedné historické etapě nebo kultuře není to samé, jako prožít dětství v rodině v jiné historické etapě či kultuře.¹¹⁴ Je možno konstatovat, že dějiny civilizace jsou dějinami sociálních problémů a sociálních otázek.¹¹⁵ Uvedený kontinuální vývoj nám dokládá realitu společenského života, postavení dítěte a rodiny ve společnosti a četnost sociálně patologických jevů, které v konečném důsledku ohrožovaly nezletilé dítě. Rozsah následující podkapitoly nelze nepovažovat za nadlimitní. Historické (a to i právní) reflexe zkoumané problematiky umožňují komparaci se současným vnímáním a četností těchto jevů a jejich vnímáním společností 21. století. Je to právě právo, které prokazuje svou flexibilitu či rigiditu co do délky reakce na důsledky společenských procesů a pozitivní inspiraci ke svému dalšími pozitivistickému vývoji.

2.1. Dítě a jeho postavení v období antického Řecka a Říma

V řecké rodině starého patriarchálního typu podléhali žijícímu nejstaršímu muži všichni s ním žijící synové a jejich rodiny. Postupně se vydělovaly rodiny nového typu a základem této rodiny byl oikos (dům, domácnost). Hlava tohoto nového typu rodinného uspořádání zastupovala oikos navenek, a to v oblasti právní i sakrální. Manželka hlavy oiku mu byla podřízena, a stejně

---

¹¹³ GABRIEL, Zbyněk a Tomáš NOVÁK. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. Praha: Grada, 2008, s. 10.

¹¹⁴ KÖVÉROVÁ, Štefánia. *Sociológia v sociálnej práci I*. Sládkovičovo: Vysoká škola v Sládkovičove, 2011, s. 107.

¹¹⁵ MUELLER, Franz Hermann. *The Church and the Social Question*. Washington: American Enterprise Institute for Public Policy Research, 1984, s. 13.

tak i syn, který otce zastupoval při správě oiku, přičemž mu náležel také výkon poručenské moci nad matkou, pokud se stala vdovou.¹¹⁶

Zejména v antickém Řecku bylo populační klima ve společnosti velmi dlouho nepříznivé ve vztahu k růstu počtu obyvatel. Např. ve Spartě se setkáváme s extrémním antickým antipopulačním myšlením, které představovalo infanticidu ve státním zájmu. Antické Řecko považovalo příliš velký počet dětí spíš za neštěstí, nežli za požehnání. Již tehdy se praktikovaly různé způsoby zabránění početí a těhotenství. Jestliže Řekové v tomto dějinném období měli děti, měli je z důvodu odevzdání dědictví dětem a zabezpečení rodičů v období senescence. V případech, kdy se děti o své staré rodiče nepostaraly, byly stíženy pokutou nebo pozastavením občanských práv (Athény) nebo dokonce udělením trestu vězení (Delfy). Bezdětní senioři ve starém Řecku mohli dítě adoptovat.¹¹⁷ Naproti tomu ve starověkých Thébách (v té době měly charakter svobodného města) existoval zákaz pohození nebo usmrcení dítěte. O osudu dítěte rozhodoval otec. V případě, že o dítě neprojevil zájem, existovala jeho povinnost, aby tuto skutečnost oznámil úřadu. Úřad poté nabízel dítě zájemcům, kteří byli ochotni ho za levnou cenu odkoupit.¹¹⁸

V nejstarších dobách je zesílena role otce rodiny. Ten je považován za vlastníka dítěte s právem jej zabít, prodat nebo jej odložit. Dítě otcově kázni podléhalo a právo dítěti ukládalo, aby svého otce ctilo. Otcí také připadalo vše, co dítě nabylo svou prací. Jmění dítěte měl otec ve své držbě, ale nesměl jej zmenšit.¹¹⁹ Například vzdělávání nezletilých v Římě se zlepšilo spolu s rozvojem státu. V době, kdy byl Řím malým státem, byla výchova soukromá a probíhala hlavně v rodném domě. Chlapci byli v péči otce, který je připravoval na roli sedláka, občana a vojáka. Pod jeho kuratelou se naučili i číst, což bylo nutné pro poznávání práva dvanácti desek. Aby si doplnili občanskou výchovu a získali zkušenost, byli někteří mladí Římané po dovršení šestnácti let posláni do péče významných státníků nebo slavných vojáků. Završením přípravy na život byla dvouletá vojenská služba. Úplné domácí vzdělávání zahrnovalo pouze syny bohatých

---

¹¹⁶ ŽIDLICKÁ, Michaela. Starověké Řecko. In: ŽIDLICKÁ, Michaela a Karel SCHELLE. *Právní dějiny 1. Starověk*. Brno: Doplněk, 1998, s. 119.

¹¹⁷ MAUR, Eduard. Rodina ve starém Řecku a Římě. In: HORSKÁ, Pavla, Milan KUČERA, Eduard MAUR a Milan STLOUKAL. *Dětství, rodina a stáří v dějinách Evropy*. Praha: Panorama, 1990, s. 42-45. cit. dle MIŠÍKOVÁ, Jaroslava a Viera UHROVÁ. Sociální dimenzia detstva a výchovy. Dieťa a detstvo v tradičnom type spoločnosti. Deti a detstvo v antickej spoločnosti. In: KOLLÁRIKOVÁ, Zuzana a Branislav PUPALA, ed. *Předškolní a primární pedagogika*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001, s. 40.

¹¹⁸ GABRIEL, Zbyněk a Tomáš NOVÁK. c. d., s. 11.

¹¹⁹ STIEBER, Miloslav. *Dějiny soukromého práva v střední Evropě: nástin*. Vydání druhé. Praha: Nákladem vlastním, 1930, s. 92-93.

Římanů. Děti plebejců z 5. století před našim letopočtem navštěvovaly základní školy zvané *ludus*.¹²⁰

Dítě v období antického Říma bylo vymezováno jednak věkem do 7 let (*infans*) a jeho vůli právo neuznávalo. Dítě nemohlo podstupovat žádná právní jednání ani jednat protiprávně – bylo absolutně nezpůsobilé k jednání s právními důsledky. Právní jednání za něj mohl podstupovat otec nebo poručník. Dítě, které nemělo otce, který by za něj jednal, bylo zcela podřízeno poručníkovi. Pevná věková hranice 7 let byla stanovena v římském právu až za doby císařství.¹²¹ Rozeznáváme několik kategorií nedospělců. *Impuberes infantiae proximi* (kteří sotva překročili dětský věk).¹²² Mezi dětstvím a dospělostí se dítě v římském právu nacházelo v kategorii „*impuberes infantia maiores*“ (nedospělci starší než děti).¹²³ Do dospělosti to byli *pubertas*.¹²⁴ Dospělosti se dosahovalo fyzickou zralostí. Mužem byl nazýván člověk, který byl schopen plodit děti. Pevná věková hranice dospělosti byla zavedena až v době císařské, a to 14 let pro muže a 12 let pro ženy. Ve staré římské rodině měl otec rodiny (*pater familias*) otcovskou moc (*patria potestas*), která byla bezbřehá. Otec měl v římské patriarchální rodině nad syny a dcerami tzv. „*potestatem vitae necisque*“ – právo nad životem a smrtí. Jakousi „ochranu“ dítěti mohl skýtat domácí soud (*iudicium domesticum*), tedy jakási porada s příbuznými a přáteli otce před potrestáním dítěte, avšak sankce za příliš tvrdý a svévolný postup otce rodiny se objevily až v době císařské. Ohrožení dítěte skýtaly nejen tresty, o kterých rozhodoval otec rodiny, ale také jeho další práva, která vůči dětem v rámci své rodiny měl a mohl uplatnit. Jedno z nich bylo právo odložit, pohodit dítě (*ius exponendi*) – toto se však využívalo jen při narození dcer.¹²⁵ Jistou ochranu – dá-li se to tak nazvat – požívala prvorozená dcera, která mohla být odložena pouze tehdy, pokud se narodila s tělesnou vadou. Obdobný postup platil pro syny. Ziskuchtivost či nouze mohly otce rodiny dovést také k využití práva prodeje dětí (*ius vendendi*).¹²⁶ Majetek rodiny byl v podstatě pouze majetkem otce rodiny, který byl neomezeným vlastníkem půdy, dobytka, všeho hospodářského náčiní i několika otroků. Jeho žena ani děti

¹²⁰ KRASUSKI, Józef. *Historia Wychowania*. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, 1985, s. 17.

¹²¹ KINCL, Jaromír. Římské právo soukromé. In: KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin a Michal SKŘEJPEK. *Římské právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995. s. 76.

¹²² BARTOŠEK, Milan. *Encyklopedie římského práva*. Praha: Academia, 1994, s. 127.

¹²³ KINCL, Jaromír. Římské právo soukromé. In: KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin a Michal SKŘEJPEK. c. d., s. 76.

¹²⁴ BARTOŠEK, Milan. c. d., s. 127.

¹²⁵ Např. ve starém Řecku v Miletu roku 220 př. nl. v 79 rodinách, které v tomto roce nové občanství se narodilo 146 dětí (118 synů a 28 dcer). Pravidlem byli v řeckých rodinách dva synové, méně často tři, vychovávala však byla zřídka více než jedna dívka. Ve 2. stol. nl. ze 600 rodin pouze 1 % vychovávalo dvě dcery. Blíže srov. MATĚJČEK, Zdeněk a Josef LANGMEIER. *Výpravy za člověkem*. Praha: Odeon, 1981, s. 158.

¹²⁶ KINCL, Jaromír. Římské právo soukromé. In: KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin a Michal SKŘEJPEK. c. d., s. 76.

vlastnit majetek nemohly. Například i dospělí synové již sami otcové rodiny setrvali i se svými ženami a dětmi v moci otcovské¹²⁷, dokud *pater familias* nezemřel. Teprve poté se mohli stát držiteli rodinné moci ve svých rodinách.¹²⁸ *Patria potestas* přetrvala v reliktním charakteru, nacházíme je také v pozdější době, přičemž část z nich svou platnost udržela do pozdního středověku nebo až raného novověku.¹²⁹ Římská rodina a koncentrace jejích práv jako obsahu statusu *pater familias*, zakazovala ženě být zákonným představitelem autonomního kolektivu – byl jí upírán jakýkoliv zákonný status. Rodina musela mít *potestas* (právo použít moc) stejně jednotnou jako bylo impérium státu.¹³⁰ Již v době patrimoniálního státu byla stará a velmi silná otcovská moc oslabena. Otec je do budoucna ve vztahu ke svým dětem spíše v roli ochránce, vychovatele a správce jejich jmění. Povinností dítěte je otce ctít a poslouchat.¹³¹

Bezbřehá moc otce rodiny, jako neomezený patriarchální princip znamenal pro děti narozené do římské rodiny značnou nejistotu již jen pro zachování jejich životů. Právní postavení dětí, které mělo mnohé další omezení a bylo závislé na mnoha dalších okolnostech jejich faktického postavení v rodině, bylo další nejistou skutečností jejich životů. Můžeme tedy konstatovat, že děti byly z hlediska jejich právního postavení v římské rodině ohroženy trvalou nejistotou od narození až do své smrti.

2.2. Dítě a jeho postavení ve středověku

Důležitou roli pro středověkého člověka hrálo zejména v našich zemích náboženství – křesťanství. Křesťanství můžeme považovat za nejvlivnější ideologii spadající do období evropského středověku. Podoba rodiny však nebyla v tomto období ovlivňována pouze vlivy náboženskými, ale také zemědělskými, převážně životem na venkově a vztahem k práci na půdě. To, co ohrožovalo děti a rodinu, byly hladomory, epidemie nemocí (mor) nebo v některých oblastech vpády barbarských kmenů. Průměrný lidský věk byl oproti dnešku poloviční, což bylo způsobeno mnohými skutečnostmi. Celý středověk přetrvává u starých Řeků i Slovanů zvyk odkládat přebytečné děti. Teprve na konci středověku jsou zřizovány první nalezince, ve kterých však přežívá jen malá část dětí. Většina je decimována nemocemi. Rozhodnou sociální skutečností je v tomto období chudoba. Rovněž potraty byly v tomto období četné – hovoří

---

¹²⁷ K moci otcovské blíže např. SATURNÍK, Theodor. *Přehled dějin soukromého práva ve střední Evropě: nástin přednášek*. Praha: nákladem vlastním, 1945, s. 171-172.

¹²⁸ KLABOUC, Jiří. *Manželství a rodina v minulosti*. Praha: Orbis, 1962. s. 31.

¹²⁹ SLAVÍČKOVÁ, Pavla. *Právní ochrana dětí v období prvních kodifikací*. Praha: nakladatelství Lidové noviny, 2012. s. 39.

¹³⁰ PARSONS, Talcott. *Společnosti: vývojové a srovnávací hodnocení*. Praha: Svoboda, 1971, s. 141.

¹³¹ STIEBER, Miloslav. *Dějiny soukromého práva ve střední Evropě*. Praha: nákl. vlast., 1923, s. 101. cit. dle ADAMOVIČ, Karolína. *Dějiny soukromého práva ve střední Evropě: stručný nástin*. Praha: Beck, 2001, s. 70.

o tom četná protipotratová hlášení představitelů církve. Rodina má v tomto období povahu výrobní jednotky (hospodáři na půdě, chová dobytek a provozuje řemeslnou výrobu). Příprava dětí na jejich budoucí povolání probíhá také v rodinách, avšak nikoliv primárně v rodinách vlastních. Běžnou záležitostí je soužití dvou až tří generací v rámci jedné rodiny. Velikost rodiny je závislá na prostředí, ve kterém rodina žije. Rodiny na venkově jsou v průměru větší, pro města jsou typické rodiny menší. Větší rodinu zde mají pouze nejmajetnější. V rodinách mezi jejich členy nalézáme také neprovdané dcery a svobodné muže. Venkov neskýtá možnost prakticky žít život mimo rodinu. Město izolovaný život umožňuje pouze v nejnižších společenských vrstvách. V kruhu rodiny také žijí učedníci a tovaryši, kteří nejsou s rodinou pokrevně příbuzní.

Města se začínají rozvíjet koncem období středověku a tendencí je oddělený život střední a starší generace. Toto rozdělení však neplatí pro majetné rodiny, které mají zájem na jednotě a zachování majetku. Důležitou skutečností je v tomto období příbuzenství. Staročestina měla specifické výrazy pro druhy příbuzenských vztahů.¹³² Ve středověku děti vystupují v písemných pramenech jako „malí dospělí“. Skutečný svět dětství jako by v tomto dějinném období neexistoval. Rodiče dětí se na své potomky v různých sociálních vrstvách neřídili jako na děti a nekonstruovali pro ně vlastní svět, který by se odlišoval od světa dospělých.¹³³ Níže uvedené příklady pojmenování členů rodiny jsou jen omezeným výčtem. Dlužno podotknout, že počet označení mužských členů rodu je mnohem větší než skupina názvů pro příbuzné ženského rodu.

Období dětství bylo ve středověku z časového hlediska krátké – trvalo cca do osmi let, poté se dítě stalo v jednom okamžiku dospělým. Pro srovnání lze uvést, že feudální právo v Uhrách (na Slovensku) řešilo dospělost specificky. V období středověku absentovaly záznamy o věku dětí v důsledku nedostatku matričních záznamů, a tudíž nebyla důležitá věková, ale fyzická vyspělost člověka. Uherské právo stanovovalo rozdíl mezi dospělostí a plnoletostí. Hranice dospělosti u mužů byla 14 let a u žen 12 let. Od 16. století se hranice dospělosti ustálila na věku 16 let pro obě pohlaví. Hranice plnoletosti byla stanovena pod vlivem církevního a římského práva, a to tak, že pro muže činila 24 let a pro ženy 16 let. V případě, že dívka

---

¹³² Šír = manželčin bratr; deveř = manželův bratr; svak = manžel sestry (toto slovo je základem pro v 15. století vyvinuvšího se švagra); zelva = žena, která není pokrevně příbuzná, avšak je pokrevně příbuzná s některým z mužských členů rodiny; nevěsta = manželka pokrevního příbuzného, která prostřednictvím sňatku přechází do rodiny muže; strýc = mužský potomek v linii otcovské; ujec = bratr manželky, strýna = strýcova manželka, synovec = bratrův syn; sestřenec = sestřin syn.

¹³³ NODL, Martin. Děťství ve středověku. In: FRANC, Martin, Martina HALÍŘOVÁ, Jiří KNAPÍK, Milena LENDEROVÁ, Eduard MAUR, Martin NODL a Karel RÝDL. *Velké dějiny země Koruny české: tematická řada. Děťství*. Praha: Paseka, 2021, s. 27.

uzavřela sňatek před 16. rokem věku, získala sňatkem plnoletost.¹³⁴ Jiné členění, které přináší Isidor Sevilský, dělí život dítěte na tři fáze: do sedmi let (*infantia*), od sedmi do čtrnácti let (*pueritia*) a do dospělosti (21 let) (*adolescencia*).¹³⁵

Další životní cesta zavedla dítě do práce v zemědělství nebo do učení často mimo domov. Stávalo se také, že dítě, které odešlo z domova, již nikdy své rodiče nemuselo spatřit. To bylo dáno nízkým věkem dožití, u žen často u porodu. Středověkou rodinu můžeme připodobnit k rodině antické. Přetrvává vůdčí postavení (role) muže, žena je mu podřízena. Zároveň jsou mužské i ženské role odděleny. Zmínit lze také necitelnost vůči nenarozeným nebo čerstvě narozeným dětem, vázanost rodiny na majetek. Rodina představuje nejen společenskou jednotku, ale také jednotku výrobní a instituci výchovnou.¹³⁶

Rodinné, manželské a příbuzenské právní vztahy ve starém českém právu byly komplikované a rozhodně nebyly primitivní. Pod vlivy práva kanonického i římského (platí to zejména pro právo městské) reflektovaly komplikované vztahy majetkové, jejichž ochrana patřila k hlavním posláním rodiny i manželství, které již při svém vzniku má majetkové znaky.¹³⁷

2.3. Dítě a jeho postavení v 18. a 19. století

Období 18. a 19. století bylo typické patriarchálním typem vícegenerační rodiny otevřené vůči společnosti. Rodina byla v tomto období považována také za výrobní jednotku společnosti, a také představovala určitý společenský mikrokosmos, ve kterém se mohl odehrát celý život jedince. Role otce (patriarchy) byla velmi posílena, a to zejména v oblasti majetkové. Této jeho roli byly podřízeny nejen manželka a nedospělé děti, ale také rodiny jeho dětí, včetně zeťů, snach a potomků. Rodina patriarchálního tvořila základní ekonomickou jednotku, jednalo se o rodinu z právního hlediska monogamní, kde dominantní roli hrál otec. V této rodině byli také někteří její členové v podřízeném neplnoprávném postavení a lze hovořit i o určitém ekonomickém vykořisťování (např. ženy, neprovdaní příbuzní, děti atd.). Patriarchální rodina vykazovala značnou míru stability. Tuto stabilitu posilovaly nejen náboženské příkazy (ideologie), ale zejména ekonomická svázanost jejích členů, a také nemožnost uplatnění ve společnosti bez sociálního statusu skýtaného rodinou. Významným pojítkem byla také zákonitost posloupnosti

¹³⁴ SIVÁK, Florián a Karel MALÝ. *Dějiny státu a práva v českých zemích a na Slovensku do r. 1918*. 2. přeprac. dopl. vyd. Jinočany: H&H, 1993, s. 223-224.

¹³⁵ SHAHAR, Shulamith. *Kindheit im Mittelalter*, München 1991, s. 28-40. In NODL, Martin. *Dětství ve středověku*. In: FRANC, Martin, Martina HALÍŘOVÁ, Jiří KNAPÍK, Milena LENDEROVÁ, Eduard MAUR, Martin NODL a Karel RÝDL. *Velké dějiny země Koruny české: tematická řada. Dětství*. Praha: Paseka, 2021, s. 30.

¹³⁶ MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: SLON, 1993, s. 20-21.

¹³⁷ MALÝ, Karel. *České právo v minulosti*. Praha: Orac, 1995, s. 79.

majetku vlastněného rodinou. Byly to zejména ekonomické, sociální a socializační potřeby, které patriarchální rodina svým členům saturovala, méně však složka emocionální a složka rozvíjející osobnost jednotlivce. Další oblastí, kterou v té době rodina mohla zabezpečit, je oblast získání vzdělání a dosažení kvalifikace. Autoři kladou rovnítko mezi sociální zralostí a zralostí biologicko-sexuální. Jakmile jí tedy dosáhl, mohl se plnohodnotně zapojit do celkové struktury společnosti. Reprodukční aktivita v patriarchální rodině byla vysoká a živelná. Antikoncepce nebyla v té době známa a natalita byla v tomto období vysoká. Zároveň však byla vysoká kojenecká i dětská úmrtnost. Bohužel však musíme poznamenat, že hodnota dítěte byla v tomto období nízká, existoval předpoklad, že množství dětí zemře, a proto emocionální vázanost na tyto děti byla nízká. Příchod průmyslové revoluce významně mění nejen celou společnost, ale také rodinu, vnitřní systém a vnitřní vazby rodiny i vztahy k vnějšímu světu, ke společnosti. Koncentrace výroby i obyvatelstva se soustřeďuje do měst, zvyšuje se urbanizace jakožto významný sociální jev.¹³⁸

Jedním z nejdůležitějších fenoménů kultury¹³⁹ každodenního života je rodinný život. Výzkum postoje k dětem a dětství nebo problému vztahu mezi rodiči a dětmi byl proveden západoevropskou historiografií před několika desítkami let. Práce Phillipa Ariese v oblasti dětství byla průlomem pro další zjištění. Při analýze údajů převážně z francouzské oblasti autor diskutoval o rodinných vazbách, otázkách péče a výchovy dětí v domácím a ústavním prostředí. Podle autora nebylo až do 17. století dětství považováno za samostatnou etapu lidského života a hodnota dítěte v rodině a společnosti byla do 18. století zanedbatelná.¹⁴⁰

Období 17. a 18. století bylo v právním prostředí zaměřeno na problematiku zejména manželského a konfesního práva. Tyto instituty a okruhy nespádají přímo do oblasti našeho zájmu. Důležitými okamžiky právní úpravy 18. století jsou zejména reformy práva Josefa II. Zmínit lze např. císařský patent z roku 1787, kterým byly zrovnoprávněny manželské a nemanželské děti, a to zejména v okruhu dědického práva. Nově byl také upraven institut poručenství. Pokračováním byly kodifikační práce soukromého práva a vydání I. dílu Všeobecného občanského zákoníku (ABGB) 1. listopadu 1786. Tento zákoník byl rozdělen do pěti částí: první dvě obsahovaly obecná ustanovení, další pak právní úpravu vztahů mezi rodiči a dětmi, postavení sirotků a marnotratných osob. Do tohoto kodexu byly zahrnuty také právní

---

¹³⁸ DUNOVSKÝ, Jiří. *Rodina a její poruchy ve vztahu k dítěti*. Praha: MPSV ČSR, 1986, s. 8-9.

¹³⁹ Od 17. století je motiv dítěte jedním z nejfrekventovanějších v dílech žánrového malířství. Srov. MATĚJČEK, Zdeněk a Josef LANGMEIER. c. d., s. 151.

¹⁴⁰ ARIÈS, Phillipe. *Historia dzieciństwa : dziecko i rodzina w dawnych czasach*. Gdańsk, 1995. cit dle BOŁDYREW, Aneta. *Matka i dziecko w rodzinie polskiej: ewolucja modelu życia rodzinnego w latach 1795-1918*. Warszawa: Neriton, 2008, s. 7-8.

předpisy včetně jejich důsledků vzešlé z legislativních prací do roku 1781. Za oblast manželského a rodinného práva můžeme zmínit manželský patent, patent o dědické posloupnosti a patent upravující rovnost manželských a nemanželských dětí. Z hlediska právních norem upravujících práva a povinnosti dětí je možno zmínit přijetí zákona ze dne 25. května 1868 č. 49/1868 ř. z., kterým se upravují mezikonfesní vztahy státních občanů ve vztazích v něm uvedených platný pro království a země v Říšské radě zastoupené. Nazýván byl zákonem interkonfesním a jeho podstatou byla významná změna v poměrech dětí z nábožensky smíšených manželství. Dle toho zákona měli chlapci následovat v náboženství otce, dívky matku. Opačně reversy z období předcházejících dle tohoto zákona pozbývaly platnost.¹⁴¹ Od roku 1868 byla tedy umožněna legislativou možnost výchovy dítěte ve víře katolické i evangelické.¹⁴²

S účinností od 1. ledna 1812 byl vyhlášen Všeobecný občanský zákoník (ABGB)¹⁴³. Z hlediska materiálního práva přinesl do oblasti manželského a rodinného práva stabilitu. Jeho první díl obsahoval právní úpravu manželského práva, vztahů mezi rodiči a dětmi, poručenství a opatrovnictví i adopci. Tradice právní úpravy vycházela z tradice kanonického práva. Skupina vztahů práva rodičovského byla v ABGB upravena v třetí hlavě (§ 137-186). Zachován zůstal princip výsadního postavení muže v rodině. Muž dával dítěti jméno, vyslovoval souhlas s případnými závazky dítěte, dále rozhodoval o výchově dětí a správě jejich majetku. V případě, že došlo k rozluce či rozvodu náležely děti otci. Matce byly svěřovány děti v nízkém věku – chlapci do 4 let a dívky do 7 let věku. Reziduální návrat ABGB nastal v oblasti nerovnoprávného postavení manželských a nemanželských dětí.¹⁴⁴ Práva mezi rodiči a dětmi jsou součástí hlavy třetí prvního dílu ABGB (§ 137 a násl.). Podoba právní úpravy odpovídá právě tehdejšímu rozlišování dětí na manželské a nemanželské. Samotná systematika ABGB tyto dvě kategorie jednoznačně rozlišuje. V ustanoveních § 137-154 ABGB striktně vymezuje vztah mezi rodiči a dětmi manželskými, avšak ustanovení § 155-171 ABGB se zabývají poměry dětí nemanželských. Zdůrazněno je totéž v ustanoveních úvodních o poměrech dětí manželských

---

¹⁴¹ KLABOUC, Jiří. c. d., s. 140 eadem SCHELLE, Karel a Renata VESELÁ. Vývoj rodinného práva v 19. století. In: KADLECOVÁ, Marta, Karel SCHELLE, Renata VESELÁ a Eduard VLČEK. *Dějiny českého soukromého práva*. Plzeň: Čeněk, 2007, s. 135, 139-140.

¹⁴² STOKLASOVÁ, Hana. Katolické přechodové rituály v českých zemích v „dlouhém“ 19. století. Pardubice 2017, s. 181. In: LENDEROVÁ, Milena. Děťství v dlouhém 19. století. In: FRANC, Martin, Martina HALÍŘOVÁ, Jiří KNAPÍK, Milena LENDEROVÁ, Eduard MAUR, Martin NODL a Karel RÝDL. *Velké dějiny zemí Koruny české: tematická řada. Děťství*. Praha: Paseka, 2021, s. 248.

¹⁴³ Císařský patent č. 946/1811 Sb. zák. soud., Obecný zákoník občanský, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁴⁴ SCHELLE, Karel a Renata VESELÁ. Rodinné právo v rakouském Všeobecném občanském zákoníku. In: KADLECOVÁ, Marta, Karel SCHELLE, Renata VESELÁ a Eduard VLČEK. c. d., s. 135-137; KLABOUC, Jiří. c. d., s. 123.

a nemanželských.¹⁴⁵ Povinnost rodičů k výchově dětí a jejich zaopatření nalézáme mj. explicitně vymezeno v ustanovení § 139 *in fine* ABGB¹⁴⁶.¹⁴⁷ ABGB dále sjednotil majetkové nároky chlapců a dívek v dědickém řízení. K takovému kroku předtím přistoupilo pouze právo městské nikoliv však právo zemské.¹⁴⁸ V období 18. století byla běžnou dětská práce. Ochrana dětí, které pracovaly v továrnách byla velmi malá. V našich zemích bylo od r. 1787 nařízeno, aby se děti prostřednictvím školní výuky vzdělávaly po večerech a nedělích s ohledem na stupeň kvalifikace v pracovních zařízeních. Stanovena byla spodní hranice věku dětí, které lze zaměstnávat (9 let). V roce 1842 byla tato hranice zvýšena na 12 let s pracovní dobou nejvýše 12 hodin denně. Noční práce byla umožněna až od věku 16 let.¹⁴⁹ Roku 1855 byla v Rakousku zakázána dětská práce dítěte mladšího 14 let v továrnách a v zaměstnání u živnostníků.¹⁵⁰ Roku 1885 byla zásadně zakázána dětská práce dětí mladších 14 let.¹⁵¹ V hornictví byla pracovní doba dětí omezena až novelou horního řádu č. 115/1884 ř. z.¹⁵², kdy v dolech mohly být děti zaměstnávány ve věku 12 – 14 let, a to jen při práci na povrchu, zároveň nesměly pracovat v noci a v neděli. Také dívky ve věku do 18 let mohly být zaměstnávány v dolech při práci na povrchu.¹⁵³ Od roku 1919, kdy byl vydán československý zákon o dětské práci¹⁵⁴, byl upraven zákaz dětské práce dětí mladších 14 let s mnohými výjimkami u dětí ve věku 10-12 let.¹⁵⁵ ¹⁵⁶

Polská literatura uvádí akcent vzdělávání na přelomu 19. a 20. století. Technický a technologický pokrok si vyžádal stále vyšší kvalifikaci, a proto se od dětí, zejména od synů, očekávala ne tak přímo práce, jako spíše jejich vzdělávání, které jim v budoucnu umožní podílet

---

¹⁴⁵ FRINTOVÁ, Dita a Ondřej FRINTA. Určování a popírání rodičovství – vývoj právní úpravy a judikatury v 19. a 20. století. *200 let Všeobecného občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011, s. 451.

¹⁴⁶ Srov. § 139 ABGB; KRČMÁŘ, Jan. *Základy přednášek o právu občanském. IV. Právo rodinné*. Praha: Všehrd, 1925, s. 50 a násl.

¹⁴⁷ K problematice odpovědnosti rodičů za všestranný duševní a tělesný vývoj a rozvoj svých dětí v širších souvislostech zákona o rodině srov. např. DUNOVSKÝ, Jiří, Senta RADVANOVÁ a Jiří Švestka. K pojetí opravdového zájmu rodičů o dítě podle zákona o rodině. *Socialistická zákonnost*. 1967, 15(3), 131-135.

¹⁴⁸ SLAVÍČKOVÁ, Pavla. c. d., s. 139.

¹⁴⁹ KLABOUCH, Jiří. c. d., s. 229.

¹⁵⁰ MATĚJČEK, Zdeněk a Josef LANGMEIER. c. d., s. 155.

¹⁵¹ KLABOUCH, Jiří. c. d., s. 230.

¹⁵² Zákon č. 115/1884 ř. z. o zaměstnávání mladistvých dělníků a žen, o denní pracovní době a o nedělním klidu při hornictví, ve znění předpisů jej měnících a doplňujících.

¹⁵³ SIVÁK, Florián a Karel MALÝ. c. d., s. 477.

¹⁵⁴ Srov. zákon č. 420/1919 Sb., o práci dětí.

¹⁵⁵ KLABOUCH, Jiří. c. d., s. 230.

¹⁵⁶ Blíže k dětské práci srov. HALÍŘOVÁ, Martina. Dětství zranitelné a zraňované. Dětská práce. In: FRANC, Martin, Martina HALÍŘOVÁ, Jiří KNAPÍK, Milena LENDEROVÁ, Eduard MAUR, Martin NODL a Karel RÝDL. *Velké dějiny země Koruny české: tematická řada. Dětství*. Praha: Paseka, 2021, s. 333-335.

se na vedení rodinného podniku. Postoj dětí rolníků k práci byl rozhodně jiný. Již několikaleté děti byly seznamovány s povinnostmi doma a na statcích.¹⁵⁷

V roce 1919 byla přijata Úmluva Mezinárodní organizace práce č. 5 o minimálním věku (pro průmysl, 1919) a Úmluva Mezinárodní organizace práce č. 6 o noční práci mladých osob (pro průmysl, 1919).¹⁵⁸ K vývoji právní úpravy dětské práce by bylo možno pokračovat celým seznamem právních předpisů na mezinárodním poli, které představují ochranu dítěte a mladistvých při výkonu závislé práce.

Druhým typem je populace šetřící se znaky, jakými jsou nízká porodnost, malá dětská úmrtnost a s premisou, že čím více dětí, tím vyšší náklady. Tento druhý typ – populačně šetřící civilizace - považujeme za vyspělejší. Nicméně i v nich má dětská práce stále svůj význam, např. v domácnosti nebo jako součást výchovy a při dodržování rodinných tradic.¹⁵⁹ Tomu odpovídá povinnost koadjutoria^{160 161} zakotvená v současném platném a účinném OZ. Ten uvádí, že pokud dítě žije s rodiči nebo s některým z nich v rodinné domácnosti a pokud je o ně řádně pečováno, podílí se i ono na péči o chod domácnosti. Tato povinnost zaniká zároveň s poskytováním výživy rodičů dítěti. Dítě se podílí na péči o chod rodinné domácnosti, a to vlastní prací, popřípadě peněžitými příspěvky, má-li vlastní příjem, anebo oběma způsoby. Pro určení rozsahu podílu dítěte na péči o chod rodinné domácnosti jsou rozhodné schopnosti a možnosti dítěte, a také odůvodněné potřeby členů rodiny (srov. § 886 OZ).

Koadjutorium také umožňuje dítěti ukládat nejrůznější práce např. nakupování nebo péči o mladší sourozence.¹⁶² Jelikož se jedná o osobní nárok rodiče (rodičů) vůči dítěti, může plnění této povinnosti ve vztahu ke zletilému dítěti vymáhat i soudní žalobou. Jsou to rodiče, kdo určuje

---

¹⁵⁷ BOŁDYREW, Aneta. *Matka i dziecko w rodzinie polskiej: ewolucja modelu życia rodzinnego w latach 1795-1918*. Warszawa: Neriton, 2008, s. 220.

¹⁵⁸ ALDORF, Lukáš. Práva vybraných skupin zaměstnanců. In: KOLDINSKÁ, Kristina. *Sociální práva v Evropě: 100 let Mezinárodní organizace práce*. Praha: Auditorium, 2020, s. 307; uvedená kapitola autora přináší další chronologický přehled vývoje práv dětí a mladistvých v pracovněprávních vztazích v rámci MOP.

¹⁵⁹ NEVŘALA, Jan. Specifika dětí. In: NEVŘALA, Jan a kol. *Sociální antropologie pro studenty sociální práce: vybrané kapitoly*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2010, s. 80-81.

¹⁶⁰ Nejedná se o žádný nový institut v OZ. Nalézáme jej upraveno již v roce 1963 v § 35 ZOR. A později vlivem změny ZOR zákonem č. 91/1998 Sb. bylo toto ustanovení systematicky přesunuto do § 3 odst. 4 ZOR blíže srov. WESTPHALOVÁ, Lenka. Komentář k § 886. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ, Lenka WESTPHALOVÁ a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 931; HRUŠÁKOVÁ, Milana. Změny v rodinném právu po 1. 8. 1998. *Rodinné právo*. č. 0/1998. s. 1-3; NOVOTNÁ, Věra. Co přinesla novela zákona o rodině. *Rodinné právo*. č. 0/1998. s. 3-9; HOLUB, Milan. *Rodina a právo*. Praha: Práce, 1987, s. 74.

¹⁶¹ K tomu již G. W. F. Hegel uváděl: „Právo rodičů na služby dětí jakožto služby se zakládá v tom a omezuje na to, co je společné péči o rodinu vůbec. Právě tak se právo rodičů nad libovůli dětí určuje účelem udržet je v kázni a vychovat je k ní.“ Blíže srov. HEGEL, Georg Wilhelm Friedrich. *Základy filosofie práva*. Praha: Academia, 1992, s. 209-210.

¹⁶² Příkladně lze uvést také vyzvedávání mladšího sourozence starším sourozencem z docházky do mateřské školy, a to se souhlasem rodičů dítěte.

úroveň potřeb rodiny. Pokud by tedy došlo k soudnímu řešení dané problematiky, musel by tuto konkrétní situaci posoudit soud.¹⁶³ Zákon o právu rodinném pojímal rozsah této povinnosti ve významu přispívání na všechny osobní a věcné náklady domácnosti (např. příspěvek na nájemné, na léčbu některého člena rodiny apod.).¹⁶⁴

Obsahem vlastní práce dítěte vykonávané v domácnosti jsou domácí práce, které by měly být rodičem dítěte ukládány s přihlédnutím k věku a schopnostem dítěte. Toto zapojení dítěte do domácích prací spadá také do součásti rámce výchovy. Dítě by se mělo učit péči o domácnost jakožto přípravě na svůj samostatný život.¹⁶⁵ Způsob a míra, jakou se bude dítě podílet na péči o domácnost, zaleží nejen na věku dítěte, ale také na charakteru domácnosti a hospodaření rodiny. Jiný bude obsah a rozsah požadavků kladených na dítě v domácnosti v městském bytě (vynesení odpadků, mytí nádobí, luxování apod.) a jiné budou tyto požadavky u dítěte žijícího na venkovském statku (péče o domácí zvířata). Ve všech případech platí, že rodiče nesmějí využívat dítě jako levnou pracovní sílu. Úkoly, které jsou zadávány dítěti, musí odpovídat jeho fyzickým možnostem, věku a schopnostem. Zapojení dítěte do péče o domácnost nesmí být v rozporu se zájmem dítěte. Dítě by tedy nemělo vykonávat domácí práce na úkor přípravy na vzdělávání. Finanční příspěvek dítěte na chod domácnosti se očekává pouze v případech, kdy dítě dosahuje vlastních příjmů. Kromě příjmů ze zaměstnání může jít také o dlouhodobou brigádu s nadstandardními příjmy. Tento příspěvek však musí být odůvodněný i ve vztahu k potřebám a příjmům ostatních členů rodiny.¹⁶⁶ Obdobně tato povinnost platí pro dítě svěřené do pěstounské péče (srov. § 968 OZ). Bezprostřední účast dítěte na chodu domácnosti a domácích pracích má smysl také pro děti umístěné v přechodném (nikoliv trvalém) domácím prostředí. Je potřeba podotknout, že se jedná o pomoc v domácnosti pěstounů nikoliv při jejich podnikání.¹⁶⁷ Výpomoc nezletilého v podnikání a stejně tak výkon závislé práce souvisí se skutečností jeho vystavování podnikatelskému riziku. I krátkodobý přenos tohoto rizika na nezletilé dítě je proto nežádoucí a nezletilí by z něj měli být vyloučeni.¹⁶⁸

---

¹⁶³ HOLUB, Milan. *Rodina a právo*. Praha: Práce, 1987, s. 52.

¹⁶⁴ Blíže srov. Komentář k § 40 zákona o právu rodinném. In: PETRŽELKA, Karel, ed. *Zákon o právu rodinném: Zákon o zatímních změnách v některých občanských věcech právních*. Praha: Orbis, 1950, s. 109.

¹⁶⁵ Srov. HRUŠÁKOVÁ, M. a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství*. Komentář. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, komentář k § 31, s. 124, m. č. 2. cit. dle MALÁ, J. Komentář k § 886. In: MELZER, Filip a Petr TĚGL a kolektiv. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IV./2 § 794-975*. Praha: Leges, 2016, s. 1485.

¹⁶⁶ MALÁ, J. Komentář k § 886. In: MELZER, Filip a Petr TĚGL a kolektiv. c. d., s. 1485.

¹⁶⁷ WESTPHALOVÁ, Lenka. Komentář k § 968. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ, Lenka WESTPHALOVÁ a kol. c. d. 2014, s. 1293.

¹⁶⁸ LINDOVÁ, Jana. *Soukromoprávní ochrana nezletilých v České republice*. Praha: Leges, 2018, s. 83.

Uvedená povinnost je upravena také např. v polském Kodeksu RO, který uvádí, že dítě, které má příjem ze své vlastní práce, by mělo přispívat na výživu rodiny, pokud žije se svými rodiči.¹⁶⁹

Jiná situace, může být spojena se zaměstnáním nezletilého, které by mohlo ohrozit jeho přípravu na budoucí povolání. Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů definuje pro účely zejména výkonu umělecké, kulturní, sportovní nebo reklamní činnosti dítěte jeho definici v ustanovení § 121. Dítětem se pro účely tohoto zákona rozumí fyzická osoba mladší 15 let, nebo starší 15 let, pokud nemá ukončenou povinnou školní docházku, a to až do doby jejího ukončení. (srov. § 121 zákona o zaměstnanosti). Z hlediska mezinárodního práva nenalezneme jednotu terminologického vymezení subjektu dítěte. Oficiální překlad Úmluvy č. 182 O zákazu a okamžitých opatřeních k odstranění nejhorších forem dětské práce, který vydala Mezinárodní organizace práce, uvádí, že v čl. 2, že se výraz dítě vztahuje na všechny osoby mladší 18 let. O pojmu mladistvý nehovoří vůbec. Na proti tomu Směrnice Rady 94/33/ES ze dne 22. června 1994 o ochraně mladistvých pracovníků v čl. 3 přináší rozlišení pojmů děti, mladiství a dospívající. Mladistvým rozumí všechny osoby mladší 18 let, dětmi rozumí všechny mladistvé, kteří nedosáhli věku 15 let nebo kteří stále plní povinnou školní docházku. Za dospívající považuje všechny mladistvé starší 15 let, ale nikoli mladší 15 let, kteří již neplní povinnou školní docházku.¹⁷⁰ Zákon o zaměstnanosti dále uvádí, že dítě může vykonávat pouze uměleckou, kulturní, sportovní a reklamní činnost pro právnickou nebo fyzickou osobu, která má tuto činnost v předmětu své činnosti, jen jestliže je tato činnost přiměřená jeho věku, není pro něj nebezpečná, nebrání jeho vzdělávání nebo docházce do školy a účasti na výukových programech, nepoškozuje jeho zdravotní, tělesný, duševní, morální nebo společenský rozvoj. (srov. § 121 odst. 2 zákona o zaměstnanosti). V případech, kdy dítě tuto činnost (uměleckou, kulturní, sportovní a reklamní) realizuje, je vyžadováno povolení úřadu práce, o které žádá zákonný zástupce dítěte nebo jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte, do jejíž péče bylo dítě svěřeno rozhodnutím soudu. (srov. § 122 odst. 1 zákona o zaměstnanosti).

Touto osobou odpovědnou za výchovu dítěte může být také právnická osoba např. ústav sociální péče. Pokud bude dítě vykonávat činnost zájmovou v uvedených oblastech a zároveň nepůjde o výkon této činnosti za odměnu, není nutné žádat příslušný úřad práce o povolení.¹⁷¹

---

¹⁶⁹ Blíže srov. Art. 91. § 1. Ustawa Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego z dnia 25 lutego 1964 r. (Dz. U. z 2020 r., poz. 1359 z późn. zm.).

¹⁷⁰ SINGROVÁ, Alice. Nástin ochrany práv mladistvých zaměstnanců. In: HROMADA, Miroslav. *Pocta Jarmile Pavlátové k 85. narozeninám*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2018, s. 143-144.

¹⁷¹ Blíže srov. VAŇÁSEK, Jiří. Komentáře k § 121 a § 122. In: STEINICHOVÁ, Ladislava. *Zákon o zaměstnanosti: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, s. 202-204.

Nezletilý jako fyzická osoba nabývá způsobilosti být zaměstnancem dnem, kdy dosáhne věku 15 let a ukončila povinnou školní docházku. Den následující pod ni, kdy k této skutečnosti došlo může být také sjednaným dnem nástupu do práce. Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů (zákoník práce) k tomuto obsahuje dvě výjimky. Dohodu o odpovědnosti k ochraně hodnot svěřených zaměstnanci k vyúčtování (srov. § 252 odst. 2 zákoníku práce) a dohodu o odpovědnosti za ztrátu svěřených věcí (srov. § 255 odst. 3 zákoníku práce) mohou být uzavřeny nejdříve v den, kdy fyzická osoba, která je zaměstnancem, dovrší 18 let věku.¹⁷²

2.4. Dítě a jeho postavení ve 20. století a počátku 21. století

Pro společnost 20. století je typický měnící se přístup k dítěti a rodině než v předchozím období. Patriarchální struktura rodiny zaznamenává měnící se postavení žen a prudký pokles autoritativnosti. Rodičům bylo doporučováno, aby nevyužívali kázeň silou, ale aby apelovali na rozum dítěte. Mělo se omezovat násilí na dětech. Výchova se má zaměřit na dobré stránky dítěte, nikoliv na ty špatné. Ideál výchovy té doby je rozumnost, vzdělanost, uměřenost. Naproti tomu je odmítána despotická autorita, ale také přemrštěná sebeláska.¹⁷³ Dochází ke strukturálním změnám, které se týkají postavení a vztahů dítěte v rámci rodiny. Jednoznačně se zhodnotil význam dítěte pro rodinný život. Poněkud nadneseně lze hovořit o přesunu dítěte z periferie rodinného života do jeho středu. Dochází také k významné psychologizaci komplexních otázek týkajících se vývoje a výchovy dítěte a jeho vztahů v rámci rodiny. Tuto psychologizaci je nutno chápat ve vztahu k prohlubování poznatků v odborných oblastech a vědách, které se člověkem zabývají – např. psychologie, sociologie, antropologie apod. Jedná se o rozsáhlou a komplexní problematiku, kterou není jednoduché v krátkosti postihnout. Usměrněním dojdeme k několika shrnutím. Jednak v racionální rovině je opuštěno schéma myšlení, které v dítěti vidělo zmenšený model dospělého a akcentována je svébytnost dítěte s ohledem na jeho tělesný i duševní vývoj včetně specifického charakteru zákonitostí, které směřují vývoj dítěte. Také v emocionální oblasti dochází ke zvýšení intenzity citové vazby rodič – dítě. Tento vztah je považován za oboustranně výhodný s akcentem na jeho prožívání v rovině vztahu osobního a intimního, a tedy vysoce emocionálního. Rovněž při hodnocení významu dítěte ustoupily momenty ekonomické (hospodářské). Byly jimi zejména hodnocení dítěte jako levné pracovní síly, ručitele

---

¹⁷² PICHRT, Jan. Pracovněprávní vztahy. In: PICHRT, Jan a kol. *Pracovní právo*. Praha: C.H. Beck, 2021, s. 90-91.

¹⁷³ MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: SLON, 1993, s. 36.

materiálních potřeb rodičů v nemoci a stáří, případně jako zvyšovatele majetku¹⁷⁴ rodiny apod. Dítě je ceněno kvůli sobě samému, jeho individualitě a osobním hodnotám. Sociální rovina přístupu k dítěti je reprezentována ústupem autoritativního principu a přechodu k principu demokratickému. Cílem výchovy se stává socializace dítěte jakožto utváření předpokladů pro jeho začlenění do společnosti a kultury při zachování, respektování a rozvíjení jeho osobnosti a individuality. Tomuto směru přístupu k dítěti ustupují ve výchově autoritativní způsoby, které považovaly uplatňování autority za samoúčelné a směřovaly k potlačování vlastní osobnosti a individuality dítěte při podrobení jeho vůli vůli cizí. Právě nahrazení těchto postupů metodami vědeckějšími a diferencovanějšími vede k citlivějšímu přizpůsobování specifických požadavků, které se týkají individuality dítěte a daných podmínek.

Zároveň je potřeba konstatovat, že rodina přestala být činitelem, na kterém existence dítěte zcela závisí. Došlo ke zvýšení vlivu mimorodinných faktorů na život rodiny. Rovněž se zvýšila možnost společenské kontroly vnitřního prostoru rodiny. Opatření rázu sociálního zabezpečení byly těmi prvky, které přenesly část nákladů spjatých s péčí a výchovou dítěte. Dělo se tak buď přímo (bezplatná lékařská péče, vzdělávání, péče a výchova poskytovaná dětem v zařízeních různého druhu a typu, příspěvky sociálního zabezpečení nebo podpora pracujících žen a matek^{175 176}) anebo nepřímo (daňové úlevy). Dochází tedy k citelnému oslabování hmotné

---

¹⁷⁴ K majetku rodiny lze uvést také tezi G. W. F. Hegela, který uvádí tři body, ve kterých se uskutečňuje rodina – jeden z nich: „...ve vnějším jsoucnu, to znamená ve vlastnictví a jmění a v péči o ně; ...(...). A dále rozvádí: „Rodina má jakožto osoba svou vnější realitu ve vlastnictví, a v něm jen jako ve jmění má jsoucno své substanciální osobnosti. Rodina nejen, že má vlastnictví, nýbrž pro rodinu jakožto obecnou a trvajícím osobu nestává se potřeba a určení stálé a zajištěné držby jmění. Svěvolný moment zvláštní potřeby pouhého jednotlivce v abstraktním vlastnictví a sobeckost žádosti se zde mění v péči o něco společného a získávání prostředků pro něco společného, tedy v něco mravního....(...)...Děti mají právo být živeny a vychovávány ze společného rodinného jmění.“ K tomu blíže srov. HEGEL, Georg Wilhelm Friedrich. *Základy filosofie práva*. Praha: Academia, 1992, s. 198, 207, 209.

¹⁷⁵ Oblast podpory těhotných, pracujících žen byla předmětem mnoha dobových prací jak z oblasti právní teorie a praxe tak z oblasti historické, sociologické či demografické. Ženská otázka posílena o zapojení žen do pracovního procesu a o roli matky byla frekventovaným tématem. Z publikovaných prací seřazených chronologicky lze zmínit např: KOZÁKOVÁ, Anděla. *Právní postavení ženy v českém právu zemském*. Praha: nákladem vydavatelovým, 1926. 70 s. Práce ze semináře českého práva na Karlově universitě v Praze; Rada československých žen (uspořádaly PAZOURKOVÁ, Marie a URBANOVÁ, Věra). *Žena a populace*. Praha: Ministerstvo zdravotnictví, 1947. 138 s.; POLÁŠEK, Jan, Marie KALENSKÁ a Jan KOLOUŠEK. *Žena v pracovním poměru*. Praha: Práce, 1967. 168 s.; RADVANOVÁ, Senta. *Právní postavení žen v našem státě: stenografický záznam ze semináře konaného ve dnech 23. a 24. listopadu 1967 na Živohošti*. Praha: Socialistická akademie, 1968. Studijní materiály pro lektory; KALENSKÁ, Marie. *The Law and Working Conditions of Women in Czechoslovakia*. In: *Family and Youth under Czechoslovak Law*. Prague: The Union of Czechoslovak Lawyers, 1967. s. 83-91; SVOREŇOVÁ-KIRÁLYOVÁ, Blanka. *Žena 20. století ve světě práce*. Praha: Práce, 1968. 136 s.; RADVANOVÁ, Senta. *Neprovdaná matka*. In: *Acta Universitatis Carolinae. Iuridica 1/2*. Praha: Karolinum, 1971. s. 47-89.; RADVANOVÁ, Senta a kol. *Žena a právo*. Praha: Orbis, 1971. 304 s.; BAUEROVÁ, Jaroslava. *Zaměstnaná žena a rodina*. Praha: Práce, 1974. 161 s.; BAVORSKÝ, Ján (red.). *Acta Facultatis Iuridicae Universitatis Comenianae 4. mezinárodní konference rodinného práva socialistických krajín 27. septembra - 1. oktobra 1971*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1975. 162 s.; BAUEROVÁ, Jaroslava a Eva BARTOVÁ. *Proměny ženy v rodině, práci a ve veřejném životě*. Praha: Svoboda,

závislosti dítěte na rodičích. Na druhou stranu se rodina začala dělit o svůj vliv na dítě s jinými institucemi, které její výchovnou či jinou činnost doplňují (škola, organizace, spolky, kluby atd.). Na druhou stranu rodina stále (většinou) zůstává prvotní sociální skupinou, do které se dítě rodí. Důležitým momentem je uvědomování si a rozvíjení citového vztahu mezi rodiči a dětmi. Nezávislost dítěte klade také otázku, zda v případě péče a výchovy je rodina zcela nahraditelnou institucí? Zda by nebylo vhodnější svěřit výchovu dětí jiným institucím?¹⁷⁷ Odpověď je dnes podpořena značným množstvím výzkumů, které se shodují, že pro vývoj dítěte v prvních letech jeho života jsou nepostradatelné určité základní předpoklady, které za normálních okolností dokáže nejlépe zajistit intaktní rodina.¹⁷⁸

Existují však také kolektivní způsoby výchovy dětí, které i v minulosti vzbuzovaly značnou pozornost a u nás nebyly běžné. Byla to např. péče o děti v izraelských kibucech.¹⁷⁹ Zde byl akcentován jednostranný a výlučně kolektivní charakter výchovy. Tento typ výchovy omezoval také styk rodičů a dětí do té míry, že u dítěte bylo eliminováno vědomí příslušnosti k rodině a citové pouto příslušnosti k rodičům.¹⁸⁰ Kolektivní výchova dětí je v rámci kibucu uplatňována ihned od narození dítěte. O dítě pečují jednak dětské sestry, později vychovatelé a učitelé. Děti jsou se svými rodiči v kontaktu jen velmi krátce večer, poté se vracejí dětského

---

1987, s. 165-218; ŠTANGOVÁ, Věra. *Postavení těhotných žen a matek v pracovním právu a právu sociálního zabezpečení*. Praha: Univerzita Karlova, 1987. 100 s. *Acta Universitatis Carolinae. Iuridica*; RADVANOVÁ, Senta, ŠTANGOVÁ, Věra, CÍSAŘOVÁ, Dagmar, KOUBOVÁ, Eva a Stanislava HÝBNEROVÁ. *Právní postavení žen v České republice*. Praha: Karolinum, 1997. 160 s. *Acta Universitatis Carolinae. Iuridica* 3-4/1996; ŠTANGOVÁ, Věra, Soňa HENDRYCHOVÁ, Jana HRSTKOVÁ, Dušan HENDRYCH, Oto NOVOTNÝ a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Právní postavení žen v České republice*. Praha: Nadace Gender Studies, 1998; ČERMÁKOVÁ, Marie. Zaměstnanost, pracovní kompetence a perspektivy české pracující ženy. In: ČERMÁKOVÁ, Marie, Hana MAŘÍKOVÁ, Jadwiga ŠANDEROVÁ a Milan TUČEK. *Proměny současné české rodiny: (rodina - gender - stratifikace)*. Praha: SLON, 2000, s. 85-99; MAŠEK, Daniel. Zákaz diskriminace na základě pohlaví v pracovním právu. *Právo a rodina*. č. 3/2001. s. 1-4; RENZETTI, Claire M. a Daniel J. CURRAN. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum, 2005; z cizojazyčných publikací např. TRÖSTER, Petr a Michael COESTER (Hrsg.). *Europäisches Arbeits- und Sozialrecht*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2006. 217. s.; GAVLAS, Milan. Sociální rozměr podmínek práce. In: TOMEŠ, Igor. *Sociální právo České republiky*. 2., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 124-155; z judikatury k otázce zvláštního postavení žen v pracovněprávních vztazích nález pléna ÚS sp. zn. Pl. ÚS 13/94 ze dne 23. 11. 1994 cit. dle OUTLÁ, Anna. Komentář k čl. 32 Listiny základních práv a svobod. KLÍMA, Karel. *Komentář k Ústavě a Listině*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005, s. 872.

¹⁷⁶ Umožnění většímu počtu žen využívat svůj talent na pracovišti, zvýší výkon, produktivitu a daňové příjmy, které daleko převyšují náklady na poskytování lepší veřejné podpory péče o děti. Blíže srov. SHAFIK, Minouche. *What We Owe Each Other. A New Social Contract*. London: The Bodley Head, 2021, s. 47.

¹⁷⁷ BÀNHEGYI, František. *Sociológia súčasnej rodiny: pokus o analýzu jej historického vývoja a súčasnej situácie*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1967, s. 61-65.

¹⁷⁸ srov. Langmeier, Jiří a Zdeněk Matějček. *Psychická deprivace v dětství*. Praha: 1963 cit. dle BÀNHEGYI, František, c. d., s. 65.

¹⁷⁹ ...(...)...děti z Kibutzu jsou zahrnovány zvláštní péčí...citováno z výňatku z diskusního příspěvku Ethel Klingerové (Izrael, Organizace izraelských žen) proneseného na plenárním zasedání Mezinárodní konference na obranu dětí. Blíže srov. KLINGEROVÁ, Ethel. Izrael. In: *Děti celého světa nás volají: mezinárodní konference na obranu dětí: Vídeň 12. - 16. dubna 1952: [sborník]*. Praha: Orbis, 1953, s. 180.

¹⁸⁰ BÀNHEGYI, František, op. cit., s. 66.

domova na večeri. U starších dětí je možné, aby trávily s rodiči také sobotu.¹⁸¹ Dětské domy stojí zpravidla v sousedství rodinných domků rodičů. V případě, že přespávají doma u rodičů, znamená to větší pracovní zatížení matek, a také vyšší finanční náklady na vybudování dětského pokoje v domě (bytě). První způsob tedy akcentuje kolektivní výchovu dětí.^{182 183}

Kolektivní péče o děti však má ve 20. století také významnou temnou stránku, která souvisí s velmi specifickým obdobím II. světové války. Snad nikdy nejsou děti v takové míře ohroženy jako za válečného konfliktu. Toto nešťastné období dějin má několik souvislostí, které ovlivnily míru bezpečí, jistoty a ochrany dětí napříč celým světem.

Je nutným konstatováním, že miliony dětí ztratily jednoho či oba rodiče, byly vytrženy ze svého domova – prostředí, na které byly navyklé a poskytující jim bezpečí a jistoty. Statistiky hovoří o odhadech, kdy 30 milionů domovů bylo válkou narušeno a mnoho milionů dětí ztratilo domov (příkladně: 8 mil. v Německu, 6,5 mil. v tehdejším Sovětském svazu, 2 mil. v tehdejší Jugoslávii apod.). Kromě bombardování, vraždění, umírání, byly děti vystaveny strádání hladem, zimou, násilnému a neetickému zacházení, absenci školní docházky či internaci v koncentračních táborech. Právě děti uprchlické a děti z koncentračních táborů byly vystaveny podmínkám mnohem náročnějším, a i jejich narušenost je daleko větší. Koncentračním táborem v Terezíně prošlo cca 15 000 židovských dětí. Tyto děti sice částečně žily v koncentračním táboře s matkami, avšak většinou odděleně. Záměrná výchova, dostatek času pro hru s malými dětmi či soustavné školní vzdělávání starších dětí nebylo v prostředí tábora možné. Po osvobození byly tyto děti shromažďovány ve speciálních domovech. Po určité readaptační době byla zařazovány do rodin adopčních nebo do trvalých dětských domovů. Mnohé z těchto dětí podstoupily repatriaci nebo byly odesílány do Izraele a dalších zemí.¹⁸⁴

Pozornost, shovívavost, rodičovská láska jsou pojmy, které začaly být skloňovány až po roce 1950. Rodiče mají dítěti umožnit experimentovat, uspokojení jeho výzkumného pudu. Vyzdvihováno je budování dobrého vztahu dítěte k rodičům a výchova v harmonické atmosféře rodiny. Období 60. let 20. století reprezentuje také pronikání liberálních postojů k dětem. Původ těchto přístupů nalzáme na americkém kontinentu. Změnou prošly také manželské vztahy a rodinné soužití. Hierarchické uspořádání rodinných vztahů na konci 19. století se změnilo

---

¹⁸¹ MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: SLON, 1993, s. 40.

¹⁸² TERNER, Erich. *Dějiny státu Izrael*. Vydání I. Pardubice: Kora, 1991, s. 56.

¹⁸³ K dětem v kibucu srov. např. longitudinální studii: SPIRO, Melford E. a Audrey G. SPIRO. *Children of the Kibbutz*. New York: Schocken Books, 1966, 500 s.; SPIRO, Melford E. a Audrey G. SPIRO. *Children of the Kibbutz*. Cambridge (Massachusetts): Harvard University Press 1975, 534 s.

¹⁸⁴ LANGMEIER, Josef a Zdeněk MATĚJČEK. *Psychická deprivace v dětství*. 3., dopl. vyd. Praha: Avicenum, 1974, s. 169-170, 172.

k ideálu rovnocenného vztahu mezi mužem a ženou. Harmonické fungování rodiny s akcentem na respekt k individuální zvláštnosti je dlouhodobý cíl. Postoj společnosti k rozvodům je liberálnější. Měřítka, které je považováno za hlavní z hlediska funkčnosti rodiny je emoční spokojenost manželů a emoční uspokojení dětí.¹⁸⁵

Zahraniční literatura 60. let 20. století se zabývala také ochranou dítěte. Zmínit můžeme např. právní literaturu polskou. Veškerá rodinná legislativa v Polsku je v té době charakterizována snahou o ochranu dětí. Nejlepší zájem dítěte – to jsou slova, která se často objevují v textu jednotlivých článků rodinného kodexu. Neměla by být chápána pouze ve smyslu zákona a výkladu jeho ustanovení. V sociálním měřítku hodnot zaujímá blaho dítěte obzvláště vysoké postavení, a je proto zvláště chráněno zákonem.¹⁸⁶ Je možno zmínit, že dle zájmové teorie práv existuje právo, pokud „*aspekt blaha jednotlivce (jeho zájem) je dostatečným důvodem k tomu, aby jiným lidem vznikla povinnost.*“¹⁸⁷

Současnou rodinu autoři popisují jako maximálně závislou na společnosti a do společnosti zcela zapojenou. Stabilita rodiny je nazírána nikoliv prostřednictvím vnějších faktorů materiálního a mocenského charakteru, ale zejména optikou emocionálních vazeb, které vycházejí z ideálů a potřeby zrovnoprávnění vztahu mezi lidmi. Základem pro uzavírání a trvání manželství a následného vzniku rodiny se stala láska. Děti se rodí převážně jako chtěné a zaměřuje se na ně maximální pozornost. Takové vztahy mezi manžely, rodiči a dětmi jsou zcela určitě žádoucí, avšak vyznačují se jemnými pouty, ale také citlivostí a zranitelností. Tato rodina vykazuje podstatně větší labilnější povahu než rodina dřívějších dob, přičemž dochází k jejímu přerodu do neúplnosti (rozchod či rozvod rodičů dítěte). Vnější stabilizační faktory postupně ustoupily do pozadí, na významu nabývají faktory osobnostní. Faktory, které hrají v současné rodině významnou roli, jsou citová vytrálost jedince, jeho odpovědnost za sebe i druhé, jeho charakterová vyspělost aj. Současný rodinný život tyto zmíněné kohezivní faktory ne vždy vytvářejí a podporují i přes to, že právě sem rodina investuje aktivitu s ohledem na svou socializačně výchovnou činnost. Někteří autoři poukazují na krizi současné rodiny. Ve svém hodnocení většinou vyzdvihují pouze jeden princip, který má ve vztahu k příčinám tohoto jevu redukující povahu. Jako příklad takového faktoru lze zmínit např. narušení tradičního vztahu

---

¹⁸⁵ MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: SLON, 1993, s. 36-37.

¹⁸⁶ Blíže srov. GAWROŃSKA-WASILKOWSKA, Zofia. *Małżeństwo: istota, trwałość, rozwód*. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze, 1966, s. 21, 24.

¹⁸⁷ RAZ, Joseph. On the Nature of Rights, Mind, XCIII, 1984, s. 195. cit. dle KRATOCHVÍL, Jan. VII. Hospodářská, sociální a kulturní práva. 2. Důležitost sociálních práv. In: BARTOŇ, Michal, Jan KRATOCHVÍL, Martin KOPA, Maxim TOMOSZEK, Jiří JIRÁSEK a Ondřej SVACEK. *Základní práva*. Praha: Leges, 2016, s. 469.

mezi mužem a ženou v rodině ve spojitosti s odchodem ženy do zaměstnání.¹⁸⁸ Poukazují tedy na její ekonomickou emancipaci, která výrazně omezuje závislost ženy na muži. Za problematické autoři považují narůstání problémových rodin nebo zvyšující se procento rozvedených manželství. Matka se stává opět hlavou neúplné rodiny.¹⁸⁹ Ať už je dítě svěřeno do péče matce nebo otci, vždy je pro něj nejzávažnějším důsledkem rozvodu ztráta plnohodnotného vztahu s druhým rodičem.¹⁹⁰

Mateřství a péče o děti začíná být sociálním problémem jednak z hlediska narůstající křehkosti rodiny, ale také z důvodu znevýhodnění plynoucího ze starosti o rodinu s ohledem na možnosti uplatnění žen na trhu práce a budováním jejich vlastní profesní kariéry. Tento typ sociálního rizika se dostává do popředí od 70. let 20. století. V tomto období ženy začaly nastupovat na trh práce s vidinou dalšího příjmu rodiny v období, kdy příjmy jejich manželů – zejména těch s nižší kvalifikací – stagnovaly či klesaly. Narůstá také počet matek samoživitelek. Tyto ženy často řeší problém, jak sloučit mateřství a zaměstnání.¹⁹¹ Keller (2011) toto nazývá sociálním rizikem, kterému musí čelit celé domácnosti. Toto riziko spočívá v nutnosti sladit povinnosti plynoucí z placené práce s povinnostmi péče o rodinu.¹⁹² V rozvojovém světě je péče o děti stále primárně zaměřena na podporu rodiny. Tento trend je umocněn tím, že mnoho žen pracuje v neformálním sektoru a na mateřskou dovolenou nemají právní nárok. Mezinárodní organizace práce odhaduje, že 830 milionů pracujících žen stále nemá v rozvojovém světě přístup k mateřské dovolené.¹⁹³

I přes všechno výše uvedené se Dunovský nedomníval, že se jedná o krizi rodiny, ale o adaptační proces rodiny probíhající mnohdy ve velmi náročných podmínkách.¹⁹⁴ Debata týkající se údajné krize rodiny probíhá ve společnosti již několik desetiletí, avšak bez

---

¹⁸⁸ Musíme si však uvědomit, že u citovaného odchodu žen do zaměstnání se jedná o názor publikovaný v roce 1989. V současnosti však nalezneme množství jiných faktorů způsobujících či ovlivňujících krizi současné rodiny např. zvýšení rozvodovosti, nárůstu sociálně-patologických jevů, změn hodnotové orientace rodičů aj.

¹⁸⁹ Soudní rozhodnutí v případě rozpadu rodičovského vztahu a úpravě péče o dítě ve výsledku v naprosté většině svěřují dítě do péče matky. Do roku 2006 se tento podíl pohyboval kolem 90 %, následně mírně klesal a v současnosti (statistika za rok 2018) vykazuje 79 %. Podíl dětí svěřených do péče otce dlouhodobě odpovídá úrovni 7 %. (bližší srov. HÖHNE, Sylva a Jana PALONČYOVÁ. *Péče o děti po rozvodu či rozchodu. Výsledky předvýzkumu v rámci projektu Dopady míry rodičovského konfliktu na dítě a role, jakou v nich hraje konkrétní forma porozvodového uspořádání péče (IP70612)*. Praha: VÚPSV, v. v. i. Praha, 2019, s. 7. [online]. [cit. 2021-01-19]. Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/fulltext/vv_002.pdf).

¹⁹⁰ ČERNÁ, Marie. *Rozvod, otcové a děti*. Praha: Eurolex Bohemia, 2001, s. 38.

¹⁹¹ KELLER, Jan. *Soumrak sociálního státu*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009, s. 66-67.

¹⁹² KELLER, Jan. *Nová sociální rizika: a proč se jim nevyhneme*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011, s. 48.

¹⁹³ ILO, *Maternity and paternity at work: law and practise across the world*, International Labour Organisation, 2014, cited in Samman et al. *Women's Work*, p. 47. cit. dle SHAFIK, Minouche. *c. d.*, s. 38-39.

¹⁹⁴ DUNOVSKÝ, Jiří. *Současná rodina*. In: DUNOVSKÝ, Jiří a Hans EGGERS. *Sociální pediatrie*. Praha: Avicenum, 1989, s. 65-66.

jednoznačných výsledků. Problematickou se stává nárůst míry rozvodovosti. Za krizi rodiny je možno považovat skutečnost, že manželství ztrácí svou individuální závaznost a rodina se mění v určité míře průchozí instituci, která se co do složení průběžně obměňuje, a to stále rychlejším tempem. Autor Keller tedy hovoří o flexibilizaci rodiny, kdy se instituce rodiny stává kontraktem uzavíraným na krátkou dobu, ale flexibilně se přizpůsobující a adaptující na nové podmínky. Rodinu také popisuje jako instituci, která projektuje svůj individuální životní styl. Stává se polem pro experimenty s novými formami soukromého soužití v nejrůznějších podobách – bezdětná¹⁹⁵ manželství, páry stejného pohlaví, neúplné rodiny matek samoživitelek s jejich nezletilými dětmi.¹⁹⁶ Dodejme, že i přes mnohé krize zůstává rodina stále významným prostředím poskytující jedinci první fáze socializace. Je mu v tomto prostředí poskytována podpora a zároveň prožívá intimitu, kterou nenalezne u jiných institucí.¹⁹⁷

Ve vztahu k dítěti je možno konstatovat, že dítěti se dostává v životě rodiny i společnosti stále většího zájmu a výraznější priority.¹⁹⁸

Vznikem Československé republiky bylo tzv. recepčním zákonem¹⁹⁹ převzato dosavadní občanské právo, které bylo platné na území rakousko-uherské monarchie. V Čechách, na Moravě a ve Slezsku bylo rodinné právo upraveno ABGB ve znění novelizací. Na Slovensku došlo k převzetí norem uherského práva (zpravidla obyčejového charakteru, z psaných právních předpisů lze zmínit manželský zákon – zákonný článek XXXI/1894). Z manželského práva můžeme zmínit významnou novelu manželského práva č. 320/1919 Sb. z. a n.²⁰⁰. Významným bylo také přijetí zákona č. 265/1949 Sb., o právu rodinném, kdy v souvislosti s jeho vydáním byl vydán zákon č. 266/1949 Sb., o zatímních změnách v některých občanských věcech právních, kterým bylo překlenuto období do vydání nového občanského zákoníku²⁰¹ a občanského soudního řádu²⁰² u obou s účinností od 1. ledna 1951. Jednalo se zejména o právní úpravu otázek nabývání zletilosti, dědického práva a procesně-právních ustanovení upravujících řízení v rodinně-právních věcech.

¹⁹⁵ Společensky aktuálnímu a důležitému tématu bezdětnosti se prostřednictvím výzkumu věnovala např. autorka Hana Hašková: HAŠKOVÁ, Hana. *Fenomén bezdětnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009.

¹⁹⁶ KELLER, Jan. c. d., s. 29.

¹⁹⁷ JANDOUREK, Jan. *Úvod do sociologie*. Praha: Portál, 2003, s. 116.

¹⁹⁸ DUNOVSKÝ, Jiří. Rodičovství, rodina a socializace dítěte. In: DUNOVSKÝ, Jiří a Jitka STOLÍNOVÁ. *Sociální a právní problematika v dětském lékařství*. Praha: Avicenum, 1979, s. 17.

¹⁹⁹ Zákon č. 11/1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného státu československého.

²⁰⁰ Zákon č. 320/1919 Sb. z. a n., kterým se mění ustanovení občanského práva o obřadnostech smlouvy manželské, o rozluce a o překážkách manželství; k tomu v podrobnostech srov. RADVANOVÁ, Senta. *Demokratický průlom do manželského práva - novela č. 320/1919 Sb. z. a násl. 200 let Všeobecného občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011, s. 423-427.

²⁰¹ Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník.

²⁰² Zákon č. 142/1950 Sb., o konaní v občianskych právnych veciach (občiansky súdny poriadok).

Zákon o právu rodinném byl prvním rodinným zákoníkem. Ideově vycházel z Ústavy 9. května²⁰³. Vliv sovětského práva a se projevil mj. v tom, že socialistický stát přikládal rodině značný význam, kdy tento význam byl zamýšlen jako kladný nejen pro jednotlivce, ale také pro společnost jako celek. Otázky manželství a rodiny socialistické²⁰⁴ právo nepovažovalo za soukromý nýbrž veřejný zájem, který byl zájmem společnosti a státu.²⁰⁵ Zákon o právu rodinném zakotvoval rovné postavení muže a ženy v manželství a rodině a zrovnoprávnil děti narozené mimo manželství. V oblasti vztahů mezi rodiči a dětmi byl opuštěn institut tzv. moci otcovské.²⁰⁶ Stejné postavení rodičů ve vztahu k jejich dětem reflektuje společnou povinnost starat se o tělesný i duševní rozvoj dětí, kdy tato péče má dítěti přinášet dítěti i celé společnosti. Zákon za předpoklad tělesného rozvoje dítěte uvádí péči o výživu dítěte.^{207 208}

V minulosti bylo zcela běžné, že otec jako hlava rodiny rozhodovala o veškerých důležitých záležitostech rodiny. Tato situace byla umožněna zejména s ohledem na závislost žen na výdělku muže (manžela). Otázky moci v rodině se staly také předmětem zahraničního výzkumu, který přinesl informaci, že potlačující postoj k dětem měly ženy – matky, které byly pod nadvládou svého manžela.²⁰⁹ Z hlediska tohoto postavení otce (manžela), jakožto toho z partnerů, který ekonomicky zabezpečuje rodinu, se jedná o tzv. instrumentální rodinnou roli. Ta v sobě soustřeďuje vedoucí a rozhodovací pravomoci. Matka (manželka) se ujímá expresivní

²⁰³ Ústavní zákon č. 150/1948 Sb., Ústava Československé republiky.

²⁰⁴ „Socialistické právo je souhrn pravidel chování (norem) stanovených nebo potvrzených socialistickým státem, jejichž účelem je ochraňovat, upevňovat a rozvíjet socialistické společenské vztahy.“ Jedním ze specifických rysů socialistického práva je záruka plné rovnoprávnosti občanů. blíže srov. PAVLÁTOVÁ, Jarmila. Socialistické právo a jeho znaky. In: PAVLÁTOVÁ, Jarmila a kol. *Základy práva*. Praha: SNTL – Nakladatelství technické literatury, 1982, s. 16-17; „Všichni českoslovenští občané požívají rovná práva bez ohledu na národnost, rasu, sociální postavení, náboženské vyznání a pohlaví. Rovným právům odpovídají rovné povinnosti, které ve své jednotě tvoří obsah právního statutu občana za socialismu.“ In: FLEGL, Vladimír. *Ústavní základy Československé socialistické republiky*. Vydání I. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1981, s. 27.

²⁰⁵ SVERDLOV, Grigorij Markovič. *Manželství a rodina v SSSR*. Praha: Svět sovětů, 1951, s. 68.

²⁰⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana. Historický vývoj a prameny rodinného práva. Vývoj právní úpravy rodinného práva na našem území. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. *České rodinné právo*. Brno: Doplněk, 1998,

s. 26-29; Členovia kodifikačnej komisie pre rodinné právo pri Ministerstve spravodlivosti. *Rodinné právo*. Bratislava. Povereníctvo spravodlivosti, 1950, s. 120, 123-124.

²⁰⁷ Kol. autorů. *Komentář k zákonu o právu rodinném*. III. vydání. Praha: Orbis, 1954, s. 149.

²⁰⁸ Pro ilustraci lze zmínit dobovou judikaturu: Rozhodnutí nejvyššího soudu sp. zn. Cz 451/52: „Výchova dítěte rodiči je pravidlem a nelze ji vylučovat bez skutečně důležitých důvodů.“; Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. Cz 377/52: „O výživu a výchovu dětí se musí především starat rodiče. Jen tehdy, neodpovídá-li výchova rodičů zájmům dítěte, učiní soud opatření, aby dítě bylo vychováváno ve vhodnějším prostředí.“; Rozhodnutí Krajského soudu v Brně sp. zn. 9 Ok 66/52: „Výchova dětí náleží především rodičům. Slabší sociální poměry rodičů nelze pokládat za důvod k odnětí dětí z jejich výchovy, když rodiče na dětech lpi, podle svých možností se o ně uspokojivě starají a škola ke zdárné výchově dětí napomáhá.“; Rozhodnutí Krajského soudu K. Vary sp. zn. 7 Ok 199/51: „Jen blaho a zájem dětí rozhoduje, komu z rodičů mají být děti svěřeny. Nelze postupovat tak, aby děti byly stejnoměrně rozděleny mezi oba rodiče.“ cit. dle Kol. autorů. *Komentář k zákonu o právu rodinném*. III. vydání. Praha: Orbis, 1954, s. 151-153.

²⁰⁹ KUBIČKA, Luděk. *Rodina a duševné zdravie dieťaťa*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1967, s. 44-45.

rodinné role. Stará se o děti, domácí práce a uspokojení emocionálních potřeb členů rodiny.²¹⁰ Přijetím zákona o právu rodinném nově oba rodiče disponovali nad dětmi tzv. mocí rodičovskou. Povinnost rodičů také spočívala ve správě majetku nezletilého dítěte s péčí řádného hospodáře. Druhou kodifikací rodinného práva navazující na novou Ústavu z roku 1960²¹¹ byl zák. č. 94/1963 Sb., o rodině (dále jen „ZOR“).^{212 213 214 215} Zákon o rodině byl účinným právním předpisem do 31. prosince 2013. Od 1. ledna 2014 nabyl účinnosti zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „OZ“), který do své části druhé převzal téměř celou soukromoprávní úpravu rodinného práva.

Individualismus, který má svůj zdroj v období osvícenství, měl vliv na smluvní model, který je v současné moderní společnosti převažující. Vychází z konceptu autonomie vůle a osobní svobody člověka a stal se modelem současné rodiny. Rodina se proměnila v seskupení autonomních osob, v prostředí svobody a rovnosti. Ochrana individuálních práv potlačila hodnoty tzv. tradiční rodiny a umožnila ženě a dítěti osvobodit se od patriarchálního modelu rodiny. Jednotlivec v rámci tohoto vývoje získal právo svobodně vstupovat do vztahů, aniž by mu kladl překážky stát nebo jeho právo.²¹⁶ Evoluční vývoj představující posun od patriarchálního modelu, kde muž byl hlavou rodiny (právně i společensky) se přeměnil k modelu nukleární rodiny deklarující vysokou míru autonomie svých členů. Významnou roli v tomto sehrály mj. změněné ekonomické podmínky – téměř plná zaměstnanost ženy mimo rodinu, jejich ekonomická nezávislost – které vedly ke společenské emancipaci žen.²¹⁷

Současná česká rodina – stejně tak jako rodiny západních civilizací – se v posledních několika desetiletích změnila. Předně se vzdálila modelu, který byl v Evropě platný po tisíciletí

²¹⁰ RENZETTI, Claire M. a Daniel J. CURRAN. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum, 2005, s. 214.

²¹¹ Ústavní zákon č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky.

²¹² HRUŠÁKOVÁ, Milana. Historický vývoj a prameny rodinného práva. Vývoj právní úpravy rodinného práva na našem území. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. *České rodinné právo*. Brno: Doplněk, 1998, s. 26-29.

²¹³ K vývoji rodinného práva na našem území ve 20. století dále srov. např. RADVANOVA, Senta. Aktuální stav a problémy rodinného práva v ČR. In: CARONI, Pio a Karel MALÝ, ed. *Kodifikace a dekodifikace soukromého práva v dnešním právním vývoji: (sborník)*. Praha: Karolinum, 1998. s. 241-245. ISBN 80-7184-680-5.

²¹⁴ K problematice rekodifikace rodinného práva v období tzv. Právníké dvouletky blíže viz. BLAŽEK, Lukáš. Rekodifikace rodinného a manželského práva. In: BLÁHOVÁ, Ivana, Lukáš BLAŽEK, Jan KUKLÍK, Jiří ŠOUŠA a kol. *Právníká dvouletka: rekodifikace právního řádu, justice a správy v 50. letech 20. století*. Praha: Auditorium, 2014, s. 111-136.

²¹⁵ K ochraně dětí a vztazích mezi rodiči také viz. PETRUŠÁKOVÁ, Jiřina. Legal Relations between Parents and Children and Protection of Minors. In: *Family and Youth under Czechoslovak Law*. Prague: The Union of Czechoslovak Lawyers, 1967. s. 41-52.

²¹⁶ Viz Steiner, E. The spirit of the new French registered partnership law – promoting autonomy and pluralis mor weakening marriage? *Child and Family Law Quarterly*, 2000, č. 1, s. 4. cit dle KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Autonomie vůle v rodinném právu v česko-italském porovnání*. Brno: Masarykova univerzita, 2003, s. 27.

²¹⁷ Srov. MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny*. Praha: SLON, 1999, s. 35. cit dle KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Autonomie vůle v rodinném právu v česko-italském porovnání*. Brno: Masarykova univerzita, 2003, s. 25.

spojený s křesťanskou přísně vyžadovanou monogamií, zákazem sexu mimo manželství a výrazně odlišnou vzájemně komplementární rolí muže a ženy. Česká společnost svým rodinným chováním po staletí odpovídala západnímu typu sociálního života, a to včetně reprodukčních vzorců a strategií. Vykazovala mnohé charakteristiky, např. pozdější věk sňatku (muži okolo 30 let, ženy okolo 25 let), vyšší věk prvorodiček a vysoký podíl celoživotně svobodných. Svobodná společnost po roce 1989 začala spojovat rodičovství s vyššími náklady (nejen vyšší ceny, ale také ztráty v životních příležitostech). Větší nabídka šancí však znamená také větší riziko.²¹⁸ O rizicích a hrozbách, kterým musí dítě a rodina v současnosti čelit, je podrobně pojednáno v dalších částech této práce.

2.5. Vývoj péče o osiřelé děti v evropském kontextu

Teprve v duchu křesťanských hodnot začalo mít dítě nejen hodnotu nominální, ale i hodnotu lidskou. Uvedení zákazu prodeje dětí v život je připisováno císaři Diokleciánovi. Císař Konstantin nařídil v roce 312 n.l., aby úřady na jeho náklady zajistily výchovu opuštěných dětí.²¹⁹ Jak jsme již uvedli, starověký přístup k dětem byl i přes zákazy jejich zabíjení ve znamení pohození či usmrcení dětí přesčetných a nevítaných. Až první církevní koncily toto odkládání dětí odsoudily jako vraždu. Mnohé kostely obsahovaly nádoby, ve kterých mohly neprovdané matky zanechat své děti a věřící se jich mohli ujmout. První útulek pro opuštěné děti byl patrně založen v Cařihradu roku 335, první nalezinec nacházíme v Miláně roku 787 zásluhou biskupa Dattea. Následně vznikla obdobná zařízení v Sieně, Padově, v Montpellier apod. Papež Inocenc III. zřídil nalezinec při nemocnici Sv. Ducha v Římě²²⁰ v roce 1198. Zajímavostí bylo pokrokové tornó²²¹, kterým byla schránka, do které bylo možno umístit dítě pouze určité velikosti a otočením schránky dovnitř kláštera. Měly se tak zachránit děti, které by jinak sprovazeny ze světa. Takto vybavené nalezince byly budovány např. Napoleonem I. jeho příkazem z roku 1811 ve francouzských departmentech.²²² Hospice ve Francii opatřené otáčedly byly jistě prospěšné pro záchranu osiřelých dětí, avšak zvýšení počtu nalezinců vedlo ke

---

²¹⁸ MOŽNÝ, Ivo. *Česká společnost: nejdůležitější fakta o kvalitě našeho života*. Praha: Portál, 2002, s. 21-25.

²¹⁹ GABRIEL, Zbyněk a Tomáš NOVÁK. c. d., s. 12.

²²⁰ K tomu blíže srov. KUBA, František. Charita v dějinách. In: NEVŘALA, Jan a kol. *Sociální antropologie pro studenty sociální práce: vybrané kapitoly*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2010, s. 92-93.

²²¹ Někdy také označováno za „tornó milosrdných“, „otáčidlo“, (*tours*) srov. GABRIEL, Zbyněk a Tomáš NOVÁK. c. d., s. 12.

²²² MATĚJČEK, Zdeněk a Josef LANGMEIER. c. d., s. 87-88.

strmému růstu počtu opuštěných dětí – z celkového počtu 45 000 dětí z období kolem roku 1789 na 129 629 dětí z roku 1833.²²³

Také v Rusku nalézáme vznik organizované péče o opuštěné děti a sirotky. První útulek pro nalezence zde byl zřízen v roce 1707 novgorodským metropolitou Jobem. Nařízením cara Petra Velikého byly při některých chrámech zřizovány hospice s otáčedly. Roku 1764 zřídila Kateřina II moskevský nalezinec. Ten přijímal děti až od jednoho roku věku, a to i bez veškerých dokladů o původu dítěte.²²⁴ Koncem 19. století byla torna na ústupu, avšak ještě roku 1906 bylo v Itálii funkčních celkem 464. Poslední torna, bylo zavřeno ve Varšavě roku 1939, na Kubě pak fungovalo až do roku 1952.²²⁵ Zcela jistě můžeme vysledovat podobnost torn se současnými babyboxy.

Ve Francii vymizela otáčedla do roku 1870. Preferováno začalo být veřejné formální předání dítěte prostřednictvím specializované kanceláře (*bureau a'admission*). Díky tomuto postupu se počet opuštěných dětí snižoval, až v roce 1868 dosáhl počtu 68 000.²²⁶ Z dostupné literatury se dozvídáme, že v Rakousku se nacházelo v 80. letech 19. století 14 nalezinců (z tohoto počtu 2 v Čechách a jeden na Moravě). Například v roce 1883 se v těchto institucích nacházelo 11 783 dětí (v Čechách 3059 dětí), v pěstounské péči byly děti zastoupeny v počtu 36 156 a v Čechách 6390 dětí. Sirotčinců se v uvedeném období na území Předlitavska nacházelo 132 (v Čechách z tohoto počtu 21), ve kterých bylo umístěno 3770 chlapců a 3810 dívek (v Čechách z tohoto počtu 464 chlapců a 344 dívek).²²⁷

Diakonie byla prvotní právní strukturou poskytující pomoc. V rámci jednotlivých klášterů to byla instituce zodpovědná za komplex různých služeb, které souvisely se službou lásky. Teprve postupem času s rozšiřováním církve se služba lásky – charita (*caritas*) – ustálila jako jedna ze základních oblastí, kdy na počátku stála pomoc směřovaná k vdovám, sirotkům, vězňům, nemocným a chudým.²²⁸

Přijetí dítěte do nalezince však neznamenalo jistotu jeho přežití. Existovaly ústavy, kde úmrtnost dosahovala téměř 100 %. Dlouhodobá úmrtnost se pohybovala kolem 70 %. Mezi

---

²²³ ČERVINKOVÁ-RIEGROVÁ, Marie. *Ochrana chudé a opuštěné mládeže: rozhledy po lidumilství v Evropě*. 2. vyd. Praha: Nákladem Spolku "Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek", 1894, s. 78. cit dle SMOLÍKOVÁ, Veronika. *Tradice pěstounské péče v českých zemích*. Ostrava: Key Publishing, 2014, s. 28.

²²⁴ SMOLÍKOVÁ, Veronika. c. d., s. 32.

²²⁵ MATĚJČEK, Zdeněk a Josef LANGMEIER. c. d., s. 87-88.

²²⁶ ČERVINKOVÁ-RIEGROVÁ, Marie., op. cit. sub pozn. č. 108.

²²⁷ ČERVINKOVÁ-RIEGROVÁ, Marie. *Ochrana chudé a opuštěné mládeže: rozhledy po lidumilství v Evropě*. 2. vyd. Praha: Nákladem Spolku "Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek", 1894, s. 120. cit dle SMOLÍKOVÁ, Veronika. c. d. 31.

²²⁸ BENEDIKT XIV. *Deus caritas est*. 1. vyd. Trnava: Spolok sv. Vojtecha. 167 stran. cit. dle BRNULA, Peter, *Sociálna práca: dejiny, teorie a metódy*. Druhé vydanie. Bratislava: IRIS, vydavateľstvo a tlač, s.r.o. 2013, s. 117.

důsledky tohoto tristního stavu můžeme řadit nemoci, nedostatečnou výživu, problematickou hygienu, a také psychické strádání.²²⁹

2.6. Vývoj sociálně-právní ochrany a péče o děti na našem území

Ochrana dětí má v našich zemích dlouhou tradici. První instituce, která v českých zemích pečovala o osiřelé a opuštěné děti, byl Vlašský špitál, který založili Italové pobývající na počátku v 16. století v Praze. Byla to instituce závislá na dobročinnosti a její provoz provázely finanční těžkosti. Dekretem z 15. ledna 1762 vzniká státní instituce zásluhou Marie Terezie. Ta, a zejména její syn Josef II., byli zastánci kolektivní výchovy sirotků v ústavech. Na vedení sirotčince přispívala pražská města. Roku 1769 bylo na provoz přispíváno z příjmů z c. k. zastavárny. Vládním dekretem z 18. září 1788 prosazovaným pomalu a systematicky se upouštělo od výhradního společného opatření sirotků a nalezců. Zpráva Českého zemského gubernia z 30. července 1787 přinesla informaci o otevření nové zemské porodnice u sv. Apolináře v Praze. Bylo přikázáno, aby novorozenec byl u matky nebo kojné ponechán tak dlouho, dokud se neobjeví možnost umístit ho ve venkovské péči.²³⁰ Základní rámce právní ochrany dětí osiřelých tvořil institut poručenství. Oblast poručenství upravoval také ABGB, a to v hlavě čtvrté, která byla rozdělena na dvě části. První část obsahovala celkem osmdesát článků (§ 189-268) a týkala se věcí poručenských. Druhá část byla tvořena dvaceti třemi články (§ 269-283) a týkala se opatrovnictví.²³¹

Počátky sociálně-právní ochrany v českých zemích i na Slovensku nalézáme již koncem 19. století (např. rakouský zákon o chudinství z roku 1868 ukládající domovským obcím péči o sirotky).²³² Veřejná péče o mládež byla v zemi České a Moravskoslezské realizována v základu dvěma zákony: zákonem č. 105/1863 ř. z. o právu domovském a zákonem č. 59/1886 z. z. o opatrování chudých. Základ tvořila chudinská péče svazků územní samosprávy. Povinnost byla uložena především domovským obcím, které měly pečovat o chudé obecní příslušníky. Povinnost směřovala také k opatrování, péči a výchově chudých dětí. Jelikož obce na plnění těchto úkolů nestačily, bylo potřeba, aby v plnění těchto povinností pomáhaly obcím vyšší svazky samosprávné, tedy okresy a země. Tato pomoc se realizovala zřizováním a vydržováním

---

²²⁹ GABRIEL, Zbyněk a Tomáš NOVÁK. c. d., s. 13.

²³⁰ Tamtéž, s. 13.

²³¹ Blíže k uvedenému srov. SLAVÍČKOVÁ, Pavla. Právní ochrana sirotků ve Všeobecném občanském zákoníku a starších právních předpisech. *200 let Všeobecného občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011, s.482-491.

²³² HRUŠÁKOVÁ, Milana. Historický vývoj a prameny rodinného práva. Vývoj právní úpravy rodinného práva na našem území. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. c. d., s. 27.

ústavů.²³³ Stalo se tak na základě zákona č. 76/1919 Sb., kterým se mění a doplňují některá ustanovení dosavadních obecních zřízení a městských statutů v Československé republice. (Novela k obecním zřízením), kdy šlo o převzetí chudinské správy a dobročinných ústavů.²³⁴ Dalším předpisem, který umožnil vývoj této péče byl zákon č. 125/1927 Sb. z. a n., o organizaci veřejné správy. Tento zákon svěřil do působnosti zemského zastupitelstva humanitní, zdravotní, sociální a kulturní zájmy země. Náležela do nich i péče o mládež. Z hlediska funkční příslušnosti i zde fungovalo dělení na nižší a vyšší územní celky s řadou kompetencí. Obce udělovaly individuální podpory rodičům nebo pěstounům v penězích případně v naturáliích a zároveň podporovaly místní zařízení (instituce) péče o mládež. Velké obce samy zřizovaly a vydržovaly zařízení pro péči o mládež a působily v přeneseném oboru působnosti jako orgány státní správy. Okresy pak zpravidla podpurné a individuální péče nerealizovaly. Poskytovaly však podpory na činnosti jednotlivých institucí, které působily v okrese a hradily náklady vlastních ústavů pro péči o mládež. Co se týká ještě vyšších územních celků té doby – zemí – ty péči o mládež realizovaly prostřednictvím subvencí institucí péče o mládež, ve vydržování ústavů pro péči o mládež, a to jmenovitě výchoven a ústavů pro děti abnormní. Nutno zmínit, že v zemi Slovenské a Podkarpatské – ruské byla chudinská péče realizována pouze prostřednictvím dílčích ustanovení zák. čl. XXII/1886, který svěřoval obcím péči o chudinství. Realizace péče o mládež byla obdobná jako v zemi České a Moravskoslezské, avšak úkoly obcí převzal v tomto ohledu stát. Státní péče tvořila úsek veřejné péče o mládež.

Z hlediska státní péče o mládež na Slovensku a Podkarpatské Rusi se jeví vhodným upozornit na zák. čl. VIII. A XXI/1901 a několik prováděcích výnosů. Státu ukládaly, aby se staral o děti nalezené nebo úředně prohlášené za opuštěné. Výkon státní péče o mládež byl svěřen státním dětským domovům v Košicích, Rimavské Sobotě a Mukačevě (s pobočkou pro úchylné děti v Sevluší). Děti, které trpěly tělesným nebo duševním postižením, byly posílány do speciálních ústavů. Náklady na vydržování a výchovu dětí ve státní péči nesl do 7 let věku dítěte stát a do 15 let věku dítěte šel tento náklad na účet domovských obcí.²³⁵

Už od středověku byl péčí o sirotka a o jeho majetek pověřen poručník. Dohled poručníka se týkal pouze osob nezletilých do 24 let věku, což byl věk zletilosti v 19. století. Osobu poručníka mohl označit otec v závěti a v případě, že tak neučinil, býval jmenován někdo z příbuzných, popřípadě o osobě poručníka rozhodoval soud. Povinnosti poručníka obsahovaly

²³³ CHLUP, Otokar, Josef KUBÁLEK a Jan UHER. *Pedagogická encyklopedie. Díl I.* Praha: Novina, 1938, s. 360.

²³⁴ JANÁK, Jan. Domovské právo ve starém Rakousku a v ČSR. In: MALÝ, Karel. *Collectanea opusculorum ad iuris historiam spectantium Venceslao Vaněček septuagenario ab amicis discipulisque oblata: pocta akademiku Václavu Vaněčkovi k 70. narozeninám.* Praha: Univerzita Karlova, 1975, s. 163.

²³⁵ CHLUP, Otokar, Josef KUBÁLEK a Jan UHER. *Pedagogická encyklopedie. Díl I.* Praha: Novina, 1938, s. 360.

správu sirotkova majetku, a také povinnost skládat účty. Zajímavostí je, že dozor nad výchovou sirotků vykonávali a byli pověřováni také faráři a vrchnost. Se vznikem domovského práva tato povinnost postupně přešla na domovskou obec.²³⁶ Chudinská péče byla výrazným tématem industrializující Evropy. Zásada, že má chudinská péče spadat do kompetence obce, se projevila také v právní úpravě. Nárok příslušníků obce na „zaopatření podle dokázané potřeby“ byl zakotven v § 22 prozatímního obecního zřízení č. 170/1849 ř. z. V obecním zákoně (č. 18/1862 ř. z.) bylo ustanoveno v rámci samostatných působností obce povinnost „pečovati o chudé a obecní ústavy dobročinné“.²³⁷ Již v roce 1883 bylo v Čechách 21 institucí pečujících o děti, a to jak soukromých, tak veřejných, s celkovým počtem 808 dětí.

Přetrvávala však vysoká úmrtnost povětšinou malých dětí. Výběrově literatura uvádí, že v roce 1858 zemřelo v pražském nalezinci 50 % dětí, tamtéž v roce 1862 to bylo už 66 % dětí.²³⁸ Pro mezinárodní srovnání uvedme, že v pol. 18. století byl v nalezinci ponechán jeden nalezenec na každé tři porodů registrované v Paříži. Bylo to příliš těžké břemeno na to, aby tento úkol mohly nést. Nedostatečně vybavené instituce a domy nalezinců tak nahradily ulici jako místo mrtvých. Úmrtnost v nalezincích se během osmnáctého století značně lišila, ale během poslední čtvrtiny 18. století došlo v Dublinu k tragickému přebytku, kdy z 10 272 kojenců přijatých do nalezinců přežilo pouze 45.²³⁹

Pokud bychom měli zmínit nejdůležitější milníky v historickém institucionálním vývoji sociálně-právní ochrany dětí, je potřeba začít u vzniku okresních spolků péče o mládež a jejich zemských ústředí, jejichž počátky nalézáme kolem roku 1910. V období tzv. I. republiky²⁴⁰ bylo těchto spolků okresní péče o mládež celkem 220 v Čechách, 78 jich bylo na Moravě a 80 na Slovensku. Činnost těchto spolků byla řízena zemskými ústředími. Spolky péče o mládež se vyznačovaly charitativní povahou činnosti, což odpovídalo tehdejší společnosti. Financování této činnosti se provádělo pomocí sbírek, příspěvků a v menším objemu také prostředky ze státních dotací. Spolky postupně nabyly veřejné funkce. V roce 1921²⁴¹ funkcí hromadných poručníků,

---

²³⁶ Skořepová, Markéta. Ovdovění a osiření ve venkovské společnosti. Panství Nový Rychnov (1785-1855), České Budějovice, 2016, s. 235-237. cit. dle HALÍŘOVÁ, Martina. Dětství zranitelné a zraňované. Sirotci. In: FRANC, Martin, Martina HALÍŘOVÁ, Jiří KNAPÍK, Milena LENDEROVÁ, Eduard MAUR, Martin NODL a Karel RÝDL. *Velké dějiny země Koruny české: tematická řada. Dětství*. Praha: Paseka, 2021, s. 333-335.

²³⁷ KOLDINSKÁ, Kristina. *Sociální právo*. Vydání druhé. Praha: C.H. Beck, 2013, s. 9-10.

²³⁸ GABRIEL, Zbyněk a Tomáš NOVÁK. c. d., s. 13.

²³⁹ KESSEN, William. *The Child*. New York: John Wiley & Sons, 1965, s. 8.

²⁴⁰ Podrobný a široký výklad obsahu péče o děti a mládež do okupace nalézáme v publikaci: STEJSKAL, Cyril. *Rozvoj péče o mládež v Čechách do okupace*. Plzeň: Krajský pedagogický ústav, 1969.

²⁴¹ Zákon č. 256/1921 Sb. z a n., o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských.

v roce 1930²⁴² výkonem dozoru nad všemi dětmi, které byly vychovávány mimo svou vlastní rodinu, a to až do 14 let jejich věku. Následně byly spolky zákonem²⁴³ zrušeny.²⁴⁴

V rámci československého rodinného práva byly v letech 1919-1921 přijaty právní normy upravující větší možnosti státu intervenovat do života dětí. Nová úprava se týkala např. stěhování do ciziny, ochrany dětí v cizí péči nebo nemanželských dětí. Roku 1928²⁴⁵ se dočkal úpravy institut adopce, který také znamenal sjednocení právních předpisů v této oblasti v celém Československu.²⁴⁶ Dle uvedeného právního předpisu bylo umožněno vzniku právního vztahu mezi nezletilým osvojencem a osvojitelem pouze rozhodnutím soudu. Souhlas rodiče měl v tomto procesu zásadní význam.²⁴⁷ Dodejme, že také právní úprava majetkových vztahů mezi rodiči a dětmi měla svůj základ již od ABGB. Upraveny byly majetkové vztahy mezi otcem a jeho dětmi. Dítěti vznikalo právo na výživu a otcovské zaopatření. Otec spolu s dětmi nevytvářel majetkové společenství. Děti byly oprávněny mít vlastní majetek. Otci vznikalo právo dětem pod jeho mocí majetek spravovat. Nezletilému dítěti vznikalo právo spravovat svůj majetek, který nabylo vlastním přičiněním, popř. toho, co mu bylo odevzdáno přímo k používání. Po smrti otce dětem vznikalo zákonné dědické právo, nebyla-li otcem učiněna dispozice pro případ smrti.²⁴⁸ Je však potřeba konstatovat, že efektivita aplikace zákona č. 256/1921 Sb. z. a n., o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských byla pomalá. Trvalo téměř devět let, než bylo přijato vládní nařízení č. 29/1930 Sb. a mohlo dojít k aplikaci tohoto zákona v právní praxi.²⁴⁹ Vzhledem k ochraně práv dětí a mládeže je potřeba ještě zmínit několik právních předpisů: zákon č. 241/1922 Sb., o potírání pohlavních nemocí; zákon č. 117/1927 Sb. z. a n., o potulných cikánech; zákon č. 48/1931 Sb., o trestním soudnictví nad mládeží nebo vládní nařízení č. 441/1941 Sb., o zvláštních přídavních početných rodinám.

Prvními normami, které řešily otázku rodinně-právních vztahů, byl zákon č. 7/1946 Sb., o hromadném poručení a zákon č. 48/1947 Sb., o organizaci péče o mládež. Důvodová zpráva k poslední jmenovanému zákonu osvětluje složitost dobové společenské situace. Osnova tohoto zákona byla po připomínkách přepracována směrem k užšímu zapojení národních výborů

---

²⁴² Vládní nařízení č. 29/1930 Sb., jímž se provádí zákon o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských.

²⁴³ Zákon č. 48/1947 Sb., o organizaci péče o mládež.

²⁴⁴ DYTRYCH, Zdeněk, Vratislav SCHÜLLER, Jiří PROKOPEC a Zdeněk MATĚJČEK. *Problémové rodiny: (závěrečná zpráva)*. Praha: Výzkumný ústav psychiatrický, 1981, s. 27-32.

²⁴⁵ Zákon č. 56/1928 Sb., o osvojení.

²⁴⁶ BÍLÝ, Jiří Libor. *Právní dějiny na území ČR: vysokoškolská učebnice*. Praha: Linde, 2003, s. 368.

²⁴⁷ RADVANOVÁ, Senta a Petr SMOLÍK. Jsou domyšleny všechny souvislosti? (Souhlas rodiče s osvojením není bezproblémový). PRÁŠKOVÁ, Helena a Martin KOPECKÝ. *O veřejné správě*. Praha: Karolinum, 2010, s. 243.

²⁴⁸ BÍLÝ, Jiří Libor. *Právní dějiny na území ČR: vysokoškolská učebnice*. Praha: Linde, 2003, s. 368, 370; dále srov. § 149 a násl. ABGB.

²⁴⁹ ADAMOVÁ, Karolina, Antonín LOJEK, Karel SCHELLE a Jaromír TAUCHEN. *Velké dějiny země Koruny české. Tematická řada, Právo*. Praha: Paseka, 2017, s. 627.

v oblasti péče o mládež.²⁵⁰ Od roku 1947 přešla oblast péče o mládež na stát, přičemž jejími nositeli se staly národní výbory. K přerušení této praxe došlo mezi léty 1952-1956. V tomto období péči o mládež vykonávaly úřadovny ochrany mládeže, které byly zřízeny²⁵¹ u okresních soudů. Následně byly úkoly péče o mládež přeneseny²⁵² do školské sféry. Následně přešla zákonem²⁵³ ²⁵⁴ působnost ve věcech sociálně-právní péče o děti na Ministerstvo práce a sociálních věcí. Sociální péče byla charakterizována rovněž zákonem²⁵⁵ a stát plnil úkoly v oblasti sociální péče o rodinu a děti prostřednictvím národních výborů rovněž prostřednictvím několika právních předpisů²⁵⁶. Národní výbory zastávaly v této době v uvedené problematice významné postavení. Do jejich agendy spadalo rozvíjení kulturní a sociálně výchovné činnosti, pořádání besed se snoubenci, přednášky, kurzy, které směřovaly k prohloubení přípravy mladých lidí na manželství nebo zřizování manželských a předmanželských poraden, jako účelových zařízení sociální péče.

Národní výbory měly také povinnost poskytovat dětem v naléhavých případech okamžitou pomoc, podávat zprávy o skutečnostech, které byly potřebné pro rozhodnutí soudu ve věcech výchovy a výživy dítěte a důležitou roli sehrávaly také při organizaci náhradní rodinné péče. Kromě těchto činností spolupracovaly s orgány činnými v trestním řízení v oblasti kriminality mládeže. Vládní nařízení také okresním národním výborům svěřovalo vedení povinné evidence (např. evidenci všech dětí, jimž poskytují jakoukoliv pomoc, službu nebo právní ochranu nebo také děti obtížně vychovatelné a mladistvé, u kterých se projeví poruchy chování nebo delikventní jednání). Národní výbory tak v oblasti sociálně právní ochrany rodiny

---

²⁵⁰ RADVANOVÁ, Senta. Vznik a vývoj socialistického rodinného práva v ČSSR. In: MALÝ, Karel, ed. *Vznik a vývoj socialistického práva: sborník příspěvků přednesených na mezinárodní konferenci pořádané Právnickou fakultou Univerzity Karlovy v Praze ve dnech 22.-26. září 1975. 2. část*. Praha: Univerzita Karlova, 1976, s. 61-62.

²⁵¹ Zákon č. 69/1952 Sb., o sociálně právní ochraně mládeže.

²⁵² Vládní nařízení č. 73/1956 Sb., kterým se přenáší působnost úřadoven ochrany mládeže na výkonné orgány národních výborů.

²⁵³ Zákon č. 53/1968 Sb., o změnách v organizaci a působnosti některých ústředních orgánů.

²⁵⁴ Z hlediska vývoje sociálního zabezpečení dodejme, že zákonem č. 53/1968 Sb., o změnách v organizaci a působnosti některých ústředních orgánů došlo ke zřízení Ministerstva práce a sociálních věcí, jakožto ústředního orgánu státní správy pro oblast sociální politiky. Do jeho působnosti náležela oblast sociální politiky, sociální služby, péče o rozvoj populace a rodinu, dětí a mládež. Tento zákon byl základem pro převzetí sociálně právní péče Ministerstvem práce a sociálních věcí. Sociálně právní péče do té doby náležela do působnosti Ministerstva školství. (bližze srov. VESELÁ, Renata. *Vybrané historické zdroje současného rodinného práva*. Ostrava: KEY Publishing s.r.o, 2013, s. 117.)

²⁵⁵ Srov. § 80 zákona č. 121/1975 Sb., o sociálním zabezpečení.

²⁵⁶ Zákon č. 129/1975 Sb., o působnosti orgánů České socialistické republiky v sociálním zabezpečení; zákona č. 121/1975 Sb., o sociálním zabezpečení; zákona č. 94/1963 Sb., o rodině; zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád; zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád); zákona č. 50/1973 Sb., o pěstounské péči; Vyhlášky federálního ministerstva práce a sociálních věcí a Ústřední rady odborů č. 51/1973 Sb., o úpravě některých poměrů pěstounů vykonávajících pěstounskou péči ve zvláštních zařízeních; Vyhlášky ministerstva práce a sociálních věcí České socialistické republiky č. 52/1973 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o pěstounské péči.

a mládeže zabezpečovaly jak sanační, tak preventivní činnosti.²⁵⁷ ²⁵⁸ Tehdy platné ustanovení § 43 ZOR ukládalo národním výborům, aby zajišťovaly ve svém obvodu příznivé podmínky pro výchovu, vzdělání a všestranný vývoj nezletilých dětí a zároveň, aby chránily jejich zájmy. Tyto aktivity měl realizovat v součinnosti s rodiči dítěte, se školou a společenskými organizacemi.²⁵⁹

Kromě národních výborů existovalo ještě oddělení ochranné sociální péče při Ředitelství národní bezpečnosti s tzv. službou sociálně-bezpečnostní. Hlavním význam této služby spočíval v prevenci na úrovni předcházení páchaní trestných činů a proměně jedinců na lidi asociální a zločinné. Nejdůležitějším úkolem oddělení ochranné sociální péče byla ochrana mládeže ohrožené (mravně ohrožené a narušené). Zaměřovalo se na tyto okruhy mladistvých: děti a osoby mladistvé, které se dopustily spáchání trestného činu (zákon č. 48/1931 Sb.); děti a osoby mladistvé mravně vadné, úchylné a ohrožené (potulky, žebrota apod.); mladistvé obojího pohlaví vedoucí nemravný život (zákon č. 241/1992 Sb.); děti a osoby mladistvé, které se staly předmětem trestného činu; mladiství propuštění z trestnic a výchoven.²⁶⁰

O využití historické metody v právním výzkumu byla řeč již výše. Mohlo by se zdát, že právní a společenská fakta natolik časově vzdálená a podaná v takovémto rozsahu nemají v naší práci opodstatnění. Jsme přesvědčeni, že opak je pravdou. Historický právní výzkum nám předkládá vývoj právních institutů, které jsou dále diskutovány v práci s ohledem na jejich recentní povahu. Existence jednotlivých institutů v minulosti, jejich vývoj a pojetí znamená významný základ právních informací, které vytváření podklad pro pochopení jednotlivých právních institutů v kontinuálním průběhu lidských dějin. Jelikož se zabýváme také společenskými instituty, které mají jak pozitivní, tak negativní obraz v lidském životě, je na místě věnovat se i historickým souvislostem pojmů spadajících do mezioborového srovnání, která právo sice využívá, ale nijak zvláště nedefinuje (dítě, rodina). Péče o dítě je jedním z těchto průřezových pojmů, který prochází mnoha teoretickými a praktickými vědními obory. Na příkladu tohoto pojmu můžeme vidět, jaký kus cesty péče o dítě ve svém společenském a odborném pozitivním vývoji udělala. Je možno konstatovat, že to byl nejen vědecký pokrok, který díky novým poznatkům o vývojové psychologii, filozofii přístupu k dítěti, výchově a péči

---

²⁵⁷ DYTRYCH, Zdeněk, Vratislav SCHÜLLER, Jiří PROKOPEC a Zdeněk MATĚJČEK. c. d., s. 27-32.

²⁵⁸ Obsáhle a podrobně je rozebírán obsah dobové činnosti národních výborů mj. v subkapitolách: 5.4. *Všeobecné úkoly národních výborů na úseku péče o rodinu*; 5.5. *Působnost místních a městských národních výborů*, 5.6. *Působnost okresních národních výborů*, 5.7. *Působnost krajských národních výborů*, 5.8. *Organizační zajištění péče o rodinu a děti obstarávané národními výbory*. v publikaci KELLER, František. *Sociálně právní ochrana dětí a mládeže*. In: PRŮCHA, Miloslav, František KELLER a Vlasta BRABLCOVÁ. *Sociálně právní ochrana pro střední školy sociálně právní. 1. [díl]*. Praha: SPN, 1977, s. 75-116.

²⁵⁹ SCHILLER, Milan a kol. *Péče o děti v ČSSR*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1971, s. 355.

²⁶⁰ KRAKEŠOVÁ, Marie, Pavla KODYMOVÁ a Peter BRNULA. *Sociální kliniky: z dějin sociální práce a sociálního školství*. Praha: Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum, 2018, s. 125-126.

o ně přinesl změnu společenského vnímání. Ale bylo to také právo, které tyto sociální normy povýšilo na normy závazné a státní mocí vynutitelné, čímž jim dalo mnohem větší význam.

3. Dítě – dětství – rodina – společnost

„Jednoho dne narodí se děcko, červené, naduřelé a nespořádané, jako kousek chaosu. Je to jakási nová věc v domě, kteréž třeba dlouho opatrovati a zdokonalovati než úplně zdomácní.“²⁶¹

Vymezení základního vztahu rodiny a společnosti (resp. státu), pojetí dítěte a dětství můžeme označit za základní východisko pro analýzu právního postavení dítěte v rodině i ve společnosti obecně.²⁶² Literatura sociologická i právní přináší mnohé úvahy nad četnými aspekty zmíněného vztahu mj. i z pohledu historického kontextu.²⁶³

3.1. Dítě a dětství

Vymezení osobu dítěte a období dětství není tak jednoduché, jak by se mohlo na první pohled zdát. Záleží na úhlu pohledu toho kterého vědního oboru, jehož očima se na osobu dítěte díváme a vůči jaké realitě definování osoby dítěte a období dětství vztahujeme.

Dítě se na svět rodí jako bezmocná bytost, která je odkázána na pomoc druhých a tuto pomoc potřebuje velmi dlouho. Všechny národy věnovaly dítěti zvláštní péči, a to také národy na nejnižším kulturním stupni, přičemž tato péče se vztahovala nejen na potřeby tělesné (fyzické), ale také duševní. Uvádí se, že čím kulturnější byl národ, tím byla důslednější péče o duševní oblast dítěte.²⁶⁴

Z hlediska vývoje definice se obecně v právní terminologii dítětem rozuměla již v minulosti především osoba v poměru ke svému otci a své matce, se kterými se nalézala v prvním stupni příbuzenství v přímé linii. Rovněž právo užívalo tohoto významu i v minulosti k označení osob v nejprvnějším mládí.²⁶⁵

Dítě (*child/enfant/Kind*)²⁶⁶ je z biologicko-psychologického pohledu lidským jedincem v období od narození do 15 let. V rámci věkové periodizace (*age periodization*) rozeznáváme dílčí časové úseky s ohledem na nejčastěji užívané dělení věku ontogeneze lidského jedince:

---

²⁶¹ PHILIPPE, Charles-Louis. *Matka a dítě. Plaqueta z r. 1900, vydání Revue la plume s připojenou kapitolou první a čtvrtou z vydání Nouvelle revue française z r. 1911.* Praha: F. Adámek, 1912, s. 9.

²⁶² HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Dítě, rodina, stát: (úvahy nad právním postavením dítěte).* Brno: Masarykova univerzita, 1993. Acta Universitatis Brunensis. Iuridica, s. 9.

²⁶³ ALAN, Josef. *Etapy života očima sociologie.* Praha: Panorama, 1989 cit. dle HRUŠÁKOVÁ, Milana. c. d., 1993, s. 9.

²⁶⁴ MALÝ, Tomáš. *Pedagogika: úvod do pedagogické praxe pro vychovatele a rodiče.* 2. vyd. Řím: Křesťanská akademie, 1985, s. 9.

²⁶⁵ *Ottův slovník naučný: illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. Sedmý díl.* Praha: J. Otto, 1883, s. 625, 626.

²⁶⁶ LE DOCTE, E. *Čtyřjazyčný právní slovník.* Praha: Codex, 1997, s. 82-83.

a) novorozence – od narození do jednoho roku, b) mladší předškolní věk – 1-3, c) starší předškolní věk – 3-6, d) mladší školní věk – 6-11, e) střední školní věk – 12-15, starší školní věk – 15-18. Do věkové periodizace osoby ve věku dítěte nám ještě částečně zasahuje raný věk dospělosti – 16-25.²⁶⁷ Dítě ve vývojovém období mezi 15. a 18. rokem věku pak označujeme také jako mladistvého.²⁶⁸ Z biodromálního²⁶⁹ hlediska nemůžeme rozhodně říci, že by někdo vůbec přestával být dítětem. Vždy totiž zůstáváme dětmi svých rodičů. Tento afiliační vztah geneticky nikdy nezaniká, má trvalou povahu a po právní skutečnosti smrti se stává historickou afiliační vazbou mezi konkrétními ascendenty a descendenty matričně doložitelnou.

K povšechnějšímu vymezení osoby dítěte z hlediska jeho věku přistoupila Úmluva o právech dítěte²⁷⁰, která ve svém čl. 1 uvádí, že: „*Pro účely této úmluvy se dítětem rozumí každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve.*“²⁷¹ V obecném právním kontextu je v právních předpisech mj. pojmenováním osoby příbuzné v linii přímé (příbuzenství) v prvním stupni. V takovém pojetí je dítětem také zletilá osoba s praktickým dosahem zejména v dědickém právu. Z valné většiny případů se však dítětem rozumí dítě nezletilé.²⁷² U každé fyzické osoby rozeznáváme právní osobnost neboli způsobilost mít v mezích právního řádu práva a povinnosti (srov. § 15 odst. 1 OZ). Právní osobnost fyzické osoby vzniká jejím narozením (srov. § 23 OZ). Právní osobnost se také v plném rozsahu přiznává plodu v lůně mateřském, pokud se dítě narodí živé (*nasciturus*). K zájmům nascitura je potřeba přihlížet, zejména s ohledem na jeho zájmy (např. dědictví) (srov. § 25 OZ). Pokud se dítě nenarodí živé, hledí se na ně, jako by nikdy nebylo a jeho právní osobnost tedy nikdy nevznikla.

Dále musíme ve vztahu k dítěti zmínit institut svéprávnosti, tedy způsobilosti fyzické osoby nabývat pro sebe vlastním právním jednáním práva a zavazovat se k povinnostem (právně jednat). Svéprávnost vzniká u fyzické osoby (člověka) postupně podle stavu jeho psychické vyspělosti. Plně svéprávným se člověk stává na základě některé ze tří právních skutečností. Nejčastěji se tak děje *nabytím zletilosti* – dovršením osmnáctého roku věku (srov. § 30 odst. 1

²⁶⁷ HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000, s. 117, 406.

²⁶⁸ K tomu blíže srov. § 2 písm. d) zákona č. 218/2003 Sb., *o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů*.

²⁶⁹ Biodromální (*bios* = život, *dromos* = cesta) – individuální životní dráha nebo životní cesta. Biodromální pojetí osobnosti se snaží o co nejvěrnější pojetí celoživotního vývoje a o jeho případné individuální i sociální žádoucí korekce: blíže srov. PAULÍK, K. Biodromální pojetí osobnosti. In: PAULÍK, K. a j. *Kapitoly z biodromálního poradenství*. Ostrava: Ostravská univerzita, FF OU, 1994, s. 7.

²⁷⁰ Sdělení FMZV č. 104/1991 Sb., *o vyhlášení Úmluvy o právech dítěte*.

²⁷¹ dtto čl. 1. Úmluvy o právech dítěte

²⁷² RADVANOVÁ, Senta. Dítě. In: MADAR, Zdeněk. *Slovník českého práva. Díl I, A-O*. 3. rozš. a podstatně přeprac. vyd. Praha: Linde, 2002, s. 315.

OZ). OZ však zmiňuje v mnoha ustanoveních i jiné věkové hranice blíže srov.: § 807 (12 let, souhlas s osvojením), § 35 (15 let, výkon závislé práce), § 1526 (15 let, pořizovací způsobilost), § 1548 (15 let, svědek – pořízení závěti), § 672 (16 let, uzavření manželství), § 811 (16 let, souhlas s osvojením), § 2279 (20 let, skončení nájmu), § 74 (25 let, nezvěstnost), § 2279 (70 let, skončení nájmu). Další právní skutečností je *uzavření manželství* (srov. § 30 odst. 2 OZ). Třetí právní skutečností je *přiznání svéprávnosti* (srov. § 37 OZ).

S ohledem na svéprávnost nezletilých je potřeba rozlišit dvě kategorie: 1/*nezletilí, kteří nenabylí plné svéprávnosti* (srov. § 31 a násl. OZ) a 2/*nezletilí, kteří nabylí plné svéprávnosti* (srov. § 30 odst. 2 OZ). Svěprávnost nezletilých, kteří nenabylí plné svéprávnosti, je v OZ postavena na dvou principech. Tím prvním je obecné pravidlo, že o každém nezletilém, který nenabyl plné svéprávnosti, se má za to (vyvratitelná právní domněnka), že je způsobilým k takovým právním jednáním, která jsou co do jejich povahy přiměřená rozumové a volní vyspělosti nezletilých jeho věku (srov. § 31 OZ). Svěprávnost nabývají nezletilí postupně s rozvojem jejich psychické vyspělosti. U novorozence tedy nemůžeme očekávat jakoukoliv svéprávnost, dítě osmileté již patrně bude chápat význam koupě nebo darování, ale nebude schopno posoudit např. nákup cenných papírů. V těchto případech tedy hovoříme o částečné svéprávnosti. Přiměřené právní jednání tedy bude např. nákup zmrzliny u stánku. Druhým principem je bezvýjimečné pravidlo, že žádný nezletilý, který nenabyl plné svéprávnosti, není nikdy způsobilý jednat samostatně v těch záležitostech, ke kterým by i jeho zákonný zástupce potřeboval přivolení soudu (srov. § 36 OZ).²⁷³

Vzhledem k významné historické duchovní křesťanské tradici v našich zemích můžeme pro zajímavost uvést, že kanonické právo – přesněji jeho právní pramen *Codex Iuris Canonici* (1983), který je hlavním platným pramenem kanonického práva, rozděluje pojmy „dítě“ a „nezletilý“ přičemž u konkrétních případů zohledňuje také specifické věkové hranice. Nezletilé (*personae minores*) vymezuje jako osoby mladší 18 let, které jsou podle kán.²⁷⁴ 97 § 1 ve svém právním jednání podřízeny moci rodičů nebo opatrovníků (zákonných zástupců), pokud je božské nebo kanonické právo z jejich moci nevyjímá. Dítětem (*infans*) se nazývá osoba mladší sedmi let, která není svéprávná (*sui compos*) a není u ní předpoklad pro užívání rozumu (kán. 97 § 2). Na roveň dítěti stojí osoba, která nemá užívání rozumu (kán. 99). Subsidiárně platí, že osoba starší sedmi let (nezletilá) bude způsobilá jen k takovým právním jednáním, které jsou

²⁷³ FRINTA, Ondřej a Dita FRINTOVÁ. Subjekty občanského práva. § 2 A-C III. In: DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část. 2.*, aktualizované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 215-222.

²⁷⁴ Kánon (kán.) = pravidlo chování nebo právní předpis vydaný církevní autoritou oproti zákonu vydanému světskou mocí. (srov. HRDINA, Ignác Antonín. *Kanonické právo*. Praha: Eurolex Bohemia, 2002, s. 23).

přiměřené její rozumové vyspělosti (např. kán. 889 § 2 o způsobilosti k přijetí svátosti biřmování). Ony zvláštní věkové hranice můžeme rozdělit na dvě skupiny: 1/nižší – pod 18 let: platně uzavřít manželství může žena po dovršeném čtrnáctém roce věku²⁷⁵, dítě mladší sedmi let může přistupovat ke svatému přijímání (kán. 913 § 1), není ale plně vázáno eucharistickým postem (kán. 919 § 1)²⁷⁶, u muže vzniká způsobilost platně uzavřít manželskou smlouvu dovršením šestnáctého roku věku (kán. 1083 § 1, viz též kán. 1071 § 1 odst. 6); pro platné přijetí do novinciátu je nutný dovršený sedmnáctý rok (kán. 643 § 1 odst. 1)²⁷⁷ nebo od čtrnácti let věku – pokání zdrženlivosti (kán. 1252)²⁷⁸. 2/vyšší – nad 18 let: pro platné složení doživotních řeholních slibů je nutné dovršit dvacátý první rok věku (kán. 658 odst. 1); dvacátý pátý rok věku je pak nutno dovršit pro dovolené přijetí kněžského svěcení (kán. 1031 § 1).²⁷⁹

Francouzská učebnice rodinného práva uvádí, že slovo dítě dostává v současné slovní zásobě dva významy: je to nezralá osoba, ještě přesněji osoba s nedosaženou kapacitou, nebo osoba spjatá nejbližším příbuzenským poutem, kterým je pouto rodičovské. Síla pozitivního práva spočívá v uznání privilegované role rodičů z různých důvodů. Důležité je slovo rodič. Psychologové se domnívají, že kvalita rodiče ve smyslu vychovatele není přirozená, ale je získávána zkušenostmi, vzděláním, reflexí: abychom parafrázovali Simone de Beauvoir, člověk se nenarodí jako rodič, když se dítě objeví, člověk se jím stává současně s tím, jak vyrůstá. Slovo bylo poté použito sociology k označení situací okrajových příbuzenských vztahů, jako jsou rodiny s jedním rodičem nebo homoparentalita. Pojem je tedy ve svém předmětu velmi nejednoznačný (označuje příbuzenství nebo rodičovskou autoritu, samotnou rodičovskou autoritu nebo povinnost výživného atd.)? Ve svém zdroji (vychází rodičovství z přirozenosti, ze zákona, ze skutečnosti společného života, výchovné zkušenosti?), ve svých charakterech (je okrajový, kvalitativní atd.). Na rodičovskou roli je vyvíjen tlak. Přesněji to posiluje umělý a normativní charakter jejich rodičovské autority, který zároveň ospravedlňuje poučení třetích osob, jakožto potenciálních konkurentů otce a matky. Rodinný statut dítěte potvrzuje důležitou roli, kterou hrají rodiče při ochraně dítěte.²⁸⁰

Dětstvím nazýváme rané období života člověka (fyzické osoby/jedince), které je vymezováno konkrétními fázemi (např. batole, dítě, dospívající, jak bylo již uvedeno výše)

---

²⁷⁵ HRDINA, Ignác Antonín. *Kanonické právo*. Praha: Eurolex Bohemia, 2002, s. 158.

²⁷⁶ HRDINA, Ignác Antonín. *Kanonické právo: dějiny pramenů, teorie, platné právo*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, s. 96.

²⁷⁷ HRDINA, Ignác Antonín, 2002, c. d., s. 158.

²⁷⁸ HRDINA, Ignác Antonín, 2011, c. d., s. 96.

²⁷⁹ HRDINA, Ignác Antonín. *Kanonické právo*. Praha: Eurolex Bohemia, 2002, s. 158.

²⁸⁰ FENOUILLET, Dominique. *Droit de la famille*. Paris: Dalloz, 2019, s. 345-346.

a předchází období dospělosti. Obecnou definici dětství není možné zcela přesně vymezit, jelikož v různých lokálních a historických obdobích a souvislostech můžeme vysledovat rozdílné definice dětství. Lze tedy konstatovat, že dětství je vždy do určité míry sociálně konstruováno.²⁸¹

Je potřeba také zmínit zásadní přínos Jana Amose Komenského. Kromě mnoha nových poznatků o dítěti přinesl také rozpracování dětství do čtyř šestiletých etap (od mateřské školy – matčina klína až po vysokou školu).²⁸²

Z hlediska vývojové psychologie můžeme dětství rozčlenit na několik období: prenatální období, novorozenecké období, kojenecký věk, batolecí věk, předškolní věk, nástup do školy, školní věk, pubescence a adolescence.²⁸³ Některé publikace uvádějí, že dětství je období mezi raným dětstvím (kojenectvím) a dospíváním. U dítěte je období pojímáno ze tří hledisek: osoba mezi narozením a dospělostí; porodem a pubertou nebo raným dětstvím (kojenectvím) a pubertou, přičemž poslední vymezení je preferováno.²⁸⁴ Nalezneme také zjednodušenou definici dětství vymezující ho do období, které sahá od narození dítěte do začátku puberty.²⁸⁵ Ve vztahu k právu dítěte znát svůj biologický původ je pojem dítě kontextuálně vykládán jako rodinný vztah a příbuzenský vztah mezi člověkem a jeho rodiči.²⁸⁶ Jiná definice vymezuje dětství do období lidského vývoje od narození do 11-12 let; někdy se toto období rozlišuje ve dvou fázích: 1/rané dětství - od narození do 3 let a 2/ skutečné dětství od 3 do 12 let.²⁸⁷

Moderní dětství utváří zejména dvě skutečnosti, kterými jsou jednak *legislativa* (i) – která klade všechny děti do jiné kategorie než dospělé; a *základní, resp. střední školství (školní docházka)* (ii) – kdy všechny děti jsou po určitý čas nuceny strávit čas ve vzdělávací instituci, přičemž se podrobují pravidlům.²⁸⁸ Jsou to právě zmíněné skutečnosti, které v současných společnostech zakládají podmínky pro existenci moderního dětství. To se vyznačuje některými charakteristikami: právní neodpovědností dítěte, zákazem dětské práce, uznáním práva dětí na hru, zábavu, oddech, zvláštní péči, vzdělávání a další práva uvedená zejména v Úmluvě

²⁸¹ GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Praha: Argo, 2013, s. 978.

²⁸² DUNOVSKÝ, Jiří. Postavení dítěte ve společnosti. In: MITLÖHNER, Miroslav, ed. *6. celostátní kongres k sexuální výchově v České republice: Pardubice 15.-17. října 1998*. Praha: Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu, 1998, s. 9-14.

²⁸³ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000, s. 33.

²⁸⁴ REBER, Arthur S. *The Penguin dictionary of psychology*. London: Penguin Group, 1985, s. 118.

²⁸⁵ SDOROW, Lester. *Psychology*. 4.vyd. Boston: McGraw-Hill, 1998, s. 115.

²⁸⁶ KOVAČEK STANIČ, Gordana. *Pravo deteta da zna svoje poreklo*. Novi Sad: Pravni fakultet, Centar za izdavačku delatnost, 1997, s. 13.

²⁸⁷ MAURER, Alicja. Dzieciństwo. In: SZEWCZUK, Włodzimierz. *Słownik psychologiczny*. Warszawa: Wiedza Powszechna, 1979, s. 64.

²⁸⁸ QVORTRUP, Jens. *Childhood as a Social Phenomenon: Lessons from an International Project*. Esbjerg: Suc/Nord, 1992. cit. dle MIŠÍKOVÁ, Jaroslava a Viera UHROVÁ. Sociálna dimenzia detstva a výchovy. Dieťa a detstvo v ľudskej spoločnosti. Odpovede sociálno-historickej paradigma detstva. In: KOLLÁRIKOVÁ, Zuzana a Branislav PUPALA, ed. *Předškolní a primární pedagogika*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001, s. 34-35.

o právech dítěte. Výše zmíněné skutečnosti zakládají hranici mezi moderním dětstvím a dospělostí, nikoliv izolovaný biologický věk. Existují však další vlivy, které utvářejí podobu moderního dětství – dopad makroekonomiky a zvláště sociální politiky na děti, rozvoj sídel, osobité městské architektury na způsob života dětí (zde patří například architektura mateřských škol, škol obecně, parků, dětských hřišť aj). Děti, které žijí v moderních zemích (můžeme zde zařadit ČR, SR, Německo, Itálie, Polsko, Velkou Británii nebo Finsko), prožívají svým způsobem obdobné dětství. Lze tedy konstatovat, že model moderního dětství se stal univerzálním a nadnárodním.²⁸⁹

3.2. Rodina jako interdisciplinární pojem

„To, co začíná jako standardizovaná biologická nebo reproduktivní jednotka, nabývá nejrůznějších forem jako sociální jev, dokonce institucionalizovaný sociální jev, a to jak v čase – za celá ta dlouhá období vývoje lidstva, tak v prostoru – po celé zeměkouli.“²⁹⁰

Rodině a jejímu obsahovému vymezení je potřeba v našem textu věnovat značnou pozornost. Důvodů je k tomuto hned několik. Rodina má v životě dítěte výsadní postavení. Je primární skupinou, do které se dítě rodí, je prostředím, kde vyrůstá a zraje a v neposlední řadě je bezpečným místem a jistotou pro dítě. Důvodů pro její významnost v životě (nejen) dítěte nalezneme jistě velké množství, avšak s ohledem na téma je potřeba tento exkurs zaměřit poněkud úžeji, leč z důvodu její významnosti nikoliv obsahově restriktivně.

Rodina je v dnešní době stále chápána jako integrální, institucionální a strukturální součást společnosti. Právní řád však s rodinou neoperuje na úrovni subjektu povinností a práv, na rozdíl od jiných institucí veřejnoprávního a soukromoprávního charakteru, které jsou rovněž zařazeny do struktury společnosti (např. právnické osoby jako nezbytné instituce realizující mnohé potřeby občanů).²⁹¹

Rodina zaujímá významnou funkci ve výchově dětí.²⁹² Rodina je specifický společenský útvar, těžce popsatelný. Interdisciplinární pojem zejména z pohledu zdrojů jednotlivých věd, které se podílely na konstruování a objeovávání jeho obsahu. Psychologické vědy přinesly do poznávání rodiny zejména poznatky vývojové psychologie (vliv rodiny na správný vývoj dítěte),

---

²⁸⁹ MIŠÍKOVÁ, Jaroslava a Viera UHROVÁ. Sociálna dimenzia detstva a výchovy. Dieťa a detstvo v ľudskej spoločnosti. Odpovede sociálno-historickej paradigma detstva. In: KOLLÁRIKOVÁ, Zuzana a Branislav PUPALA, ed. *Předškolní a primární pedagogika*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001, s. 35.

²⁹⁰ VANČUROVÁ, Eva. *Úvahy o dětech a lidech v rodině*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987, s. 49.

²⁹¹ RADVANOVÁ, Senta. Portrét rodiny (na pozadí právního řádu). *Zdravotnictví a právo*, roč. VIII., č. 2/2004, s. 16.

²⁹² VORLÍČEK, Chrudoš. *Úvod do teorie výchovy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984, s. 127.

sociální psychologie (rodina jako sociální skupina), psychologie osobnosti (proces socializace a jeho význam při formování osobnosti dítěte), patopsychologie (rodina a poruchy psychického vývoje, a také ohrožení dítěte v rodině).²⁹³ Je nutné zařadit do kategorie věd, které významnou měrou přispěly k vymezení obsahu a významu rodiny, také právo.

Definice rodiny nalezneme mnoho, různě obsahově vymezených právě s ohledem na mnoho oborů lidské činnosti, které se rodinou ve své teorii i praxi zabývají. Rodina a prostředí, ve kterém existuje byla, je a bude předmětem studia mnoha vědních oborů. Je to právě její mnohoúrovňová významová rovina a košatost vztahů mezi jejími členy, které zakládají předmět jejího zkoumání mnohých disciplín.

Historizující pohled na rodinu ji vymezoval jako svazek dvojice rodičů a jejich svobodných (neženatých, nevdaných) dětí. Zároveň tento pohled poukazoval na skutečnost, že rodina není prvotní formou lidského společenství, ale zakončením dlouhého vývoje, který započal u forem zcela primitivních k formám dokonalejším.²⁹⁴ V právní vědě byla rodina mnohdy vymezována různě. Jednu z definic přinesl prof. Emil Svoboda: „*Rodina se pokládá za základní jednotku společenského organismu, a jest veřejným zájmem, aby byly spořádané poměry mezi mužem a ženou v manželství, mezi rodiči a dětmi, aby bylo pečováno o osud nemanželské matky a jejího dítěte, aby se dostalo náležité péče dětem nezletilým, když nemají manželského otce, a lidem duševně úchylným, nebo i tou měrou neduživým, že nemohou bez nebezpečí sami svoje záležitosti obstarávati (hluchoněmým).*“²⁹⁵ Nabízí se otázka, z jakého důvodu uvádět tuto historickou definici rodiny. Odpovědí budiž její nadčasová dimenze, ve které se tyto úvahy rozvíjejí. Modernizující pojetí této definice můžeme vnímat v podrobném a vymezeném zohlednění mnohých reálně možných životních situací statusového charakteru, do kterých se mohly subjekty rodinného života dostat. Ba co více, tato definice přináší také sociální vhled do situací osob, které kromě svého specifického statusového postavení, mohou být určitým způsobem ve společnosti znevýhodněny. Zároveň můžeme poznamenat, že se jedná o definici reálně popisující běžné životní situace, do kterých se osoby v rodině mohly, a i dnes mohou, dostat. V neposlední řadě v jejím obsahu můžeme vysledovat jakoukoliv absenci diskriminačního přístupu ve vztahu k dobové realitě znevýhodněného postavení matek samoživitelek nebo neúplných rodin. Naopak ukazuje, že je potřeba vnímat realitu rodinného společenského života jako daný fakt, se kterým se právo musí vyrovnávat. Tato definice má

---

²⁹³ SOBOTKOVÁ, Irena. Rodina. BAŠTECKÁ, Bohumila, ed. *Psychologická encyklopedie: aplikovaná psychologie*. Praha: Portál, 2009. s. 318.

²⁹⁴ OTTO, Jan. *Ottův slovník naučný: illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. Dvacátý prvý díl*. Praha: J. Otto, 1904, s. 877.

²⁹⁵ SVOBODA, Emil. *Ideové základy občanského práva*. Praha: Vesmír, 1936, s. 73.

z našeho pohledu i v současnosti právně odvětvový význam. Jak sám dodává prof. E. Svoboda: „V souhrnu těchto otázek je mnoho věcí velmi nesnadných, o které má veřejnost živý zájem.“²⁹⁶

Rodinu můžeme nazvat nejbližším osobním seskupením a způsobem prožívání života. Historie přinesla mnohé různé útvary rodové či rodinné. Na tyto skupiny byly kladeny mnohé požadavky, ať již se jednalo o rituály, různá tabu, mýty nebo požadavky nejpřísnější náboženské, církevní či dogmatické. Civilizovanost současného světa představuje paletu protikladů, různorodostí a svébytného vývoje konkrétních celků. Tyto celky jsou ovlivňovány nejen svým historickým vývojem, požadavky etnik, ideologiemi, ale také zeměpisnou polohou a způsobem života.²⁹⁷

Odborníci z řad vychovatelů a psychologů již v minulosti zmiňovali ve vztazích mezi rodiči a dětmi dvě věci: 1/dědičnost a vlastnosti, které dítě nese po svých předcích; 2/cílenou výchovu rodičů. Obojí je často označováno výrazem dědičnost a prostředí (s čímž mnozí autoři nesouhlasí), jelikož je rozlišováno prostředí vnitřní a vnější. Vnitřní prostředí je vymezeno právě onou dědičnou informací, kterou má dítě vrozeno. Vnější prostředí zahrnuje výchovné vlivy zvenčí (rodiče, škola, vrstevnická skupina atd.).²⁹⁸ Nikdo z nás nežije sám sebou a rozvoj každého jednotlivce je podmíněn společností a pouze ve společnosti je možný.²⁹⁹

Pro dítě je prvním sociálním prostředím právě prostředí rodinné. Byla to sociologická pedagogika, která se zabývala tím, jak rodina jako kolektivum různým způsobem zasahuje do vývoje dítěte, ať již vlivy podpůrnými nebo rušivými. Kolektivní moment rodinného života, který uvedená věda popisuje jako jeho technickou stránku. Tím je myšlen sám hmotný prostor, byt, ve kterém se rodinný život vyvíjí, jeho technické podmínky, velikost či hustota bytů, ale také hygienická úprava tohoto rodinného prostoru. Každý organismus, pokud se má normálně vyvíjet, potřebuje k tomu náležitý prostor.³⁰⁰ Jedná se o společenské prostředí, které zahrnuje osoby a společenské vztahy, které obklopují jednotlivce.³⁰¹ Z hlediska vlastností prostředí pod pojem společenské prostředí se také zahrnujeme základní charakteristiky vnitřního života skupin

---

²⁹⁶ Tamtéž, s. 73.

²⁹⁷ RADVANOVÁ, Senta. Portrét rodiny (na pozadí právního řádu). In: MITLÖHNER, Miroslav, ed. *11. celostátní kongres k sexuální výchově v České republice: Pardubice 9.-11. října 2003*. Praha: Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu, 2003, s. 128-130.

²⁹⁸ TRSTENJAK, Anton. *O lidských vztazích: Rodiče a děti*. 1. část. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1969, s. 15.

²⁹⁹ NOVÁK, František Xaver. *O rodině*. Část I. Přerov: Společenské podniky, 1940, s. 10.

³⁰⁰ BLÁHA, Arnošt Inocenc. *Sociologie dětství*. Druhé, opravené a doplněné vydání. Brno: Ústřední spolek jednot učitelských na Moravě, 1930. Pedagogické studium, s. 37.; BLÁHA, Arnošt Inocenc. *Sociologie dětství*. Třetí, opravené a doplněné vydání. Brně: Ústřední učitelské nakladatelství a knihkupectví, 1946, s. 41.

³⁰¹ WROCZYŃSKI, R. *Sociální pedagogika*. Bratislava: SPN, 1968, s. 75 a násl. cit. dle ŠPIČÁK, Jiljí. *Prostředí z pohledu sociální pedagogiky*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1993, s. 6.

lidí, ve kterých je jedinec účastníkem.³⁰² „Prostředí rodiny, jemuž materiální rámec vytváří společná „domácnost“, je ono místo, kde se předpokládá, že ho ovládá vzájemná důvěra a pocit odpovědnosti a v neposlední řadě též ve své vzájemnosti emocionální vztahy...“.³⁰³

Dlužno dodat, že toto pojetí rodiny jako sdíleného životního prostoru jejích členů není nikterak opomíjeno ani v současnosti. Připomeňme mnohokrát vyslovenou větu přední české nestorky rodinného práva doc. JUDr. Senty Radvanové, která uváděla: „Rodina je centrum securitatis – tedy bezpečný přístav pro všechny její členy.“³⁰⁴ I z tohoto výroku je zřejmé, že právě sdílený soukromý životní prostor rodiny znamená pro dítě významnou jistotu v průběhu jeho života. Tato skutečnost se také o to více zračí v případech, kdy dítě tento bezpečný prostor pro svůj mnohostranný vývoj postrádá. Dostáváme se poté právě na úroveň společenského rozměru sociální patologie, která znamená naopak nebezpečí pro dítě a jeho vývoj a stává se interdisciplinárním jevem právě z důvodu naplnění skutkových podstat nejen přestupků či trestných činů, ale nabíledni je také aplikace hmotněprávních ustanovení právních předpisů upravujících právní ochranu nezletilých.

Potřeba bezpečí je velmi důležitou potřebou v životě dítěte. Bezpečný domov znamená nejen porozumění a pomoc dítěti, ale také pevný řád a autoritu. Rodina jako společenství má dítěti zajistit vědomí bezpečí a jistotu rodičovské náklonnosti a lásky. Právě tyto dva činitele mají pro citový rozvoj dítěte značný význam.³⁰⁵

Z hlediska množství prostředí, ve kterých se člověk během svého života vyskytne, má rodina největší význam pro dítě. Pro dětský vývoj je důležité, že dítě je spjato svou tělesností, psychikou i morálkou v prostředí rodiny v nejdůležitějším období svého života, tedy v dětství, ve kterém jsou položeny základy lidské osobnosti. Pokud je dětství nejdůležitějším obdobím lidského života, potom rodinné prostředí je nejdůležitějším faktorem dětství. Je tomu tak proto, že v žádném pozdějším vývojovém období lidského života není jedinec tak bezprostředně a v takové míře závislý na prostředí.³⁰⁶ Samotné prostředí však v žádném případě nemůže být konečným faktorem rozhodujícím o způsobu jednání člověka – ten je vždy výsledkem jeho osobní volby.³⁰⁷ Neexistuje dokonalá rodinná situace. Obtíže úzce souvisejí s existencí a bezpochyby jsou nezbytné k formování jednotlivce, pokud nepřesahují jeho sílu. Je normální,

---

³⁰² PŘADKA, Milan. *Výchova a prostředí: (vybrané problémy)*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1978, s. 9. cit dle ŠPIČÁK, Jiljí. c. d., s. 7.

³⁰³ RADVANOVÁ, Senta. Ublížení dětem – nebezpečná rodina. In: VANDUCHOVÁ, Marie, GŘIVNA, Tomáš, eds. *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Vyd. 1. Praha: ASPI, 2008, s. 266.

³⁰⁴ Autor této práce byl několikrát osobně účasten pronesení této věty samotnou autorkou.

³⁰⁵ BRUNECKÝ, Zdeněk a Otakar TEYSCHL. *Duševní vývoj a výchova dítěte*. Praha: Orbis, 1959, s. 37-38, 41.

³⁰⁶ UHLÍŘ, František. *Sociologie rodiny s hlediska dětského vývoje*. Praha: Státní nakladatelství, 1947. s. 27-28.

³⁰⁷ MONTOUSSÉ, Marc a Gilles RENOARD. c. d., s. 87.

že ne všechna rodinná prostředí jsou stejná. Je však nutné určité pochopení funkcí rodiny a reakce dítěte, které mu pomohou správně využívat pozitivní podněty prostředí a dovedně překonávat překážky, se kterými se v jeho životě vždy setká.³⁰⁸

Rodinný život je sám o sobě také součástí výchovného procesu dítěte. Vždy velmi záleží na tom, jakým způsobem rodina žije, jaký je vztah mezi rodiči a jejich vztah k dětem, tedy vše, co vytváří rodinné prostředí. Výchova dětí je jednou z klíčových společenských činností. I tato činnost s sebou nese osobní odpovědnost za její výsledky. Za výchovu dětí je možno stanovit odpovědnost nejen morální, ale též právní³⁰⁹ s právními důsledky (sankcemi)^{310,311}. O výchově lze zjednodušeně říci, že se jedná o kontakt zralejšího člověka s méně zralým člověkem, který zralý člověk uskutečňuje v zájmu méně zralého vývoje. Moderní životní tempo ohrožuje spontánní kontakt – tím více vyžaduje kultivovaný výchovný kontakt, jehož nedostatek je pro dítě nejzávažnější hrozbou.³¹² Veškerá výchovná činnost realizuje konkrétní cíle, ve kterých je obsaženo nazírání na svět, lidského života a určitý způsob hodnocení člověka a společnosti. Výchova a později i sebevýchova jsou výrazem konkrétního postoje člověka vůči světu a životu. Jedná se o konkrétně realizovanou deklaraci v mnoha oblastech: v otázkách zahrnujících základní hodnoty, povinnosti člověka, formy vzájemného soužití osob, projevů náboženství a v určitém ohledu a za určitých podmínek možnosti štěstí^{313,314}. K tomu se vyjádřil ve svém nálezu také Ústavní soud ČR, který uvedl: „*Péče a výchova dítěte předpokládá zajištění materiálních i nemateriálních (citových, psychosociálních, kulturních etc.) podmínek pro to, aby dítě mohlo v přirozeném rodinném prostředí rozvíjet všechny své osobní schopnosti a možnosti, které ve výsledku povedou k odpovídající socializaci dítěte. Jinak řečeno, je právem dítěte i rodiče pečujícího o dítě, aby stát této péči poskytoval zvláštní ochranu...(...)*“³¹⁵ Výchova rovněž jako samotný společenský proces, jako výchovné působení ve společnosti, má regulativní funkci.³¹⁶

³⁰⁸ Blíže srov. BERGÉ, Andre. *Środowisko rodzinne*. In: DEBESSE, Maurice (red.). *Psychologia dziecka od urodzenia do wieku mlodościenczego*. Warszawa: Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, 1963, s. 268.

³⁰⁹ Srov. § 858, § 865 a násl. OZ.

³¹⁰ Srov. § 6 písm. a) bod. 2. a 3.; § 7 odst. 2; § 10 odst. 1 písm. b); § 14 odst. 1 písm. b) a k); § 14 odst. 2 písm. a); § 14 odst. 3 písm. b); § 55 odst. 5 ZSPOD.

³¹¹ Srov. RADVANOVA, Senta. *Manželství a rodina v ČSSR*. Praha: Orbis, 1964, s. 27-28.

³¹² Srov. SUJAK, Elżbieta. *Kontakt psychiczny w małżeństwie i rodzinie*. Katowice: Księgarnia św. Jacka, 1977.

³¹³ Srov. § 3 odst. 1 OZ.

³¹⁴ SUCHODOLSKI, Bogdan. *Filosofie a pedagogika*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1966, s. 14.

³¹⁵ Srov. nález Ústavního soudu ČR ze dne 26. ledna 2006, sp. zn. IV. ÚS 257/05.

³¹⁶ Srov. VÁŇA, J. O metodologických problémech v rozvoji pedagogické teorie. *Pedagogika*, 1962, s. 286. cit. dle GALLA, Karel. *Úvod do sociologie výchovy: její vznik, vývoj a problematika*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1967, s. 129.

K péči rodičů o děti je obdobně přístupováno také v zahraniční právní literatuře, například německé. Shoda s českou právní úpravou spočívá ve skutečnosti pojetí péče a výchovy o děti jako priority rodičů, přičemž rozdíly v postavení otce a matky jsou závislé na vztazích mezi rodiči, které jsou relevantní pro blaho dítěte (ženatý/vdaná/rozvedený(á)/žijící odděleně/nesezdání/žijící společně/schopnost spolupracovat). Dualistická péče o dítě existuje, když jsou za rodičovskou péči odpovědní oba rodiče. Sjednocení všech rodičovských pravomocí v subjektivním právu však ještě neříká nic o vztahu mezi otcem a matkou jako nositeli rodičovské péče.³¹⁷

Mechanismy sociální kontroly jsou nutnou podmínkou fungování sociálních skupin. Takovou skupinou rodina zcela jistě je. Sociální kontrola sleduje dodržování optimálního hraní adekvátních rolí – zde rodičovských. Pokud by však kontrola nebyla doplněna sankcemi, stávala by se neúčinnou. Výjimkou v tomto smyslu není ani kontrola sociální.³¹⁸

Autor Možný (2002) vhodně doplňuje, že rodina je sociálním zařízením, které primárně vytváří soukromý prostor, který je odcloněn proti veřejnému, nepřehlednému řídicímu světu. Zároveň chrání své členy, nemění svůj tvar, vnitřní strukturu ani zvyky a vyrovnává změny ve svém okolí³¹⁹. Změny, ke kterým došlo v oblasti systému rodiny a jejích strukturách od poloviny 20. století, jsou odrazem růstu sociální a psychické svobody. Zároveň však dochází ke zvýšení osamělosti a uvolnění rodinných, důvěrných a soudržných vazeb. Centrální funkce rodinného společenství spočívá v zajištění matce a dítěti v období v průběhu těhotenství a po sociální, psychicky spolehlivé a bezpečné prostředí. Toto má matce vytvořit prostor pro vytváření primárního vztahu prostřednictvím dobré mateřské péče o dítě. Matka dítěte není dostatečnou měrou podporována ze strany párového vztahu, příp. nezískává podporu pouze z této strany. Podporu poskytuje rovněž širší rodinné společenství tvořené prarodiči, sourozenci, příbuznými, přáteli a blízkou rodinou.³²⁰

Uvedenou premisu o bezpečí v rodinném kruhu podporuje také sociolog Émile Durkheim, který uvádí, že současná rodina se postupně vyčleňovala jako soukromý prostor, v němž členové rodiny měli čím dál tím větší zájem být pohromadě, zároveň sdílet určitou míru intimity a důležitou se pro ně stala také kvalita emocionálních vztahů. Paradoxní je, že uvedený autor také podotýká, že rodina se sice stává čím dál tím více soukromou záležitostí, avšak

---

³¹⁷ Srov. GERNHUBER, Joachim a Dagmar COESTER-WALTJEN. *Familienrecht*. München: C.H. Beck, 2006, 657-658.

³¹⁸ Srov. REICHEL, Jirí. *Kapitoly systematické sociologie*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004, s. 165-167.

³¹⁹ MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny*. Vyd. 2., upr. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002, s. 13.

³²⁰ MÜLLER, Anette. Rodina. In: MÜLLER, Lutz a Anette MÜLLER, ed. *Slovník analytické psychologie*. Praha: Portál, 2006, s. 360-361.

zároveň čím dál tím více věci veřejnou, kdy je to právě větší kontrola soukromého života státem otevírající dveře rodiny veřejnému zájmu. Ten zaručuje určité podmínky pro dobré fungování soukromého života. Je to tedy určitá „privatizace“ rodiny reprezentující kvalitu interpersonálních vztahů uvnitř rodiny, a také „socializace“ rodiny, jelikož do ní zasahuje také stát.³²¹ Soužití rodiny, rozvod, rozluka partnerů apod. podléhají významné regulaci právních předpisů, ale také morálky nebo náboženství. „Čím více se určité jednání týká skupiny jako celku, čím více ohrožuje život skupiny nebo čím více je nějaké jednání nutné a potřebné pro společenský život, tím více je společnost kontroluje.“³²² Pro Durkheima (1984) jsou také různé druhy práva a související sankce – represivní nebo restitutivní – významné jako empiricky pozorovatelné ukazatele typů sociální solidarity. Také vznik deviance a kriminality je neoddělitelně spjat se sociální solidaritou a klíčovou funkcí trestu je udržet kolektivní svědomí.³²³

Se stoupajícím ohrožením rodin se do popředí dostává také otázka, do jaké míry je rodina sférou soukromou a do jaké míry sférou veřejnou (veřejným zájmem), zdali ji chápat jako instituci a specifickou sociální skupinu mající autonomní sociální vazby a role. Zodpovězením této otázky se otevírá cesta k úvaze o míře ingerence státu do rodiny a zároveň míře zodpovědnosti rodiny ve vztahu k výchově a péči o členy rodiny v oslabené pozici.³²⁴

Mnohé vědecké disciplíny zabývající se dítětem a jeho rodinou se shodují v tom, že jsou to právě rodiče a rodina, kdo uspokojuje potřeby dítěte při jeho socializaci. Naplňování požadavku bezpečí a stability rodinného prostředí³²⁵ jako předpokladu socializace dítěte od jeho narození do dospělosti je realizován v dlouhém období (cca 18 let). Donucovací prostředky vůči rodičům a rodině s ohledem na požadavek stabilizace rodinného života však v demokratické společnosti nenajdeme.³²⁶ Otázka povahy a sociálních mezí autonomního výkonu práv a povinností, které jsou obsahem a patří do podstaty rodičovství, je otevřená. Autonomie rodičů nemůže být ponechána bez regulace z několika důvodů: 1/(malé) dítě je fyzicky i psychicky křehké a bezbranné vůči svým rodičům; 2/všichni rodiče nedokážou rozeznat, co je pro jejich

---

³²¹ SINGLY, François de. *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál, 1999. s. 10-12.

³²² SZCZEPAŃSKI, Jan. c. d., s. 81.

³²³ DURKHEIM, Emile. *The Division of Labour in Society*. W. D. Halls (trans). London: Macmillan, 1984. cit. dle ANLEU, Sharyn Roach. *Sociology of deviance and criminal law*. In: PŘIBÁŇ, Jiří ed. *Research Handbook on the Sociology of Law*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited, 2020, s. 319.

³²⁴ MPSV, 2004; Možný, 2006. cit dle KUCHAROVÁ, Věra, Jana BARVÍKOVÁ, Sylva HÖHNE, Kristýna JANUROVÁ, Olga NEŠPOROVÁ, Jana PALONCYOVÁ, Kamila SVOBODOVÁ a Lucie VIDOVIČOVÁ. *Česká rodina na počátku 21. století: životní podmínky, vztahy a potřeby*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2019, s. 17.

³²⁵ Nutno podotknout, že rodina v jakékoliv formě plní svou socializační funkci. Blíže srov. MONTOUSSÉ, Marc a Gilles RENOARD. c. d., s. 295 a násl.

³²⁶ RADVANOVÁ, Senta. *Právní ochrana dětí – její pozitivita i meze*. In: KLÍMA, Karel a Jiří JIRÁSEK, ed. *Pocta Jánů Gronskeému*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 563-564.

dítě nejlepší, zároveň existují rodiče s mentální nebo sociální omezeností, kteří své dítě mohou poškozovat; 3/rodiče mnohdy dítě vnímají jako nástroj pro realizaci svých vlastní projektů, přičemž jejich zájem je v konfliktu se zájmem dítěte. Komunita má potom zájem na to, aby v ní byli vychováváni jedinci, jejichž hodnoty se slučují s její vnitřní integritou.³²⁷ Otázkou, která se nabízí, je, zda jsou státní instituce povinny reagovat na poruchy rodinného soužití (zjištěné na základě empirických dat z praxe), které deformují pravidelný, žádoucí a potřebám dítěte a společnosti odpovídající průběh socializace dítěte.³²⁸

Rozsah intervence státu do rodinného systému je ve vztahu k rodičům možno nazírat ze tří pohledů. 1/Intervence státu řeší problém vyskytující se v rodině bez nutnosti změny právního postavení jednotlivých členů rodiny. 2/Intervence státu může mít za následek změnu právního postavení subjektů (pozastavení výkonu, omezení nebo zbavení rodičovské odpovědnosti). 3/Státní intervence nemění právní postavení rodičů, avšak dochází k omezení rodičovské odpovědnosti v podobě např. nařízení ústavní či ochranné výchovy, zákaz styku rodiče s dítětem apod.³²⁹ Nutnou otázkou v těchto případech je rozsah a míra intervence státu. Poukázat je potřeba na skutečnost, že zásah (mocenská intervence státu) do rodinného prostředí a vztahů je potřebná tehdy, kdy rodina nemůže z nejrůznějších důvodů plnit své funkce ve vztahu k dítěti, a tedy nezabezpečuje jeho všestrannou ochranu a rozvoj. Namísto je poměřování principu adekvátnosti zásahu, aby intervence do rodinného prostředí byla efektivní, přiměřená a rychlá vzhledem k zájmu dítěte. V případech, kdy stát nezasáhne v situacích, kdy by zasáhnout měl, je přeceněno právo rodiny na soukromí což vede ke zbavení dítěte ochrany. Naopak v případech, kdy by stát neměl do rodinných poměrů zasahovat může dojít k situaci nezákonného zásahu do práva na soukromí a dalším nežádoucím právním následkům. Je nutné rozlišovat situace, kdy je státní intervence do rodiny nutná, jelikož nastala zákonem předvídaná skutečnost. Takové situace jsou v zásadě dvě: 1/zákon předvídá pro takovéto situace konkrétní právní řešení (např. ustanovení opatrovníka, poručníka, nařízení ochranné výchovy); 2/státní orgán má za povinnost nabídnout alternativní řešení situace. Toto řešení je projednáno s rodiči, popř. s dítětem a některé z nabízených řešení musí být uplatněno.³³⁰ Poslední variantou jsou situace, kdy stát intervenovat

---

³²⁷ Srov. MOŽNÝ, Ivo. Rodina a společnost. Praha, 2006, s.152-153. cit. dle RADVANOVÁ, Senta. Právní ochrana dětí – její pozitivita i meze. In: KLÍMA, Karel a Jiří JIRÁSEK, ed. *Pocta Jānu Gronskému*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 564.

³²⁸ RADVANOVÁ, Senta. Právní ochrana dětí – její pozitivita i meze. In: KLÍMA, Karel a Jiří JIRÁSEK, ed. *Pocta Jānu Gronskému*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 564.

³²⁹ RADVANOVÁ, Senta. Problematika dětí v cizí péči. *Acta Universitatis Carolinae. Iuridica*. 1969, 16(4), 91-106. cit. dle HRUŠÁKOVÁ, Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. c. d., s. 288.

³³⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milana. Sociálně právní ochrana. Intervence státu do rodinných vztahů. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. c. d., s. 287-288.

může, avšak nemusí a zároveň učiní nabídku možnosti alternativního řešení. Možnost využití takové nabídky zainteresovanými subjekty (rodiče, dítě) je fakultativní.³³¹

Uvedené charakteristiky zcela odpovídají také právnímu pojetí rodiny a jejímu zařazení do systému soukromého a veřejného práva. Soukromé právo upravuje téměř³³² všechny základní instituty rodinného práva. Právo veřejné poté upravuje zejména sociální a hmotnou pomoc rodinám, a to prostřednictvím právních norem z oblasti státní sociálního zabezpečení. Specifickou a odůvodněnou kontrolu (nebo také veřejným právem upravenou pomoc při výchově) nezletilých členů rodiny a pomoc lze také hledat v předpisech upravujících oblast soukromého (občanského) práva, sociálně-právní ochrany dětí, soudnictví ve věcech mládeže nebo oblasti trestního práva.

Na uspořádání, funkce a hodnoty v rodině má značný vliv náboženství. Pro srovnání můžeme pro zajímavost uvést, že např. islámské právo³³³ považuje rodinu za významnou součást společnosti, přičemž stanovuje základní pravidla pro fungování rodinného života. Rodinu islám považuje za základní článek obce věřících a tvoří jednu z nejpropracovanějších součástí právní vědy. Ta využila eticko-sociální aspekty Koránu, tradice, avšak vytvořila z rodiny instituci, která se plně podřizuje právu a veřejné kontrole moci. Muslimská rodina si stále zachovává patriarchální a patrilinéární charakter.³³⁴ Dnes zde stále přetrvává tradiční představa považující muže za živitele a hlavu rodiny a ženy pečovatelky o rodinný krb. Dodejme, že tento model je nám také známý jako převažující v minulosti západní kultury.³³⁵

Uvedená pomoc při výchově dětí je dlouhodobě veřejným zájmem. Výchovu dětí můžeme vymezit jako významnou společenskou úlohu, která je předmětem nerozlučné jednoty rodičů, státu a společenských organizací. Rodičovská úloha a společenská odpovědnost rodičů za všestranný vývoj dětí jsou při jejich výchově rozhodující. Tato výchova musí probíhat jednotně ve vzájemném souladu rodičů, státních institucí a společenských organizací. K základní výchovné úloze – bez ohledu na osobu vychovávatele – můžeme jistě zařadit působení citový, rozumový i mravní vývoj dětí.³³⁶ V prvním období života dítěte je to právě rodina, která se stává

---

³³¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Dítě, rodina, stát: (úvahy nad právním postavením dítěte)*. Brno: Masarykova univerzita, 1993, s. 106; dále srov. § 10 odst. 1 písm. f), § 11, § 40, § 42a ZSPOD; § 839 OZ.

³³² Je možné poukázat např. na skutečnost, že ač je pěstounská péče hmotněprávně upravena v části druhé OZ, institut pěstounské péče na přechodnou dobu je hmotněprávně upraven v ZSPOD (srov. § 27a odst. 7 ZSPOD).

³³³ Možno pro podrobnost uvést, že islámské právo (stejně jako angloamerické) nerozlišuje právo veřejné a právo soukromé. Srov. KNAPP, Viktor a Aleš GERLOCH. *Právní propedeutika*. 2. upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, s. 22.

³³⁴ OSINA, Petr. *Základy islámského práva*. Praha: Leges, 2012, s. 59.

³³⁵ BEZOUŠKOVÁ, Lenka. *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, s. 147.

³³⁶ RADVANOVÁ, Senta. *Rodina a dieta z pohľadu zákona o rodine*. Bratislava: Príroda, vydavateľstvo kníh a časopisov, n. p., 1979, s. 7.

vhodným prostředím pro rozvoj a formování mravních vlastností.³³⁷ Autorka Radvanová v jedné ze svých publikací přinesla (dnes sice již překonanou) definici rodiny jako svazku muže a ženy a jejich svobodných dětí založený na biologickém základě charakterizovaném rysem trvalého soužití, přičemž se jedná o instituci zajišťující především trvání lidského rodu³³⁸. Výše zmíněná definice jistě není obsahově chybná, avšak dnes ji můžeme označit za nedostatečnou či velmi úzce vymezenou minimálně co do zmíněných subjektů muže a ženy jako institucionálně rodinných komponent. Uvedená definice by dnes neobstála co do opomenutí např. rodin homoparentálních či založených prostřednictvím institutu náhradní rodinné péče.

Jiná definice autorky, kdy zmiňuje ruského sociologa Charčeva, je však svým způsobem nadčasová. Rodinu definuje jako malou sociální skupinu, která má historicky určenou organizaci, její členové jsou spjatí manželskými nebo příbuzenskými vztahy, společným způsobem života, vzájemnou morální zodpovědností a jejich sociální nevyhnutelnost je podmíněna společenskou potřebou na fyzické i duševní reprodukci obyvatelstva.³³⁹

Rodinu můžeme popsat jako společenskou instituci – univerzální fenomén nacházející se ve všech lidských společnostech. Fungování rodiny a její struktura souvisí s tím, jak je strukturována společnost a jak funguje. Pro současnou postmoderní společnost je typická rodina malá a proměnlivá. Současná společnost podporuje individualismus a je orientována na pracovní úspěch. Rodinu můžeme v současnosti také definovat jako společenství lidí, kteří se jako rodina cítí. Co však již není v současné západní společnosti přiměřené je definice rodiny jako legalizace svazku mezi dospělými nebo biologickou příbuzností mezi dětmi a rodiči. Dodejme, že také homosexuálně orientovaní lidé chtějí být označováni za rodinu a jejich nároky začínají být řadou států respektovány. Rodinu můžeme také popsat jako nejvhodnější prostředí pro výchovu dítěte. Nenalezneme ve společnosti žádnou jinou skupinu – výchovnou instituci, která by dokázala nahradit rodinu v míře její angažovanosti na osudu dítěte.³⁴⁰

Zajímavou se jeví definice rodiny jako malé primární společenské skupiny, která je založena na svazku muže a ženy, na pokrevním vztahu rodičů a dětí či vztahu jej substituujícím, na společné domácnosti, kdy členové této domácnosti plní společensky určené a uznané role

---

³³⁷ VUKASOVIĆ, Ante. *Moralni razvitak djeteta*. Zagreb: Zajednica osnovnih škola SR Hrvatske, 1975, s. 69.

³³⁸ RADVANOVÁ, Senta. *O rodině, manželství a dětech*. Praha: Panorama, 1978, s. 7.

³³⁹ RADVANOVÁ, Senta. *Rodina a dieta z pohľadu zákona o rodine*. Bratislava: Príroda, vydavateľstvo kníh a časopisov, n. p., 1979, s. 4.

³⁴⁰ MATOUŠEK, Oldřich. *Východiska podpory rodiny*. In: MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014, s. 17-18.

vyplývající ze soužití a na souhrnu funkcí, které podmiňují existenci tohoto společenství a dávají mu vlastní význam ve vztahu k jedincům a celé společnosti.³⁴¹

Někteří autoři vymezují rodinu ve vztahu k domácnosti, kde rodina žije. Soukromou domácnost definují jako skupinu osob, které společně obývají jeden byt a společně hospodaří. Rodina v širším smyslu tedy zahrnuje soubor manželů s dítětem nebo dětmi (zahrnuty jsou také faktická manželství – soužití druha a družky s dítětem nebo dětmi) či jednoho z rodičů s dítětem nebo dětmi, kteří společně bydlí a hospodaří. Dvojice manželů bezdětných se posuzuje spíše jako manželství nežli rodina, nicméně často se z demografického hlediska započítává do počtu rodin. Také je možno poukázat na skutečnost, že s manželskými páry nebo v soužitích typu rodič – dítě často žijí i jiné osoby. Z tohoto důvodu je pojem rodinné domácnosti výstižnější. Jádrem rodinné domácnosti je buď úplná rodina (úplná rodinná domácnost), nebo neúplná rodina (neúplná rodinná domácnost). Pojem čistá rodina (jaderná, nukleární) se označují rodinné domácnosti bez dalších osob s absencí ekonomicky aktivních dětí. Dalšími typy rodinných domácností jsou vícečlenné domácnosti nerodinné a soužití jednotlivců v domácnostech.³⁴²

Současná rodina s dětmi má různou podobu a formu. Identifikujeme manželskou rodinu s dětmi, rodinu partnerskou, spočívající ve faktickém soužití, rodinu s jedním rodičem a dítětem nebo rodinu s vlastním i nevlastním rodičem či vlastními a nevlastními sourozenci. Vzhledem k této pestrosti je velmi těžké přinést obsahově vyhovující definici rodiny.³⁴³ Koncepce rodinné politiky (2017) přináší rovněž definici rodiny: „*Rodina je prostorem, ve kterém dochází k formování osobnosti člověka, prostorem udržitelného rozvoje společnosti a její funkčnosti a soudržnosti. Úloha rodiny ve společnosti je nezastupitelná.*“³⁴⁴

Určitá zahraniční literatura přináší velmi širokou a poněkud zvláštní definici rodiny zahrnující do ní nukleární rodinu, stejně jako takové skupiny, kterými jsou: bezdětný manželský pár, rodič žijící s nebo více nesezdanými dětmi, ale také s jinými příbuznými, jako jsou prarodiče

---

³⁴¹ DUNOVSKÝ, Jiří. Poruchy rodinné v práci dětského lékaře. In: *Čs. pediat.*, 33, 1978, 6, s. 352-364. cit. dle DUNOVSKÝ, Jiří. *Rodina a její poruchy ve vztahu k dítěti*. Praha: MPSV ČSR, 1986, s. 6.

³⁴² KUČERA, Milan. Manželství, rodina a domácnost v evropské současnosti. In: HORSKÁ, Pavla, Milan KUČERA, Eduard MAUR a Milan STLOUKAL. *Dělství, rodina a stáří v dějinách Evropy*. Praha: Panorama, 1990, s. 401.

³⁴³ HÖHNE, Sylva a Jana PALONCYOVÁ. *Péče o děti po rozvodu či rozchodu*. Praha: VÚPSV, v. v. i. Praha, 2019, s. 7. [online]. [cit. 2021-01-19]. Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/fulltext/vv_002.pdf

³⁴⁴ MPSV. Koncepce rodinné politiky. In mpsv.cz [online]. [cit. 2021-01-19]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Koncepce_rodinne_politiky.pdf/5d1efd93-3932-e2df-2da3-da30d5fa8253

a tety a strýci a patriarchální rodina, kterou tvoří, je-li úplná, starší muž a jeho manželka (nebo manželky), jejich ženatí synové s manželkami a dětmi a jejich nesezdané děti.³⁴⁵

Francouzská právníková literatura uvádí, že definovat současnou rodinnou instituci je obtížné. Je to proto, že současná rodina je nejistá: protože společnost váhá s funkcemi, které by jí měly být přisuzovány, také právní systém se snaží definovat, co je to rodina. Pojem odkazuje na myšlenku skupiny lidí spojených interindividuálními vazbami (mísí se individuální a kolektivní vazby). Pravděpodobně by dnes bylo vhodnější hovořit o rodinách, protože tento pojem je množný a označuje proměnnou realitu, jak dokládají výrazy: neúplná rodina, smíšená rodina, homosexuální rodina atd. Nejistota konceptu je zarážející o to více, že kontrastuje se stálostí evoluce spočívající ve vývoji individuálních hodnot svobody a rovnosti, přičemž soudržnost a stabilita rodinné skupiny spolu souvisí.³⁴⁶

Na otázku, co je rodina odpovídají autoři Langmeier a Matějček (1981) takto: „*Stručně řečeno, je to společenství, kde se sdílí čas, prostor, úzkost i naděje, kde se soužitím všichni „učí pro život“, kde všichni dávají a přijímají, kde formují svou osobnost a mají možnost zrát k moudrosti – a kde podstatnou složkou všeho je sdílená a působená radost.*“³⁴⁷

3.2.1. Funkční rodina – socializované dítě

V průběhu dějinného vývoje společnosti dochází ke změnám funkcí rodiny. V poslední době můžeme říci, že se funkce rodiny ustálily. Rodina jako společenská jednotka je biosociálním systémem, který je ovlivňován formován a reformován společností a změnami ve společenských systémech. Funkce rodiny se v průběhu času různě mění a modifikují – některé ustupují do pozadí jiné nabývají na významu.

Mezi funkce rodiny zařazujeme:

- a) Biologicko-reprodukční funkci,
- b) Ekonomicko-zabezpečovací funkci,
- c) Emocionální či kulturně psychologickou funkci,
- d) Socializačně výchovnou funkci.

Nezbytnou funkcí je především socializačně výchovná funkce.³⁴⁸ V rámci rodiny je těžištěm výchovy dítěte proces jeho postupného začleňování do společnosti, zprostředkování

---

³⁴⁵ HUNT, Elgin F. a David C. COLANDER. *Social Science: An Introduction to the Study of Society*. 6th ed. New York: Macmillan Publishing, 1987. s. 284.

³⁴⁶ FENOUILLET, Dominique. *Droit de la famille*. Paris: Dalloz, 2019, s. 10-11.

³⁴⁷ MATĚJČEK, Zdeněk a Josef LANGMEIER. *Výpravy za člověkem*. Praha: Odeon, 1981, s. 220.

³⁴⁸ DUNOVSKÝ, Jiří. *Rodina a její poruchy ve vztahu k dítěti*. Praha: MPSV ČSR, 1986, s. 7.; obdobně pak vymezují funkce rodiny např. tyto autoři: RADVANOVÁ, Senta. *Manželství a rodina v ČSSR*. Praha: Orbis,

a přijímání jejích norem, a také zaujímání vhodných rolí. Tento proces zároveň dítěti zprostředkovává schopnost kontroly jeho jednání a rozlišování, co se smí a co naopak ne. Emocionální funkce rodiny má formativní vliv na dítě s ohledem na vytváření jeho vztahu k okolí, lidem i společnosti. Podtrhuje znaky solidarity a vzájemné odpovědnosti, což má dosah do morální oblasti. Rodina má cílený formativní vliv na dítě také v oblasti biologické, psychologické a sociální. Současně s tímto formativně ovlivňuje také strukturu společnosti a její život a můžeme ji označit jako průsečík mezi jedincem a společností (jedinec ↔ rodina ↔ společnost).³⁴⁹ Sociální strukturu lze definovat jako vztahy mezi různými typy pozic a rozdělení jednotlivců napříč těmito pozicemi.³⁵⁰

Biologicko-reprodukční funkce zajišťuje udržení života početím a porozením člověka. Vztah muže a ženy zde nachází nový rozměr ve vlastní biologickém smyslu a s ohledem na předání genetické informace. Tato funkce se může uplatnit i mimo rodinu, avšak pouze v rodině nabývá plného významu zabezpečením podmínek pro život dítěte. Ekonomicko-zabezpečovací funkce se vztahuje nejen na dítě v rodině, ale také na všechny její členy. Tato funkce se netýká pouze materiálního zabezpečení rodiny, ale také duchovní a sociální oblasti. Představuje zabezpečení životních jistot v nejširším smyslu.

Emocionální funkce představuje vnitřní vazby moderní rodiny a je vázána na plně rozvinutého člověka, který je zralý, odpovědný, pro kterého je citový vztah trvalou bází jistoty a citovým zázemím. Emocionalitu pojímáme jako jednu z nejdůležitějších podmínek, ale také následek společenské existence. Děti zaujímají v hierarchii hodnot vysoké místo. Zájem o dítě a jeho prospěch má svůj základ v emocionalitě a harmonickém životě rodiny doplněném o pocit celkového uspokojení a životního naplnění. Pozitivní společenské vztahy, emocionální i celková rodinná atmosféra jsou základním východiskem pro nejdůležitější funkci – socializačně-výchovnou. Ta zabezpečuje společenskou kontinuitu.³⁵¹ Odborníci nacházejí shodu v tom, že emoce (pocity) mají složku biologickou, psychologickou i společenskou. Jean Piaget považoval

---

1964, s. 22-46; MÁCHOVÁ, Jiřina. *Spor o rodinu*. Praha: Mladá fronta, 1970, s. 53; DUNOVSKÝ, Jiří. Funkce rodiny. In: DUNOVSKÝ, Jiří a Hans EGGERS. *Sociální pediatrie*. Praha: Avicenum, 1989, s. 59; KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, s. 81-83; obdobně pak zahraniční literatura: HUNT, Elgin F. a David C. COLANDER. c. d., s. 288 a násl.; BĚLINOVÁ, Ludmila. *Kapitoly ze sociologie výchovy: rodina - výchova k rodičovství*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 53-54; taktéž obdobně funkce rodiny vymezuje polská odborná literatura blíže srov. IGNATOWICH, Jerzy a Mirosław NAZAR. *Prawo rodzinne*. Warszawa: Wolters Kluwer, 2016, s. 34.

³⁴⁹ DUNOVSKÝ, Jiří. Rodičovství, rodina a socializace dítěte. In: DUNOVSKÝ, Jiří a Jitka STOLÍNOVÁ. c. d. s. 16; DUNOVSKÝ, Jiří. Pediatrie a zvláštní celospolečenská péče o děti. In: DUNOVSKÝ, Jiří a Jitka STOLÍNOVÁ. c. d. s. 45.

³⁵⁰ TURNER, Jonathan H. *On the origins of human emotions: a sociological inquiry into the evolution of human affect*. Stanford, Calif.: Stanford University Press, 2000, s.149.

³⁵¹ DUNOVSKÝ, Jiří. Funkce rodiny. In: DUNOVSKÝ, Jiří a Hans EGGERS. *Sociální pediatrie*. Praha: Avicenum, 1989, s. 60.

citový život (emotivitu) za palivo pro moto vývoje poznání. Z pohledu zkoumání naší problematiky ohroženého dítěte je důležité zjištění problémů u dětí, které byly vychovávány zvířaty nebo duševně nemocnými matkami. Matky, které dítě odloučily od vnějšího světa a nekomunikovaly s ním, způsobily, že tyto děti se již nikdy nenaučí mluvit.³⁵² Obdobný výsledek můžeme čekat u dítěte s narušenou citovou výchovou. Příčinu můžeme hledat v tzv. nejisté vazbě mezi matkou a dítětem nebo jinými situacemi spojeným s duševní nemocí matky, se závislostí na alkoholu nebo drogách, s odchýlně vyvinutou osobností, nebo v chorobných vztazích v rodině apod.³⁵³ Jsou to také příklady divokých dětí, u nichž se v důsledku extrémní izolace od společnosti nevyvinuly typicky lidské rysy, jako jsou: řeč, úsměv, uchopení a manipulace s předměty atd. Nerozvíjely své myšlení, inteligenci a další schopnosti, nevyvinuly návyky chůze, používání nástrojů, oblékání atd., byly to buď nemanželské děti, které matka pečlivě skryla před lidmi, nebo děti opuštěné jako kojenci v lese, živené vlky a žijící s nimi mnoho let („vlčí děti“). Toto jsou negativní příklady role, kterou hraje sociální prostředí v duševním vývoji dítěte. Jakmile byly tyto děti nalezeny, kompenzovaly vývojová zpoždění, která vznikla pouze do určité míry.³⁵⁴ K tomuto příkladu se jeví vhodné poznamenat, že je potřeba rozlišovat sociální a socializační prostředí dítěte. Sociálním prostředím je míněn sociální komplex životních podmínek. Socializační prostředí se ve vztahu k dítěti projevuje formativně.³⁵⁵

Zahraniční právní literatura francouzská přináší rozdílné dělení funkcí rodiny. Stálost a rozmanitost fenoménu rodiny jsou snadno pochopitelné s ohledem na různé funkce, které rodina převzala anebo přebírá dodnes. Jejich identifikace svědčí o tom, že rodina je důležitá jak pro jednotlivce, tak pro skupinu. Ponecháme-li stranou náboženskou funkci, je možné identifikovat několik typů funkcí, které rodina konkrétněji přebírá. 1/antropologické funkce spojené s lidským stavem – rodina v první řadě zajišťuje roli biologické reprodukce: je to faktor rození, protože svobodná žena má ze zřejmých materiálních a emocionálních důvodů méně dětí, než žena žijící ve dvojici. Primárně je to způsobeno skutečností, že rodina byla a zůstává místem sexuálního uspokojení. 2/ekonomické funkce – rodina hrála nebo stále hraje v různých zemích ekonomickou produkční funkci.

---

³⁵² Z medicínského hlediska je toto způsobeno tím, že některé buňky řečových částí mozkové kůry odpovídají na zevní podněty větvení výběžků a budováním spojeny pouze v raném věku. Potom to již nedokáží a není jasné z jakého důvodu.

³⁵³ KOUKOLÍK, František. *Mozek a jeho duše*. Praha: Makropulos, 1995, s. 35-38.

³⁵⁴ MAURER, Alicja. Dzieci dzikie. In: SZEWCZUK, Włodzimierz. c. d., s. 64.

³⁵⁵ SUCHÝ, Jiří, Socializační funkce rodiny. In: *Rodina - mládež - kultura: sborník statí*. Praha: Ústav pro výzkum kultury, 1979, s. 119.

Rodina na druhé straně zůstává primární spotřební jednotkou. Podporuje práci a úspory dospělých, kteří si jsou vědomi svých povinností vůči svým dětem. Poskytuje ekonomické vzdělání pro děti a umožňuje pohyb zboží. 3/sociální funkce – rodina je první článek ve společnosti, nenahraditelný faktor sociální soudržnosti. Umožňuje naučit se autoritě a solidaritě a obecněji předávat republikánské hodnoty (svoboda, rovnost, bratrství): je tedy činitelem socializace dítěte. Prostřednictvím této vzdělávací funkce spojené s ekonomickou funkcí pohybu zboží je stále faktorem sociální reprodukce. A konečně, rodina je prvním zdrojem solidarity, který umožňuje generační a osobní péči o slabé, bez ohledu na příčinu jejich slabosti (věk, nemoc, nezaměstnanost atd.). Její význam je z tohoto hlediska značný: statistiky naznačují, že rodina je faktorem dlouhověkosti, protože rodinné struktury nabízejí cennou ochranu před nepřízní osudu, takže člověk obklopený rodinou žije déle než člověk žijící sám.³⁵⁶

Zdravá rodina je plně integrovaná skupina, což se odráží zejména ve společném soužití a ve stejných podmínkách všech jejích členů. Ve skutečnosti by v této skupině měly být – a zpravidla jsou – silné vzájemné city, jaké se nevyskytují v žádném jiném sociálním organismu.³⁵⁷

V textu jsme několikrát zmínili hodnotu dítěte. Pojem hodnota je vždy spojen s vymezením významu objektu (v tomto případě dítěte jako subjektu), který jedinec nebo skupina objektu přikládá. Tyto významy jsou podstatné. Vyjadřují totiž obsah a váhu konkrétního objektu v hodnocení konkrétního hodnotitele. Hodnota je potom sdělením vyjadřujícím důležitost něčeho či někoho.³⁵⁸ Můžeme ji označit jako pozitivní vztah člověka k objektivnímu světu. Tento vztah vzniká v procesu hodnocení, kdy jeho zdrojem jsou lidské potřeby a zájmy, přičemž na tomto základě jsou poté utvářeny hodnotové orientace člověka.³⁵⁹ Hodnotu v právu potom můžeme vymežit jako objekty s významem pro jednotlivce, skupinu lidí nebo celou společnost a jsou důležité pro uspokojování jejich potřeb a zájmů.³⁶⁰ Různé rodiny nejrozličnějším způsobem zprostředkovávají dítěti názory, postoje, hodnoty, požadavky a normy, způsob života apod. svého makroprostředí. Tato činnost je výběrová, někdy adekvátní jindy nikoliv až po případy, kdy je přístup podstatných vlivů k dítěti blokován.³⁶¹ I ve 21. století lidé

---

³⁵⁶ Srov. FENOUILLET, Dominique. *Droit de la famille*. Paris: Dalloz, 2019, s. 4-6.

³⁵⁷ IGNATOWICH, Jerzy a Mirosław NAZAR, c. d., s. 34.

³⁵⁸ PRUDKÝ, Libor. *Hodnoty a normy v české společnosti - stav a vývoj v posledních letech*. Praha: Kabinet pro výchovu k demokratickému občanství, Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, 2004, s. 8.

³⁵⁹ HULÁKOVÁ, Marie. *Životní způsob a problém hodnot*. Praha: Academia, 1980, s. 12.

³⁶⁰ PINZ, Jan. Hodnoty, hodnocení a hodnotová orientace v obecném a právním smyslu. In: OSINA, Petr (ed.). *Právo a hodnoty*. Sborník příspěvků z jednání sekce teorie práva a právních učení. Olomouc: Tribun EU, 2016, str. 132. cit. dle ONDŘEJEK, Pavel. *Koncepce práva jako systému*. Praha: Wolters Kluwer, 2020, s. 133.

³⁶¹ ČÁP, Jan. *Psychologie mnohostranného vývoje člověka*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990, s. 161.

vnímají děti jako významnou hodnotu, což je patrné z porodnosti, která neklesá k nule a v západoevropských zemích osciluje kolem hodnoty 1,5 dítěte na ženu.³⁶² Zároveň dochází k odkládání rodičovství a výsledkem mnohých komplexních změn je skutečnost, že ženy se nikdy v evropském prostoru nestávaly matkami tak pozdě, jako se tomu děje v současnosti. Odkládání porodů a s tím související celkové stárnutí rodiček je označováno za jeden z hlavních znaků transformace reprodukčního chování v posledních deseti letech na území evropského prostoru.³⁶³

Dítě navazuje komunikaci se svou matkou již před jeho narozením, tedy ve stadiu *nascitura*.³⁶⁴ Do procesu, kdy se stává sociální bytostí, se dostává až okamžikem zrození, zároveň tedy vstupuje do sociálních vazeb.³⁶⁵ Je to právě rodina, která formuje schopnost člověka umožňujícímu se chovat jako bytost sociální.³⁶⁶ Výbornou formulací vystihující socializaci je také tato: „...člověk se nerodí lidským, ale lidským se stává v procesu výchovy“.³⁶⁷ Socializací je potom proces, kterým mladá lidská bytost získává hodnoty a znalosti své skupiny a učí se sociálním rolím odpovídajícím jejímu postavení v ní.³⁶⁸ Socializace je také zároveň základem tzv. hodnotově-normativního konsenzu³⁶⁹, kdy se jedná o shodu většiny osob o platnosti a funkčnosti konkrétních hodnot a norem. Tento princip zajišťuje stabilitu společnosti a zároveň umožňuje sociální kontrolu.³⁷⁰ Cílem socializace je zajištění, aby si subjekt zvnitřnil hodnoty, formy a normy chování, na kterých stojí společnost. Zvnitřněná norma se stává vnitřním faktorem a rysem osobnosti.³⁷¹ Socializace dítěte není pouze usměrňováním jeho

---

³⁶² RABUŠIC, L. Kde ty všechny děti jsou? Praha: Slon, 2001. cit. dle ŠALAMOUNOVÁ, Petra. Hodnota dítěte a natalitní plány v české společnosti. In: KOCOURKOVÁ, Jiřina a Ladislav RABUŠIC, ed. *Šňatek a rodina: zájem soukromý nebo veřejný?: proměny reprodukčního chování a možnosti rodinné politiky z hlediska postojů české veřejnosti*. Praha: Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, katedra demografie a geodemografie, 2006, s. 58.

³⁶³ ŠPROCHA, Branislav a Vladimír BAČÍK. Odkladanie rodenia detí a neskorá plodnosť v európskom priestore. *Demografie*. Praha: Český statistický úřad, září 2020, roč. 62, č. 3 (2020), s. 125, 135.

³⁶⁴ MATEJČEK, Zdeněk a Josef LANGMEIER. c. d., s. 47.

³⁶⁵ ALAN, Josef. c. d., s. 120.

³⁶⁶ RADVANOVÁ, Senta. Výchova a výživa dětí v právu rodinném. *Bulletin 3*, vydáno Výborem čs. Žen pro vnitřní potřebu okresních, městských a místních výborů ČSŽ a jejich komisi. Vydáno u příležitosti Mezinárodního dne dětí. [nedatováno], s. 32.

³⁶⁷ PARK, Ezra Robert a Ernest Watson BURGESS. *Wprowadzenie do nauki socjologii*. Poznaň: Fiszer i Majewski Księgarnia Uniwersytecka, 1926, s. 79 cit. dle SZCZEPAŃSKI, Jan. c. d., s. 40-41.

³⁶⁸ GOODE, J. William. *The family*. New Jersey: Englewood Cliffs, Prentice-Hall, 1964, s. 10.

³⁶⁹ PETRUSEK, Miloslav. Skupinová struktura společnosti. In: PETRUSEK, Miloslav. aj. *Sociologie (Občanská nauka (základy společenských věd))*. 2. vyd. Praha: SPN, 1992, s. 43-63. cit dle REICHEL, Jirí. c. d., s. 171.

³⁷⁰ REICHEL, Jirí. c. d., s. 171-172.

³⁷¹ ERIKSEN, Thomas Hylland. *Sociální a kulturní antropologie: příbuzenství, národnostní příslušnost, rituál*. Praha: Portál, 2008, s. 84.

přirozených vloh. Jedná se o komplexní proces formování celistvé osobnosti dítěte. Socializace i výchova tedy představují procesy kultivace člověka.^{372 373}

3.2.2. Problémová rodina

Problémovou rodinu je možno vymezit velmi detailně s ohledem na konkrétní problém či problémy, kterými je rodina zatížena, a které snižují jejich funkčnost.

Problémová rodina je však také pojmem velmi rozporným, komplikovaným a neurčitým. Na základě výzkumných šetření je možno vymezit, že rodiny, u kterých existuje zvýšené riziko rozvoje sociálně ekonomické a psychické dezintegrace a dysfunkce, je vhodnější vymezovat jako rizikové. Tyto rodiny jsou ohroženy více nežli takové, které fungují normálně. Až v situaci, kdy dochází k realizaci dezintegrace je možno hovořit o rodinách problémových – tedy takových, které na řešení svých problémů nestačí a stávají se problémem pro společnost. Právě pokračující dezintegrace je rizikem, které může vést k ohrožení zdravého vývoje dětí nebo být rizikem také pro rodiče. S ohledem na možnosti sanace těchto rodin je možno je rozdělit na rodiny *reparabilní*, u kterých je možnost obnovení rodinné struktury nebo funkce zásahem vnějších institucí za současné spolupráce s nimi doplněné motivací rodiny k řešení své situace. Druhou podskupinou jsou rodiny *ireparabilní*. U těchto rodin nemohou být struktura a funkce obnoveny ani zčásti, absentuje spolupráce s institucemi a není zde přítomna ani motivace. Problémovost rodiny se v čase mění. Vnější pomoc rodině i autoregulační mechanismy mohou vést ve vztahu ke struktuře rodiny a jejímu fungování jak pozitivním, tak negativním směrem. Za chronicky problémové můžeme označit rodiny, u kterých se potřeba intervence opakuje nebo přetrvává. U akutně problémových rodin potom přichází na řadu krizová intervence.

S ohledem na celou populaci rizikových a problémových rodin můžeme také případy těchto rodin rozdělit na *deklarované* a *nedeklarované*. Do první skupiny zařazujeme rodiny, které jsou takto sociálně právně diagnostikovány. U nedeklarovaných rodin se předpokládá, že problematika rizik a problémů není o nic méně závažná než u rodin deklarovaných, ale chováním členů nebo objektivními skutečnostmi nedošlo k naplnění právní normy, a také nemohla být vyslovena sociální diagnóza rizikovosti nebo problémovosti těchto rodin. Autoři také přinesli výčet *indikátorů rizikovosti a problémovosti* rodin. Uvádějí, že vnitrorodinné vztahy mají

---

³⁷² BAUEROVÁ, Jaroslava a Eva BÁRTOVÁ. *Proměny ženy v rodině, práci a ve veřejném životě*. Praha: Svoboda, 1987, s. 44.

³⁷³ Blíže také předmětové heslo /197/ *socializace* In: LIVEČKA, Emil a Jarolím SKALKA. *Slovník pedagogiky dospělých*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983, s. 175.

subjekt-objektovou povahu a komplikovaně se prolínají. O rizikovosti nebo problémovosti rodiny lze hovořit v následujících případech:

- existence rodinného rozvratu s častými konflikty s narušením emoční a výchovné funkce; rodina žije společně a navenek působí jako funkční;
- existence rodinného rozvratu, konflikty narušily většinu funkcí rodiny, některý z rodičů může žít odděleně, neplní své povinnosti vůči dětem, rozvod však není aktuální a rodina vyžaduje pomoc z vnějšku;
- rozvrat je hluboký a trvalý, rodina je ohrožena dalším soužitím, podán návrh na rozvod manželství s následnou realizací;
- pro vážné konflikty podán návrh na rozvod, ten však byl vzat zpět, původní zdroje konfliktů však přetrvávají;
- vznikla a delší dobu existuje neúplná rodina z různých důvodů – neprovdaná matka, rozvod, úmrtí jednoho z partnerů;
- vznikla quasi-neúplná rodina – dlouhodobé odloučení jednoho z rodičů z různých důvodů (pracovních, zdravotních, výkon trestu odnětí svobody aj.);
- restituování neúplné rodiny soužitím s přechodnými partnery nebo novým partnerem/manželem;
- rodina musí zvládat problémy spojené s výskytem závažných onemocnění, vývojových vad, poruch intelektu dítěte;
- rodina musí zvládat závažné a dlouhodobé onemocnění rodiče (psychiatrické onemocnění, chronický alkoholismus, toxikomanie);
- rodina je vystavena nutnosti poskytování dlouhodobé péče o invalidního prarodiče či s nimi z tohoto důvodu žít;
- dochází k trestné činnosti dětí nebo rodičů a dochází k recidivám;
- rodina žije dlouhodobě nebo opakovaně ve špatných finančních podmínkách;
- rodina žije dlouhodobě v nevyhovujících bytových podmínkách.³⁷⁴

Dysfunkční rodinou nazýváme takovou, která v důsledku selhání některého (některých členů) z nejrůznějších příčin selhává při plnění některých případně všech funkcí rodiny.³⁷⁵

Poruchy rodiny můžeme chápat z několika pohledů, zejména v situacích, kdy rodina neplní určitou společenskou normu, očekávání adekvátního začlenění jejích členů do struktury

---

³⁷⁴ DYTRYCH, Zdeněk, Vratislav SCHÜLLER, Jirí PROKOPEC a Zdeněk MATĚJČEK. c. d., 1981, s. 232-239.

³⁷⁵ DUNOVSKÝ, Jirí. Disfunkce rodiny ve vztahu k dítěti. In: *Zborník referátov z celoštátneho vedeckého seminára: rodina a spoločensko-výchovné inštitúcie v procese socialistickej výchovy mládeže 17.-19. júna 1974, Smolenice*. Bratislava: Ústredný výbor Slovenského zväzu žien, 1974, s. 52.

společnosti. Poruchy rodinné můžeme rozdělit celkem na tři okruhy – objektivní (nezávislé na vůli rodičů), subjektivní (závislé na vůli rodičů) a smíšené.³⁷⁶ Rodinné právo má v tomto nezastupitelnou roli. Musí stanovit zásady poměru výchovy v rodině k jiné než rodinné výchově. S ohledem na výchovnou funkci rodiny je potřeba stanovit takové povinnosti a práva, které s výchovou souvisejí. Jedná se o stanovení takových povinností a práv, bez kterých by nebylo možno řešit otázky problémové výchovy nezletilých v rodině. Nutno podotknout, že rodinné právo se z hlediska stanovení povinností a práv omezuje právě pouze na ty, které souvisejí s výchovou nezletilého v jeho rodině. Jedná-li se o otázky stanovení povinností a práv v případě výchovy nezletilého mimo rodinu, upravuje rodinné právo pouze otázky, jejichž spojujícím prvkem je zásah do výkonu práva rodiče v souvislosti s výchovou nezletilého.³⁷⁷ Povinnosti a práva uložená rodičům dítěte zákonem jsou pouze minimem potřebného chování dospělých (rodičů) k dítěti.

Požadavek na naplnění všech životních potřeb dítěte není vůbec možné vyjádřit slovy zákona.³⁷⁸ Zcela zásadní význam má pro poměry dítěte a jeho rodičů pravomocné a vykonatelné rozhodnutí soudu o výchově a výživě dítěte. Je tomu tak proto, že se jedná závazný výrok státního orgánu, který je závazný pro všechny a je vynutitelný. Jeho důležitou vlastností je skutečnost, že se nejedná o *rei iudicatae*, ale je vydáno v režimu *cum clausula rebus sic stantibus* v případě, že dojde ke změně okolností.³⁷⁹ V rodinném právu je to však právě uzavření dohody, která má být prioritním cílem, jež je v zájmu nezletilých dětí. Současně je zcela v souladu s Úmluvou a jejím článkem 3.³⁸⁰ Dále je potřeba si uvědomit, že v rámci péče soudu o nezletilé se s ohledem na civilní proces jedná o nesporné řízení. Myšlenka smírného řešení situace za účelem ochrany zájmu dítěte.³⁸¹ Je totiž zcela vyloučeno, aby právo (právní řád) samo o sobě zaručilo nezletilému (dítěti) jeho plný rozvoj, šťastné dětství odpovídající výchovu, tedy vše, co je potřeba k jeho životním jistotám a jeho úspěšnému startu do života. Vytvoření laskavého výchovného prostředí, naplněného porozuměním zároveň však odpovědnou výchovou dítěte doplněnou důsledností, klady významné požadavky na morální kvality rodiče, jeho

---

³⁷⁶ DUNOVSKÝ, Jiří. Hodnocení rodiny a jejích případných poruch z hlediska dětského lékaře. In: HORANSKÝ, Viktor, Blažej RAŠKA, Jiří DUNOVSKÝ a Rudolf KOHN. *Pediatric pro praxi: příručka obvodního pediatra a obvodní dětské sestry*. 3. přeprac. vyd. (1. české vyd.). Praha: Avicenum, 1982. s. 497.

³⁷⁷ RADVANOVÁ, Senta. Výchova dětí. *Acta Universitatis Carolinae Iuridica*, 1967, č. 3, s. 267-268.

³⁷⁸ RADVANOVÁ, Senta. Úloha práva v oblasti předmanželské a rodičovské výchovy. In: SOCIALISTICKÁ AKADEMIE ČSSR. *Výchova k manželství a uvědomělému rodičovství: sborník referátů ze semináře konaného 23.-24. září 1981 v Olomouci*. Olomouc: OV SAK ČSSR, 1981, s. 118.

³⁷⁹ Srov. RADVANOVÁ, Senta. Výkon rodičovských práv. *Právo a rodina*, 2001, č. 4, s. 2.

³⁸⁰ NOVÁ, Hana. Kyselá jablka rodinného práva. *Právo a rodina*, 2001, č. 6, s. 1.

³⁸¹ Srov. ust. § 474 odst. 1 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů. K této problematice blíže srov. LUŇÁČKOVÁ, Oldřiška. Dohoda u soudu? Záleží i na jeho postupu... *Právo a rodina*, 2020, č. 5, s. 4-7.

rozvinutý emocionální život a k tomu je potřeba také doplnit znalosti o moderní výchově dítěte³⁸². Dodejme snad jen skutečnost, že práva a povinnosti rodiče k dítěti vznikají zásadně narozením dítěte a zanikají (kromě vyživovací povinnosti) nabytím plné svéprávnosti či dosažením zletilosti dítěte.³⁸³

3.3. Rodina, rodičovství a jejich (ne)definice v právu

Potvrzení skutečnosti, že je rodina pro právo významná, nalézáme v právním řádu v historii i současnosti dostatek. Také skutečnost, že je její obsah v právu dlouhodobě zúžený a nikoliv definiční, dokládá také již Emil Svoboda: „*Právní a sociální smysl má rodina jen potud, pokud ji zúžíme na osoby, žijící normálně ve svazku rodinném.*“³⁸⁴ Právo vyjadřuje jednak potřeby a zájmy společnosti jako celku, a také potřeby a zájmy členů rodiny. V právu vyniká sepjetí rodinných vztahů s rozvojem celé společnosti. Konkrétním projevem je základní úprava rodinně-právních vztahů uvnitř rodiny, zejména pak v těch právních normách, které stanoví rozsah povinností a práv společnosti vůči rodině nebo jednotlivcům, jejichž práva a povinnosti vůči společnosti vznikly právě v souvislosti s konkrétním velmi široce vymezeným rodinných chováním nebo postavením. V takto vymezeném rozsahu se jedná o celý systém právních norem, které nepatří jen do oblasti práva rodinného, ale velmi úzce souvisí se základními funkcemi rodiny. Základní funkce rodiny je respektují a počítají s nimi. Jedná se zejména o právní normy z oblastí sociálního zabezpečení, správního práva, trestního práva aj.³⁸⁵

Jak jsme již uvedli, obecně přijímanou definici rodiny v tuzemském právním řádu nenalézáme.³⁸⁶ Je tomu tak zejména s ohledem na potřebu výkladové volnosti aplikační praxe. Obsah pojmu rodina podléhá jak po stránce kvantitativní i kvalitativní změnám a vývoji. K obsahu pojmu rodina se rovněž vyjádřil i Ústavní soud ČR: „...rodina představuje primárně biologickou vazbu, pak sociální institut, který je poté následně anticipován právní úpravou. Rodina je společenstvím blízkých osob, mezi nimiž existují úzké vazby příbuzenské,

³⁸² RADVANOVÁ, Senta. Úloha práva v oblasti předmanželské a rodičovské výchovy. In: SOCIALISTICKÁ AKADEMIE ČSSR. *Výchova k manželství a uvědomělému rodičovství: sborník referátů ze semináře konaného 23.-24. září 1981 v Olomouci*. Olomouc: OV SAK ČSSR, 1981, s. 117-118.

³⁸³ V historickém kontextu srov. RADVANOVÁ, Senta. Práva a povinnosti rodičů k dětem. In: PACHL, Ladislav a kolektiv. *Malá abeceda rodiny*. Praha: Panorama, 1983, s. 212.

³⁸⁴ SVOBODA, Emil. *Rodinné právo československé*. 2. vyd. Praha: Československý Kompas, 1946, s. 11.

³⁸⁵ RADVANOVÁ, Senta. Rodina a jej funkcie v socialistickej spoločnosti. In: ČEŠKA, Zdeněk. *Československé rodinné právo*. Bratislava: Obzor, 1986. s. 14. – toto vymezení postavení rodiny v právu je stále platné bez ohledu na dobově ideologicky laděný text učebnice.

³⁸⁶ K tomu shodně např. HRUŠÁKOVÁ, Milana. Pojem a předmět rodinného práva, místo rodinného práva v systému práva. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. c. d., s. 12; ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Úvod do rodinného práva. In: DVORÁK, Jan, Michaela ZUKLÍNOVÁ, Jiří ŠVESTKA, David ELISCHER, Ondřej FRINTA a Dita FRINTOVÁ. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 21.

psychosociální, emoční, ekonomické a další. Ačkoliv tedy v rovině sociální reality je pojem rodiny velmi proměnlivý (sociální realita rodiny prochází postupnými změnami a pod jejich vlivem se stále znatelněji rozměňuje i tradiční evropské pojetí rodiny a těmto proměnám nutně podléhá také právní regulace rodiny a rodinného života), nelze přesto přehlížet, že základem rodinných vazeb je tradičně právě biologické pouto pokrevního příbuzenství mezi členy rodiny. Na jednu stranu proto nelze vyloučit skutečnost, že právní ochranu jakožto rodina mohou požívat i společenství osob žijících mimo institut manželství nebo osob pokrevně nepříbuzných, mezi nimiž nicméně existují shora uvedené citové a další vazby (osoby žijící v postavení druha a družky, partneři žijící společně s dítětem, které se narodilo jednomu z partnerů z jiného vztahu atd.). Na druhou stranu i takové pojetí rodiny a rodinného života počítá s významem pokrevních (příbuzenských) vazeb mezi členy rodiny.“³⁸⁷

Z uvedené citace z nálezu Ústavního soudu ČR je patrné, jak problematické je definičně uchopit v obecném rámci pojem rodiny, který by měl být základem pro posuzování rodiny v právním řádu ČR. Je také důležité si v obsahu odůvodnění nálezu Ústavního soudu ze dne 20. února 2007, sp. zn. II. ÚS 568/06 povšimnout jedné věci. V textu se objevují citace z literatury zabývající se sociologií rodiny, a také z judikatury Evropského soudu pro lidská práva. K tomu je potřeba poznamenat, že logický postup vymezování pojmu rodiny pro účely práva je směřován interdisciplinárním oborovým sejetím a je postupem věcně správným. Právo k tomuto postupu přispívá významnou měrou – deklaruje, že rodina jako faktická jednotka má významné postavení v lidském společenství a představuje instituci, kterou je potřeba chránit jednak jako celek, ale také prostřednictvím ochrany jejích jednotlivých členů – rodičů a dětí – žijících v jejím prostředí. I zde se potvrzuje naše přesvědčení zmíněné v úvodu této práce, že právo v této oblasti reaguje často až *ex post*. Není to však chybný postup. Čím větší je množství odborných poznatků, které právo může načerpat, než jsou vytvořeny právní normy, tím lepší je naplňování regulativní a ochranné funkce práva v pozitivním legislativním procesu.

Z uvedeného důvodu se vzhledem k metodologickým otázkám nevyhne definici definice. Toto metodologické vymezení nám poskytne vodítko, jakým způsobem přistoupit k definování tak interdisciplinárního pojmu, jakým je „rodina“ v prostředí právním.

„Definicí se ve vědě nazývá přesné vysvětlení slov a výrazů (pojmu, výroků), a to v termínech (sloves), jejichž význam je mimo pochybnost a je všeobecně (dostatečně) známý.“ Proces představující tvorbu vědeckého jazyka je velmi úzce spjat s procesem poznání úrovní

---

³⁸⁷ ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina. Komentář k čl. 32. In: WAGNEROVÁ, E., ŠIMÍČEK, V., LANGÁŠEK, T., POSPÍŠIL, I. a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 659-660; dále srov. nálezu Ústavního soudu ze dne 20. února 2007, sp. zn. II. ÚS 568/06.

tohoto jazyka. S postupující úrovní poznání se mění také exaktnost vědeckého jazyka. Vědecký jazyk představuje vyjadřovací soustavu konkrétní disciplíny (vědy), která je reprezentována souborem uspořádaných znaků a pojmů.³⁸⁸ Vědění, jazyk a právo prochází neustálou diferenciací, jakožto autopoietické systémy.³⁸⁹ Také definice zcela nepochybně plní určitou specifickou metodologickou funkci a usměrňuje celé vědecké bádání na takové znaky zkoumaného jevu, které obsahuje právě definice. Její vymezení a formulování může způsobit zvýraznění nebo naopak ignorování konkrétních základních prvků s ohledem na rozpracování právní teorie a praxe. Je důležité neztotožňovat pojem s obsahem. Obsah je více mnohostranný, širší a obsáhlejší.³⁹⁰ Jak uvádí Viktor Knapp (2003), definicí se rozumí jak proces definování pojmu, tedy vymezení jeho významu, tak výsledek tohoto procesu. V právním jazyce nalzáme zejména definice zákonné (legální)³⁹¹, což jsou definice přímo v textu právního předpisu a jsou právně závazné, a tedy právní normou. Zmínit lze také nezávazné definice, které se někdy v právních normách vyskytují ne vždy k jejich prospěchu – tyto za legální definice považovat nelze. Kromě zmíněných definic se v právu také vyskytují definice vytvořené orgány aplikujícími právo – soudy³⁹². Vědeckou definici určitého zákonného pojmu je potřeba považovat za metajazykovou. Zde se v právním jazyku vyššího sémantického stupně definuje pojem, který je vytvořen právním jazykem nižšího sémantického stupně (obdobně lze uvažovat v případě justiční definice zákonného pojmu). Rejstřík definic, které používají legislativa, právní věda a judikatura je velmi omezený. O užitečnosti definic se hovořilo již v Digestech: „*Omnis definitio....periculosa*“³⁹³ – každá definice je nebezpečná. Definice se jeví užitečné při vymezování pojmů, při přesném vymezování významu výrazů. Definování právních pojmů může být potřebně nejen ve vědě, ale také v legislativě. Definic je potřeba využívat v míře rozumné a pouze v případech, kdy je potřeba výraz přesně vymežit. Na druhou stranu cílem vědeckého výzkumu je snaha o poznání podstaty zkoumaných jevů. Poznání této podstaty žádná definice vymežit nemůže. Definice mají pouze pomocný význam a nemá smysl ve vědecké práci veškeré závěry formulovat do podoby definic. Rovněž není rozumné definovat pojmy, které i bez definičního vymezení mají jasný a jednoznačný význam.

---

³⁸⁸ MERVART, Josef, cit. d., s. 29, 36-37.

³⁸⁹ MUCHA, Ivan. Vědění, jazyk, právo. In: GERLOCH, Aleš, Michal TOMÁŠEK, Marek ANTOŠ, et al. *Nové jevy v právu na počátku 21. století. II, Teoretické a ústavní impulzy rozvoje práva*. Praha: Karolinum, 2010, s. 297.

³⁹⁰ DOJČÁK, Pavol. c. d., s. 60-61.

³⁹¹ Srov. KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha: Beck, 1995, s. 123.

³⁹² KNAPP, V. Einige Fragen der Legaldefinitionen. cit. dle KNAPP, Viktor. *Vědecká propedeutika pro právníky*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003, s. 175.

³⁹³ Iavolenus D 50, 17, 202 cit. dle KNAPP, Viktor. *Vědecká propedeutika pro právníky*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003, s. 175-176.

Obdobně autor uvažuje také o právních pojmech, které považuje za elementární složku právního myšlení. Výraz „právní pojem“ je jedním ze základních výrazů právního jazyka. Často je to však výraz s neostrým významem. Jako ne zcela jasné se jeví, zda je možné za právní výrazy rozumět pouze pojmy výhradně právní – tedy výrazy s významem výlučně právním, které se nevyskytují v obecném základu spisovného jazyka, či zda sem zařazujeme také výrazy v širším slova smyslu. Definovat právní pojmy lze různým způsobem. Vycházíme z obecné definice pojmu jako významu výrazu. Právním pojmem pak rozumíme právní význam konkrétního významu. Je tedy možno konstatovat, že právní pojem se od jiných pojmů liší významem určitého výrazu.

Významným a specifickým druhem právních pojmů jsou zákonné pojmy. Tyto zákonné pojmy mají právní významy, které určitým výrazům přikládá zákon, tedy právní předpis. Spisovný jazyk velmi často přináší výrazy, které mají zároveň význam obecný, tedy výrazy, které tvoří součást obecného základu spisovného jazyka. Zároveň však mají také význam právní a stávají se tak právními pojmy. Příkladem takového slova s dvojitým významem může být např. manželství, které představuje význam v obecném jazyce i v jazyce právním.³⁹⁴ Každý pojem má obsah a rozsah.³⁹⁵ U každého pojmu je možno rozlišit *jádro pojmu* zahrnující jevy, které by pod daný pojem zařadil každý jednotlivec příslušného jazykového prostředí. *Neurčitá část pojmu* je ta, u které by nepanovala shoda s ohledem na podřazení nebo nepodřazení. *Oblast mimo rozsah pojmu*, kam náleží jevy, které by pod daný pojem téměř žádný příslušník jazykového prostředí nezařadil.³⁹⁶

Vysoká specializace právní vědy vede v určitých oborech k vypracování vlastního pojmosloví. Často dochází k vzájemnému prolínání a logickému sjednocování. Z obecné teorie práva a právní filozofie vyplývá, že pojmy dosahují vysokého stupně obecnosti. Jedná se v jistém smyslu o systém vyšších a nejvyšších pojmů. To ovšem neznamená, že vycházejí z důsledné hierarchické stavby právní vědy a nadřazeného postavení obecné teorie práva. Toto platí ve vztahu např. k právní sociologii, právní psychologii apod. I nejvyšší pojmy pod dynamikou rozvoje práva podléhají (pokud nejsou axiomy) korekcím prostřednictvím jejich původu ve specializovaných oborech.³⁹⁷

Z mnoha v textu práce uvedených definic můžeme konstatovat, že definice rodiny je pojmem s neostrým významem již v obecném jazyce. Právní jazyk rodinu jako pojem vymezuje

---

³⁹⁴ KNAPP, Viktor. *Vědecká propedeutika pro právníky*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003, s. 176, 190.

³⁹⁵ BRUGGER, Walter. *Filosofický slovník*. Praha: Naše vojsko, 1994, s. 313.

³⁹⁶ MELZER, Filip. cit. dle WINTR, Jan. *Metody a zásady interpretace práva*. 2. vydání. Praha: Auditorium, 2019, s. 53.

³⁹⁷ BOGUSZAK, Jiří, Jiří ČAPEK a Vladimír VEVERKA. c. d., s. 32-33.

jen velmi neostře a s ohledem na obsah právní úpravy toho kterého právního předpisu. Pokud bychom konstatovali, že výraz rodina je součástí obecného spisovného jazyka, můžeme zcela jistě zaujmout stanovisko, že definiční význam slova „rodina“ by byl u každého člověka jiný a subjektivně zabarvený, mj. na základě vlastní subjektivní zkušenosti. Množství definic rodiny, které jsme v textu této práce uvedli, proto nemá redundantní význam, ale dokumentuje interdisciplinární neostřý význam výrazu a právního pojmu rodina, se kterým právo obratně pracuje, ač ho jako ustálený právní pojem nedefinuje. Absence legální definice rodiny (pro univerzální potřebu) je tedy určitým způsobem ochranou zákonodárce a je možno souhlasit s Knappem (1988), který shrnuje, že základem právního jazyka je jazyk legálních textů, který určuje základní rysy právního jazyka, tedy jazyka odborného. Blízké jazyku legálních textů jsou jazyk aplikačních textů a z těchto zejména jazyk, který používají rozhodnutí a soudní stanoviska. Řeč právní literatury je blízká i jazyku legálních textů. O jejich totožnosti však nelze hovořit. Vědecká právní literatura realizuje vědecká zobecnění a k tomu používá pojmy, které legální texty nepoužívají. Mezi jazykem vědeckých literárních textů a jazykem textů legálních je ten, že na vědecké literární³⁹⁸ texty se kladou jiné požadavky stylistické než na zákonodárství. Právní věda si ve svém vyjadřování může dovolit to, co zákonodárce nikoliv. Základním rozdílem mezi obecným základem a jazykem právním je rozdíl jejich společenského komunikačního poslání. Z toho potom vyplývá charakteristický rys právního jazyka, kterým je jeho tendence k větší jasnosti a přesnosti. Právní jazyk směřuje k přesnému vymezení pojmů.³⁹⁹ Je to právě značná formalizace právního jazyka ve smyslu ustálenosti a větší ostroty významu výrazů – spíše tedy normalizace než formalizace právního jazyka – která je charakteristickým znakem právního jazyka. Právní jazyk je stejně jako jazyk spisovný historickým jevem vyvíjejícím se v závislosti na vývoji lidské společnosti, a zvláště ve vztahu ke společenské povaze práva. Dochází k neustálé modernizaci právního jazyka – pronikání nových výrazů rozšiřujících jeho slovník nebo nahrazujících výrazy zastaralé, zařazujících nové slovní obraty a vazby atd. Již dříve byla položena v odborné rovině právní informatiky otázka, zda je lepší ze spisovného jazyka extrahovat právnické termíny⁴⁰⁰ a tento úhrn považovat za slovník právního jazyka nebo zda je

---

³⁹⁸ K literárním textům (dokumentům) také blíže srov. CEJPEK, Jiří. *Úvod do právní informatiky*. Praha: Karolinum, 1997, s. 27-28.

³⁹⁹ Srov. např. BATIFFOL, H. Observations sur la spécificité du vocabulaire juridique. In: *Mélanges G. Marty*. Toulouse: Université des sciences sociales, 1978. cit. dle KNAPP, V. Pojem právního jazyka. In: KNAPP, Viktor a kol. *Právo a informace*. Praha: Academia, 1988, s. 98.

⁴⁰⁰ Viz KNAPP, Viktor. Právní pojmy a právní terminologie. *Bulletin Ústavu státní správy*. 1979, č. 4, s 4 a násl. cit dle KNAPP, V. Pojem právního jazyka. In: KNAPP, Viktor a kol. *Právo a informace*. Praha: Academia, 1988, s. 102.

vhodnější považovat právní jazyk z hlediska lexikálního za množinu všech právních výrazů používaných v právních textech. Ve druhém případě by se jednalo o množinu výrazů překrývající se s množinou výrazů obecného základu případně jiných odborných spisovných jazyků. Autoři se přiklonili k druhé variantě.⁴⁰¹

Zde považujeme za důležité se k tomuto názoru přiklonit v obecné rovině právního jazyka také. Vyjdeme-li ze skutečnosti, že vědecká právní literatura používá pojmu rodina (stejně jako na mnoha místech legislativa), avšak nedefinuje ji jako pojem, je nutno připustit, že rodina bude definována vždy *ad hoc* dle konkrétních okolností společenské reality a ve vztahu ke konkrétní sociální skupině, která se rodinou nazývá. Tento přístup odpovídá také individuálnímu přístupu k posouzení a hodnocení situace konkrétního dítěte právem v případech, kdy se dítě nebo rodina, kde se dítě nachází, dostávají do působnosti právních norem.

Při hledání (absentující) definice rodiny v právním řádu ČR, zejména však v oblasti soukromého práva, se nevyhneme východiskům sociologie práva. Sociologické výzkumy se zabývají mnohými otázkami (rozvody, osvojení, alimentární povinnost, manželství apod.), které souvisí primárně s institutem soukromého práva a mají vztah k rodině. Tyto výzkumy v důsledku využívání sociologických technik vedou k vybudování sociologie občanského práva. Právě sociologie občanského práva (stejně tak jako sociologie jiných právních disciplín) přibližuje právní teorii blíže k dogmatice speciálních disciplín. Formulování a ověření určitých specifických zákonitostí v oblasti speciální sociologie jednotlivých právních odvětví (např. sociologii občanského práva) umožňuje případné přenesení tohoto získaného poznání do širší oblasti obecné právní sociologie.⁴⁰²

Rodina je stále chápána jako institucionální součást struktury společnosti. Právní řád však rodinu jako subjekt⁴⁰³ povinností a práv nezná. Dlužno dodat, že na rozdíl od jiných institucí veřejnoprávního či soukromoprávního charakteru.⁴⁰⁴ Nalezneme dvě explicitní definice rodiny v českém právním řádu, avšak vztažené k jednotlivým odvětvím práva, kterých se týkají. První z nich je definice rodiny, kterou můžeme nalézt v právním předpisu veřejného práva v zákoně č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, v platném znění ve svém § 7 odst. 1: „*Za rodinu se pro účely tohoto zákona považuje, není-li dále stanoveno jinak, oprávněná osoba a společně s ní*

---

⁴⁰¹ Blíže srov. KNAPP, V. Pojem právního jazyka. In: KNAPP, Viktor a kol. *Právo a informace*. Praha: Academia, 1988, s. 102.

⁴⁰² PODGÓRECKI, Adam. *Sociologie práva*. Praha: Svoboda, 1966, s. 168-169.

⁴⁰³ K tomu G. W. F. Hegel uvádí: „*Rodina se přirozeným způsobem a bytostně díky principu osobnosti rozstupuje do mnohosti rodin, které se vůbec k sobě vztahují jako samostatné konkrétní osoby, a proto vnějškově.*“ Blíže srov. HEGEL, Georg Wilhelm Friedrich, c. d., s. 217.

⁴⁰⁴ RADVANOVÁ, Senta, 2003, c. d., s. 130.

posuzované osoby, a není-li těchto osob, považuje se za rodinu sama oprávněná osoba...(...).“ Druhým právním předpisem je zákoník práce, který rodinu vymezuje výčtově s ohledem na členství osoby v ní, a to v § 187: „*Za člena rodiny zaměstnance se pro účely poskytování cestovních náhrad, s výjimkou § 177 odst. 2, považuje jeho manžel, partner, vlastní dítě, osvojenec, dítě svěřené zaměstnanci do pěstounské péče nebo do výchovy, vlastní rodiče, osvojitel, opatrovník a pěstoun. Jiná fyzická osoba je postavena na roveň člena rodiny pouze za předpokladu, že žije se zaměstnancem v domácnosti.*“

Všeobecná deklarace lidských práv (1948) vymezuje rodinu v článku 16 odst. 3: „*Rodina je přirozenou a základní jednotkou společnosti a má nárok na ochranu ze strany společnosti a státu.*“⁴⁰⁵ Evropský soud pro lidská práva přistupuje k posouzení existence rodiny faktickým způsobem, spočívajícím „*na skutečné existenci blízkých osobních vazeb v praxi*“.⁴⁰⁶ OZ hovoří o rodině na mnoha místech, avšak nikde neposkytuje její definiční vymezení. Rodinu OZ zmiňuje již v zásadách soukromého práva: „*Soukromé právo spočívá zejména na zásadách, že... b) rodina, rodičovství a manželství požívají zvláštní zákonné ochrany...(...).*“⁴⁰⁷ Jedná se o zásadu, která zvláště rezonuje v právní úpravě rodinného práva v části druhé OZ. Jedná se o zásadu s ústavním základem v čl. 10 odst. 2 a čl. 32 LZPS⁴⁰⁸. Pojem rodiny lze v právu vymezit jako vztah mezi manžely nebo vztah mezi mužem a ženou, kteří žijí v nesezdaném soužití.⁴⁰⁹ Ani tuto definici právní literatury však nelze považovat za dostatečnou.

Podle české právní úpravy není rodina subjektem (nositelem) povinností a práv. v soukromém právu. Ochrana je rodině poskytována ve veřejném právu – zejména právu ústavním. Právo s ohledem na rodinu vychází z toho, že rodina je společenství, které je vytvářeno fyzickými osobami, které jsou ve vzájemném příbuzenském vztahu, příp. ve vztahu osob blízkých. Těžištěm právní úpravy vztahů fyzických osob vytvářejících rodinné společenství (rodinu) spočívá v soukromém právu. To upravuje manželství, vztahy mezi rodiči a dětmi, osvojení a další vztahy.⁴¹⁰

---

⁴⁰⁵ INFORMAČNÍ CENTRUM OSN V PRAZE. Dokumenty. Všeobecná deklarace lidských práv. *Osn.cz* [online]. © 2022 [cit. 2022-03-10]. Dostupné z: <https://www.osn.cz/wp-content/uploads/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.pdf>.

⁴⁰⁶ PEKAŘOVÁ, Lenka. Komentář k čl. 32. In: HUSSEINI, Faisal, Michal BARTOŇ, Marian KOKEŠ a Martin KOPA. *Listina základních práv a svobod: komentář*. V Praze: C.H. Beck, 2021, s. 895.

⁴⁰⁷ Srov. § 3 odst. 2 písm. b) OZ.

⁴⁰⁸ Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod, v platném znění.

⁴⁰⁹ ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina. Komentář k čl. 32. In: WAGNEROVÁ, E., ŠIMÍČEK, V., LANGÁŠEK, T., POSPÍŠIL, I. a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 659; eadem MELZER, Filip a Petr TĚGL a kolektiv. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek I. § 1-117*. Praha: Leges, 2013, s. 84.

⁴¹⁰ RADVANOVÁ, Senta. Rodina. In: MADAR, Zdeněk a kol. *Slovník českého práva*. Díl II, P-Z. 3. rozš. a podstatně přeprac. vyd. Praha: Linde, 2002, s. 1250-1251.

Polské právo rovněž rodinu z ústavního hlediska nedefinuje, i přesto, že ústava reguluje mnoho otázek týkajících se rodiny a rodinného života. Podle polského Ústavního soudu by tedy rodina ve smyslu ústavy měla být považována za jakýkoli trvalý svazek dvou nebo více osob, který se skládá alespoň z jednoho dospělého a dítěte, založený na citových a právních vazbách, a obvykle také na vazbě pokrevní. Také v polském právním řádu není rodina osobou práva, avšak jsou zmiňovány pojmy jako blaho rodiny, důležité záležitosti rodiny nebo potřeby rodiny.

Rodičovstvím rozumíme rodičovství otce i matky, zároveň i jich obou bez ohledu na to, zda jsou manželé či nikoli. Pojem rodičovství zavedl do českého právního řádu ZOR⁴¹¹ v souvislosti s právní úpravou určování rodičovství. Dle Úmluvy základní péči o dítě mohou vykonávat rodiče, členové širší rodiny nebo jiné osoby, přičemž dítě má právo na ochranu svých vztahů s nimi. V případě kolize chápe Úmluva pojem rodičovství spíše ve významu biologického rodičovství. Toto vychází z čl. 7 Úmluvy, který zakotvuje právo dítěte znát svůj genetický původ.^{412 413} Rodičovstvím rozumíme vztah mezi rodiči a dětmi. Je možno jej chápat jako status (osobní stav), kdy konkrétní osoba je rodičem – jedná se o postavení této osoby vůči osobám jiným (dětmi). Rodičovství sestává ze dvou vztahů – mateřství (vztah matky s jejím dítětem) a otcovství (vztah otce s jeho dítětem). Rodičovství můžeme vymezit ve třech významech: 1/rodičovství přirozené (biologické), které je určeno biologickými zákonitostmi reprodukce lidského rodu; 2/rodičovství sociální – zde jsou za rodiče pokládány osoby, které o dítě fakticky pečují a vychovávají jej; 3/rodičovství právní – tj. rodičovství v právním slova smyslu poskytující odpověď na otázku, kterou ženu a kterého muže označují právní normy za matku a otce konkrétního dítěte.^{414 415} Užší rodinu může tvořit jeden rodič a dítě. Širší rodinu může zahrnovat vztahy mezi sourozenci, ale také vztahy k vzdálenějším ascendentům

---

⁴¹¹ Srov. § 50a a násl. ZOR; k tomu blíže kontinuální komentářová literatura např. FLEGL, Vladimír a kol. *Zákon o rodině*. Praha: Orbis, 1964; RADIMSKÝ, Jaroslav a Senta RADVANOVÁ. *Zákon o rodině: komentář*. Praha: Panorama, 1989; HOLUB, Milan, Hana NOVÁ, Lubomír PTÁČEK a Jana HYKLOVÁ. *Zákon o rodině: s komentářem, judikaturou a předpisy souvisícími*. Praha: Leges, 2011.

⁴¹² ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina. Komentář k čl. 32. In: WAGNEROVÁ, E., ŠIMÍČEK, V., LANGÁŠEK, T., POSPÍŠIL, I. a kol. c. d., s. 661-662.

⁴¹³ Této problematice se již dříve věnovala D. Melicharová (Frintová) v článku: MELICHAROVÁ, Dita. Právo znát svůj genetický původ. *Zdravotnictví a právo*, roč. VIII., č. 2/2004, s. 22-24.

⁴¹⁴ FRINTA, Ondřej a Dita FRINTOVÁ. Rodičovství a jeho vznik. In: DVOŘÁK, Jan, Michaela ZUKLÍNOVÁ, Jiří ŠVESTKA, David ELISCHER, Ondřej FRINTA a Dita FRINTOVÁ. *Občanské právo hmotné. Díl druhý, Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 69-70.

⁴¹⁵ Právní problematice rodičovství se v širokém odborném pohledu věnovala již dříve S. Radvanová v článku: RADVANOVÁ, Senta. Kdo jsou rodiče dítěte – jen zdánlivě jednoduchá otázka. *Zdravotnictví a právo*, roč. II., č. 5/1998, s. 7-10.

(např. prarodičům) nebo descendentům (např. vnukům) či vztahy se širší rodinou⁴¹⁶. Jsou to také rodiče, kdo určuje způsob života rodiny, která je prvním sociálním prostředím rodiny.⁴¹⁷

Taktéž Ústava Polské republiky⁴¹⁸ v ustanovení čl. 18 ústavy zmiňuje mateřství jako předmět ochrany státu, ale také rodičovství, které je samostatným předmětem ochrany, pokrývá pouto vyplývající z toho, že je žena matkou nebo muž otcem.⁴¹⁹

Rodina je primárně sociální instituce, které právo poskytuje ochranu. Poskytuje ji i v rozsahu, ve kterém je rodina vnímána jako instituce ve společnosti. Je však možno konstatovat, že čím užší je rodinná vazba, tím je intenzivnější i ochrana poskytovaná rodině – zmínit lze např. úpravu výživného. Do obsahu pojmu rodiny však dnes nespadá problematika soužití osob stejného pohlaví. Tuto problematiku upravuje zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství, ve znění pozdějších předpisů (dále také „RegZP“).

Soukromé právo, jmenovitě OZ však na mnoha místech zmiňuje zejména dva pojmy: „rodinná domácnost“^{420 421} a „domácnost“⁴²². Tyto pojmy je potřeba ve světle výše v textu uvedených definic a definičních znaků rodiny jiných vědních oborů vnímat jako určité vodítko ke zprostředkovanému vymezení rodiny v OZ.

3.4. Ohrožení dítěte a s tím spojená rizika

Zahraníční odborná literatura využívá pro děti vyžadující pozornost a péči veřejných systémů ochrany dětí různá označení a termíny: „*endangered child*“ („ohrožené dítě“), „*child at risk*“ („dítě v ohrožení“) nebo „*vulnerable child*“ („ohrožené [zranitelné] dítě“). V některých případech se jedná o synonyma jindy pojmosloví legislativy nebo klinické praxe vnímá tyto pojmy rozdílně. Národního informačního centra pro týrané děti uvádí, že termín „*vulnerable child*“ – „ohrožené dítě“, je možné použít v souvislosti s jeho zranitelností vymežovanou ve vztahu k jeho zranitelnosti, totiž schopnosti či neschopnosti vlastní obrany dítěte před nevhodnou

⁴¹⁶ Srov. Marckx v. Belgie, rozsudek z 13. června 1979 cit. dle KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Děti a ostatní příbuzní a osoby blízké dětem. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ, Lenka WESTPHALOVÁ a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2017, s. 248.

⁴¹⁷ BAUMAN, Zygmunt. *Sociologie pro každý den*. Praha: Mladá fronta, 1965, s. 20.

⁴¹⁸ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr. 78, poz 483 z późn. zm.).

⁴¹⁹ IGNATOWICH, Jerzy a Mirosław NAZAR, c. d., s. 91-92.

⁴²⁰ Srov. § 689-692; § 723 odst. 2 písm. b); § 747 odst. 1; § 748 odst. 1; § 751 odst. 1; § 766; § 767 odst. 1; § 768 odst. 1; § 769 OZ.

⁴²¹ Rodinnou domácností je třeba chápat společné obydlí a společnou úhradu potřeb domácnosti. Blíže srov. WESTPHALOVÁ, Lenka. Komentář k § 886. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ, Lenka WESTPHALOVÁ a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 931.

⁴²² Srov. např. § 49 odst. 1; § 646 OZ.

či nedostatečnou péčí ze strany jeho rodičů.⁴²³ Odborný pojem „*child at risk*“ („dítě v ohrožení“) – je vyjádřením mnohem širší problematiky. Tato koncepce považuje za dítě v ohrožení: 1/dítě s omezenou sociální percepcí, 2/traumatizované dítě, 3/dítě s handicapem, 4/ dítě s problematickým chováním.⁴²⁴

Starší zahraniční literatura zařazuje obzvláště zranitelné děti do pěti skupin dětí, kterým hrozí, že budou kvůli svému osobnímu, rodinnému nebo společenskému prostředí zakrnělé nebo poškozené ve svém psychologickém rozvoji. Jsou to: děti ve velkých rodinách s příjmy, děti s tělesným nebo duševním znevýhodněním; ti v rodinách s jedním rodičem; děti, které musí žít déle nebo kratší dobu odděleně od svých rodičů; a ti, kteří patří do nějaké skupiny menšin. Existují samozřejmě i další stresující okolnosti, jako je život v domácnosti, kde je chronicky nemocný nebo postižený rodič nebo nevlastní rodič; nebo pokud je otec nezaměstnaný nebo s kriminálním životem, strávil dlouhou dobu ve vězení; nebo kde bylo dítě v účastno přírodní katastrofě. Těchto pět skupin však bylo vybráno, protože zahrnuje velkou většinu ohrožených dětí. Různé druhy potenciálně škodlivých okolností se samozřejmě vzájemně nevylučují.⁴²⁵

Zákon na ochranu dětí (*Children Act* z roku 1989) ve Velké Británii operuje s pojmem „*children in need*“ („dítě v nouzi“). Situaci dětí v nouzi definuje tak, že se dítěti nedostává možnost dosahovat nebo udržovat potřebný standard péče o jeho zdraví a vývoj bez intervence k tomu příslušné autority. Zároveň jsou zdraví anebo vývoj dítěte významně negativně ovlivněny, případně bez správné intervence ovlivněny být mohou.⁴²⁶

Jako dítě ohrožené můžeme označit takové, jehož základní potřeby nejsou saturovány nebo je jejich saturování ohroženo. V podmínkách ČR se často jedná o dítě, které je vystaveno nevhodnému zacházení. Dále se může jednat o dítě, které vyrůstá v prostředí s deprivujícím vlivem (např. sociálně vyloučená lokalita). Do obsahu definice ohroženého dítěte rovněž spadá dítě, které vyrůstá mimo vlastní rodinu nebo je dítětem s poruchami chování.⁴²⁷

Ohroženým dítětem rozumíme dítě, které je vystaveno takovým životním podmínkám, které ho mohou bezprostředně ohrožovat nebo poškozovat jeho vývoj a začlenění do společnosti

---

⁴²³ Action for child protection. 2003. cit dle PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. Praha: GRADA Publishing, a.s., 2012, s. 22-23.

⁴²⁴ Rack, C., Patterson, L.: Promoting resilience in at-risk children. *Journal of Counseling and Development*. 1996; 74(4), str. 368–373; Randolph, K., Fraser, M., Orthner, D.: Educational resilience among youth at risk. *Substance Use and Misuse*, 2004. 39(5), str. 747–767. cit. dle PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK. c. d., s. 22-23.

⁴²⁵ PRINGLE, KELLMER, Mia. *The needs of children: a personal perspective prepared for the Department of Health and Social Security*. London: Hutchinson & Co (Publishers) Ltd., 1974, s. 108-109.

⁴²⁶ PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK. c. d., s. 23.

⁴²⁷ MATOUŠEK, Oldřich. Definice významných pojmů a zkratk. In: MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Státní orgány sociálněprávní ochrany dětí: dobrá praxe z pohledu rodin a pracovníků*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016, s. 11.

kdy příčinami tohoto ohrožení mohou být jednak na straně dítěte nebo prostředí, ve kterém dítě žije.^{428 429} Jiní autoři přinášejí definici ohroženého dítěte ve vztahu ke kombinaci nepříznivé dispozice s nepříznivými vlivy prostředí, kdy se zvyšuje pravděpodobnost, že dítě se bude v lidské společnosti obtížněji uplatňovat a bude pro něj obtížnější dosahovat spokojenosti s vlastním životem. Za ohroženou rodinu je možno označit takovou, ve které nepříznivé vlivy ohrožují kvalitu života dětí či dospělých, a ohrožena je také soudržnost rodiny.⁴³⁰

Měnicí a stále se vyvíjející životní společenské prostředí rodiny zahrnující také demografické a sociální změny vytvářejí prostor pro její oslabování s ohledem na plnění jejích základních funkcí. Zároveň tím vytváří větší závislost rodiny na státu. Pravděpodobnost větší expozice rodin vůči rizikům se zvyšuje.⁴³¹ Tato rizika mohou být ekonomická, sociální i psychologická. Existuje předpoklad, že podíl rodin, které jsou určitým konkrétním způsobem ohroženy (zejména ekonomicky – nezaměstnanost a příjmová nerovnost) se bude zvyšovat. Zároveň s tím je potřeba vnímat obvyklé dopady sociální a psychologické.⁴³² Zcela jistě do tohoto výčtu můžeme zařadit i dopady právní do oblasti rodiny, a to ať v podobě sankcí nebo úpravy rodinných poměrů v důsledku faktických či statusových změn rodinného soužití a rodinné reality.

Rizikem obecně nazýváme nebezpečí, popř. ohrožení něčeho, co má pro jedince (člověka) určitou hodnotu.⁴³³

Rizika jsou pro dnešní rodiny významným faktorem, se kterým jsou konfrontovány. Důležitou otázkou je taky fakt nakolik je společnost schopna eliminovat příčiny vzniku těchto

---

⁴²⁸ KUCHAROVÁ, Věra, Jana BARVÍKOVÁ, Sylva HÖHNE, Kristýna JANUROVÁ, Olga NEŠPOROVÁ, Jana PALONCYOVÁ, Kamila SVOBODOVÁ a Lucie VIDOVIČOVÁ, c. d., s. 173.

⁴²⁹ Problematiku rodiny a prostředí nalezneme zpracovánu např. zde: DAMOHORSKÝ, Milan. Rodina a životní prostředí. In: WINTEROVÁ, Alena a Jan DVORÁK, ed. *Pocta Sentě Radvanové k 80. narozeninám*. Praha: ASPI-Wolters Kluwer, 2009, s. 119-124.

⁴³⁰ MATOUŠEK, Oldřich, Eva JOZÍFKOVÁ, Hana PAZLAROVÁ a Veronika DZIAMOVÁ. Ohrožené rodiny a děti: přehled protektivních a rizikových faktorů. In: *Fórum sociální politiky: odborný recenzovaný časopis*. č. 3/2010. [online]. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2010. s. 11. [cit. 2021-01-19]. ISSN 1803-7488.

Dostupné z: <https://www.vupsv.cz/download/forum-socialni-politiky-3-2010/?wpdmdl=2369&refresh=60108d0129a5d1611697409>

⁴³¹ WINKLER, Jiří a Tomáš SIROVÁTKA. Význam nových sociálních rizik v současné společenské vědě. Sociální studia. Brno: Masarykova univerzita, 2010, ročník 7, č. 2, s. 7-22, 15 s. cit dle KUCHAROVÁ, Věra, Jana BARVÍKOVÁ, Sylva HÖHNE, Kristýna JANUROVÁ, Olga NEŠPOROVÁ, Jana PALONCYOVÁ, Kamila SVOBODOVÁ a Lucie VIDOVIČOVÁ, c. d., s. 17.

⁴³² RIEDERER, Bernhard, Dimiter PHILIPPOV a Bernhard RENGES. Vulnerability of Families with Children: Experts' Opinions about the Future and What Families Think about it. *Families and Societes Working Papers No. 65*. 2017. cit. dle KUCHAROVÁ, Věra, Jana BARVÍKOVÁ, Sylva HÖHNE, Kristýna JANUROVÁ, Olga NEŠPOROVÁ, Jana PALONCYOVÁ, Kamila SVOBODOVÁ a Lucie VIDOVIČOVÁ, c. d., 17.

⁴³³ HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000, s. 511.

rizik.⁴³⁴ Studie, která byla zpracována v rámci programu EU identifikovala sedm hlavních dimenzí ohrožení současných rodin v evropských zemích, která je možno vztáhnout i na ČR: „1. ekonomický nedostatek; chudoba; ekonomická nejistota, nestabilita, obavy o budoucnost; nedostačující bydlení, nízká životní úroveň; 2. sociální exkluze, chybějící sociální sítě (přátelé, širší rodina); 3. stigmatizace, marginalizace, diskriminace ze strany institucí a právních norem;⁴³⁵ 4. nedostatek času, přepracovanost, pracovní přetížení; stres (zejména spojený se zaměstnáním) a jeho důsledky: různé zdravotní problémy, deprese, pocity úzkosti a problémy s chováním a vzdáváním dětí; 5. chybějící stabilita rodiny, riziko rozvodu, obzvláště závažné pro děti – traumatické zážitky, boje mezi rodiči atd.; 6. zdravotní problémy, především zdravotní postižení; 7. násilí, alkohol.“⁴³⁶ Rizika mají pro současné rodiny celý komplex determinant na různých úrovních (makrosociální i mikrosociální). Citovaná mezinárodní studie ohrožení rodin s dětmi⁴³⁷ přináší mnohost názorů na příčiny daného jevu, a to jak mezi odborníky navzájem, mezi odborníky a veřejným míněním, a také mezi zeměmi, které můžeme charakterizovat jako odlišné s ohledem na rodinnou politiku.⁴³⁸

Rozdělení rizikových faktorů ve vztahu k ohrožení dítěte přinesl již autor Matějček (1995). Děti s rizikem dělí do několika skupin: 1/děti, které svými projevy své dospělé vychovatele aktivně zatěžují, dráždí, vyčerpávají (fyzicky, psychicky nebo oběma způsoby); 2/děti, jejichž projevy nejsou vychovatelům srozumitelné; 3/děti, které nespĺňují očekávání vychovatelů.⁴³⁹

Rizikové faktory ohrožující dítě můžeme rozdělit dle jejich relevance při posuzování situace ohroženého dítěte (resp. rodiny) na několik skupin: 1/ na straně dítěte; 2/spočívající

---

⁴³⁴ Možný, 2006; Mlčoch, 2014. cit dle KUCHAROVÁ, Věra, Jana BARVÍKOVÁ, Sylva HÖHNE, Kristýna JANUROVÁ, Olga NEŠPOROVÁ, Jana PALONCYOVÁ, Kamila SVOBODOVÁ a Lucie VIDOVIČOVÁ, c. d., 18.

⁴³⁵ Zmiňuje i *Národní zpráva o rodině (2004)*. cit. dle KUCHAROVÁ, Věra, Jana BARVÍKOVÁ, Sylva HÖHNE, Kristýna JANUROVÁ, Olga NEŠPOROVÁ, Jana PALONCYOVÁ, Kamila SVOBODOVÁ a Lucie VIDOVIČOVÁ, c. d., 18.

⁴³⁶ MYNARSKA, Monika, Bernhard RIEDERER, Ina JASCHINSKI, Desiree KRIVANEK, Gerda NEYER, a Livia OLÁH. Vulnerability of Families with Children: Major Risks, Future Challenges and Policy Recommendations. *Changing Families and Sustainable Societies: Policy Contexts and Diversity over the Life Course and across Generations. Families and Societies Working Papers No. 49. 2015.* cit. dle KUCHAROVÁ, Věra, Jana BARVÍKOVÁ, Sylva HÖHNE, Kristýna JANUROVÁ, Olga NEŠPOROVÁ, Jana PALONCYOVÁ, Kamila SVOBODOVÁ a Lucie VIDOVIČOVÁ, c. d., 18.

⁴³⁷ RIEDERER, Bernhard, Dimiter PHILIPPOV a Bernhard RENG. Vulnerability of Families with Children: Experts' Opinions about the Future and What Families Think about it. *Families and Societies Working Papers No. 65. 2017.* cit. dle KUCHAROVÁ, Věra, Jana BARVÍKOVÁ, Sylva HÖHNE, Kristýna JANUROVÁ, Olga NEŠPOROVÁ, Jana PALONCYOVÁ, Kamila SVOBODOVÁ a Lucie VIDOVIČOVÁ, c. d., 17, 19.

⁴³⁸ KUCHAROVÁ, Věra, Jana BARVÍKOVÁ, Sylva HÖHNE, Kristýna JANUROVÁ, Olga NEŠPOROVÁ, Jana PALONCYOVÁ, Kamila SVOBODOVÁ a Lucie VIDOVIČOVÁ, c. d., 19.

⁴³⁹ MATĚJČEK, Zdeněk. Děti v ohrožení. In: MATĚJČEK, Zdeněk, Jiří DUNOVSKÝ a Zdeněk DYTRYCH. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada, 1995, s. 135.

v osobnosti rodičů; 3/na straně soužití rodičů jako partnerů; 4/ v rodině; 5/ve školních a jiných výchovných institucích; 6/ve vrstevnické skupině u dospívajících; 7/prostředí; 8/na straně hodnotícího profesionála a jeho organizačního zázemí.⁴⁴⁰ Existují určité rizikové faktory identifikované na straně dítěte: *osobnost dítěte (rizikový temperament zahrnující hyperaktivitu, poruchy pozornosti, impulzivitu a neschopnost odložit uspokojení)*. Nižší než průměrná tzv. *obecná inteligence dítěte, negativní či nízké sebehodnocení*.⁴⁴¹ Dále k nim můžeme zařadit „*asociální*“ *morální postoje, nedostatečně rozvinuté morální usuzování*.⁴⁴² *Podprůměrné či horší komunikační schopnosti, psychické anomálie, duševní nemoci*.⁴⁴³ *Opoždování ve vývoji, zdravotní postižení a chronická nemoc*.⁴⁴⁴ K významným rizikovým faktorům řadíme deprivaci vznikající jako následek *nedostupnosti pečující osoby*. Pro dítě se stává rizikovým dlouhodobý pobyt mimo domov. Pro menší děti je rizikový pobyt v ústavním zařízení, který je delší než 3 měsíce.⁴⁴⁵ Mezi další rizikové faktory můžeme zařadit *kontakt dítěte s orgány zabývajícími se kriminalitou* a související *dokázaná opakovaná trestná činnost; predelikventní projevy* v mladším školním věku, např. *krádeže, záškoláctví či systematické lhaní, agresivní chování a závislosti na návykových látkách*.⁴⁴⁶ Je však pravda, že obrysy těchto delikventních praktik se mění v čase a prostoru, některé praktiky jsou penalizovány, zatímco jiné jsou dekriminlizovány, je třeba poznamenat, že jiné praktiky jsou stále častěji předmětem trestních sankcí.⁴⁴⁷ Dodejme, že k nejčastějším příčinám delikvence mladistvých řadíme výchovnou zanedbanost, disharmonický vývoj osobnosti, neurotické rysy osobnosti, snížení rozumových schopností nebo organické poruchy mozku.⁴⁴⁸

---

⁴⁴⁰ MATOUŠEK, Oldřich, Eva JOZÍFKOVÁ, Hana PAZLAROVÁ a Veronika DZIAMOVÁ. c. d., s. 11-16.

⁴⁴¹ QUAY, H. C. (Ed.). *Handbook of Juvenile Delinquency*. New York: John Wiley and Sons, 1987. cit. dle MATOUŠEK, Oldřich, Eva JOZÍFKOVÁ, Hana PAZLAROVÁ a Veronika DZIAMOVÁ. c. d., s. 12.

⁴⁴² ARBUTHNOT, J., GORDON, D. A: Moral Reasoning Development in Correctional Intervention. *The Journal of Correctional Education*, 1983, vol. 34, s. 133-138. cit. dle MATOUŠEK, Oldřich, Eva JOZÍFKOVÁ, Hana PAZLAROVÁ a Veronika DZIAMOVÁ. c. d., s. 12.

⁴⁴³ HENGELER, S. W. *Blueprints for Violence Prevention, Multisystemic Therapy*. Denver: C&M Press, 1998. cit. dle MATOUŠEK, Oldřich, Eva JOZÍFKOVÁ, Hana PAZLAROVÁ a Veronika DZIAMOVÁ. c. d., s. 12.

⁴⁴⁴ LANGMEIER, Josef a Zdeněk MATĚJČEK. *Psychická deprivace v dětství*. Praha: Avicenum, 1974. cit. dle MATOUŠEK, Oldřich, Eva JOZÍFKOVÁ, Hana PAZLAROVÁ a Veronika DZIAMOVÁ. c. d., s. 12.

⁴⁴⁵ BROWNE, K. (Ed.) *Mapping the number and characteristic of children under three in institutions across Europe at risk of harm*. European Commission Daphne Programme. Birmingham: University of Birmingham, 2005. cit. dle MATOUŠEK, Oldřich, Eva JOZÍFKOVÁ, Hana PAZLAROVÁ a Veronika DZIAMOVÁ. c. d., s. 13.

⁴⁴⁶ MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003. cit. dle MATOUŠEK, Oldřich, Eva JOZÍFKOVÁ, Hana PAZLAROVÁ a Veronika DZIAMOVÁ. c. d., s. 13.

⁴⁴⁷ MAUGER, Gérard. *La sociologie de la délinquance juvénile*. Paris: Découverte, 2009, s. 11.

⁴⁴⁸ MIŇHOVÁ, Jana. *Psychopatologie pro právníky*. 3., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006, s 127.

Rizikové faktory spočívající v osobnosti rodičů mohou být: *negativní hodnocení vlastního dětství a rodiny*⁴⁴⁹, *nekonzistentní biografie rodičů, případná institucionální výchova* (v dětství, nebo ztráta rodiče/ů v dětství)⁴⁵⁰, *zanedbávání nebo zneužívání dětí* v minulosti s přenosem do další generace (tzv. cyklus deprivace)⁴⁵¹, *nízké sebehodnocení rodičů*, spojené s *nejistotou v přístupu k dítěti*, *frekventovaná působení stresujících událostí v životech rodičů*, *osobní problémy rodičů* (osobnostní anomálie, snížené rozumové schopnosti, duševní nemoci jako je deprese a schizofrenie, závislosti na návykových látkách nebo hráčství aj.), *kriminalita rodičů nebo případně přímo rodič nacházející se ve výkonu trestu odnětí svobody*⁴⁵², *nerealistická očekávání, nedostatek znalostí nebo informací ohledně vývoje dítěte* (vedoucí k neodpovídající péči o dítě)⁴⁵³, *věk rodiče(ů) pod zákonnou hranicí plnoletosti* (stoupá riziko nevhodného zacházení s dítětem)⁴⁵⁴, *matky s nedostatečnou podporou partnera* (častěji vykazující depresi).⁴⁵⁵

Rizikové faktory u rodičů vyplývající z partnerství bývají: *agresivita, pasivita, nezájem*, kdy roli hraje míra kompatibility rolí v partnerském vztahu⁴⁵⁶, *nároky v různých stádiích vývoje manželství* a jejich zvládnutí⁴⁵⁷, *nedostatek vyjadřovaného humoru a pozitivního fyzického kontaktu*.⁴⁵⁸

---

⁴⁴⁹ BELSKY, J. - VONDRA, J. *Lessons from Child Abuse. In Cichetti, D. - Carlson, V. (Eds.) Child Maltreatment - Theory and Research on the Causes and Consequences of Child Abuse and Neglect.* Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1989. cit. dle MATOUŠEK, Oldřich, Eva JOZÍFKOVÁ, Hana PAZLAROVÁ a Veronika DZIAMOVÁ. c. d., s. 13.

⁴⁵⁰ MATOUŠEK, Oldřich a Jarmila PAZLAROVÁ. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny: v kontextu plánování péče.* Praha: Portál, 2010. cit. dle MATOUŠEK, Oldřich, Eva JOZÍFKOVÁ, Hana PAZLAROVÁ a Veronika DZIAMOVÁ. c. d., s. 13.

⁴⁵¹ WILKINSON, I. *Child and Family Assessment.* 2nd. London: Ed. Routledge, 1998. cit. dle MATOUŠEK, Oldřich, Eva JOZÍFKOVÁ, Hana PAZLAROVÁ a Veronika DZIAMOVÁ. c. d., s. 13.

⁴⁵² SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny.* Praha: Portál: 2001 a SOBOTKOVÁ, I. *Pěstounské rodiny: jejich fungování a odolnost.* Praha: MPSV. 2003; WILKINSON, I., c. d.; MATOUŠEK, Oldřich a Jarmila PAZLAROVÁ. c. d. cit. dle MATOUŠEK, Oldřich, Eva JOZÍFKOVÁ, Hana PAZLAROVÁ a Veronika DZIAMOVÁ. c. d., s. 13.

⁴⁵³ WILKINSON, I., c. d. cit. dle MATOUŠEK, Oldřich, Eva JOZÍFKOVÁ, Hana PAZLAROVÁ a Veronika DZIAMOVÁ. c. d., s. 13.

⁴⁵⁴ HENGGELER, S. W., c. d. cit. dle MATOUŠEK, Oldřich, Eva JOZÍFKOVÁ, Hana PAZLAROVÁ a Veronika DZIAMOVÁ. c. d., s. 13.

⁴⁵⁵ WAN, E. Y. et al. *Postpartum depression and traditional postpartum care in China: Role of Zuoyuezi.* International Journal of Gynecology & Obstetrics, 2009, vol. 104, s. 209-213. cit. dle MATOUŠEK, Oldřich, Eva JOZÍFKOVÁ, Hana PAZLAROVÁ a Veronika DZIAMOVÁ. c. d., s. 13.

⁴⁵⁶ MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť.* Praha: Slon, 2003. cit. dle MATOUŠEK, Oldřich, Eva JOZÍFKOVÁ, Hana PAZLAROVÁ a Veronika DZIAMOVÁ. c. d., s. 13.

⁴⁵⁷ PLAŇAVA, I. *Manželství.* In: Baštecká (Ed.) *Psychologická encyklopedie.* Praha: Portál, 2009. cit. dle MATOUŠEK, Oldřich, Eva JOZÍFKOVÁ, Hana PAZLAROVÁ a Veronika DZIAMOVÁ. c. d., s. 14.

⁴⁵⁸ Farley, Patterson (1979) cit. dle MATOUŠEK, Oldřich, Eva JOZÍFKOVÁ, Hana PAZLAROVÁ a Veronika DZIAMOVÁ. c. d., s. 14.

Velmi důležitými jsou *rizikové faktory* identifikované v rodině: *neúplnost rodiny, osamělý rodič* popř. *starší sourozenec pečující o dítě/děti, rozvodová a porozvodová situace*⁴⁵⁹, *diskriminace* (rodiny ve společnosti – zhoršení přístupu ke vzdělání a trhu práce)⁴⁶⁰, *riziková příslušnost ke skupině* (vůči které existují negativní stereotypy a která má sama předsudky), *sociální izolace* (rodiny), *zakořenění rodiny ve společensky neakceptovatelných strukturách*⁴⁶¹, *nízká míra soudržnosti/vysoká míra zapletenosti* (rodiny), *nejasné role, nejasné rozdělení odpovědností*⁴⁶², *ignorování významných potřeb jiných členů rodiny*⁴⁶³, *laxní/příliš striktní uplatňování disciplíny u dětí, i jejich přílišné ochraňování*⁴⁶⁴, *útoky, negativní emoce (v komunikaci rodiny) případně i přímé násilí*⁴⁶⁵, *nejasná komunikace, komunikační deviance*⁴⁶⁶, *rigidní komunikační vzorce*⁴⁶⁷, *pasivní nebo útěková reakce na problémy* (s ohledem na řešení obtížných situací)⁴⁶⁸, *negativní interpretace chování členů rodiny*⁴⁶⁹, *domácí násilí*⁴⁷⁰, *chronická nemoc*⁴⁷¹, *nepřipisování dostatečné hodnoty vzdělání příp. nedostatečná orientovanost ke společenským normám*⁴⁷², *dlouhodobá nezaměstnanost (jednoho/obou rodičů)*⁴⁷³, *špatná ekonomická situace rodiny*⁴⁷⁴,

---

⁴⁵⁹ MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Slon, 2003. cit. dle MATOUŠEK, Oldřich, Eva JOZÍFKOVÁ, Hana PAZLAROVÁ a Veronika DZIAMOVÁ. c. d., s. 14.

⁴⁶⁰ MATOUŠEK, Oldřich, Eva JOZÍFKOVÁ, Hana PAZLAROVÁ a Veronika DZIAMOVÁ. c. d., s. 14.

⁴⁶¹ HOLLAND, S. *Child and Family Assessment in Social Work Practice*. London: Sage Publ., 2004. cit. dle MATOUŠEK, Oldřich, Eva JOZÍFKOVÁ, Hana PAZLAROVÁ a Veronika DZIAMOVÁ. c. d., s. 14.

⁴⁶² MINUCHIN, S. et al. *Families of the Slums. An exploration of their structure and treatment*. New York: Basic Books, Inc., 1967; MATOUŠEK, Oldřich, 2003, c. d. cit. dle MATOUŠEK, Oldřich, Eva JOZÍFKOVÁ, Hana PAZLAROVÁ a Veronika DZIAMOVÁ. c. d., s. 14.

⁴⁶³ HOLLAND, S. c. d. cit. dle MATOUŠEK, Oldřich, Eva JOZÍFKOVÁ, Hana PAZLAROVÁ a Veronika DZIAMOVÁ. c. d., s. 14.

⁴⁶⁴ GLUECK, S. a E. GLUECK. *Ventures in Criminology*. London: Tavistock Publ., 1964. cit. dle MATOUŠEK, Oldřich, Eva JOZÍFKOVÁ, Hana PAZLAROVÁ a Veronika DZIAMOVÁ. c. d., s. 14.

⁴⁶⁵ GLUECK, S. a E. GLUECK. c. d.; SNYDER, J. a G. PATTERSON. *Family Interaction and Delinquent Behavior*. In Quay, H. C. (Ed.). *Handbook of Juvenile Delinquency*. New York: Wiley and Sons, 1987. cit. dle MATOUŠEK, Oldřich, Eva JOZÍFKOVÁ, Hana PAZLAROVÁ a Veronika DZIAMOVÁ. c. d., s. 14.

⁴⁶⁶ MINUCHIN, S. et al. c. d. cit. dle MATOUŠEK, Oldřich, Eva JOZÍFKOVÁ, Hana PAZLAROVÁ a Veronika DZIAMOVÁ. c. d., s. 14.

⁴⁶⁷ MATOUŠEK, Oldřich, Eva JOZÍFKOVÁ, Hana PAZLAROVÁ a Veronika DZIAMOVÁ. c. d., s. 14.

⁴⁶⁸ SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál, 2001. cit. dle MATOUŠEK, Oldřich, Eva JOZÍFKOVÁ, Hana PAZLAROVÁ a Veronika DZIAMOVÁ. c. d., s. 14.

⁴⁶⁹ MATOUŠEK, Oldřich, Eva JOZÍFKOVÁ, Hana PAZLAROVÁ a Veronika DZIAMOVÁ. c. d., s. 14.

⁴⁷⁰ HOLLAND, S. c. d. cit. dle MATOUŠEK, Oldřich, Eva JOZÍFKOVÁ, Hana PAZLAROVÁ a Veronika DZIAMOVÁ. c. d., s. 14.

⁴⁷¹ PLESS, I., K. ROGHMANN a R. HAGGERTY. *Chronic illness, family functioning and psychological adjustment: a model for the allocation of preventive mental health services*. *International Journal of Epidemiology*, 1972, vol. 1, s. 271-278. cit. dle MATOUŠEK, Oldřich, Eva JOZÍFKOVÁ, Hana PAZLAROVÁ a Veronika DZIAMOVÁ. c. d., s. 14.

⁴⁷² MINUCHIN, S. et al. c. d. cit. dle MATOUŠEK, Oldřich, Eva JOZÍFKOVÁ, Hana PAZLAROVÁ a Veronika DZIAMOVÁ. c. d., s. 14.

⁴⁷³ HOLLAND, S. c. d. cit. dle MATOUŠEK, Oldřich, Eva JOZÍFKOVÁ, Hana PAZLAROVÁ a Veronika DZIAMOVÁ. c. d., s. 15.

⁴⁷⁴ BARRETT, L., R. DUNBAR a J. LYCETT. *Evoluční psychologie člověka*. Praha: Portál, 2007. cit. dle MATOUŠEK, Oldřich, Eva JOZÍFKOVÁ, Hana PAZLAROVÁ a Veronika DZIAMOVÁ. c. d., s. 15.

nedostatek sociální podpory (zvýšení energetických nákladů matky)⁴⁷⁵, *počet sourozenců* (vyšší pravděpodobnost úrazů).⁴⁷⁶

Zde poznamenejme, že důležitým prvkem lidského života je vzdělání, které má mj. dva důležité významy pro život člověka. Za prvé zlepšuje možnosti člověka na trhu práce a při jeho uplatnění ve společnosti. A za druhé je sociálním diferenciacním faktorem. Řada výzkumů v různých zemích přináší takové poznatky, které odůvodňují závěr, že lidé s vyšším vzděláním dosahují nejen větších výdělků, ale zároveň se více podílejí na řízení společnosti a správě veřejných věcí. Autoři také popisují v oblasti vzdělávání jev, který nazývají „otevírání nůžek“, který popisují jako situaci, kdy vzdělání lidé rodí děti, u kterých existuje vysoká pravděpodobnost, že získají vyšší vzdělání než zbytek populace. Odborná literatura i různé programové dokumenty používají pojem znalostně založená společnost nebo znalostně založená ekonomika. Sociálně ekonomický rozvoj je také spojen s informačními a komunikačními technologiemi. Vzdělanostní a kulturní úroveň občanů je významným faktorem ekonomiky.⁴⁷⁷

Rizikové faktory spojené se školou či jinou výchovnou institucí uvádí literatura následující: *autoritářská institucionální kultura* (necitlivost školy nebo výchovného zařízení, popř. učitele/vychovatele k individuálním potřebám a zvláštnostem dětí), *nedostatečná vazba vychovatele/učitele na dítě*, *vysoký počet dětí na jednoho vychovatele/učitele*, *případně nedostatečně kvalifikovaný a odborně připravený učitel/vychovatel*, také *nedostupnost školy* (geografická, finanční aj.)⁴⁷⁸, *pobyt v ústavním zařízení*⁴⁷⁹, *nízká identifikace dítěte se školou a cíli vzdělávání*, *špatný prospěch a špatné známky z chování*, také *vynechávání školní*

---

⁴⁷⁵ HAGEN, E. H. The functions of postpartum depression. *Evolution and Human Behavior*, 1999, vol. 20, s. 325-359. cit. dle MATOUŠEK, Oldřich, Eva JOZÍFKOVÁ, Hana PAZLAROVÁ a Veronika DZIAMOVÁ. c. d., s. 14.

⁴⁷⁶ CUMMINGS, P. et al. Infant Injury Death in Washington State, 1981 Through 1990. *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine*, 1994, no. 148, s. 1021-1026; SCHOLER, S. J., E. F. MITCHEL, E. F. a W. A. RAY. Predictors of injury mortality in early childhood. *Pediatrics*, 1997, vol. 100, s. 342-347; SCHOLER, S. J. et al. Predictors of mortality from fires in young children. *Pediatrics*, 1998, vol. 101, s. art-e12. cit. dle MATOUŠEK, Oldřich, Eva JOZÍFKOVÁ, Hana PAZLAROVÁ a Veronika DZIAMOVÁ. c. d., s. 15.

⁴⁷⁷ MUŽÍK, Jaroslav, Radka LÖWENHÖFFEROVÁ a Pavel KRPÁLEK. *Univerzitní vzdělávání v minulosti, současnosti a budoucnosti*. Praha: Professional Publishing, 2020, s. 38-39.

⁴⁷⁸ MATOUŠEK, Oldřich, Eva JOZÍFKOVÁ, Hana PAZLAROVÁ a Veronika DZIAMOVÁ. c. d., s. 15.

⁴⁷⁹ BROWNE, K. (Ed.) *Mapping the number and characteristic of children under three in institutions across Europe at risk of harm. European Commission Daphne Programme*. Birmingham: University of Birmingham, 2005. cit. dle MATOUŠEK, Oldřich, Eva JOZÍFKOVÁ, Hana PAZLAROVÁ a Veronika DZIAMOVÁ. c. d., s. 15.

docházky⁴⁸⁰, *zanechání vzdělávání před 18. rokem života* (zejména v evropských zemích považováno za nežádoucí).⁴⁸¹

Jako *rizikové faktory* spojené s prostředím jsou identifikovány: život rodiny nebo dítěte v *sociálně vyloučené lokalitě*, a také časté stěhování⁴⁸², *nepřítomnost sociální podpory* v okolí bydliště např. sociální služby pro rodiny s dětmi.⁴⁸³

Rizikovými faktory identifikovanými z hlediska vrstevnické skupiny u dospívajících mohou být: *nedostatečný zážitek přijetí* (absence vlastní významnosti ve vrstevnických vztazích, absence přátel, pocit osamocení), *závislost sebehodnocení dospívajícího na názorech druhých osob*⁴⁸⁴, členství adolescenta ve *skupině, která sdílí asociální normy*, také členství ve skupině sociálně izolované, *slabé sociální dovednosti* (neschopnost navazovat vztahy).⁴⁸⁵

Samotné hodnocení míry ohrožení je velmi náročným a komplexním úkolem. Při podezření, že je dítě ohroženo je potřeba postupovat s vědomím, že toto podezření se nemusí být nutně potvrzeno. Příkladem může být situace rodičů dítěte v rozvodu, přičemž je možné, že jeden z rodičů takovéto podezření vysloví ve vztahu k druhému z rodičů, případně může takové podezření vyslovit jiná do situace zainteresovaná osoba. Cílem takové informace může být diskvalifikace druhého rodiče. Smysl hodnocení spočívá v definování *typu ohrožení, častosti jeho výskytu a pokusu odhadnout pravděpodobnost opakování takového ohrožení*. Zde je ještě nutno dodat, že důležitým pro posouzení situace ohroženého dítěte je také *zdroj ohrožení*. Právě zdroj ohrožení je to, s čím je pracováno v následující kapitole týkající se teorie ohroženého dítěte. Mezi základní typy závažných ohrožení dítěte je možno zařadit: *nevhodné životní podmínky, zanedbávání, týrání a zneužívání*. V případech, kdy dochází k zanedbávání psychických potřeb dítěte, hovoříme o deprivaci případně o citovém zanedbávání. Zneužívání

---

⁴⁸⁰ HENGGELER, S. W. *Blueprints for Violence Prevention, Multisystemic Therapy*. Denver: C&M Press, 1998. cit. dle MATOUŠEK, Oldřich, Eva JOZÍFKOVÁ, Hana PAZLAROVÁ a Veronika DZIAMOVÁ. c. d., s. 15.

⁴⁸¹ MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál: 2003. cit. dle MATOUŠEK, Oldřich, Eva JOZÍFKOVÁ, Hana PAZLAROVÁ a Veronika DZIAMOVÁ. c. d., s. 15.

⁴⁸² HENGGELER, S. W. c. d. cit. dle MATOUŠEK, Oldřich, Eva JOZÍFKOVÁ, Hana PAZLAROVÁ a Veronika DZIAMOVÁ. c. d., s. 15.

⁴⁸³ DEPANFILIS, D. Ecology of Neglect: Working with families to enhance protective factors and reduce risk factors (on-line). *San Diego International Conference on Child & Family Maltreatment*, January 22-26, 2007. Přístup z Internetu: URL:www.family.umaryland.edu/ryc_research_and_evaluation/publication_product_files/.../DePanfilis%20Session%20G11.pdf cit. dle MATOUŠEK, Oldřich, Eva JOZÍFKOVÁ, Hana PAZLAROVÁ a Veronika DZIAMOVÁ. c. d., s. 15.

⁴⁸⁴ MACEK, P. *Adolescence*. Praha: Portál: 2003. cit. dle MATOUŠEK, Oldřich, Eva JOZÍFKOVÁ, Hana PAZLAROVÁ a Veronika DZIAMOVÁ. c. d., s. 15.

⁴⁸⁵ HENGGELER, S. W. c. d.; MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál: 2003. cit. dle MATOUŠEK, Oldřich, Eva JOZÍFKOVÁ, Hana PAZLAROVÁ a Veronika DZIAMOVÁ. c. d., s. 15.

potom může být *sexuální* zahrnující vystavování nepřiměřeným sexuálním zkušenostem, dále *ekonomické* představující dětskou práci, a také *kriminální*, které zahrnuje spoluúčast na kriminalitě dospělých či navádění ke kriminálnímu činu. Jako zdroj nepříznivých vlivů mohou být podmínky, ve kterých rodina nebo dítě žije (nevytápěný byt, nedostatek oblečení nebo jídla pro dítě apod.). Pokud je příčinou tohoto stavu chudoba, hovoříme spíše než o zanedbávání dětí o život v nevyhovujících podmínkách. Pokud se jedná o život rodiny v extrémní chudobě, pak se jedná o soubor ohrožujících vlivů pro dítě. Nejsou to ovšem pouze základní potřeby, ve kterých dítě může strádat. Rovněž mohou být zanedbávány potřeby vzdělávání, zdravotní péče či může být dítě vystavováno dalším nepříznivým vlivům – např. zapojení do trestné činnosti, prostituce, prodeje či užívání psychotropních a návykových látek. Hovoříme zde o tzv. subkultuře extrémní chudoby. Rovněž život v podmínkách ústavní péče zejména u malých dětí můžeme taktéž zařadit k nepříznivým životním podmínkám. Je to také chování dospělých, které je zdrojem nepříznivých vlivů působících na dítě. Autoři rozdělují dospělé osoby na pečující dospělé a nepříznivě působící dospělé, přičemž tyto kategorie se mohou a nemusí vzájemně překrývat. Například se může jednat o dlouhodobé a časté zneužívání dítěte jeho rodičem a zároveň členem vzdálenější rodiny při náhodných setkáních. Pečující osoba může být sama zdrojem nepříznivých vlivů nebo svou nečinností přispívat k podmínkám ohrožení dítěte. U těchto osob se tak může dít z několika důvodů:

- trvale postrádá dostatečné kompetence (má snížené rozumové schopnosti, trpí chronickou duševní nemocí s absencí či omezeným vnímáním skutečnosti, popisován je i syndrom apatie a marnosti pečující osoby jakožto trvalého stavu);
- přechodná absence potřebných kompetencí (spadá sem např. jednání pod vlivem psychotropní nebo návykové látky nebo pod vlivem akutní stresující situace);
- osoba je nositelkou osobních vlastností, které epizodicky zatěžují výchovu dítěte a soužití s partnerem (zde můžeme zařadit projevy nekontrolované agresivity, těžkou žárlivost, autistické sklony nebo sexuální deviace).

Pojem „pečující osoba“ je možno vymezit jako klíčovou osobu, která žije ve společné domácnosti s dítětem, které je s touto osobou ve stálém kontaktu. V případě, že má dítě oporu v pečující osobě, může případné nepříznivé vlivy jiných osob snést. Naopak, nevhodné zacházení od pečující osoby snáší dítě mnohem hůře než nevhodné zacházení od osoby jiné. Základní spojení mezi dítětem a pečující osobou nazýváme interpersonální vazba (přimknutí, *attachment*). Při posuzování situace dítěte je potřeba vždy hodnotit kvalitu vazby mezi dítětem a pečujícími osobami. V případech, kdy je dítě ohrožováno jinou osobou než rodičem, je

důležité, v jakých situacích a jak často dochází (docházelo) ke kontaktu s dítětem. Nejčastějšími pachateli nevhodného zacházení s dětmi jsou osoby žijící s dítětem ve společné domácnosti.

V ČR je v současnosti na vzestupu kyberšikana. Dítě může být tímto způsobem šikanováno jak vrstevníky, tak cizími osobami. Ohroženými dětmi v těchto případech jsou zejména ty děti, u kterých pečující osoby nedohlížejí na jejich elektronickou komunikaci. Do skupiny ohrožených dětí můžeme zařadit také děti s hendikepem, případně děti mladší, které jsou vždy ohroženější skupinou než děti starší.⁴⁸⁶ Z hlediska citové deprivace se absence pečující osoby projevuje v kojeneckém věku nedostatkem podnětů a ztrátě rodičovské podpory. Tato situace je sledována u dětí, které se brzy po porodu dostává do ústavního zařízení. Pokud je dítě po dvou letech adoptováno, zlepšují se jeho kognitivní funkce a dochází k urychlování jeho fyzického růstu. Identifikována je převládající větší citlivost na stres a v kontaktu s jinými osobami, a to včetně pečujících dochází ke snížení očního kontaktu.⁴⁸⁷

Do pojmu pečující osoby v právním slova smyslu je nutno zařadit zákonné zástupce⁴⁸⁸ dítěte, poručníka⁴⁸⁹ případně opatrovníka⁴⁹⁰ (pokud o dítě osobně pečují), pěstouna⁴⁹¹ ve všech zákonných subjektivních modifikacích⁴⁹², ale také zaměstnance v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc⁴⁹³, zaměstnance zařízení ústavní a ochranné výchovy⁴⁹⁴ a další.

O významu rodinného prostředí jsme již pojednali v předchozím textu. Prostorů však můžeme rozlišit dle působení rizikových faktorů. Možno je rozčlenit na vnější a vnitřní. Do skupiny vnějších prostředí můžeme zařadit: 1/makrosystém (kultura a duchovní tradice); 2/exosystém (společensví) a 3/mikrosystém (rodina). Vnitřní prostředí zahrnuje 4/ontogenetický

---

⁴⁸⁶ MATOUŠEK, Oldřich. Rodina ohrožující dítě. In: MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014, s. 93-95.

⁴⁸⁷ Callaghan BL, Gee GD, Gabrad-Durman L, Telzer EH, Humphreys KL, Goff B, Shapiro M, Flannery J, Lumian DS, Freri DS, Caldera C, Totinham N. Decreased amygdala reactivity to parent cues protects anxiety following early adversity: an examination across 3 years. *Biological Psychiatry: Cognitive Neuroscience and Neuroimaging* 2019. 4(7);664-671. cit. dle ADAM, David. Neurobiologie empatie a její vývoj u dětí z rizikového prostředí. *Psychiatrie. Časopis pro moderní psychiatrii*, 2021, roč. 25, č. 4, s. 150.

⁴⁸⁸ Srov. § 32 a násl. OZ.

⁴⁸⁹ Srov. § 928 a násl.; § 939; § 941 odst. 1 OZ; § 4a písm. b) bod. 1 ZSPOD.

⁴⁹⁰ Srov. § 943 a násl. OZ;

⁴⁹¹ Srov. § 958 a násl. OZ; § 4a písm. b) bod. 1; § 47n ZSPOD.

⁴⁹² Srov. např. v souhrnu § 4a, § 27a ZSPOD – ať již máme na mysli pěstounskou péči na přechodnou dobu nebo situaci, kdy je pěstoun zároveň poručníkem dítěte: k tomu bliže srov. HANUŠ, Daniel. Právní jednání pěstounů za jim svěřené dítě. In: SEDLÁČEK, Miroslav a Tomáš STŘELEČEK. *Právní jednání a procesní úkony: vzájemné vztahy a nové aspekty*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 43-51.

⁴⁹³ Srov. § 42 a násl. ZSPOD.

⁴⁹⁴ Srov. např. § 28 ZSPOD; zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů.

vývoj (jedince)⁴⁹⁵. *Mikrosystém* rodiny zahrnuje individuální charakteristiky rodičů a dětí. Tyto charakteristiky se uplatňují s ohledem na prostředí, ve kterém rodiče a děti žijí – v rodině. Aby rodina splnila cíl svého poslání, kterým je zajištění fyzického a citového bezpečí pro své členy, musí splňovat určité vnější i vnitřní předpoklady. Fungující vztahy mezi rodiči, mezi rodiči a dětmi a mezi sourozenci navzájem jsou základní podmínkou naplnění práva dětí na bezpečí v rodině. Je již dlouhou dobu vědecky podloženo klinickou zkušeností, že v rodinách, kde je dětem ubližováno, jsou tyto vzájemné vztahy často velmi narušené nebo fungující pouze v materiální rovině. Charakteristické pro tyto rodiny bývá přítomnost konfliktu, který však nebývá pojmenován. Vzájemný vztah matky a otce je v těchto rodinách chladnější, méně podpůrný a uspokojivý doplněný o prvky otevřené agrese než v rodinách, kde se týrání nevyskytuje. Existující napětí mezi manželi se často přenáší i do vztahu mezi sourozenci. Týrání, zneužívání a zanedbávání dítěte se v takové rodině většinou neomezuje pouze na jedno dítě a mnohdy pokračuje i za hranice rodiny. V případech sexuálního zneužívání je jako nejrizikovější struktura rodiny popsána taková, kde se nachází cizí člověk v roli otce, dospívající dcera a často nepřítomná je matka. V případech zanedbávání dítěte je pro rodinu typický chaotický model a změny rodičů v podobě jejich střídání (např. otců). V takovýchto rodinách byly vysledovány volnější styl výchovy, nízká zainteresovanost rodiče na aktivitách dítěte, minimální kontrola dítěte a absence projevu hlubších emocí. Dále je možno uvést, že jedním z nejvýznamnějších rizikových faktorů se jeví nízký ekonomický statut rodiny. Tělesné násilí a zanedbávání jsou v nejchudších rodinách frekventovanější. Zároveň byly v těchto rodinách identifikovány jevy, jako jsou vyšší tolerance k násilným formám chování obecně a častější užívání násilí zahrnující nejhrubší formy vůči dětem. Na zhoršování ekonomické situace rodiny se podílí několik faktorů, které působí v *exosystému* – vnějším prostředí. Nezaměstnanost je trvalým zdrojem frustrace a přináší také pocit ponížení, na který často doplácí děti. Vnější prostředí je také místem, kde rodina žije (obec, vesnice, město, sídliště), kde se rodina dostává do vzájemných interakcí s místními lidmi i institucemi. Kromě toho je rodina součástí prostředí širší rodiny, příbuzných nebo přátel. Všechny tyto osoby mohou mít také na chování rodičů vůči dětem vliv. Může také docházet naopak k sociální izolaci rodiny díky nedostatku sociálních kontaktů a chybějícím vazbám. Tato skutečnost zvyšuje riziko výskytu patologických vzorců chování. Zvyšujícím rizikem ubližování dětem může být např. absence dostupné pomoci

---

⁴⁹⁵ Jedná se o celkové prostředí či pole působnosti tzv. rizikových faktorů dle integrativního modelu týrání podle amerického psychologa Belskyho. cit. dle PÖTHE, Petr. *Dítě v ohrožení*. 2., rozšířené vydání. Praha: G plus G, 1999, s. 88.

(sociální, psychologické nebo právní poradenství).⁴⁹⁶ K tomu je možno uvést, že zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů (ZSPOD)⁴⁹⁷ i zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů (zákon o PČR)⁴⁹⁸, upravují možnosti ochrany a pomoci dítěti vystavenému akutnímu ohrožení. Důležitou roli v identifikaci týraného, zanedbávaného dítěte či sexuálního zneužívání hraje škola, kterou dítě navštěvuje a informovat a zkušenosti pedagogů.⁴⁹⁹ Zde je potřeba upozornit na obecnou oznamovací povinnost⁵⁰⁰ státních orgánů, pověřených osob, škol, školských zařízení a zdravotnických zařízení, popř. dalších zařízení určených pro děti. Uvedené subjekty jsou povinny oznámit obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností skutečnosti nasvědčující tomu, že se jedná o děti, na které se vztahuje sociálně-právní ochrana, a to bez zbytečného odkladu poté, kdy se o takové skutečnosti dozví. Orgán SPOD (sociálně-právní ochrany dětí) může poté dítěti poskytnout pomoc, přičemž si může k poskytnutí řádné pomoci vyžádat⁵⁰¹ informace dalších subjektů.⁵⁰² Ohrožení dětí je multifaktoriální jev a k jeho řešení zapotřebí multidisciplinární spolupráce za kombinace formálních a neformálních prostředků, které cílí na dílčí příčiny zanedbávání.⁵⁰³ Můžeme konstatovat, že na světě neexistuje systém sociálně-právní ochrany, který by ochránil děti z rizikového prostředí a zároveň by zajistil plnohodnotnou saturaci jejich potřeb.⁵⁰⁴

3.5. Rodina a dítě v krizi

Pokud se v rodinném soužití nedaří akomodace konfliktů a napětí, dochází k rodinné krizi. Za krizi můžeme označit novou situaci, při které selhávají známé a až doposud používané vzory jednání, a která za pomoci těchto způsobů jednání nemůže být vyřešena. Výsledkem jsou neuspokojené potřeby jednotlivců nebo celé rodiny.⁵⁰⁵ Krize bývá označována jako situace, která postihuje společnost a její instituce, komunity nebo jiné sociální skupiny. Jedná se o záležitost týkající se jedince. Soudobé psychologické koncepce vymezují krize jako přechodný stav vnitřní

---

⁴⁹⁶ PÖTHER, Petr. c. d., s. 99-102.

⁴⁹⁷ Srov. § 7 odst. 2, § 8 ZSPOD.

⁴⁹⁸ Srov. § 2, § 43, § 46 písm. b), § 50 zákona o PČR.

⁴⁹⁹ PÖTHER, Petr. c. d., s. 102-103.

⁵⁰⁰ Srov. § 10 odst. 4 ZSPOD.

⁵⁰¹ Srov. § 53 ZSPOD.

⁵⁰² Blíže srov. ŠPECIÁNOVÁ, Šárka. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2007, s. 13.

⁵⁰³ Collier, J.: Child neglect. Research handbook to inform practice. Cambridge shire Local safeguarding children board. 2008. cit. dle PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK. c. d., s. 29.

⁵⁰⁴ ADAM, David. Neurobiologie empatie a její vývoj u dětí z rizikového prostředí. *Psychiatrie. Časopis pro moderní psychiatrii*, 2021, roč. 25, č. 4, s. 148.

⁵⁰⁵ SZCZEPANŃSKI, Jan. c. d., s. 116.

nerovnováhy, který je způsoben kritickými životními událostmi, případně životními událostmi vyžadujícími zásadní změny a řešení".⁵⁰⁶ Může být také vymezena jako situace, kdy dochází k narušení vnitřního a vnějšího přizpůsobení jedince nebo systému.⁵⁰⁷ Krize mohou mít vnitřní a vnější příčiny (precipitatory).⁵⁰⁸ Může jít o individuální krize (např. sexuální útok, zneužití, pocity ohrožení sebe sama nebo blízkých osob, ohrožující zkušenost apod.) a komunitní krize (např. traumatické události ve vztahu k dětem, násilná nebo sexuální kriminalita apod.).⁵⁰⁹

V každé rodině dochází k různým krizovým situacím. Jedná se o období výrazné dysbalance, dočasné dezorganizace a situace, kdy atmosféra v rodině je napjatá.⁵¹⁰ V rodinách s dětmi se můžeme setkat s těmito typy krizí: krize související s vývojem dítěte; krize související s vývojovými etapami v rodině; tranzitorní krize v rodině; krize vyvolané poruchami osobnosti, poruchami chování jednoho nebo více členů rodiny; krize související s náhlými životními událostmi spojenými s životem dítěte a rodiny a krize, které souvisejí s manželskou krizí.⁵¹¹ Mezi precipitatory krize v dětství můžeme zařadit: narození sourozence, nemoc dítěte nebo jiného člena rodiny, odloučení dítěte od rodičů, osvojení, umístění dítěte do zařízení ústavní péče, týrání, zanedbávání a zneužívání dítěte, nástup dítěte do výchovně vzdělávacích institucí, rozchod/rozvod rodičů, smrt rodičů nebo blízkých osob, nevlastní rodič. Z hlediska krizové intervence u dětí je specifickým momentem skutečnost, že si krizové situace dítěte všimne jiná osoba. Možnosti dítěte pomoci si v dané situaci jsou omezené. Při řešení své situace se může obrátit na některou z blízkých dospělých osob (např. rodič, prarodič nebo jiný příbuzný) nebo některou cizí dospělou osobu (např. výchovný poradce ve škole, školní psycholog, ale také soused nebo některý z rodičů kamaráda) případně se může obrátit na linku důvěry. Podle zvláštních právních předpisů⁵¹² se dítě může obrátit i na instituce – školy a školská zařízení, zdravotnická zařízení, policie, soud a orgány sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD).⁵¹³

---

⁵⁰⁶ ŠPATENKOVÁ, Naděžda. Vymezení pojmu krize. In: ŠPATENKOVÁ, Naděžda a kolektiv. *Krize: psychologický a sociologický fenomén*. Praha: Grada, 2004, s. 15.

⁵⁰⁷ SIMON, Fritz B. a Helm STIERLIN. *Slovník rodinné terapie: přehled, kritika a integrace systémově terapeutických pojmů, konceptů a metod*. Hradec Králové: Konfrontace, 1995, s. 95.

⁵⁰⁸ THOM, R. *Některé otázky spojené s dějinami pojmu „krize“*. Praha: Filozofický ústav ČSAV, 1992, s. 24. cit dle ŠPATENKOVÁ, Naděžda. Vymezení pojmu krize. In: ŠPATENKOVÁ, Naděžda a kolektiv. c. d., s. 19.

⁵⁰⁹ PIRŠEL, K. *Critical Incident Stress Debriefing*. Psychologický výcvik. Olomouc 28.-30. 6. 2000. cit dle ŠPATENKOVÁ, Naděžda. Vymezení pojmu krize. In: ŠPATENKOVÁ, Naděžda a kolektiv. c. d., s. 19.

⁵¹⁰ PATTERSON, J. M. Understanding family resilience. *Journal of Clinical Psychology*, 58, 2, 2002, s. 233-246. cit dle SOBOTKOVÁ, Irena. Rodina v krizi. Definice rodinné krize. In: ŠPATENKOVÁ, Naděžda a kolektiv. c. d., s. 74.

⁵¹¹ VYHNÁLKOVÁ, Hana. Krizová intervence u dětí a jejich rodin. Krizová intervence s dítětem a jeho rodinou. In: ŠPATENKOVÁ, Naděžda a kolektiv. VODÁČKOVÁ, Daniela a kol. *Krizová intervence*. Praha: Portál, 2002, s. 272-277.

⁵¹² Srov. ust. § 8 odst. 1; § 10 odst. 4 ZSPOD.

⁵¹³ ŠPATENKOVÁ, Naděžda. Jedince v krizi. Dítě v krizi. In: ŠPATENKOVÁ, Naděžda a kolektiv. c. d., s. 53-55, 59.

Dlouhodobě platí, že neoptimálnějším prostředím (nikoli však prostředím jediným) pro výchovu dětí je spořádaná rodina. Děti nejvíce trpí v rodinách, které jsou z nějakého důvodu rozvrácené. O složitosti výchovy můžeme hovořit také v rodinách, které jsou zdánlivě spořádané.⁵¹⁴ Jak jsme již naznačili výše, existuje mnoho důvodů, kdy výkon rodičovských povinností anebo práv je komplikovaný. Okolnosti mohou být objektivní i subjektivní. Objektivní okolnosti neovlivnitelné (nemoc spod.) společnost uznává a rodičům dítěte se snaží poskytovat rozličnou pomoc. Na druhé straně stojí subjektivní okolnosti – spočívající v osobách rodičů, kteří neplní nebo nechtějí řádně plnit své povinnosti k dítěti. Ve všech uvedených případech existuje však obecný zájem na tom, aby dítě vyrůstalo v řádném rodinném prostředí. Toto řádné prostředí je proto možné dítěti zajistit také v náhradním (rodinném/ústavním) prostředí.⁵¹⁵

3.6. Právní aspekty krizové intervence

Krizovou intervencí jsme se v krátkosti zabývali již v souvislosti s problémovými rodinami. S ohledem na řešení krizí u dítěte a v rodině je však nutné vymezit také právní souvislosti krizové intervence.

Krizovou intervencí nazýváme metodu práce s klientem v situaci, kterou klient prožívá jako zátěžovou, nepříznivou a ohrožující. Krizová intervence má za cíl zpřehlednění a strukturování prožívání klienta a zastavení ohrožující či kontraproduktivní tendence v jeho chování. Krizová intervence je zaměřena pouze na takové prvky minulosti a budoucnosti klienta, které bezprostředně souvisí s jeho krizovou situací. Krizový pracovník podporuje klienta v jeho kompetenci k řešení problému tím způsobem, aby dokázal aktivně a konstruktivně zapojit své vlastní síly a schopnosti včetně využití potenciálu přirozených vztahů.⁵¹⁶

Při poskytování krizové intervence je potřeba brát ohled na několik aspektů, které hrají významnou roli – mlčenlivost; ochrana osobních údajů a oznamovací povinnost. Pracovníci, kteří poskytují krizovou intervenci, často spolupracují se sociálními pracovníky, kteří jsou kompetentní ke zcela konkrétním možnostem pomoci klientům v nouzi (zajištění azylového ubytování, nápomoc při řešení finančních potíží, sociálně-právní poradenství, ochrana a intervence apod.). Také sociální pracovník je vázán povinnou mlčenlivostí.⁵¹⁷ Zákon

---

⁵¹⁴ VANĚK, Antonín. *Příznaky krize manželské rodiny*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1971, s. 215.

⁵¹⁵ BĚBR, Jan. Náhradní rodinná výchova nezletilých dětí. *Zprávy pro soudce z lidu*. 1980, č. 1, s. 5.

⁵¹⁶ VODÁČKOVÁ, Daniela. Úvod do problematiky krizové intervence. Krizová intervence. Definice krizové intervence. In: VODÁČKOVÁ, Daniela a kol. *Krizová intervence*. Praha: Portál, 2002, s. 60.

⁵¹⁷ TRNOVÁ, Michaela. Právní aspekty krizové intervence. In: ŠPATENKOVÁ, Naděžda. *Krizová intervence pro praxi*. Praha: Grada, 2004, s. 49.

č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů (ZSS), upravuje mlčenlivost v ustanovení § 100. Mlčenlivost musejí zachovávat pracovníci systému, kde svou působností zasahuje právě ZSS. Jsou to zejména zaměstnanci obcí, krajů, státu, zaměstnanci poskytovatelů sociálních služeb, fyzické osoby, které jsou poskytovateli sociálních služeb, dobrovolníci, odborníci přizvaní k výkonu inspekce poskytování sociálních služeb. Tato mlčenlivost dopadá na údaje osob, o kterých se zaměstnanci dozvěděli v rámci poskytování sociálních služeb nebo příspěvku na péči. Legitimní předání údajů jiné osobě subjektem, který je spravuje. Speciální úpravu obsahuje ustanovení § 101a) ZSS vůči OSPOD. Další možností je souhlas samotné osoby, popř. jeho zákonného zástupce nebo opatrovníka. K souhlasu s poskytnutím informace, která spadá pod povinnost mlčenlivosti, vyžaduje dle ZSS písemnou formu.⁵¹⁸

Další právním předpisem z oblasti práva sociálního zabezpečení je zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů.⁵¹⁹ Ten upravuje povinnost zachovávat mlčenlivost v § 14. Zaměstnanci orgánů sociálního zabezpečení jsou povinni zachovávat mlčenlivost o záležitostech, o kterých se v průběhu své práce dozví. Pro ochranu práv dětí je významné také ustanovení o mlčenlivosti upravené ZSPOD v § 57 odst. 1 týkající se zaměstnanců OSPOD. Předmětem mlčenlivosti jsou veškeré údaje, které se osoba dozvěděla v souvislosti s prováděním SPO, pokud ZSPOD nestanoví jinak. Účelem ustanovení § 57 odst. 1 ZSPOD však není zavést „bezbřehé“ tajemství, ale ochrana osobních údajů. Mlčenlivost se týká i informací: o osobě, která učinila udání ve smyslu § 7 ZSPOD; o místu pobytu rodiče, který se stal obětí domácího násilí, v rodině, kde je přítomno dítě; údaje o osobách, který bylo svěřeno dítě do péče budoucích osvojitelů včetně místa pobytu tohoto dítěte; údajů o přirozených rodičích dítěte v případě, že soud rozhodl o utajení pokrevního rodiče a jeho souhlasu k osvojení – zde zejména tehdy, pokud by o informace žádal osvojitel, a to včetně nahlédnutí do spisu. Utajované skutečnosti může odtajnit podle ustanovení § 837 odst. 2 OZ pouze soud, nikoliv OSPOD, i pokud by to bylo v zájmu dítěte. Povinnost mlčenlivosti je upravena také standardním způsobem i pro zaměstnance v pracovním i služebním poměru po jeho skončení. ZSS také dovoluje zproštění mlčenlivosti osoby povinné ji dodržovat, a to písemně a s uvedením rozsahu a účelu.

---

⁵¹⁸ MACH, Petr a Eva JANEČKOVÁ. *Zákon o sociálních službách: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 307-308.

⁵¹⁹ TRNOVÁ, Michaela. Právní aspekty krizové intervence. In: ŠPATENKOVÁ, Naděžda. *Krizová intervence pro praxi*. Praha: Grada, 2004, s. 50.

Prolomení povinnosti mlčenlivosti je v konkrétních případech také umožněno přímo zákonem (např. § 51 ZSPOD).⁵²⁰ Pod údaje podléhající povinnosti mlčenlivosti spadají také informace o poměrech dítěte, které obecní úřad obce s rozšířenou působností podává na vyžádání soudu, státnímu zastupitelství nebo krajskému úřadu případně Ministerstvu práce a sociálních věcí (MPSV), ale také pověřené osobě.⁵²¹ OSPOD podává údaje i orgánu pomoci v hmotné nouzi, orgánu sociálního zabezpečení, krajské pobočce Úřadu práce České republiky nebo také zařízení, kde je vykonávána ústavní nebo ochranná výchova, věznici, Probační a mediační službě a Veřejnému ochránci práv (podle § 51 odst. 3, 4 a 5 ZSPOD). Spadá zde také oznamování orgánům činným v trestním řízení, pokud skutečnosti nasvědčují tomu, že byl na dítěti spáchán trestní čin nebo bylo dítě ke spáchání trestného činu použito.⁵²² Pokud má být zaměstnanec nebo bývalý zaměstnanec OSPOD v případě civilního soudního řízení slyšen, upravuje mlčenlivost ustanovení § 124 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů. Výslech osoby mající povinnost mlčenlivosti jde v tomto případě provést pouze v případech, kdy vyslýchaného zprostil mlčenlivosti příslušný orgán nebo ten, v jehož zájmu tuto povinnost má. Přiměřeně to platí i tam, kde se provádí důkaz jinak než výsledkem.⁵²³ V případě správních činností je povinnost mlčenlivosti upravena v ustanovení § 15 odst. 3 zákona č. 500/2004 Sb. správního řádu, ve znění pozdějších předpisů (SŘ).⁵²⁴ Mlčenlivost oprávněných úředních osob o skutečnostech, které se dozvěděly v souvislosti s řízením, je upravena ve vztahu k zásadě neveřejnosti správního řízení. Povinnost mlčenlivosti se vztahuje pouze na takové skutečnosti, které vyžadují utajení v zájmu zajištění řádného výkonu veřejné správy nebo v zájmu jiných osob.⁵²⁵ Možnost úředních osob ke zproštění této povinnosti je ponechána jen na důvodech stanovených zvláštním zákonem nebo v případě vysloveného souhlasu osoby, které se předmětná skutečnost dotýká. Tím nejsou dotčena ustanovení zvláštních zákonů o zproštění mlčenlivosti.

---

⁵²⁰ KŘÍSTEK, Adam. Komentář k § 51. In: MACELA, Miloslav, Daniel HOVORKA, Adam KŘÍSTEK, Klára TRUBAČOVÁ a Zuzana ZÁRASOVÁ. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 745.

⁵²¹ Srov. § 4 odst. 2 písm. d) ZSPOD.

⁵²² NOVOTNÁ, Věra. Komentář k § 57. In: NOVOTNÁ, Věra, Eva BURDOVÁ a Jana RIEDLOVÁ JURKOVÁ. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. Olomouc: ANAG, 2014, s. 442; obdobně srov. BRABENEC, František. Komentář k § 57. In: NOVOTNÁ, Věra, Eva BURDOVÁ a František BRABENEC. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. 2. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2002, s. 146-147.

⁵²³ Blíže srov. HROMADA, Miroslav. Komentář k § 124. In: SVOBODA, Karel, Petr SMOLÍK, Jiří LEVÝ, Renáta ŠÍNOVÁ a kol. *Občanský soudní řád: komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2017, s. 441-443.

⁵²⁴ KŘÍSTEK, Adam. Komentář k § 51. In: MACELA, Miloslav, Daniel HOVORKA, Adam KŘÍSTEK, Klára TRUBAČOVÁ a Zuzana ZÁRASOVÁ. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 745-748.

⁵²⁵ JEMELKA, Luboš., Klára PONDĚLÍČKOVÁ a David BOHADLO. *Správní řád: komentář*. 6. vydání. Praha: C.H. Beck, 2019, s. 99.

Úpravu povinnosti mlčenlivosti nalézáme také pro trestní řízení. Ustanovení § 99 odst. 2 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů (TŘ): „*Svědka nesmí být vyslýchán též tehdy, jestliže by svou výpovědí porušil státem uloženou nebo uznanou povinnost mlčenlivosti, ledaže byl této povinnosti příslušným orgánem nebo tím, v jehož zájmu tuto povinnost má, zproštěn.*“ Na rozdíl od úpravy v OSŘ a SŘ obsahuje trestní řád subsidiární úpravu pro případy, kdy nelze úřední osobu zprostit mlčenlivosti. Ustanovení § 8 odst. 5 věta první trestního řádu stanovuje⁵²⁶: „*Nestanoví-li zvláštní zákon podmínky, za nichž lze pro účely trestního řízení sdělovat informace, které jsou podle takového zákona utajovány, nebo na něž se vztahuje povinnost mlčenlivosti, lze tyto informace pro trestní řízení vyžadovat po předchozím souhlasu soudce.*“ Je možno konstatovat, že povinnost mlčenlivosti pracovníků OSPOD je velmi silná. Možnost sdělování jakýchkoliv údajů písemnou formou nebo slyšením sociálního pracovníka jako svědka je velmi omezená. Je možné povinnost mlčenlivosti v oblasti úředního výkonu SPOD, přirovnat z hlediska přísnosti jejího pojetí např. k advokátnímu nebo lékařskému tajemství. Dodejme, že zařízení SPO není „orgánem“, a tudíž nemůže zprostit svého nebo bývalého zaměstnance povinnosti mlčenlivosti v jakémkoliv rozsahu – možností je postup pouze podle obecných předpisů (SŘ, OSŘ, TŘ).⁵²⁷ Dále úpravu mlčenlivosti nalézáme i v dalších předpisech, např. v ustanovení § 55 zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů nebo v ustanovení § 16 odst. 1 písm. j) zákona č. 312/2002 Sb., o úřednicích územních samosprávných celků a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.⁵²⁸

Aspekt ochrany osobních údajů je rozsáhlým způsobem zpracován v zákoně č. 110/2019 Sb., o zpracování osobních údajů, v platném znění.

Posledním výše zmiňovaným aspektem je oznamovací povinnost. Povinnost oznámení nacházíme upravenou např. v ustanoveních § 8 TŘ, § 367 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (TZ) – nepřekažení trestného činu, § 368 TZ – neoznámení trestného činu.⁵²⁹ Obecnou oznamovací povinnost nalezneme upravenou v ustanovení § 7 odst. 2 ZSPOD. Zvláštní oznamovací povinnost státních orgánů, pověřených osob, škol a školských zařízení či poskytovatelů zdravotních služeb je upravena v ustanovení § 10 odst. 4 ZSPOD. Při

---

⁵²⁶ Od 1. 1. 2002.

⁵²⁷ KŘÍSTEK, Adam. Komentář k § 51. In: MACELA, Miloslav, Daniel HOVORKA, Adam KŘÍSTEK, Klára TRUBAČOVÁ a Zuzana ZÁRASOVÁ. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 745-749.

⁵²⁸ Srov. JEMELKA, Luboš., Klára PONDĚLÍČKOVÁ a David BOHADLO. c. d., s. 99.

⁵²⁹ Tamtéž, s. 51.

plnění povinností podle věty první a třetí uvedeného ustanovení se nelze dovolávat povinnosti zachovat mlčelivost podle zvláštního právního předpisu.⁵³⁰

3.7. (Právní) ochrana a prevence ohrožení dítěte a rodiny

Zásadu ochrany rodiny, rodičovství a dítěte najdeme v tuzemském právním řádu historicky konstantně zastoupenou. Společnost stavěla mateřství, manželství a rodinu pod ochranu státu již v minulosti, přičemž vyvozovala pro sebe řadu úkolů v oblasti péče o rodinu. Ať to byla zprostředkovaná ochrana dítěte prostřednictvím zvláštních pracovních podmínek žen, prodloužení mateřské dovolené či úpravě mateřského příspěvku, formy peněžité pomoci rodinám nebo výstavba dětských zařízení (jesle, mateřské školy, ale také bytová výstavba).⁵³¹

Obecně lze vyjít z faktu, že právo plní ve společnosti řadu funkcí. V první řadě je to funkce regulativní. Právo je regulátorem společenské interakce (např. smluvní právo). Dále řeší kolize zájmů vycházející z konkrétních potřeb jednotlivců, skupin nebo společnosti a s tím spojené konflikty (např. rozhodování sporů). Právo také odstraňuje deviace, které chod společnosti ohrožují (např. kriminalita páchaná na mládeži). Ani k lidskému chování není právo netečné. Ve vztahu k němu plní selektivní funkci, kdy z různých možností vybírá vhodné chování a zároveň nástroje sociální kontroly, které posilují integritu společnosti.⁵³² Konkrétní regulace práva ve společnosti řeší zejména: „a) *kdo je subjektem (tj. osobou způsobilou mít práva a povinnosti)*, b) *jaká těmto subjektům přísluší práva a povinnosti a jak se tato práva a povinnosti realizují (tj. jejich utváření a výkon, resp. plnění či dodržování)*, tedy reguluje jejich chování, c) *způsoby ochrany, které se uplatní v případě porušení, resp. ohrožení subjektivních práv a právem chráněných zájmů*, d) *odповідnost těch, kteří se nechovají v souladu s ním*, e) *organizaci státu a dalších společenských institucí*, f) *proces své vlastní tvorby a aplikace*.“⁵³³

Funkce rodiny jsou tedy jakýmsi interním regulátorem systému rodinného fungování. Vidíme zde regulativní paralelu právě s funkcí práva ve společnosti.

Sociální ochrana a její systém je jednou z konkrétních forem sociální politiky. Její účel spočívá v ochraně občanů (event. jejich rodin) v případech, kdy jim hrozí určité sociální nebezpečí. Toto nebezpečí má podobu hrozící či již vzniklé sociálně nepříznivé situace. Sociální ochrana je širokým pojmem zahrnujícím opatření, která mají zabránit právě vzniku nepříznivých sociálních situací, případně zmírňovat jejich dopad na život jednotlivce nebo

⁵³⁰ Srov. ustanovení § 7 odst. 2 a § 10 odst. 4 ZSPOD.

⁵³¹ RADVANOVÁ, Senta. *Manželství a rodina ve společnosti*. Praha: Ministerstvo spravedlnosti ČSR, 1973, s. 6.

⁵³² REHBINDER, M. *Rechtsoziologie*. Berlin/New York, 1993, s. 141 a násl. cit. dle MARŠÁLEK, Pavel. *Právo a společnost*. Praha: Auditorium, 2008, s. 78.

⁵³³ WEINBERGER, Norma a instituce, s. 20 a násl. cit. dle MARŠÁLEK, P. c. d., s. 78-79.

rodiny. Pod sociální ochranu lze zařadit pouze dávky sociálního zabezpečení. V jejím širokém pojetí sem zařazujeme také ochranu bezpečnosti a zdraví při práci, zákaz dětské práce, zvláštní pracovní podmínky žen a mladistvých nebo sociálně-právní ochranu dětí a další.

Ve vztahu k sociální ochraně má stále větší význam také soukromý sektor. Pojí se zejména se sociálním pojištěním a sociálními službami. Soukromý sektor může být v mnoha ohledech efektivnější a pružnější, než je veřejná (státní) správa. Nutno podotknout, že to neplatí ve všech případech. Tato praxe však skýtá také nevýhody. Nevýhodou je skutečnost jeho složitější kontroly a zajištění dostatečného standardu jím poskytovaných služeb. V mnoha případech může soukromý sektor směřovat ke kumulaci zisku z činnosti, což je v sociální oblasti také mnohem problematictější. Avšak v případě, že má tento systém správně nastaveny kontrolní mechanismy, je možno tvrdit, že má soukromý sektor v současné době v sociální ochraně nezastupitelné místo. Existence soukromoprávních nevládních organizací působí na místech, které veřejná správa není schopna zabezpečit, a to z nejrůznějších důvodů. Vzhledem k výše uvedenému můžeme zmínit právnické osoby soukromého práva. Ty existují v sociální správě, ale také v oblasti sociální pomoci. Hovoříme o poskytovatelích sociálních služeb. Uvedené subjekty vznikají na základě obecných právních předpisů (spolky, církevní právnické osoby apod.). Sociální služby mohou poskytovat na základě registrace. S tou je spojena mj. i povinnost podrobit se tzv. inspekci poskytování sociálních služeb.⁵³⁴

Také rodina jako společenská skupina je dobrým prostředkem k analýze funkcionality státu a společnosti. Jako sociální skupina odráží poměry ve společnosti, na které je schopná se adaptovat. Rovněž také vyvolává určité změny společenských poměrů – zmínit můžeme oblast demografickou, zahrnující jevy jako jsou natalita, fertilita, sňatečnost, rozvodovost aj.; oblast ekonomickou, tj. zaměstnanost žen ve vztahu k měnícím se společenským podmínkám rodinného života, ale také změny osobnostní. Rodina je tedy produktem společnosti a zároveň jejím obrazem. Jestliže se adaptuje na společenské změny, pak zároveň spoluvytváří samu společnost, kdy také stimuluje, komplikuje či dokonce brzdí její vývoj. Zásadní problémy současné společnosti se promítají do života rodiny v rámci celospolečenských souvislostí. Stejně tak problémy celospolečenské se přímo i nepřímo dotýkají rodinného života.

Vzájemný vztah rodiny, státu (společnosti) je složitým konstruktem na různých úrovních. Složitý komplex jevů a podmínek formuje určitý typ rodiny v kontextu společensko-historickém. Zároveň rodina působí na podmínky konkrétní společnosti. V neposlední řadě zde mají

---

⁵³⁴ KOLDINSKÁ, Kristina. c. d., s. 21; srov. část II., hlava IV. Zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti. cit dle KOLDINSKÁ, Kristina. c. d., 49-50.

zastoupení také rodinné vazby, které regulují fungování rodiny jakožto relativně samostatného subsystému společnosti. Dlouhodobě řešeným problémem jsou úvahy týkající se nutnosti, míry zásahů státu, volby prostředků daného působení a způsobu, jakým se tato státní ingerence zrcadlí ve struktuře rodiny ve vztahu k ovlivňování jejích funkcí, postavení jejích členů atd. Prostředky, kterými stát na rodinu může působit, zahrnují nástroje přímé i zprostředkované. Právo má v tomto ohledu významné postavení. Je odrazem společenské reality, zrcadlem chování společenských subjektů, přičemž na toto chování reaguje specificky právními prostředky a nástroji a zároveň předpokládá společenské tendence rozvoje této životní reality. Stejně tak jako může právo předjímat budoucí vývoj společnosti a zároveň stimulovat jeho urychlení, ovšem s podmínkou neodchýlení se od reality společnosti. Působit však může také opačným způsobem.

Působení práva na rodinu a ovlivňování jejího chování je dvojitý. Jednak je to přímá bezprostřední regulace některých vnějších jevů existence rodiny. A za druhé působení nepřímé, zaměřené na vytváření podmínek smysluplné a bezproblémové existence rodiny ve společenském systému, vymezením jasného místa v tomto systému či normativní regulací ekonomických nástrojů, které na rodinu působí. Nejviditelnější prvky právní regulace nalzáme v regulativním přístupu k rodinným vztahům. Tyto se však mohou vymykat svou intimitou a jejich ovlivňování je svěřeno jiným regulatorním nástrojům – zejména morálním normám.

Velmi specifické místo v regulativní funkci práva ve vztahu k rodině zaujímá právní úprava vztahů mezi rodiči a dětmi. Do této problematiky se kromě práva promítá také socializace jedince a zároveň zájem státu na této socializaci. Obecnou zásadou je možnost ingerence státu do těchto vztahů pouze s cílem poskytování ochrany dítěti. Tato státem poskytovaná ochrana může být směřována vůči okolnímu světu (společnosti), tak vůči rodině samotné. Zásahy státu mají své místo v uplatnění regulativní funkce práva pouze tehdy, pokud přirozenější mechanismy sociální kontroly ovlivňující žádoucím způsobem život a vývoj dítěte selhaly nebo pokud se jedná o tak závažnou situaci nebo okolnost vyžadující státní intervenci vycházející ze zákona.⁵³⁵ Z hlediska sociologie rodiny je potřeba vnímat rodinu jako prostředí, které není oddělené od světa veřejného. Sociologie zmiňuje dichotomii veřejné a soukromé sféry, kdy obě sféry se v každodenním životě rodiny objevují ve vzájemné souvislosti.⁵³⁶

O právu můžeme obecně říci, že je průvodcem člověka po celý život, od jeho narození do smrti. Problematické je však hodnotit, nakolik si tuto skutečnost jedinec uvědomuje. Důležité

---

⁵³⁵ HRUŠÁKOVÁ, Milana. c. d., 1993, s. 9-12.

⁵³⁶ RENZETTI, Claire M. a Daniel J. CURRAN. c. d., s. 215.

místo má sociálně-právní ochrana dětí a právo obecně, a to svým podílem na ochraně dítěte mnohdy již před jeho narozením.⁵³⁷ Dítě má specifické postavení ve společnosti. Pro svou fyzickou a mentální nezralost vyžaduje zvláštní záruky a péči, včetně přiměřené právní ochrany před i po narození.⁵³⁸ V oblasti ochrany dětství hovoříme o vytváření sociálně ekonomických a sociokulturních podmínek ovlivňujících reprodukci společnosti. Do určité míry je do tohoto pojetí zahrnuta také zdravotní a sociální ochrana matky vedoucí k zajištění správného vývoje dítěte před i po narození, problematika zabezpečení všestranné výchovy a vzdělávání dětí i otázky zdravého životního prostředí. Ochrana dětství v sobě inkorporuje složitý a rozsáhlý komplex podmínek, kdy některé působí přímo na dítě a některé působí na prostředí života dítěte. V tomto ohledu má dětství nejužší vztah k mateřství v nejširším pojetí k rodičovství. Ochrana mateřství v sobě tedy zahrnuje také ochranu dětství. Zabezpečení odpovídajících sociálních a ekonomických podmínek žen, matek, těhotných žen je tedy předpokladem pro naplnění obsahu ochrany dětství. Právní ochrana dětství zahrnuje dva okruhy problémů: 1/otázky, které se týkají právního postavení dítěte ve společnosti; 2/specifické otázky spočívající v právní ochraně ohroženého dítěte spočívající v poskytnutí pomoci (právní nebo jiné) dítěti ve specifické situaci (zdravotní stav, osiření, sociální osiření apod.). Povinnost právních norem je zabezpečení nikoliv pouze obecnou formulací právní ochrany dítěte, obsáhnout musí také případy, kdy se dítě z nejrůznějších objektivních i subjektivních příčin dostává do situace, kdy kromě obecné ochrany potřebuje také zvláštní individuální ochranu. Pro stát je dítě občanem, odkázaným na jiné občany (rodiče) a instituce, a to z důvodu své tělesné, mentální a sociální nezralosti.⁵³⁹ Výraz „nezralost“ souvisí s výrazem „zranitelnost“. Nezralost dítěte je v diskurzu mezinárodního práva chápána jako příčina zranitelnosti. Úmluva o právech dítěte pojem zranitelnost nepoužívá. Tento podstatný znak přiznává dítěti až Výbor pro práva dítěte, přičemž jej využívá extenzivně k výkladu právu Úmluvy o právech dítěte.⁵⁴⁰

---

⁵³⁷ GLOS, Josef. *Rodinné poměry v zrcadle práva*. Praha: Orbis, 1975, s. 10.

⁵³⁸ Deklarace práv dítěte přijatá VS OSN 20. 11. 1959. cit dle HRUŠÁKOVÁ, Milana. c. d., 1993, s. 19.

⁵³⁹ HRUŠÁKOVÁ, Milana. c. d., 1993, s. 19-20.

⁵⁴⁰ Srov. UN Committee on the Rights of the Child (CRC), General comment No. 13 (2011), *The right of the child to freedom from all forms of violence*, 18 April 2011, CRC/C/GC/13, odst. 72(f): At a universal level all children aged 0-18 years are considered vulnerable until the completion of their neural, psychological, social and psychical growth and development.“ cit. dle VĚTROVSKÝ, Jaroslav. Diskurz mezinárodního práva. In: JÍLEK, Dalibor a kolektiv. *Právní postavení nezletilého uprchlíka*. Praha: Leges, 2019, s. 27.

4. Ohrožené dítě – doktrinální vymezení

Níže uvedená teorie je teoretickým konstruktem autora této práce. Autor této práce odpovědně prostudoval dostupné zdroje k uvedenému tématu v rozsahu co nejširším. Nebyla nalezena žádná shodná či obdobná práce skýtající níže uvedená teoretická terminologická východiska ohroženého dítěte – mimo uvedené citace této kapitoly. Pokud práce, které by se snad daly s touto prací zaměnit, existují, autor se o jejich existenci při psaní této práce nedozvěděl a případná vzniklá autorská shoda je zcela náhodná a ve vztahu k autorovi této práce v době její tvorby zcela nevědomá.

Dětství je obdobím lidského života, které vyžaduje saturaci mj. potřeby ochrany jak fyzické (tělesné), tak duševní (psychické) stránky osoby (osobnosti) dítěte. Tato saturace je neoddiskutovatelná a její přítomnost v daném biodromálním období života dítěte nikdy neabsentuje. Dítě tuto saturaci ochrany i samo vyhledává, ať již vědomě či nevědomě ve vztahu ke konkrétní životní situaci, ve které se nachází, a také vzhledem k lidsky vrozenému pudu sebezáchovy.

V raném vývojovém období lidské ontogeneze jistě záleží na péči rodičů dítěte nebo osoby odpovědné za řádnou péči a výchovu dítěte. To, zda je tato péče – nejen v raném, ale i v následném životním období dítěte – dostatečná, se posuzuje velmi obtížně a náhled na úroveň kvality této péče je (totiž musí být) vždy subjektivní. Je tomu tak zejména z toho důvodu, že přirozeně neexistuje (ani nemůže existovat) žádný standard kvality „dostatečné péče o dítě⁵⁴¹“, který by jednoznačně taxativně stanovoval obsah, rozsah a kvalitu této péče. Z tohoto důvodu musíme vždy posuzovat obsah, rozsah a kvalitu péče individuálně ve vztahu ke konkrétnímu dítěti, k jeho rodičům nebo osobám odpovědným za řádnou péči a výchovu, k výchovnému a společenskému, ekonomickému, zdravotnímu životnímu prostředí dítěte, k aktuálnímu stavu rozvoje společnosti a jejího poznání a ke konkrétní životní situaci, ve které se dítě aktuálně nachází. Pouze tak docílíme co nejvíce objektivního náhledu na *status quo* aktuální situace dítěte. Ohrožení dítěte ve společnosti můžeme různě rozčlenit. Dle vnímání ohrožení ve vztahu k subjektu ohroženého dítěte (tedy jeho optikou) jej můžeme rozdělit na ohrožení *objektivní* a ohrožení *subjektivní*.

---

⁵⁴¹ Nutno dodat o „to které konkrétní dítě“ – posouzení situace dítěte musí být vždy zcela individuální ve vztahu ke konkrétnímu dítěti v konkrétní životní situaci a s ohledem na konkrétní aktuální podmínky prostředí.

4.1. Objektivní a subjektivní ohrožení dítěte

Člověka chápeme především jako činný subjekt – jako předmětnou bytost. Člověk sám také může být předmětem pro jinou bytost ve smyslu svého významu. Samotná existence subjektu závisí a je determinována materiálními podmínkami, které prostřednictvím své činnosti přetváří. K pochopení lidské činnosti je potřeba odhalit její potřeby, zájmy a cíle. Lidská činnost tedy předpokládá existenci objektivní reality, a tedy objektu, který je předmětem reality lidské činnosti. Předmětem lidské činnosti může být mnoho věcí – příroda, člověk, společnost, právo apod. Člověk je předmětem zkoumání věd přírodních i společenských.⁵⁴² Subjekt i objekt potom představují polární dvojice vzájemně spjatých filozofických kategorií.⁵⁴³ Subjekt nemůže existovat bez objektu a naopak. Jedná se o vzájemně se definující koncept. Obě kategorie se k sobě vztahují v mnoha rovinách: lingvistické, epistemologické, ontologické, etické, estetické, sociální nebo politické.⁵⁴⁴

V tomto ohledu nemůžeme vyjít z právní metodologie výkladu pojmů objektivní a subjektivní (ohrožení dítěte). Tato adjektiva s obsahovým významem se nevztahují k právní normativitě, nýbrž k subjektu dítěte jako adresátovi ohrožení ve společnosti a rovněž k faktické existenci ohrožení jako objektivní reality vnějšího světa a potencionálně i vnitřního světa prožívání dítěte.

Termín objektivní můžeme vymežit jako patřící k objektu našeho zkoumání, tedy k objektivní realitě. Jestliže o předmětech a jevech hovoříme jako o objektivních, uvádíme, že tyto existují vně a nezávisle na nás (totiž člověku). Objektivní realitu pak vymezujeme jako filosoficko-gnoseologický pojem k označení objektivní skutečnosti ve všech jejích formách a projevech, tedy zdroj našeho poznání. Pokud hovoříme o objektivnosti soudů, míníme tím jejich pravdivost – totiž shodu s objektivní realitou ve smyslu teorie poznání.⁵⁴⁵ Objektivní pravda je s ohledem na svou existenci nezávislá na psychickém stavu, přání, zájmu jedince nebo skupin.⁵⁴⁶ Pro pořádek jen doplníme, že objektem můžeme nazvat vše, co se nachází mimo

---

⁵⁴² CHOVANCOVÁ, Jarmila. Gnozeologie a jej problémy. Subjekt a objekt. In: CHOVANCOVÁ, Jarmila a Tomáš VALENT. *Základy filozofie pre právnikov*. 2. dopl. vyd. Bratislava: Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty Univerzity Komenského, 2000, s. 37-38.

⁵⁴³ MARX, K. – ENGELS, F.: *Vybrané spisy*. Zv. 1. Bratislava 1977-1979, s. 99, 100. cit. dle CHOVANCOVÁ, Jarmila. Gnozeologie a jej problémy. Subjekt a objekt. In: CHOVANCOVÁ, Jarmila a Tomáš VALENT. *Základy filozofie pre právnikov*. 2. dopl. vyd. Bratislava: Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty Univerzity Komenského, 2000, s. 37.

⁵⁴⁴ DOLÁK, Antonín. Úvod. In: DOLÁK, Antonín a kol. *Praktické implikace moderních pojetí subjektu*. Ostrava: Universitas Ostraviensis, 2015, s. 5.

⁵⁴⁵ FAJKUS, B. Objektivní a subjektivní. In: *Stručný filozofický slovník*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1966, s. 373, 315.

⁵⁴⁶ SKYBA, M. Pravda objektivní. In: *Stručný filozofický slovník*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1966, s. 350.

subjekt.⁵⁴⁷ To, co společnost nazývá objektem vědeckého poznání, je materiální svět – tedy veškerá nekonečná objektivní realita zahrnující materiální i duchovní činnost lidí. Každá vědní disciplína (právo nevyjímaje) zkoumá určitý úsek tohoto objektivního světa a jeho zákonitosti.⁵⁴⁸

Subjektivní kategorie se váže k subjektu jako nositeli určitých vlastností a stavů nabytým individuálním vědomím.⁵⁴⁹ To, co nazýváme subjektivním, pak pojímáme jako to, co patří do sféry subjektu jako součást jeho subjektivní reality, která je odrazem objektivní reality a výsledkem procesu poznání. Taktéž toto adjektivum můžeme vymezit jako něco spadající do oblasti činnosti subjektu, a také s negativním vymezením jako skutečnost, která je překroucená, nepravdivá či zkreslená. Hodnocení dané situace se neshoduje s objektivní skutečností. Ten, kdo je zaujatý, v jednání sleduje subjektivní (osobní) zájmy a cíle.⁵⁵⁰ Pokud se tedy zaměříme na lidský subjekt – jedince – hovoříme o subjektu schopném sebeuvědomování. Toto sebeuvědomování zpravidla přechází v chování. Hovoříme o subjektu schopném prožívat a se schopností sebeuvědomování i o subjektu schopném jednat.⁵⁵¹

Výše uvedené je možné vhodně doplnit tím, co z hlediska právní teorie ve vztahu ke společenskému působení práva uvádí prof. F. Šamalík k volnému charakteru práva. Vymezuje vztah subjektivního momentu k objektivnímu momentu. Objektivní vymezuje ve dvojitým významu: 1/ právní normy jsou dány – za určitých podmínek – objektivně; 2/ tyto objektivní právní normy představují fixaci sociální činnosti a vztahů, tedy sociální vztahy a činnost určují obsah těchto právních norem. „*Objektivnost procesu vznikání práva se v důsledku toho projevuje převážně jako záměrná lidská činnost, tj. v subjektivní formě.*“⁵⁵²

Z hlediska sociologicko-právního výzkumu v souladu s empirickým zkoumáním má hledisko objektivní a subjektivní užší význam, nikoli však odporující výše uvedenému obsahovému a významovému vymezení daných pojmů (přídavných jmen). Není možné každý právní jev podrobit kvantitativní analýze a měření. Objektivní stránka právních jevů (např. počet občanskoprávních sporů, počet soudních rozhodnutí ve věcech právní ochrany dítěte, nálezů Ústavního soudu ČR ve věcech rodinně-právních apod.) je s ohledem na (relativně) dostupná statistická data celkem snadná. Jedná se o projevy právních jevů, které jsou snadno zjištělné. Subjektivní stránka právních jevů má kvalitativní charakter (např. motivy, názory lidí, kvalita

---

⁵⁴⁷ MICHŇÁK, K. Objekt a subjekt. In: *Stručný filosofický slovník*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1966, s. 314.

⁵⁴⁸ KOLÁŘ, Zdeněk a Josef MUŽÍK. *Metodologické otázky společenských věd*. Díl 1, Filozofické problémy pedagogiky. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984, s. 23.

⁵⁴⁹ MICHŇÁK, K. Objekt a subjekt. In: *Stručný filosofický slovník*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1966, s. 314.

⁵⁵⁰ FAJKUS, B. Objektivní a subjektivní. In: *Stručný filosofický slovník*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1966, s. 315.

⁵⁵¹ HOLAS, E. *Chování, subjekt, psychika*. Praha: Academia, 1971, s. 187.

⁵⁵² ŠAMALÍK, František. *Právo a společnost*. Praha: Academia, 1965. s. 49.

právních norem, soudních rozhodnutí apod.) a je z kvantitativního hlediska těžko zkoumatelná, jelikož není jednoduché tuto kvalitativní stránku charakterizovat z pohledu kvantitativních souborů.⁵⁵³ Objektivní stav společnosti vytváří objektivní rámec pro realizaci lidské snahy a činnosti. V rámci těchto objektivních hranic existuje určitý rozsah možnosti, které nemůže žádný jednotlivec překročit. Ani subjektivní definování konkrétní situace jednotlivcem zmíněný objektivní rámec nemůže změnit.⁵⁵⁴

Někteří autoři hovořili již v minulosti o objektivních a subjektivních příčinách, např. ve vztahu k zásahům státu ve sféře péče dětí. Objektivními příčinami označovali takové (právní) skutečnosti jako úmrtí rodičů dítěte, těžké dlouhodobé onemocnění rodičů dítěte nebo nezaviněnou tíživou sociální situaci. Příčiny spadající do povahy subjektivní mají svůj základ v nedostatečích výkonu rodičovských práv a povinností. Toto se projevuje v nezájmu rodičů o dítě, o tělesný a duševní vývoj dítěte, sociálně patologických jevech v rodině nebo lehkomyšlném způsobu života.⁵⁵⁵

Závěrem dodejme obecnou premisu, že výkon státní moci by měl být realizován ve prospěch společnosti a způsobem, který je ve vztahu k člověku důstojným. Při výkonu státní moci musí být brána v potaz důstojnost člověka. Lidé jednají přiměřeně své důstojnosti, jelikož jsou osobami rozumnými a svobodnými, pokud jednají v souladu s přesvědčením, že jejich konání je správné. Státní moc tedy musí v případech uplatnění své moci jednat lidsky, a to pozitivně s odkazem a vysvětlením rozumných důvodů, které k danému postupu vedly. Vztahy mezi lidmi (občany) a státní mocí musí být realizovány na úrovni vzájemné důvěry a pochopení.⁵⁵⁶ Tato teze navazuje dlouhodobé pojmání spravedlnosti, a to zmiňovaného i v právu rodinném. Právo je vedeno snahou, aby v poměrech mezi lidmi, nikoli pouze mezi jednotlivci, ale také mezi jednotlivci a dalšími subjekty společnosti, byla zachována spravedlnost. Mravní ideál spravedlnost sleduje požadavek upuštění od ubližování komukoliv.⁵⁵⁷ Spravedlnost je zcela jistě společenskou hodnotou.

Hodnota je pojímána jako kategorie vztahová. Jednak je to 1/ vztah mezi subjektem (individuem nebo sociální skupinou) a objektem, který je předmětem hodnocení.⁵⁵⁸ V našem případě by to byl vztah jednotlivce (subjektu) ke spravedlnosti (objektu) jako korektivu

---

⁵⁵³ DOJČÁK, Pavol. c. d., s. 184.

⁵⁵⁴ SZCZEPAŃSKI, Jan. c. d., s. 170.

⁵⁵⁵ DYTRYCH, Zdeněk, Vratislav SCHÜLLER, Jirí PROKOPEC a Zdeněk MATĚJČEK. c. d., 1981, s. 28

⁵⁵⁶ PAVAN, Pietro a Zdeněk DANĚK. *Člověk a demokracie*. Řím: Křesťanská akademie, 1967, s. 97.

⁵⁵⁷ SVOBODA, Emil. *Rodinné právo*. Praha: Vesmír, 1921, s. 1.

⁵⁵⁸ VEČEŘA, Miloš a Martina URBANOVÁ. *Základy sociologie práva*. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 1994, s. 82.

správnosti lidského chování. Dále je to 2/ vztah mezi subjektem a jeho hodnotovým systémem představujícím referenční systém⁵⁵⁹. Tedy vztahem jednotlivce k jeho vnímání spravedlnosti. A v neposlední řadě je to 3/ vztah objektu, subjektu a jeho hodnotového systému ve vztahu k sociálnímu hodnotovému systému, který je systémem referenčním.⁵⁶⁰

Jestliže je spravedlnost objektem, subjekty ji vnímají konkrétním způsobem a ve vztahu ke svému hodnotovému posouzení. Korektivem je potom pojetí spravedlnosti prostřednictvím právního řádu jako komplexu právních norem platných, účinných a státem vymahatelných na určitém území. Pokud spravedlnost vyjadřuje hodnotu, představuje určitý ideál a vzbuzuje respekt, jelikož její dosažení společnost pociťuje jako nutnost.⁵⁶¹

4.2. Pozitivní a negativní význam ohrožení dítěte

Vzhledem k subjektivnímu či objektivnímu významu ohrožení pro dítě jej můžeme členit také na pozitivní a negativní z hlediska vnímání jejich (ne)prospěšnosti pro dítě. Uvedený význam má významný hodnotící obsah ve vztahu k individuální situaci, ve které se konkrétní dítě ocitá.

Negativní obecně vymezujeme adjektivy jako záporný, nesouhlasící, odmítavý.⁵⁶² Pozitivní potom jako kladný či přínosný.

Jakýkoliv pocit ohrožení, pramenící, i z pro dospělého člověka⁵⁶³ iracionální situace, pro kterou má dospělý vybudovanou empirickou obranu, je pro dítě diskomfortní. Některé tyto prvky jsou pro dítě prospěšné (např. preventivní očkování, vystavení motivačním prvkům výchovy), mají pro dítě motivační aspekt vedoucí k rozvoji jeho dovedností a pozitivnímu formování jeho osobnosti (výchovná opatření), a to i přes skutečnost, že toto působení dítě vnímá primárně negativně (např. strach z návštěvy lékaře, nechápavý postoj k výchovným strategiím rodiče apod.).

4.3. Koherentní kategorizace pojmosloví teorie ohroženého dítěte

Přechodí kategorizace vymezila základní významné složky či vlastnosti teorie ohrožení. Dále je potřeba vymezit, jaký je obsah jednotlivých kategorií a jejich vzájemná provázanost. Jsme přesvědčeni, že na uvedené kategorie je potřeba nahlížet jak z pohledu vnějšího (tedy nikoli pohledem dítěte), tak z pohledu dítěte jako subjektu, na který ohrožení cílí nebo je takovému

---

⁵⁵⁹ Tamtéž, s. 82.

⁵⁶⁰ Tamtéž, s. 82.

⁵⁶¹ V podrobnostech srov. tamtéž, s. 82-83.

⁵⁶² HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000, s. 344.

⁵⁶³ Obecně odpovídá označení fyzické osoby jako subjektu práva.

ohrožení přímo vystaveno. Jak bude vyloženo níže, ohrožení dítěte nemusí být všemi pozorovateli vnímáno vždy negativně. Očekávatelný je však negativní postoj dítěte zejména ve vztahu k pozitivním ohrožením, která mají z pohledu dítěte a ve vztahu k jeho uvažování iracionální negativní hodnocení. Zde máme na mysli osobnostně formativní situace, kterým je dítě vystaveno ať již z pohledu společenské potřeby (např. výchovné strategie rodiče dítěte) či normativní povinnosti (povinné preventivní očkování, povinná školní docházka apod.).

4.3.1. Subjektivní pozitivní ohrožení dítěte

Jakýkoliv pocit ohrožení pro dítě i pro dospělého⁵⁶⁴ člověka, pramenící z iracionální situace, znamená minimálně vnitřní psychický tonus, který dítě prožívá jako subjektivní (ať již pozitivní nebo negativní) stresovou situaci. Ne vždy mají tyto stresové faktory působící v konkrétní situaci v životě dítěte negativní význam. Z našeho pohledu se sousloví „pozitivní ohrožení“ může zdát oxymóronem. Z hlediska subjektivního pohledu dítěte se jedná o skutečnost zejména emocionálního napětí a prožívání běžných situací, které zletilé fyzické osoby (totiž rodiče, zákonní zástupci či osoby pečující) považují vzhledem ke své rozumové, mravní a volní vyspělosti za zcela běžné ba potřebné. Určitým zejména pro dítě emocionálně negativně vnímaným situacím (výběrově např. strach z očkování, dospělými osobami běžně předpokládaný příjem léků dítětem, vyšetření či neinvazivní zákrok v ordinaci lékaře, požívání určitých druhů jídla [které dítě – ač jsou pojímány jako obecně vhodné – odmítá jíst], omezování dítěte v konkrétních aktivitách nebo v jejich umístění, výchovné usměrňování dítěte osobami odpovědnými za řádnou péči a výchovu dítěte, výuka jízdy na kole, školní hodnocení, hněv a tresty rodičů, štěkající pes jako významný stresor u dítěte nízkého věku, nikoliv nutný zásah rodiče při ataku vzteku dítěte v období dětského vzdoru apod.) může být dítě (jako každý člověk) v průběhu svého života vystaveno. Důvodem oprávněnosti této expozice reálného vnějšího světa je kromě skutečnosti povinnosti plynoucí ze společenské a právní normy i skutečnost prožitku reakce dítěte na tento vnější projev, jakožto přirozený motivační faktor pozitivního formování nebo změny jeho životní zkušenosti (empirie). Můžeme hovořit o „*subjektivním pozitivním ohrožení dítěte*“. Subjektivním je toto vnímání nazýváno z toho důvodu, že jej dítě pociťuje ze svého pohledu negativně, z hlediska jeho subjektivního (pohledu), avšak z pohledu dospělé osoby, je toto „ohrožení“ pociťované dítěte pro dítě paradoxně přínosem. Zvyšuje resilienci dítěte pro vnější svět, přičemž dítě je také iniciátorem tohoto formativního „ohrožení“. Tuto

---

⁵⁶⁴ Dospělá osoba je pro dítě zdrojem pomoci a poučení. Zároveň pro dítě představuje záruku bezpečnosti, ochrany a opory. Pro citový vývoj dítěte je potřebné, aby jej někdo chránil i hladil. In: KURIC, Jozef. *Ontogenetická psychologie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986, s. 141.

odolnost můžeme vymežit jako odolnost fyzickou (posílení svalů při sportu), odolnost psychickou (zvládání zápasů jako psychicky náročných okamžiků ve sportovním životě) nebo odolnost sociální (společenskou, pozitivně formující zkušenost skupiny sportovců – teamu). Je potřeba jednoznačně podotknout, že vystavení dítěte subjektivnímu pozitivnímu ohrožení je nutným faktorem formování jeho osobnosti v kontextu výše zmíněných složek⁵⁶⁵ odolnosti.

Subjektivním pozitivním ohrožením dítěte jsou tedy situace, kdy se dítě vystavuje pro něj novým pozitivně formativním životním situacím samostatně, tedy vlastním (právním) jednáním (vnitřní motivace k přeskočení pro dítě subjektivně vnímané vysoké fyzické překážky, potřeba soutěžení s ostatními dětmi, formující a přirozená potřeba překračování vlastních tělesných a duševních limitů ve sportu⁵⁶⁶ nebo v soutěžení, dosahování výrazně pozitivních školních výsledků atp.). Patří sem také pozitivně formující mechanismy učení právních jednání – realizace práv dítětem a zároveň zavazování se k povinnostem v rozsahu aktuálně nabytého stavu způsobilosti k právnímu jednání s ohledem na rozumovou a mravní vyspělost⁵⁶⁷ dítěte. Příkladně zde můžeme také uvést situace, kdy je dítě (chce být) vystaveno možnosti realizace právního jednání vedoucího k uzavření kupní smlouvy⁵⁶⁸. Formativní vliv můžeme vysledovat např. v situacích, kdy dítě učíme uzavírat drobné kupní smlouvy tím, že je učíme nakupovat zboží v obchodě. V tomto ohledu můžeme vysledovat formativní pozitivní ohrožení dítěte, které jej připravuje na běžnou životní společenskou a právní praxi.

4.3.2. Objektivní pozitivní ohrožení dítěte

Ohrožení může mít také podobu „*objektivního pozitivního ohrožení dítěte*“. Objektivním z toho důvodu, že je mnohdy iniciováno objektivně pro dítě z vnějšku jinou osobou, jejíž prostřednictvím je motivováno k pozitivní aktivitě ve vnějším světě. Touto osobou je pak toto (právní) jednání dítěte vnímáno pozitivně – formativně s vnější motivací a vnitřním pozitivním subjektivním dopadem na osobu (osobnost) dítěte.

Výše uvedené můžeme podpořit koncepcí *Sense of Coherence (SOC)* autora Antonovského. Smysl pro soudržnost tvoří tři hlavní složky, které jsou chápány jako dimenze. Mají svůj kladný a negativní pól: *1/Srozumitelnost (comprehensibility)* – charakterizuje vnímání

---

⁵⁶⁵ Termín si zavedl autor v kontextu koncipované teorie.

⁵⁶⁶ Zde je nutno důrazně upozornit na problematiku malých zkušeností dítěte, přeceňování svých schopností a dovedností, a také častého pro dítě tolik typického nepřipouštění si rizika či hrozícího nebezpečí. Např. akrobatické skákání dítěte nízkého věku na trampolině může vést při nedokonalé zvládnuté didaktice řízeného tělesného pohybu k úrazu s celoživotními následky.

⁵⁶⁷ K tomu možno citovat ustanovení § 31 OZ: „*Má se za to, že každý nezletilý, který nenabyl plné svéprávnosti, je způsobilý k právním jednáním co do povahy přiměřeným rozumové a volní vyspělosti nezletilých jeho věku.*“

⁵⁶⁸ Např. situace, kdy si dítě bude chtít koupit samostatně zmrzlinu.

a chápání světa a místo člověka v něm. Osobnost s vysokým smyslem pro srozumitelnost očekává, že podněty a situace, se kterými se v budoucnosti setká, budou předvídatelné nebo alespoň vysvětlitelné a budou mít určitý řád a strukturu. Vysoká srozumitelnost je spojena s pocitem, že události dopadnou tak, jak se dá v rozumné míře očekávat, a že se lze na další vývoj připravit. Svět je chápán jako strukturovaný celek, do kterého je integrován také jedinec. Na negativním pólu srozumitelnosti se nachází dojem, že svět je neuspořádaný, plný nejasností a chaosu, kde neplatí žádná pravidla. Nic ve světě není pevné a spolehlivé. Jednotlivé události jsou příliš obtížné na to, aby je šlo pochopit či na ně adekvátně reagovat (1993). 2/*Zvládnutelnost* (manageability) – zahrnuje pocit, že předpoklady vlastní i lidí z okolí a umožňují úspěšně situaci řešit a vyřešit. Člověk je přesvědčen, že situaci zvládne, že je k tomu dostatečně silný a způsobilý. Případně využije pomoci dalších lidí. Záporný pól zvládnutelnosti představuje pocit bezvýchodnosti situace, kdy ji jedinec hodnotí nad svoje síly, nedisponuje potřebnými prostředky ke zvládnutí situace. Z tohoto postoje pramení deprese, úzkost, strach a obava (1993, 1995). 3/*Smysluplnost* (meaningfulness) – se vztahuje k emocionální složce celkového postoje k životu a dění v něm. Člověk s vysokou úrovní smysluplnosti je přesvědčen, že problémy, před které je postaven, stojí za to, aby investoval úsilí a energii do jejich řešení. Jsou pro něho výzvou k aktivitě, domnívá se, že v jejich řešení uplatní svoji tvořivost. Uvědomuje si, že jeho práce je a bude okolím příznivě hodnocena, že jeho úsilí přinese i sociální uznání. Negativní pól představuje citovou neangažovanost až odcizení od toho, co se děje. Jedinec se k situaci staví lhostejně a ocitá se také v sociální izolaci. Styk s druhými lidmi je mu nepříjemný a záměrně se mu vyhýbá. SOC je chápáno jako významný psychosociální zdroj podporující zdraví jedince, kterým je jedinec vybaven a přispívá k úspěšnému zvládnutí stresorů (1993). „*Předpokládá, že člověk má pocit porozumění, kontroly a smyslu, který vzniká jako opakovaná životní zkušenost v jeho sociálním prostředí, že má svoji roli ve společnosti, ve své rodině, na svém pracovišti* (1993, 1995).“⁵⁶⁹

Společnost toto počínání rodičů a osob odpovědných za řádnou péči a výchovu dítěte vyhodnocuje jako pozitivně formující sociální strategii a potřebu v životě dítěte. Proces mnohem širšího obsahu, struktury a formy průběhu pozitivně formativního střetu vnitřního subjektivního prožívání dítěte, nacházejícího se v určitém ontogenetickém stupni, s reálným objektivně existujícím vnějším světem je důležitým výchovným momentem. Tato vnější subjektivní

---

⁵⁶⁹ ANTONOVSKY, Aaron. The structure and properties of the sense of coherence scale. *Social Science & Medicine*, Vol. 36, Issue 6, 1993, pp. 725-733. ISSN 0277-9536. Dostupné z: doi:10.1016/0277-9536(93)90033-Z; ANTONOVSKY, Aaron. The salutogenic approach to family system health. *Facta Universitatis: Series Philosophy and Sociology*, 1995, 1.2: 89-98.

ohrožení dítěte vnímáme jako osobnost dítěte pozitivně formující. Bez nich by nebylo výchovy (*upbringing*). Zde je také důležité poznamenat, že mnohá tato pozitivní ohrožení dítěte jsou rodičům či osobám odpovědným za řádnou péči a výchovu dítěte dána zákonem – např. povinnost očkování⁵⁷⁰, povinnost částečné předškolní docházky⁵⁷¹, základní školní docházky⁵⁷² atd. Některé osoby odpovědné za řádnou péči a výchovu dítěte však i tato pozitivní ohrožení dítěte mohou vnímat ze svého pohledu subjektivně negativně. Zde můžeme uvést příklady rodičů, kteří odmítají své dítě povinně očkovat, a to z nejrůznějších subjektivních (z jejich pohledu totiž negativních) důvodů. Byť o obecné objektivnosti těchto subjektivních důvodů můžeme vést společensky rozsáhlé diskuse. Do této kategorie patří také rodiče, kteří své dítě odmítají přihlásit k povinné školní docházce, a to zase z nejrůznějších subjektivních důvodů. V obou případech však tato jednání nemají oporu v právních normách a jsou minimálně přestupkem v souladu s konkrétním právním předpisem či obecnou hrozbou pro dítě (např. neočkované dítě přítomné ve skupině dětí v mateřské škole).⁵⁷³

Potřeby a jejich saturace jsou důležitým stimulujícím formativním prvkem biologického, sociálního a sociálně psychického zrání a života člověka. V období dětství má jejich pozitivní a dostatečná saturace významný žádoucí vliv na komplexní formování osobnosti nezletilého jedince a jeho další kontinuální biopsychosociální rozvoj. V každém vývojovém období zrání a dospívání dítěte mají jeho potřeby jiný obsah, rozsah, intenzitu a jejich následná saturace má v běhu životního času jinou, tolik potřebnou kvalitu a aktuálně prožívaný význam. Úroveň kvality této saturace konkrétních potřeb a jejich aktuální subjektivní význam pro dítě se odvíjí od mnoha faktorů. Sociálním rozvojem dítěte z pohledu práva je právě expozice dítěte právním situacím (skutečnostem) a právním jednáním, jejichž obsah, který je přizpůsoben věku, mravním a rozumovým schopnostem dítěte, má výrazně pozitivní formativně – vzdělávací vliv na osobu (osobnost) dítěte.

Hierarchický systém potřeb je asi nejznámější z přínosů A. Maslowa, který chápe a pojímá potřebu jako podmínku udržování fyzického a duševního zdraví. Dále uvedené potřeby jsou uspořádány hierarchicky, a to podle naléhavosti, s jakou je člověk prožívá jako vnitřní tlaky

---

⁵⁷⁰ Srov. § 46 odst. 1 a 4 zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů;

⁵⁷¹ Srov. § 34a a násl. zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů; k tomu blíže v obecném rámci také srov. HANUŠ, Daniel. The current basic legal framework of pre-school education in the Czech Republic – amendments and changes. ŠIMIK, Ondřej a Joanna SKIBSKA. *Perspectives of pre-primary and primary education – challenges and strategies*. Ostrava: University of Ostrava, 2019, s. 30-36.

⁵⁷² Srov. § 36 a násl. zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

⁵⁷³ ZSPOD, školský zákon, zákon o zdravotnických službách, vyhláška o očkování, nález ÚS aj.

k jednání. V této „pyramidě potřeb“ jsou potřeby uspořádány od nejnižších („základních“) k vývojově nejvyšším: 1/*Základní potřeby* (= *nižší potřeby*): a) fyziologické potřeby (uspokojení hladu, žízně, sexu), b) potřeby bezpečí (vystupují v situacích vyvolávajících ztrátu pocitu jistoty, v situacích nebezpečí, ekonomického selhání); 2/*Psychologické potřeby* (= *vyšší potřeby*): a) potřeba přináležetosti a lásky (být milován druhými, být akceptován a patřit někomu), b) potřeba uznání (potřeba výkonu, kompetence, respektu, důvěry, získání souhlasu); 3/*Potřeby sebeaktualizace*: potřeba realizovat své schopnosti (svůj duševní potenciál – „být tím, kým mohu být“), potřeba osobního růstu zahrnující kognitivní a estetické potřeby (potřeba objevovat, tvořit, uspořádat).^{574 575} Nižší potřeby jsou významné pro zajištění fyziologického přežití jedince. Na jejich úrovni je člověk motivován ke snaze o redukci tenze. Vyšší potřeby mají za úkol zajišťovat duševní pohodu a rozvoji osobnosti.⁵⁷⁶ Vyšší potřeby jako prožívané pohnutky vystupují teprve tehdy, jakmile jsou přinejmenším do určité míry uspokojeny potřeby nižší (*pokud má člověk hlad, žije jen chlebem, píše Maslow*).⁵⁷⁷

Souvislost s právem zde není vůbec náhodná. Lidská práva odvozujeme od nejzákladnějších lidských zájmů (potřeb). Jsou dostatečným důvodem k tomu, aby společnosti (reprezentované státem) jako celku vznikla určitá povinnost. Lidská práva jsou tříděna s ohledem na svou naléhavost nebo důležitost toho, co je předmětem jejich ochrany. Mezi základní potřeby chráněné lidskými právy, patří blaho (absence fyzického a psychického strádání), autonomie (schopnost jednotlivců rozhodovat o svém životě a do jisté míry mít kontrolu) a účast na společenském životě.⁵⁷⁸ Spolkový nejvyšší soud Švýcarska judikoval zásadní význam sociálních práv pro člověka, a to v případě nelegálních migrantů, kterým byla odepřena možnost získat jakékoliv sociální dávky. Zmiňovaný soud v tomto případě uvedl: „*Zaručení základních lidských potřeb, jako je jídlo, oblečení a přístřeší je podmínkou pro lidskou existenci a vývoj jako takový. Je zároveň nepostradatelnou součástí ústavního demokratického zřízení.*“⁵⁷⁹

⁵⁷⁴ NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti*. Praha: Academia, 1995, s. 130.

⁵⁷⁵ K potřebám dle hierarchie A. Maslowa také srov. HARVÁNEK, Jaromír. Motivační působení práva. In: HOUBOVÁ, Drahomíra a kolektiv. *Psychologie pro právníky*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 146.

⁵⁷⁶ DRAPELA, Victor J. *Přehled teorií osobnosti*. Vyd. 2., oprav. Praha: Portál, 1998, s. 138.

⁵⁷⁷ NAKONEČNÝ, Milan. c. d., s. 130.

⁵⁷⁸ KING, Jeff. *Judging Social Rights*, Cambridge: CUP, 2012, s. 29. cit. dle KRATOCHVÍL, Jan. VII. Hospodářská, sociální a kulturní práva. 2. Důležitost sociálních práv. In: BARTOŇ, Michal, Jan KRATOCHVÍL, Martin KOPA, Maxim TOMOSZEK, Jiří JIRÁSEK a Ondřej SVAČEK. *Základní práva*. Praha: Leges, 2016, s. 469.

⁵⁷⁹ V. v. Einwohnergemeinde X. und Regierungsrat des Kantons Bern (BGE/ATF 121 I 367) cit. dle KRATOCHVÍL, Jan. VII. Hospodářská, sociální a kulturní práva. 2. Důležitost sociálních práv. In: BARTOŇ, Michal, Jan KRATOCHVÍL, Martin KOPA, Maxim TOMOSZEK, Jiří JIRÁSEK a Ondřej SVAČEK. *Základní práva*. Praha: Leges, 2016, s. 470.

Oblast potřeb je potřeba nazírat širší perspektivou, která musí vytvářet možnosti pro posouzení potřeb všech osob zainteresovaných do péče o dítě. Z hlediska našeho vymezení je možno potřeby navazující na potencionální ohrožení dítěte spatřovat jednak v potřebě zajištění individuálního zájmu dítěte, dále pak v posouzení potřeb jeho rodičů (případně osob pečujících) a v konečném důsledku posouzení potřeb celé rodiny dítěte. Můžeme říci, že obrazně vycházíme z hlediska subjektů od dítěte a směřujeme ven z (nukleární) rodiny, případně se zaměřujeme na rodinu širší (např. prarodiče jako příbuzenští pěstouni) a postupujeme směrem k celostnímu pojetí situace rodiny v širším spektru vazeb nezletilého dítěte a návazných potřeb. Toto pojetí potřeb jsme si pojmenovali vzájemně komplementární. Bez posouzení všech výše zmíněných potřeb vztahených k subjektům (práva) není možné zaujmout jasné stanovisko, a tudíž se vrátit zpět k nejlepšímu zájmu dítěte.

4.3.3. Objektivní a subjektivní negativní ohrožení dítěte

Jak jsme uvedli, expozice objektivním i subjektivním pozitivním ohrožením je pro (zejména formující se osobnost) člověka (dítě) obecně potřebná a nutná. Ale co „*objektivní negativní ohrožení dítěte*“? Mají pro dítě pozitivní význam? Jsou pro dítě formujícím faktorem jeho vývoje? Jsou konformní s platným a účinným právem? Domníváme se, že na všechny otázky, které jsme uvedli, musíme odpovědět záporně. Pokud bychom na uvedené otázky odpověděli kladně, nutně bychom se dostali do roviny psychopatologické maladaptace doplněné komplexy, reziduálními pozůstatky nižšího stupně psychického vývoje dítěte, do roviny deprivace a v konečném důsledku do roviny porušení společenských, morálních a právních norem (psychopatie, porušení práva, rozpor se zákonem) v důsledku protiprávního jednání. Můžeme tedy konstatovat, že žádné objektivní negativní ohrožení ve vztahu k dítěti nemůžeme, a to ani v nejmenším, připustit, jelikož tento vliv na dítě by mohl sice být i formativní, ale vysoce negativně a zcela ohrožujícím, fatálním a (psycho)patologickým způsobem s dopadem do jeho právní sféry. Ať však chceme nebo ne, musíme, bohužel, připustit, že k objektivním negativním ohrožením ve vztahu k dítěti ve společnosti kontinuálně stále dochází, přičemž mají neblahý dopad na osobu (osobnost) dítěte v mnoha směrech. Do této kategorie musíme zařadit všechny druhy násilí páchaného na dětech, týrání, zneužívání a zanedbávání dítěte, komerční sexuální násilí na dětech, domácí násilí, šikana a kyberšikana, kyberkriminalita aj.

V tomto ohledu se tedy toto ohrožení z pohledu subjektu dítěte stává „*subjektivním negativním ohrožením*“. Je tomu tak zejména proto, že i dítě je – jak jsme naznačili v přechodných kapitolách – v určitém věku schopno posoudit, zda tato negativní (právní) jednání vůči jeho osobě mají charakter poškozující nebo charakter zásahu do sféry jeho subjektivních

(osobních/osobnostních) práv. Některé situace dítětem vnímané jako subjektivní negativní ohrožení dítěte však nebudou z jeho pohledu vnímány správně. Vzpomeňme mnohé návštěvy lékařských ordinací v dětském věku a množství prolitých dětských slz bez důvodu, a také často bez jakéhokoliv zásahu do tělesné a duševní integrity dítěte. Právě vzhledem k realitě společenského života však musíme kategorii objektivního negativního ohrožení dítěte relativizovat s ohledem na „pozitivní příkoří“, které jsou dítěti činěna s ohledem na jeho nejlepší zájem. Nedostatečné nebo žádné naplňování potřeb dítěte také dítě ohrožuje a podílí se na vzniku *objektivního negativního ohrožení dítěte*. Nedostatečné naplňování potřeb dítěte může mít povahu mírnější – např. přetěžování dítěte fyzickou či duševní prací, jak to známe z minulosti, kdy dětská práce byla ještě povolena, ale i ze současnosti. Jiným běžnějším příkladem může být přetěžování duševní prací (např. školními úkoly), která není přímo úměrná aktuálnímu stavu všestranného biopsychosociálního rozvoje osobnosti dítěte a jeho životní orientace.

Objektivním negativním ohrožením dítěte je také situace působení problémové rodiny. Mezi tyto rodiny řadíme rodiny: perfekcionistické (represivní, úzkostně neurotické, utazené), nepřiměřené (nezralé, neadekvátní, dětinské, externě závislé), egocentrické (prestižní, chladné, rozštěpené rodiny) nebo asociální rodiny (impulzivní, agresivní, deviantní, delikventní rodiny).⁵⁸⁰

Objektivním negativním ohrožením dítěte zde tedy rozumíme takové ohrožení, které jako (různě vysoce) negativní vnímá společnost, prostřednictvím poměrování konformity chování jedince (osoby odpovědné za výchovu dítěte) vůči dítěti ve společenské praxi prostředí určitého stupně vývoje lidské společnosti. Toto společensky diskonformní jednání jednotlivce nebo skupiny vůči dítěti může mít různou intenzitu, průběh a negativní dopady na dítě. Objektivním ohrožením dítěte rozumíme veškeré vlivy, které negativně působí na osobu (osobnost) dítěte, přičemž tyto vlivy pocházejí z vnějšího společenského prostředí života dítěte. Jedná se zejména o přímé či nepřímé negativní zásahy do tělesné či duševní integrity dítěte, které působí z hlediska jeho vývoje škodlivě.

Také zásahy provedené *in bona fide* mohou být v konečném důsledku zásahy negativními. Zde máme na mysli zejména lékařské zákroky do tělesné či duševní integrity dítěte, které mají nakonec pro dítě krátkodobé, dlouhodobé či trvalé negativní fyzické nebo psychické důsledky a zdravotní následky. Tato problematika je velice komplikovaná a souvisí s odpovědností konkrétních subjektů (fyzických a právnických osob) za zdraví, život, majetkové

---

⁵⁸⁰ VOILAND, A. L. a B. BUELL. A Classification of Disordered Family Types. Chap. 12. In: *Social Work with Families*. Ed. C. E. Munson. The Free Press, New York, 1980. cit. dle MATOUŠEK, Oldřich. Práce s rodinou. In: MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2008. s. 194-195.

hodnoty a jiná práva a oprávněné zájmy dítěte. Objektivním negativním ohrožením, zásahům (vlivům) do integrity dítěte je velice těžké se bránit, protože zpravidla není možné je předvídat či jinak předpokládat. Zde nemáme na mysli zranění, ke kterým v dětském věku přirozeně dochází, a které souvisejí s poznáváním vnějšího životního prostoru a prostředí dítěte. Objektivní negativní ohrožení dítěte spočívá v ohrožení fyzickým či psychickým prostřednictvím jiného subjektu (osoby, zvířete, věci) přicházející z objektivně existujícího vnějšího světa.

Podoba objektivního negativního ohrožení dítěte může spočívat v zanedbání povinnosti objektivní (povinné) péče o zdraví, život dítěte (nedostatek jídla, pití, tepla, zajištění dostatku spánku apod.) nebo o oprávněné zájmy dítěte.

Dalším z druhů vnějšího ohrožení je ohrožení ve formě vědomého či nevědomého porušení subjektivních zákonných práv dítěte. Tato porušení nemusejí být způsobena přímo a pouze zákonnými zástupci dítěte a jinými fyzickými osobami odpovědnými za řádnou péči a výchovu dítěte, ale také osobami, které zastupují orgán veřejné moci. Těmito orgány veřejné moci mohou být instituce, které jsou založeny účelově jako veřejnoprávní, mnohdy s protektivním cílem své činnosti vůči dítěti (např. OSPOD, nemocniční zařízení, Policie, Česká správa sociálního zabezpečení, úřady práce, popř. jiné orgány veřejné správy apod.). V některých případech však nedochází k aplikaci všech zákonem umožněných veřejnoprávních oprávnění k zajištění efektivního výkonu pozitivní a pozitivistické ochrany práv a oprávněných zájmů toho kterého konkrétního dítěte. Jak podává Ústavní soud ČR: „*V rámci individuálních rozhodnutí musí být nejlepší zájem dítěte hodnocen a stanoven ve světle specifických okolností na straně konkrétního dítěte.*“⁵⁸¹

Hodnotu člověka vyjadřuje zejména jeho jedinečnost. Projevuje se v mnohých rysech a v nevyčerpatelnosti obsahu individuality člověka, která je zasazena do komplexního sociálního rámce. Avšak souhrnem svých projevů, jejich intenzitě a vztahu se realizuje zcela specifickým pojetím každého lidského života.⁵⁸² Do této oblasti patří také procesní stránka civilních řízení ve věcech nezletilých. K objektivním negativním ohrožením dítěte patří také možnost ohrožení majetkových zájmů dítěte, ke kterému může dojít v různých rovinách vztahů a situací v životě dítěte. Uvedená skupina zahrnuje životní situace, kdy rodiče o své dítě nemohou nebo nechtějí z nějakého konkrétního objektivního či subjektivního důvodu pečovat. Patří sem také zanedbávání potřebné povinné péče o dítě (situace, kdy rodič nebo osoba odpovědná za péči a řádnou výchovu o dítě tuto výchovu komisivně či omisivně zanedbá). Patří

⁵⁸¹ Srov. Nález Ústavního soudu ČR ze dne 30. 5. 2014, sp. zn. I. ÚS 1506/13, body 22-24.

⁵⁸² ČERMÁK, Vladimír. *Otázka demokracie. Svazek 1*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2017, s. 417.

sem také situace, kdy pečující osoba nedohlédne na dítě a toto se např. utopí při plavání v bazénu, vypadne z okna výškové budovy, spadne ze skály, skočí do vody z vysokého srázu, opaří se horkou vodou, amputuje si prst na pile apod. Tato ohrožení dítěte jsou nedílnou součástí období dětského života. Jejich problematika se projevuje zejména ve formě právní odpovědnosti rodičů či jiných osob odpovědných za výchovu dítěte.

Neméně závažné jsou pak situace verbálního ubližování dítěti, fyzického odstrkování, hrubého jednání rodičů a jiných dospělých osob vůči dítěti. Negativním ohrožením je pak přemíra lásky k dítěti bez potřebné míry rodičovské sebereflexe (tzv. „opičí láska“) ← zde hovoříme o tzv. „*subjektivním negativním ohrožení dítěte*“. Subjektivním v tom smyslu, že každý jedinec může přílišnou lásku rodičů vnímat ze svého pohledu různě intenzivně. V emocionální rovině vztahu dítě – rodič můžeme negativně vnímat také případné fyzické, emoční a sociální konflikty a kolize mezi rodiči, mezi rodiči a prarodiči, jinými rodinnými příslušníky nebo osobami odpovědnými za péči a řádnou výchovu dítěte před dítětem samotným. Objektivním negativním ohrožením je také ohrožení dítěte cizími osobami (přepadení, znásilnění únos atd.). Zejména v zahraničí můžeme vnímat ohrožení dítěte např. ve školním prostředí střelbou, teroristickým útokem či jiným ohrožením a napadením. Ve vztahu k ohrožení dítěte jinou fyzickou osobou je potřeba vnímat negativně omisivní pochybení rodičů nebo osob odpovědných za řádnou péči a výchovu dítěte s ohledem na nezáměr těchto osob stran zabezpečení biopsychosociálních potřeb dítěte nebo potřeb lékařské péče (např. nediaagnostikovaná nebo neléčená onemocnění dítěte).

„*Subjektivní negativní ohrožení dítěte*“ spočívá v působení vnitřních psychických vlivů na osobnost dítěte a tím jeho motivaci k sociálně maladaptáčnímu chování a jednání. Mezi tato ohrožení můžeme zařadit nejrozumnější formy duševních onemocnění dítěte, které mohou mít také vliv na vědomé (fyzické sebepoškozování, bulimie, anorexie, suicidium, užívání návykových a psychotropních látek, patologické hazardní hráčství a další.) či nevědomé (bipolární afektivní porucha, schizofrenie, psychózy apod.) chování dítěte způsobující či vyvolávající jeho sebepoškozování. Právě tato ohrožení vnímá společnost objektivně jako nebezpečná ohrožení tělesné a duševní integrity dítěte. V případě výskytu vnitřního, ať již vědomého či nevědomého, ohrožení dítěte, je potřeba položit důraz na kontrolu chování dítěte zákonnými zástupci a jejich odpovědnost⁵⁸³ za důsledky, které by toto ohrožení pro dítě mělo.

---

⁵⁸³ „*Odpovědností tradičně rozumíme hodnotově, zejména právně, eticky nebo jinými zdroji lidských hodnot stimulovanou a podmíněnou povinnost subjektů racionálních a tudíž cílově orientovaných činností volit lidsky přijatelné cíle a prostředky činnosti, brát ohled na její výsledky včetně budoucích možných dopadů.*“ blíže srov. Ladislav Tondl: „On the Significance of ‚Responsibility‘ in Technological Thinking.“ In: GASPARSKI, W. W. –

Je potřeba konstatovat, že odpovědnost za důsledky plynoucí ze všech vnějších i vnitřních vlivů ohrožení nezletilého a plně nesvéprávného dítěte je potřeba vždy vztahovat ke konkrétní fyzické osobě, která se buď podílela na vzniku těchto negativních důsledků přímo, nebo nevyvinula dostatečné úsilí k tomu, aby jim zabránila nebo je nedostatečně usměřňovala. Subjektivní význam těchto ohrožení souvisí se skutečností, že i dítě vnímá, že s jeho osobou není vše úplně v pořádku. Také často „volá o pomoc“ mnohdy způsobem, který dokážou rozklíčovat pouze jeho blízcí (např. drogová závislost). Uvedená ohrožení zařazujeme do této kategorie subjektivních také z toho důvodu, že jsou skutečně integrálně spjata s osobou dítěte. Dítě je také tou osobou, která k jejich vzniku, rozvoji a zániku přispívá ať již nevědomými duševními procesy nebo pohnutkami v určité formě identifikovanými vnějším světem.

Ve vztahu k výše uvedené kategorizaci ohrožení dítěte je potřeba položit důraz na skutečnost, že tyto stimulující či inhibiční snahy vnějšího okolí ve vztahu k ohrožení dítěte je potřeba vnímat v kontextu prostředí, ve kterém se dítě aktuálně nachází. Patrně můžeme přijmout závěr, že prostředí má významný vliv při posilování a upevňování kladných formativních vlivů prostředí, tedy takových, které mohou být uváděny do souladu se sledovanými cíli, a které mohou eliminovat, případně přecházet působení vlivů negativních. O nic méně významná je také kompenzace důsledků působení negativních vlivů na jedince. Tuto činnost můžeme považovat za projev eticky motivované a obecně lidské služby takovému jedinci, který si nedokáže vlastním úsilím vymanit z nevhodného sociálního prostředí⁵⁸⁴ případně si poradit s negativními následky, kterými ho toto prostředí vybavilo do života.⁵⁸⁵ Etika má ten význam, že umožňuje uchování sociálního systému v situaci, kdy je nutné dlouhodobé soužití s jinými podobnými systémy.⁵⁸⁶ V oblasti ochrany dítěte tuto roli zcela jistě zastává právo, a to v mnoha životních situacích, které jsme již popsali výše a budeme se jim věnovat i v následujícím textu.

TCHON, K. (eds.), *A Treatise on Good Robots. Praxiology: The International Annual of Practical Philosophy and Methodology*. Sv. 21 Piscataway: Transaction Publishers 2013, s. 171-183. cit. dle FILÁČEK, Adolf. Úvod. *Teorie vědy: časopis pro mezioborová zkoumání vědy. Mimořádné číslo k 90. narozeninám prof. Ladislava Tondla*. XXXVI/2014. Praha: Kabinet pro studium vědy, techniky a společnosti při Filozofickém ústavu Akademie věd, v.v.i., 2014, s. 5.

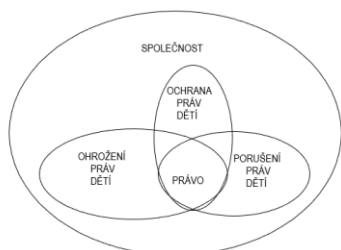
⁵⁸⁴ Literatura pediatrická v minulosti vymezovala mj. děti pocházející z ohroženého prostředí mezi které zařazovala: nedonošené děti a děti z vícečetných gravidit; děti z rizikové gravidity; děti s porodním traumatismem (asfyxie, *respiratory distress* syndrom); děti s vrozenými anatomickými a funkčními vývojovými vadami; děti s metabolickými vadami (fenylketonurie apod.); děti s vadami smyslovými (hluchota, nevidomé děti); děti po exsanguinační transfúzi pro hyperbilirubinémii; děti s dětskou mozkovou obrnou; děti z tuberkulózní rodiny; děti z rodin zdravotně nevědomělých; děti opuštěných a svobodných matek; děti z rozháraných a narušených rodin; děti z rodin s nižší sociální úrovní (zločinnost, alkoholismus); děti propuštěné z nemocničního ošetření. Blíže srov. HORANSKÝ, Viktor. Prevence. Zásady návštěvní služby u dispenzarizovaných dětí. In: HORANSKÝ, Viktor, Blažej RAŠKA, Jiří DUNOVSKÝ a Rudolf KOHN. *Pediatric pro praxi: příručka obvodního pediatra a obvodní dětské sestry*. 3. přeprac. vyd. (1. české vyd.). Praha: Avicenum, 1982, s. 388-389.

⁵⁸⁵ ŠPIČÁK, Jiří. c. d., s. 17.

⁵⁸⁶ RIEGEL, Karel a Jaroslav JANOUŠEK. *Etika a psychologie v podnikání*. Praha: Karolinum, 2006, s. 25.

5. Ochrana dítěte v právu soukromém a veřejném

Obr. č. 1: zdroj: vlastní zpracování autora.

Předchozí kapitoly se obsahově zabývaly jednotlivými pojmy souvisejícími s problematikou ohroženého dítěte a jejich mezioborovými přesahy. Bylo poukázáno na mnoho společných vývojových i obsahově významových momentů, které jsou potřebné pro zasazení kontextu zkoumané problematiky do obecného právního rámce práva soukromého i veřejného. V této kapitole se budeme věnovat vymezení z našeho pohledu nejdůležitějších oblastí, které souvisí s ochranou dítěte a porušením jeho práv. Zrcadlem výkladového kontextu sledované právní úpravy bude členění teorie ohroženého dítěte ve vztahu k jejím jednotlivým kategoriím a ve vztahu k právu soukromému, veřejnému nebo oběma v případech, kde se prolínají či vzájemně doplňují. Dodejme, že v jednotlivých institutech podrobených výkladu a zkoumání není striktně rozlišováno mezi výkladovým zaměřením ryze na právo soukromé či právo veřejné. Jak bylo nastíněno již v předchozím textu, obsah uvedené problematiky je často návazným propojením práva soukromého i veřejného (a také mnoha jiných speciálních oborů).

Kromě ochrany dětství v obecném slova smyslu a právní ochrany dětství můžeme identifikovat také pojem *ochrana dítěte* jako jedince a *právní ochrana dítěte*. Pod pojmem *právní ochrana dítěte* jsou myšleny dvě roviny problémů. Tou první jsou otázky, které se týkají právního postavení dítěte ve společnosti. Druhou rovinou jsou zcela konkrétní otázky právní ochrany ohroženého dítěte, kdy jejich podstatou je poskytnutí právní či jiné pomoci dítěti nacházející se ve zcela specifické životní situaci (zdravotní stav, osiření, sociální osiření, dítě ohrožené komerčním sexualizovaným násilím, kyberkriminalitou, šikanou apod.).⁵⁸⁷

Vyvstává také potřeba v krátkosti vymežit právo soukromé (*ius privatum*) a právo veřejné (*ius publicum*). Jedná se o dva podsystémy kontinentálního typu právní kultury. Někdy se také hovoří o právním dualismu. Existuje několik teorií o kritériu rozlišování těchto dvou právních odvětví. Velmi zjednodušeně řečeno, v právu soukromém mají subjekty rovné postavení (tzv. princip ekvivalence), v právu veřejném se jeden subjekt práva podřizuje subjektu druhému,

⁵⁸⁷ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Dítě, rodina, stát: (úvahy nad právním postavením dítěte)*. Brno: Masarykova univerzita, 1993. Acta Universitatis Brunensis. Iuridica, s. 20.

který v právním smyslu vystupuje jako subjekt nadřazený (silnější), tedy platí zde princip subordinace. Na základě dělení práva na veřejné a soukromé je možno právo třídit na právní odvětví. Základ práva veřejného tvoří právo ústavní, správní, finanční, právo sociálního zabezpečení, právo trestní nebo právo procesní. K odvětvím práva soukromého řadíme právo občanské, obchodní, pracovní a právo rodinné. Existují však také právní odvětví, která mají smíšený charakter a obsahují prvky různých právních odvětví – právo ochrany životního prostředí, dopravní právo, právo zdravotnické atp.⁵⁸⁸ Vně systému vnitrostátního práva nalzáme v tradičním dualistickém pojetí mezinárodní právo veřejné⁵⁸⁹. Nelze zapomínat také na mezinárodní souvislosti soukromého práva, které je v našem právním řádu reprezentováno mj. zákonem o mezinárodním právu soukromém⁵⁹⁰.

Závěrem můžeme uvést citaci z nálezu Ústavního soudu ČR: „*Právní řád tvoří jednotný celek; má povahu systému, který je dále diferencován v subsystemy různých úrovní (právo soukromé a veřejné; právní odvětví; právní instituty), jež v sobě slučují prvky podle různých kritérií. Ze systémové povahy právního řádu vyplývá, že jeho jednotlivé součásti (subsystemy i prvky) vstupují do určitých funkčních vazeb. Z toho se podává přirozený požadavek, aby interpret určitého ustanovení právního předpisu neomezoval svůj rozhled toliko na jedno či několik ustanovení, ale aby jej chápal jako část celku (systému), která s ohledem na principy jednotnosti a bezrozpornosti právního řádu vytváří s jeho ostatními částmi logický, resp. logicky souladný významový celek.*“⁵⁹¹ Tento nálezn podle našeho názoru příhodně naznačuje, jakým způsobem je potřeba nahlížet na právní řád z pohledu jeho jednotnosti a širě aplikačního přístupu.

Názor, že hranice mezi soukromým a veřejným právem již přestává být zcela jasná, uvádí také literatura.⁵⁹² Z hlediska potřeb rozvoje společnosti existuje veřejný zájem na uplatnění

---

⁵⁸⁸ KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 68-69.

⁵⁸⁹ GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 6., aktualiz. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 119.

⁵⁹⁰ Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, ve znění pozdějších předpisů; v české právním řádu byl (do přijetí zákona č. 91/2012 Sb.) platný a do 31. 12. 2013 účinný zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním; pro ilustraci zájmu českých právníků o mezinárodní právo soukromé již v minulosti lze odkázat mj. na publikaci zabývající se v tomto ohledu právem rodinným. Srov. HADERKA Jiří, Jirí MUCHA a Luboš TICHÝ. *Cizí prvek v civilistické praxi*. Praha: Ústředí české advokacie v Praze, 1989. 345 s.

⁵⁹¹ Srov. Nález Ústavního soudu ČR ze dne 5. prosince 2012, sp. zn. IV.ÚS 444/11.

⁵⁹² MICKLITZ, Hans-W. Rethinking The Public/Private Divide. In: MADURO, Miguel, TUORI, Kaarlo, SANKARI, SUVI (eds.). *Transnational Law. Rethinking European Law and Legal Thinking.*. Cambridge University Press, 2014, str. 272. V české literatuře: GERLOCH, Aleš, TRYZNA, Jan. *Dualismus soukromého a veřejného práva a nový občanský zákoník...s. 737.* cit. dle ONDŘEJEK, Pavel. *Koncepce práva jako systému*. Praha: Wolters Kluwer, 2020, s. 167.

individuálních případně skupinových zájmů v limitech soukromoprávní svobody vůle a na jejich ochraně.⁵⁹³

Jelikož jsou v této práci probírány instituty, které svou povahou spadají jak do soukromoprávní, tak veřejnoprávní oblasti, je potřeba je vnímat jako komplementárně se doplňující, a to nejen v rovině hmotného a procesního práva. K vzájemnému vztahu soukromého a veřejného práva se vyjadřuje také judikatura.

Jak uvedl Ústavní soud ČR ve svém nálezu sp. zn. I. ÚS 429/01 ze dne 22. září 2004: „...v moderním právním pojetí již není hranice mezi právem veřejným a soukromým chápána tak ostře jako v době minulé, takže soukromoprávní prvky lze mnohdy vysledovat i v právním vztahu v zásadě veřejnoprávním a naopak.“⁵⁹⁴ Těmito zmiňovanými prostupnými prvky soukromoprávními a veřejnoprávními mohou být například vztahy, které vznikají v rámci výkonu sociálně právní ochrany dětí ve vztahu ke vztahu rodičů a dětí. Jiným příkladem může být oblast práva proti domácímu násilí. K tomuto jevu dochází ve zcela soukromém prostředí rodiny (rodinné domácnosti), avšak právní pomoc je realizována právě na základě norem práva veřejného za účelem právní a faktické ochrany fyzických osob nezletilých i zletilých.

K pojetí prostupnosti soukromého a veřejného práva se přiklání také např. Nejvyšší správní soud ve svém rozhodnutí: „Mezi soukromým a veřejným právem totiž nelze vystavět „neprostupnou zed“.“⁵⁹⁵ Jsme toho názoru, že prostupnost soukromoprávní i veřejnoprávní roviny je ve společenské praxi důležitá mimo jiné z důvodu potřeby možnosti široké realizace právní ochrany slabší strany v běžných mezilidských vztazích, které v určitých situacích nabývají povahu vztahů právních (procesní právo, trestní právo, přestupkové právo, právo sociálního zabezpečení a dalších).

5.1. Prameny ochrany práv dítěte

Jednoznačné vymezení pramenů právní ochrany dítěte není problematické. Náročnější je určit, zda je možné v konkrétních oblastech ochrany ohroženého dítěte využít a aplikovat čistě prameny soukromoprávní nebo čistě prameny veřejnoprávní. Jsme přesvědčeni, že ať již bude tato problematika nazírána kterýmkoliv odvětvím, nevyhneme se průnikům práva soukromého a veřejného. Jak již bylo na několika místech této práce naznačeno, není možné oddělovat právo soukromé od práva veřejného a naopak. Skutečnost vymezení základních institutů rodinného

---

⁵⁹³ BOGUSZAK, Jiří. Systém práva. § 3 Právo veřejné a soukromé. In: BOGUSZAK, Jiří, Jiří ČAPEK a Aleš GERLOCH. *Teorie práva*. Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 104.

⁵⁹⁴ Srov. Nález Ústavního soudu ČR ze dne 22. září 2004, sp. zn. I. ÚS 429/01.

⁵⁹⁵ Srov. Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ČR ze dne 3. 7. 2008, č. j. 2 As 27/2008 – 57.

práva v OZ je historicky i novodobě kontinuálním faktem. Příkladem nelogického propojení obou oblastí je skutečnost, že ač je pěstounská péče hmotněprávně upravena v části druhé OZ, institut pěstounské péče na přechodnou dobu je hmotněprávní upraven v ZSPOD (srov. § 27a odst. 7 ZSPOD). I tento jeden příklad je jasným poukazem na skutečnost prolínání práva veřejného a práva soukromého v oblasti právní ochrany dětí. Na druhou stranu je tento příklad důkazem, že zájem společnosti na ochraně dítěte je zájmem veřejným, byť se materiálně právně jedná o institut soukromoprávní.

5.2. Ochrana dítěte a rodiny v ústavním právu

Oblast úpravy ústavních práv dítěte v rámci vnitrostátního práva České republiky má logickou návaznost na mezinárodněprávní úpravu. Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „Ústava“) obsahuje několik významných ustanovení upravujících ochranu dítěte a rodiny.

Z obecných ustanovení je potřeba zmínit zejména obsah Preambule, kde je vyjádřena úcta k hodnotám lidské důstojnosti a obecně k lidským právům. Dále: „*každý může činit, co není zakázáno zákonem, a nikdo nesmí být nucen činit to, co zákon neukládá*“ (čl. 2 odst. 1 Ústavy). Dále je možno zmínit čl. 4 Ústavy, který uvádí, že: „*základní práva a svobody jsou pod ochranou soudní moci*.“ Ústava také v čl. 10 zakotvuje aplikační přednost mezinárodních smluv. LZPS v preambuli deklaruje přirozená práva člověka a obecně sdílené hodnoty lidství. Zakotvuje svobodu a rovnost lidí v důstojnosti a právech a garantuje nezadatelnost nezciizitelnost, nepromlčitelnost a nezrušitelnost základní práv a svobod (čl. 1 LZPS). Rovněž je zakázána diskriminace⁵⁹⁶ zejména na základě pohlaví, náboženství, sociálního původu, majetku rodu atd. (čl. 3 LZPS). „*Každý je způsobilý mít práva*.“ (čl. 5 LZPS). Rovněž každý má právo na život⁵⁹⁷ a lidský život je hoden ochrany již před narozením⁵⁹⁸. (čl. 6 odst. 1 LZPS). Sféra osobní každého člověka je vymezena mj. právem, aby byla zachována lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněno jméno. Dále má každý právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života. (čl. 10 LZPS). Z hlediska ochrany práv dítěte, rodiny a rodičovství je významný čl. 32 LZPS: „*(1) Rodičovství a rodina jsou pod ochranou zákona. Zvláštní ochrana dětí a mladistvých je zaručena. (2) Ženě v těhotenství je zaručena zvláštní péče, ochrana v pracovních vztazích a odpovídající pracovní podmínky. (3) Děti narozené v manželství*

⁵⁹⁶ V různých aspektech blíže srov. např. WINTR, Jan a Marek ANTOŠ, ed. *Rovnost a zákaz diskriminace v právní teorii a praxi*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2014; BAYEROVÁ, Monika a Jana ZEŽULOVÁ. Zákaz diskriminace – článek 2 Úmluvy o právech dítěte. *Právo a rodina*. č. 1/2001, s. 3-6.

⁵⁹⁷ K tomu blíže srov. např. BAYEROVÁ, Monika. Právo dítěte na život. *Právo a rodina*. č. 6/2001. s. 12-13.

⁵⁹⁸ Jedná se o jasně specifikovaný požadavek na ochranu *nascitura* již na úrovni ochrany ústavních práv.

i mimo ně mají stejná práva. (4) Péče o děti a jejich výchova je právem rodičů; děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči. Práva rodičů mohou být omezena a nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona. (5) Rodiče, kteří pečují o děti, mají právo na pomoc státu. (6) Podrobnosti stanoví zákon.“⁵⁹⁹ Důraz je potřeba položit také na ochranu lidského života před narozením tak, jak ho zmiňuje LZPS v čl. 6 odst. 1. Toto ustanovení ve svém obsahu reflektuje dvě protichůdné tendence. Jeden směr zastává názor, že život začíná již při početí a druhý směr akcentuje eliminovat přípuštění práva na život plodu před narozením s obavou, že by byla omezena nebo zcela znemožněna možnost interrupcí. LZPS tedy neponechává nenarozené dítě zcela bez ochrany, avšak nenarozené dítě nepožívá právo na život. Tento závěr, že nenarozené dítě nemá právo na život, avšak má určitou ochranu zaručenou ústavním právem (jedná se o objektivní ústavní hodnotu, a z tohoto důvodu musí být interrupce regulovány) vyslovily ústavní soudy na Slovensku (Pl. ÚS 12/01) nebo Španělsku (SSTC 212/1996 a Pl. 90/2010).⁶⁰⁰ Pokud při posuzování práva dítěte na život vyjdeme z mezinárodních dokumentů, docházíme k závěru, že lidský život je chráněn od narození. Mezinárodní dokumenty přiznávají právo na život až dítěti narozenému. Nic však není překážkou tomu, aby si jednotlivé státy svými vnitrostátními normami upravily tuto právní oblast odlišně. Otázky ochrany nenarozeného dítěte včetně otázek spojených s umělým přerušením těhotenství jsou předmětem odborných diskusí napříč všemi státy. Výjimkou je Americká úmluva z roku 1969, které v čl. 4 uvádí: „... právo na život je chráněno od momentu početí.“⁶⁰¹

Historický obraz vývoje právní ochrany rodičovství a rodiny byl podán v úvodních kapitolách této práce.

Zákonodárce rozlišuje v rámci čl. 32 LZPS dva pojmy: „pod ochranou zákona“ u rodičovství a rodiny a „zvláštní ochrana“ u dětí a mladistvých. Diskrepance je však pouze zdánlivá, nikoliv úmysl vymezit u obou termínů jiný obsah. Rodinu je nutno považovat za fenomén sociologický, který má nezanedbatelný dopad ekonomický, citový i vzájemnostní ve vztahu ke každému členu rodiny.⁶⁰²

---

⁵⁹⁹ K uvedenému blíže srov. např. KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. O rodinném právu. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ, Lenka WESTPHALOVÁ a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2017, s. 12-13.

⁶⁰⁰ KRATOCHVÍL, Jan. V. Osobní práva. 2. Právo na život. 2.5. Začátek a konec života. 2.5.1 Právo na život před narozením. In: BARTOŇ, Michal, Jan KRATOCHVÍL, Martin KOPA, Maxim TOMOSZEK, Jiří JIRÁSEK a Ondřej SVÁČEK. *Základní práva*. Praha: Leges, 2016, s. 234-235.

⁶⁰¹ BAYEROVÁ, Monika. Právo dítěte na život. *Právo a rodina*, 2001, č. 6, s. 12-13.

⁶⁰² OUTLÁ, Anna. Komentář k čl. 32 Listiny základních práv a svobod. KLÍMA, Karel. *Komentář k Ústavě a Listině*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005, s. 866.

Ve vztahu k ochraně dítěte (nezletilého) je možno uvést, že lidskoprávní ochrana zde vychází z faktu, že dítě pro svou tělesnou a duševní nezralost potřebuje zvláštní záruky, péči a odpovídající právní ochranu před narozením i po něm. Ingerence státu do rodičovských práv se prolíná právem soukromým i veřejným. Ochrana ženy v těhotenství a její právo na zvláštní péči včetně práva rodičů na pomoc ze strany státu je předmětem oblasti práva sociálního zabezpečení.⁶⁰³ Díky sladění této problematiky s dalšími oblastmi, jako je rodinná a sociální politika, kontrola trhu práce a základní orientace systémů sociálního zabezpečení, je téma složitou záležitostí, ve které mohou kolidovat různé, možná protichůdné trendy. Zejména rostoucí úsilí nebo přinejmenším snaha k dosažení rovnosti mezi muži a ženami ukázaly problém ochrany mateřství v novém světle: zajistit nejen současnou ochranu zdraví matky a dítěte, ale také ochranu sociální. Předpisy a požadavky proto již nesmí být zkoumány pouze s ohledem na jejich finanční proveditelnost, ale také s ohledem na jejich dopady na politiku trhu práce.⁶⁰⁴

S ohledem na vymezení rovnosti v právu ve vztahu k dítěti je také potřeba vnímat dvě její roviny – formální a materiální rovnost. Rovnost, tak jak ji chápeme dnes, vyplývá z koncepcí přirozeného práva. Tyto koncepce byly konstruovány mysliteli již v období osvícenství (J. J. Rousseau, Immanuel Kant, John Locke). Formální rovnost se jeví jako použitelná a aplikovatelná v právu procesním a v některých aspektech správního práva, tedy v těch oblastech, kde jsou společenské vztahy silně formalizovány. Jak však autoři poznamenávají, s tímto typem rovnosti si v současném světě nevystačíme, pokud si za cíl klademe zajištění skutečné (reálné) rovnosti ve všech společenských vztazích zahrnujících i vztahy soukromoprávní. Nemůžeme se spokojit s myšlenkou, že všichni lidé jsou stejní a rovněž musíme konstatovat, že nemají stejné životní podmínky. Naopak materiální rovnost odmítá chápání spravedlnosti abstraktně. „...(...) *spravedlnost je smysluplná jen ve své interakci se společností.*“⁶⁰⁵

Materiální rovnost tedy není spojena se striktní aplikací právní normy. Samotné dosažení materiální rovnosti je cíl, ke kterému každá dobrá právní norma zaměřující se na rovnost směřuje. Teorie v rámci materiální rovnosti rozlišuje také mezi rovností příležitostí

---

⁶⁰³ Z ústavně právního hlediska k tomu blíže srov. ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina. Komentář k čl. 32. In: WAGNEROVÁ, E., ŠIMÍČEK, V., LANGÁŠEK, T., POSPÍŠIL, I. a kol. c. d., s. 662 a násl.

⁶⁰⁴ Srov. DUPEYROUX. *Droit de la sécurité sociale*. 9. Auflage 1984, s. 174 m.w.N. cit. dle COESTER-WALTJEN, Dagmar. *Mutterschutz in Europa: der Schutz der erwerbstätigen Frauen während der Schwangerschaft und der Mutterschaft in den Mitgliedstaaten der Europäischen Gemeinschaften*. München: J. Schweitzer, 1986, s. 1.

⁶⁰⁵ KOLDINSKÁ, Kristina. Rovnost a zákaz diskriminace v právu MOP. In: KOLDINSKÁ, Kristina. *Sociální práva v Evropě: 100 let Mezinárodní organizace práce*. Praha: Auditorium, 2020, s. 216-218.

a výsledků.⁶⁰⁶ Rovnost jako základní lidské právo souvisí se sociálním právem, resp. musí se prolínat s koncepcí sociálních práv, pokud má být prosazena v materiální podobě.⁶⁰⁷

Ochrana dítěte a rodiny rezonuje také v ústavních dokumentech jiných států. Zmínit můžeme polskou ústavu: *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.*⁶⁰⁸ (Konstytucja RP/polská ústava). Ústavní dokument upravuje ochranu práv dětí. Kromě oznámení o zřízení Úřadu ombudsmana pro děti (jmenovaného v roce 2000), čl. 72 polské ústavy mimo jiné stanoví: „Každý má právo požadovat, aby veřejné orgány chránily dítě před násilím, krutostí, vykořisťováním a demoralizací (odst. 1 věta 2 výše uvedeného ustanovení), zatímco dítě zbavené rodičovské péče má právo na péči a na pomoc orgánů veřejné moci“ (odstavec 2). Konstytucja RP také ukládá státu povinnost provádět sociální a hospodářskou politiku, která zohledňuje dobro rodiny a poskytuje právo na zvláštní ochranu rodinám v obtížné finanční a sociální situaci (článek 71 polské ústavy).⁶⁰⁹ Provedení ústavních principů v oblasti ochrany práv dítěte a rodiny v Polsku nalezneme v zákoníku *Ustawa Kodeks rodzinny i opiekuńczy z dnia 25 lutego 1964 r.* (Dz. U. z 2020 r, poz. 1359 z późn. zm.) (Kodeks RO), a to prostřednictvím mj. základních zásad rodinného práva. Základní zásadou polského rodinného práva je *zásada nejlepšího zájmu dítěte*. Její smysl spočívá v poskytování maximální ochrany osobních a majetkových zájmů dítěti. Odkaz na nejlepší zájem dítěte je vyjádřen v řadě ustanovení Kodeksu RO, viz např. čl. 56 § 2, čl. 61 § 2, čl. 95 § 3, čl. 106, 109 § 1, čl. 113 § 1, čl. 114 § 1, čl. 149 § 1 a další. Tam, kde to nebylo vyjádřeno zcela jasně, je formulace této zásady věcí zákonodárce. Jako součást zásady nejlepšího zájmu dítěte se rozumí, že jak je stanoveno v čl. 3 odst. 1 Konwencje o Prawach Dziecka z 20. 11. 1989 r. (Dz. U z 1991 r. Nr 120, poz. 526 ze zm.) veřejné a soukromé instituce, sociální zabezpečení, soudy, správní orgány a zákonodárných orgán mají povinnost jednat v souladu se zásadou nejlepšího zájmu dítěte. *Zásada ochrany rodiny* byla vyjádřena přímo v čl. 18 ústavy Polské republiky (Konstytucja RP), v řadě ustanovení Kodexu RO (viz např. čl. 10 § 1, čl. 23, 39, 45 § 2) a ustanovení mnoha dalších právních aktů. Vychází z teze, že rodina je základní sociální buňkou a jako taková by měla být chráněna státem, aby byl zachován sociální status. *Zásadu ochrany soukromí rodinného života* (výslovně vyjádřenou v článku 47 polské ústavy [Konstytucja RP]) lze popsat také jako zásadu autonomie rodiny s ohledem na vnější vlivy, zejména vlivy státu. Fungování rodiny, které

---

⁶⁰⁶ KOLDINSKÁ, K. Gender a sociální právo. Praha: C. H. Beck, 2010. cit. dle KOLDINSKÁ, Kristina. Rovnost a zákaz diskriminace v právu MOP. In: KOLDINSKÁ, Kristina. *Sociální práva v Evropě: 100 let Mezinárodní organizace práce*. Praha: Auditorium, 2020, s. 218.

⁶⁰⁷ KOLDINSKÁ, Kristina. c. d., 2020, s. 218.

⁶⁰⁸ Dz. U. Nr. 78, poz. 483 z późn. zm.

⁶⁰⁹ ANDRZEJEWSKI, Marek. *Prawo rodzinne i opiekuńcze*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck, 2014, s. 7.

nemůže být státu lhotejně, by však nemělo vzbuzovat nadměrný (tj. vedoucí k neoprávněnému zásahu) zájem veřejných orgánů. Je-li zásah do života rodiny nezbytný (např. z důvodu ochrany hodnot vyšších než toto soukromí, jako je například ochrana dobrých životních podmínek dítěte), mělo by k němu dojít s ohledem na pravidla vyplývající z ústavního principu subsidiarity.⁶¹⁰

5.3. Ochrana dítěte a rodiny v mezinárodním a evropském právu

Mezinárodní právo má dlouhodobě zásadní význam pro realizaci právní ochrany v nadnárodním měřítku. Právě dokumenty mezinárodní povahy tvoří základ vnitrostátních právních norem týkajících se ochrany práv dítěte v jednotlivých státech. Není ambicí této kapitoly je vyjmenovat všechny. Omezíme se jen na ty nejdůležitější z hlediska jejich geneze.

Normy práva mezinárodního zavazují subjekty mezinárodního práva, tedy především státy. Tyto normy se mohou stát součástí vnitrostátního práva na základě inkorporace (převzetí) recepce určitého pramene mezinárodního práva do práva vnitrostátního. Na základě Ústavy ČR a jejího čl. 10 jsou součástí právního řádu ČR veškeré ve Sbírce mezinárodních smluv vyhlášené mezinárodní smlouvy, kterými je ČR vázána, k jejichž ratifikaci dal souhlas Parlament. Zvláštní význam mají smlouvy podle čl. 10a Ústavy ČR. V ostatních případech jsou závazky z mezinárodních smluv součástí vnitrostátního právního řádu prostřednictvím zákonů.⁶¹¹

Mezinárodní ochrana práv dítěte prošla velmi dlouhým vývojem. Na začátku stály úmluvy, které tuto problematiku pouze dílčím způsobem řešily pro oblast postavení dětí. Byly jimi Mezinárodní úmluva o potlačení obchodu s děvčaty (1920). Mezinárodní úmluva o potírání obchodu se ženami a dětmi (1921) a mezinárodní smlouvy sjednávané v rámci činnosti Mezinárodní organizace práce (ILO). Bylo to období po I. světové válce, kdy je mezinárodní veřejnost konfrontována s řadou otázek týkajících se postavení dětí. Roku 1920 je v Ženevě zřízena Mezinárodní unie pomoci dětem (*Union Internationale de Secours aux Enfants* – UISE). Její význam spočíval ve shromažďování prostředků pro akce pomoci dětem, které byly postiženy válkou⁶¹². Dále lze zmínit již pět základních principů Ženevské deklarace práv dítěte (připravenou UISE), která byla projednána Shromážděním společnosti národů roku 1924. Jednalo se o první pokus o kodifikaci základních práv dítěte.⁶¹³

---

⁶¹⁰ Tamtéž, s. 24-25.

⁶¹¹ GERLOCH, Aleš, c. d., s. 121.

⁶¹² JÍLEK, D. Stručná geneze mezinárodní ochrany dítěte. *Právník*, 1990, č. 4 cit. dle HRUŠÁKOVÁ, Milana. c. d., s. 30.

⁶¹³ DCI/UNICEF Briefing Kit, Third Edition, May 1989, Document No 2, s. 1. cit dle HRUŠÁKOVÁ, Milana. c. d., s. 30.

Mezinárodní smlouvy lze z věcného hlediska dělit na tři základní skupiny: 1/smlouvy upravující obecně právní postavení dětí a jejich práva: V tomto případě typickou je Deklarace práv dítěte (1959) a Úmluva o právech dítěte (1989). 2/smlouvy zabývající se zvláštními otázkami statusu dětí. Výčet těchto smluv je rozsáhlý. Vybrat lze např. úmluvy, které vzešly z Mezinárodní organizace práce (ILO), Ženevské úmluvy o ochraně obětí ozbrojeného konfliktu (1949), Evropská úmluva o adopci dětí (1967)⁶¹⁴, Evropská úmluva o právním postavení dětí narozených mimo manželství (1975)⁶¹⁵, Úmluva o souhlasu k manželství, nejnižším věku pro manželství a registraci manželství (1962)⁶¹⁶ aj. 3/Poslední skupinu tvoří mezinárodní smlouvy přiznávající práva každé lidské bytosti (i dítěti): práva dětí jsou integrální součástí lidských práv. Z tohoto důvodu všechny úmluvy, které se týkají lidských práv, se týkají také v určitém rozsahu práv dětí. Možno je zmínit Všeobecnou deklaraci lidských práv (1948) – články 16 odst. 3, čl. 35 odst. 2. Dále oba mezinárodní pakty (1966)⁶¹⁷, které shrnují specifický okruh práv dítěte jako minimum vyjádření jeho potřeb.⁶¹⁸ Mezinárodní pakt o občanských a politických právech ve svém článku 23 upravuje ochranu rodiny, ochrana dítěte je potom zakotvena v čl. 24. Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech upravuje oblast dítěte a rodiny v čl. 10 a 11.

Obecné členění lidských práv do pěti základních oblastí: občanská, politická, ekonomická, sociální a kulturní práva opouští Úmluva o právech dítěte (dále také „úmluva“). V ní jsou shrnuta práva dítěte do jednoho instrumentu, demonstrována je vzájemná podmíněnost práv dítěte, a také jejich integrační podstata. Jiné členění práv, které zde vystupuje, je adekvátnější co do vymezení potřeb dítěte. Jedná se o práva týkající se: a/ přežití (*survival rights*) – např. čl. 24, 25, 27; b/práva na rozvoj (*development rights*) – např. čl. 14, 17, 24, 28, 33; c/práva na ochranu (*protection rights*) – např. čl. 7-11, 20, 22, 23, 32-35, 37, 39; d/participační práva (*participation rights*) – čl. 12 a 15.⁶¹⁹ Úmluva o právech dítěte vytvořila Výbor pro práva dítěte, jehož úkolem je se zabývat posuzováním pravidelných zpráv členských

---

⁶¹⁴ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 132/2000 Sb. m. s., o přijetí Evropské úmluvy o osvojení dětí.

⁶¹⁵ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 47/2001 Sb. m. s., o přistoupení České republiky k Evropské úmluvě o právním postavení dětí narozených mimo manželství.

⁶¹⁶ Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 124/1968 Sb., o Úmluvě o souhlasu k manželství, nejnižším věku pro uzavření manželství a registraci manželství.

⁶¹⁷ Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (*International Covenant on Civil and Political Rights*); Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech (*International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*); Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech.

⁶¹⁸ DCI/UNICEF Briefing Kit, Third Edition, May 1989, Document No 2, s. 2. cit dle HRUŠÁKOVÁ, Milana. c. d., s. 31.

⁶¹⁹ DCI/UNICEF Briefing Kit, Third Edition, May 1989, Document No 2, s. 2. cit dle HRUŠÁKOVÁ, Milana. c. d., s. 32; HRUŠÁKOVÁ, Milana. c. d., s. 32-33.

států. K tomuto výboru později přibyly tři samostatné opční protokoly. První se týká zákazu zapojování dětí do mezinárodních konfliktů, druhý obsahuje zákaz obchodování s dětmi, dětské prostituce a dětské pornografie a poslední – přijatý v roce 2011 – zavedl možnost, aby výbor posuzoval individuální stížnosti.⁶²⁰ Klíčový pramen rodinného práva představuje Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (EÚLP)⁶²¹ přijatá Radou Evropy v roce 1950.

Evropská unie se k respektování lidských práv zakotvených v EÚLP a uznaných jako obecné zásady unijního práva, jakožto odrazu tradic lidských práv členských států, přihlásila již před dlouhou dobou.⁶²² Pro oblast rodinného práva je velmi důležitá také judikatura Evropského soudu pro lidská práva (ESLP). Zejména k čl. 6 upravujícího právo na spravedlivý proces pro každého. Významným pro ochranu práv dětí je čl. 8 zajišťující právo každého na respektování soukromí a rodinného života. Právo na respektování rodinného života se řadí k právům relativním. To znamená, že může podléhat omezením ze strany jednotlivých států v případech, kdy nejde o zásah do jádra tohoto práva. Dále potom za splnění podmínek sledování legitimního cíle s ohledem na zásah, a pokud je zásah proveden proporcionalními prostředky a v souladu se zákonem.⁶²³ Obsah ustanovení čl. 8 zahrnuje 4 základní oblasti: soukromý život, rodinný život, obydlí a korespondenci. Pojem soukromý život nelze podle názoru ESLP zcela přesně a vyčerpávajícím způsobem definovat. Významné součásti osobnostní sféry zahrnují určení pohlaví, jména, sexuální orientaci a sexuální život. Dále je zde možné zařadit zásahy do fyzické a morální integrity jednotlivce. V tomto ohledu se jedná bezesporu o podrobení se jednotlivce psychiatrickému vyšetření v léčebně.⁶²⁴ ESLP také uvedl, že pozitivní povinnost státu zahrnuje přijetí opatření k zajištění respektování soukromého života ve vztazích mezi jednotlivci.⁶²⁵ V oblasti sexuální identity a vztahů lze zmínit rozsudek ESLP ve věci *Salgueiro da Silva Mouta v. Portugalsko*, kde ESLP dospěl k závěru, že došlo k porušení čl. 8 ve spojení s čl. 14 EÚLP,

---

⁶²⁰ LHOTSKÝ, Jan. *Ochrana lidských práv v mezinárodním právu: kontrolní mechanismy na regionální a univerzální úrovni a možnost vzniku Světového soudu pro lidská práva* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2012, s. 158-159. [cit. 06.2.2022]. Dostupné z <https://munispace.muni.cz/library/catalog/book/569>

⁶²¹ Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících.

⁶²² PÍTROVÁ, Lenka. *Ochrana základních lidských práv*. In: TOMÁŠEK, Michal, Vladimír TÝČ, David PETRLÍK, a kol. *Právo Evropské unie*. 3. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2021, s. 340.

⁶²³ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *O rodinném právu*. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ, Lenka WESTPHALOVÁ a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2017, s. 10.

⁶²⁴ HUBÁLKOVÁ, Eva. *Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika: judikatura a řízení před Evropským soudem pro lidská práva*. Praha: Linde, 2003, s. 201-203.

⁶²⁵ Srov. např. *Stjerna v. Finsko*, rozsudek z 25. listopadu 1994, Série A č. 299-B, str. 61, odst. 38 cit. dle HUBÁLKOVÁ, Eva. *Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika: judikatura a řízení před Evropským soudem pro lidská práva*. Praha: Linde, 2003, s. 203.

kdy předmětem věci bylo svěřeni dítěte do péče rodiči v homosexuálním vztahu.⁶²⁶ S ohledem na zásahy do životního prostředí ESLP poukázal na skutečnost, že vážné zásahy do životního prostředí mohou mít dopad na blaho osob. Také je mohou zbavit možnosti pokojně užívat obydlí, což vede k poškození jejich rodinného a soukromého života.⁶²⁷ Oblast rodinného života není v rámci čl. 8 omezena pouze na vztahy mezi rodiči a nezletilými dětmi, zahrnuje také vztahy se vzdálenějšími členy rodiny.⁶²⁸ ESLP ve věci *Marckx v Belgie* č. 2 judikoval, že vnitrostátní právní systém musí umožnit členům dané společnosti vést normální rodinný život⁶²⁹, zajistit normální rozvoj rodinných vztahů mezi jednotlivými členy rodiny. Tam, kde existují biologické vztahy, existuje také předpoklad rodinného života s ohledem na čl. 8 EÚLP.⁶³⁰ V případech, kdy se jedná o umístění dětí do ústavů, ponechává ESLP posouzení nezbytnosti a vhodnosti konkrétního opatření na jednotlivých státech.⁶³¹ V případech, kdy by měly být děti odděleny (i dočasně) od svých rodičů, měly by státní orgány dbát na to, aby děti byly účastny řízení, které tomuto oddělení předchází.⁶³² V případě, že by takové řízení trpělo jakýmkoliv nedostatkem z hlediska procesního, je možné se v takovém případě dovolávat jak ustanovení čl. 8, tak čl. 6 EÚLP.⁶³³ V případech, kdy jsou děti umístěny do ústavního zařízení a má-li pokračovat rodinný život ve vztahu k rodičům, musí rodičům zůstat zachována možnost reálného setkání s jejich dětmi, ledaže by tomu bránil „vyšší zájem“.⁶³⁴ V návaznosti na právo rodičů mít přístup k jejich dětem ESLP stanovil jako rozhodující skutečnost odpověď na otázku, zda vnitrostátní orgány učinily veškeré kroky k usnadnění shledání rodičů a jejich dětí vzhledem ke konkrétním okolnostem daného případu.⁶³⁵ V obdobné věci *Eriksson v. Švédsko* dospěl ESLP k názoru, že právo dle čl. 8 EÚLP na respektování rodinného života také zahrnuje i právo na

---

⁶²⁶ Srov. *Salgueiro da Silva Mouta v. Portugalsko*, rozsudek z 21. prosince 1999, Sbíрка rozsudků a rozhodnutí 1999-IX. cit. dle HUBÁLKOVÁ, Eva. c. d., s. 205.

⁶²⁷ Srov. *López Ostra v. Španělsko*, rozsudek z 9. prosince 1994, Série A č. 303-C, str. 54, odst. 51. cit. dle HUBÁLKOVÁ, Eva. c. d., s. 208-209.

⁶²⁸ Srov. *Bronda v. Itálie*, rozsudek z 9. června 1998, Sbíрка rozsudků a rozhodnutí 1998-IV, str. 1489, odst. 51. cit. dle HUBÁLKOVÁ, Eva. c. d., s. 212.

⁶²⁹ Problematika zásahů do práva na rodinný život je také předmětem rozhodování Ústavního soudu ČR, blíže srov. např. Nález Ústavního soudu ČR ze dne 8. července 2015, sp. zn. I. ÚS 2903/24.

⁶³⁰ Srov. *Kroon v. Nizozemí*, rozsudek z 27. října 1994, Série A, č. 297. cit. dle HUBÁLKOVÁ, Eva. c. d., s. 212.

⁶³¹ Srov. *Johansen v. Norsko*, rozsudek z 7. srpna 1996, Sbíрка rozsudků a rozhodnutí 1996-III, odst. 64. cit. dle HUBÁLKOVÁ, Eva. c. d., s. 212.

⁶³² Srov. *B. v. Spojené Království*, rozsudek z 8. července 1987, Série A č. 121, str. 30-31, 67-69. cit. dle HUBÁLKOVÁ, Eva. c. d., s. 213.

⁶³³ Srov. *McMichael v. Spojené království*, rozsudek z 24. února 1995, Série A č. 307-B; *Keegan v. Irsko*, rozsudek z 26. května 1994, Série A č. 290, str. 21-22 odst. 56-60. cit. dle HUBÁLKOVÁ, Eva. c. d., s. 213.

⁶³⁴ Srov. *Rieme v Švédsko*, rozsudek z 22. dubna 1993, série A č. 226-B, str. 71-72, odst. 68-77. cit. dle HUBÁLKOVÁ, Eva. c. d., s. 213.

⁶³⁵ Srov. *Olsson v. Švédsko* č. 2, rozsudek z 27. listopadu 1992, Série A č. 250. cit. dle HUBÁLKOVÁ, Eva. c. d., s. 214.

přijetí opatření směřujících k obnovení soužití rodičů a nezletilého.⁶³⁶ Ve věci *Hokkanen v. Finsko* ESLP shledal porušení práva stěžovatele ve smyslu čl. 8 EÚLP ve vztahu ke skutečnosti, že bylo stěžovateli bráněno prarodiči dítěte (rodiči matky) ve styku s jeho dcerou. Vnitrostátní orgány v této záležitosti nekonaly. Dítě navíc bylo ve věku, kdy se mohlo samo rozhodnout, zda má zájem se s otcem stýkat či nikoliv.⁶³⁷

Otázkami rodičovství se ESLP zabývá ve své judikatuře s ohledem na projednávané případy dlouhodobě. Přání člověka stát se rodičem je spojováno s jednou ze základních lidských potřeb. Některé názory akcentují existenci obecného práva mít děti (*right to procreate*). Zastánci těchto názorových proudů vykazují shodu pouze ve skutečnosti existence morální dimenze tohoto práva. Definice takového práva, jeho podoby a všeho od něj odvozeného jsou potom předmětem rozdílných názorů.⁶³⁸ I přes skutečnost, že vnímáme právo stát se rodičem (ať již biologickým, právním nebo sociálním) jako pochopitelné, neexistuje v současné době výklad EÚLP, který by vedl k závěru existence univerzálního základního lidského práva mít dítě.⁶³⁹

Úmluva o právech dítěte bývá někdy nazývána Magna charta práv dětí, která vymezuje katalog práv dítěte. Tato práva mohou být také rozdělena takto: 1/základní (*basic*); 2/vývojová (*developmental*); 3/právo na autonomii (*autonomy*). Zahraniční literatura zmiňuje 3 „P“: 1/ochranu (*protection*); 2/péči (*provision*); 3/účast, resp. spolurozhodování (*participation*). Hlavní zásadou úmluvy je zájem dítěte⁶⁴⁰, resp. nejlepší zájem dítěte (čl. 3 úmluvy).⁶⁴¹ Na tomto místě je potřeba udělat poznámku k sousloví „nejlepší zájem dítěte“. Pokud se týká obsahu jakéhokoliv zákonného ustanovení, které i nepřímě směřuje k dítěti nebo které by se mohlo dítěte nějak dotknout, musí zákonodárce brát v úvahu skutečnost, že dobro dítěte je primárním požadovaným cílem a z tohoto důvodu je potřeba neustále sledovat jeho nejlepší zájem. Pokud je zohledněn ve vztahu k dítěti jeho skutečný zájem, jedná se o zájem nejlepší.⁶⁴² Pojem nejlepší

⁶³⁶ Srov. Eriksson v. Švédsko, rozsudek z 22. června 1989, Série A č. 156. cit. dle ČAPEK, Jan. *Právní slovník evropské ochrany lidských práv*. Praha: Orac, 1998, s. 94.

⁶³⁷ Srov. Hokkanen v. Finsko, rozsudek z 23. září 1994, Série A č. 299-A. cit. dle HUBÁLKOVÁ, Eva. c. d., s. 215.

⁶³⁸ Srov. EIKHOLT, M. The right to found a family as a stillborn right to procreate? *Medical Law Review*, 2010, sv. 18, str. 127. cit. dle GROCHOVÁ, Martina. Přístup k rodičovství v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva. *Jurisprudence*, roč. XXVII, č. 3/2018, s. 28.

⁶³⁹ GROCHOVÁ, Martina. Přístup k rodičovství v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva. *Jurisprudence*, roč. XXVII, č. 3/2018, s. 28.

⁶⁴⁰ K pojmu „zájem dítěte“ a dalším souvisejícím se podrobně a obsáhle věnovala doc. JUDr. Michaela Zuklínová v článku: ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Cui bono? Bezvýjimečně ve prospěch tohoto dítěte! Zamyšlení nad péčí o dítě. *Právník*, 2015, roč. 154, č. 2, s. 97-124. ISSN 0231-6625.; k problematice Úmluvy také srov. SCHEU, Harald Christian. Mezinárodní ochrana práv dítěte. *Acta Universitatis Carolinae. Iuridica*. 3-4/1998, s. 59-72; NOVOTNÁ, Věra. Co je v zájmu dítěte? *Právo a rodina*. č. 3/2001. s. 18-20; KOVÁŘOVÁ, Daniela. Zájem dítěte je vždy to, co chci já. *Právo a rodina*, č. 11/2018. s. 1-6.

⁶⁴¹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. O rodinném právu. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ, Lenka WESTPHALOVÁ a kol. c. d., s. 10.

⁶⁴² Blíže srov. ZUKLÍNOVÁ, Michaela. c. d., s. 101 a pozn. pod čarou č. 14.

zájem dítěte nalézáme zakotven v rozličných dokumentech představující pravidlo hmotného práva. Je nutné ho vnímat jako základní interpretační princip – v případě, že je možné dané ustanovení interpretovat vícero způsoby, je nutné upřednostnit ten z nich, který nejlépe zohledňuje zájem dítěte. V případě procesních pravidel je postup stejný a jedná se o situace, kdy má být přijato rozhodnutí, které ovlivní individuálně určené dítě, skupinu dětí nebo dítě obecně. Proces přijímání takového rozhodnutí musí obsahovat zhodnocení možného vlivu (pozitivního i negativního) na dítě (děti), kterých se bude dotýkat.⁶⁴³ Právníci až příliš často odkazují na klauzuli o dobrých životních podmínkách dětí, aniž by jasně prohlásili, co mají tímto zněním a významem na mysli. To platí jak pro vědecké studie, tak pro zprávy soudům. Nejlepším zájmem dítěte je optimální právní situace za daných okolností a rozhodnutí v jeho nejlepším zájmu. Cílem je vytvořit takovou situaci jak pro daný okamžik, tak pro budoucnost. Při pokusu o řešení právních problémů v souladu se zásadou nejlepšího zájmu dítěte je často nutné hledat optimální řešení s odkazem na nikoliv legální znalosti v oblasti psychologie, pedagogiky, sociální práce, zdravotnictví a dalších oborech, nejlépe přímo od odborníků v těchto oblastech vědeckého poznání.⁶⁴⁴ V případě nejlepšího zájmu dítěte se jedná o neurčitý právní pojem, který z legislativního hlediska není schopen obsáhnout všechny situace dítěte a skutečnosti, které jsou součástí dynamicky se měnící společnosti a kulturních podmínek. Je tedy nutné ponechat obsahu tohoto pojmu možnost se těmito měnícím se podmínkám přizpůsobovat a reagovat tak na přirozené potřeby a zájmy dítěte. Na druhou stranu zjistit, posoudit a prokázat nejlepší zájmy dítěte je činností orgánů aplikujících právo, tedy zejména soudů a OSPOD.⁶⁴⁵ Například sociální pracovník se totiž bude v rámci své profese dostávat do různých situací, kde dochází v životě rodin k různým poruchám, asociálnímu chování nebo k vypjatému individualismu rodičů apod.⁶⁴⁶ Příkladem nutnosti pečlivého vyhodnocení nejlepšího zájmu dítěte je judikatura Ústavního soudu ČR. Citovat lze z nálezu sp. zn. I. ÚS 2482/13, který ve svém bodu 19 uvedl: „Mezi kritéria, která musí obecné soudy z hlediska nutnosti rozhodovat v nejlepším zájmu dítěte v řízení o úpravě výchovných poměrů vzít v potaz, patří zejména (1) existence pokrevního pouta

---

⁶⁴³ OSN. Výbor pro práva dítěte (CRC), General comment No. 14 (2013), *on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para 1)*, 29. 5. 2013, CRC /C/GC/14, odst. 32, čl. I (A) 6. cit. dle FLÍDROVÁ, Eliška. Ochrana práv dětí v kontextu dočasnosti mezinárodní ochrany. In: ŠTURMA, Pavel a Milan LIPOVSKÝ, ed. *Ochrana žen a dětí v mezinárodním právu*. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2020, s. 72.

⁶⁴⁴ ANDRZEJEWSKI, Marek. *Pravo rodzinne i opiekuńcze*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck, 2014, s. 24.

⁶⁴⁵ Srov. WESTPHALOVÁ, Lenka a Renáta ŠÍNOVÁ. Nejlepší zájem dítěte. *Právník*, 2019, roč. 158, č. 12, s. 1096, 1099.

⁶⁴⁶ RADVANOVÁ, Senta. „Mediální realita“ a její vliv na legislativu a praxi. In: MITLÖHNER, Miroslav. *10. celostátní kongres k sexuální výchově v České republice: Sborník referátů. Pardubice 2002*. Praha: Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu, 2002, s. 80.

mezi dítětem a o jeho svěřeni do péče usilující osobou; (2) míra zachování identity dítěte a jeho rodinných vazeb v případě jeho svěřeni do péče té které osoby; (3) schopnost osoby usilující o svěřeni dítěte do péče zajistit jeho vývoj a fyzické, vzdělávací, emocionální, materiální a jiné potřeby; a (4) přání dítěte [srov. též odst. 52 a násl. Obecného komentáře č. 14 Výboru pro práva dítěte č. 14 z 29. 5. 2013 o právu dítěte na to, aby jeho nejlepší zájmy byly předním hlediskem (General comment No. 14 on the right of the child to have his or her best interests taken as primary consideration), 2003, CRC/C/GC/14.].⁶⁴⁷

Právem dítěte je také právo na registraci ihned po narození (čl. 7 úmluvy), právo na péči obou rodičů (právo nebýt od nich odděleno) (čl. 9 úmluvy). Nikoliv všechna ustanovení úmluvy jsou přímo použitelná ve vnitrostátním právu (*self-executing*). Mnohá z nich jsou z tohoto důvodu realizovaná prostřednictvím parafráze obsahu zákonných pramenů ve vnitrostátním právu. K úmluvě bylo přijato mnoho opčních protokolů. Pro nás důležitým je opční protokol ve věci prodeji dětí, dětské prostituce a dětské pornografie^{648, 649}. Uvedený protokol spadá do oblasti mezinárodního práva trestního. Je považován za průlomový akt, který postihuje závažnost a komplexnost předmětu úpravy. Od smluvních stran požaduje spolupráci v oblastech jurisdikce, extradice, harmonizace vnitrostátních opatření (punitivních i ochranných). Upravuje také standardy postupů s ohledem na zabezpečování prevence závažné kriminality. K tomuto postihu se zavázaly smluvní strany Úmluvy o právech dítěte. Ve svém obsahu si uvedený opční protokol klade mj. za cíl, zvýšení efektivity a obsahové zpřesnění některých článků úmluvy, a to prostřednictvím konkrétně formulovaných definic a skutkových podstat trestných činů, a také povinnosti smluvních stran převzít je do trestněprávní legislativy jednotlivých států.⁶⁵⁰

Z dalších významných mezinárodněprávních dokumentů můžeme zmínit Evropskou sociální chartu (1961)⁶⁵¹, která ve své druhé části zakotvuje mj. právo na děti a mladých osob na ochranu. Úmluvu o lidských právech a biomedicíně⁶⁵² poskytující dítěti ochranu zejména v oblasti početí a genetiky. Dále je možno výběrově zmínit Úmluvu o vymáhání výživného

---

⁶⁴⁷ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 26. května 2014, sp. zn. IV.ÚS 444/11.

⁶⁴⁸ Sdělení č. 74/2013 Sb. m. s., o sjednání Opčního protokolu k Úmluvě o právech dítěte týkajícího se prodeje dětí, dětské prostituce a dětské pornografie.

⁶⁴⁹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. O rodinném právu. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ, Lenka WESTPHALOVÁ a kol. c. d., s. 10-11.

⁶⁵⁰ HÝBNEROVÁ, Stanislava. Smluvní úprava OSN k potírání obchodu se ženami a dětmi za účelem sexuálního vykořisťování. In: ŠTURMA, Pavel, ed. *Právní následky mezinárodně protiprávního chování: pocta Čestmíru Čepelkovi k 80. narozeninám*. Praha: Ediční středisko PF UK, 2007, s. 234.

⁶⁵¹ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 14/2000 Sb. m. s., o Evropské sociální chartě.

⁶⁵² Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 96/2001 Sb. m. s., o přijetí Úmluvy na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny: Úmluva o lidských právech a biomedicíně.

v cizině (1956)⁶⁵³, Evropskou úmluvu o výkonu práv dětí (1996)⁶⁵⁴, Úmluvu o zákazu a okamžitých opatřeních k odstranění nejhorších forem dětské práce (1999)⁶⁵⁵, Úmluvu Rady Evropy o ochraně dětí proti sexuálnímu vykořisťování a pohlavnímu zneužívání (2007)⁶⁵⁶, Úmluvu o styku s dětmi (2003)⁶⁵⁷, Úmluvu o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí (1980)⁶⁵⁸, Úmluvu o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení (1993)⁶⁵⁹, Evropskou úmluvu o uznávání a výkonu rozhodnutí o výchově dětí a obnovení výchovy dětí (1980)⁶⁶⁰, Úmluvu o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí (1996)⁶⁶¹. Také je možno zmínit přímo aplikovatelná nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. 11. 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000; a nařízení Rady (ES) č. 4/2009 ze dne 18. 12. 2008 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a o spolupráci ve věcech vyživovacích povinností.⁶⁶² V případě dětí se zdravotním postižením je možno zmínit Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením (2006).⁶⁶³ S ohledem na mezinárodní právo nesmíme zapomínat na právní situace doplněné o mezinárodní prvek. Mezinárodněprávní ochrana dětí je tvořena určitou specifickou činností a aktivitou, která se zaměřuje na ochranu dětí ve vztazích s mezinárodním prvkem. V rámci této činnosti jsou aplikovány normy mezinárodního rodinného práva. Toto právní odvětví vymezuje právní postavení jednotlivých subjektů a reguluje jejich právní poměry. Mezinárodní právo rodinné se projevuje určitými zvláštnostmi, kterými jsou: *a) reflexe zájmu specifického (privilegovaného) subjektu – dítěte, b) silné lidskoprávní akcenty a aspekty, c) vyšší*

⁶⁵³ Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 33/1959 Sb., o Úmluvě o vymáhání výživného v cizině.

⁶⁵⁴ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 54/2001 Sb. m. s., o přijetí Evropské úmluvy o výkonu práv dětí.

⁶⁵⁵ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 90/2002 Sb. m. s., o přijetí Úmluvy o zákazu a okamžitých opatřeních k odstranění nejhorších forem dětské práce (Úmluvy č. 182).

⁶⁵⁶ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 59/2016 Sb. m. s., o sjednání Úmluvy Rady Evropy o ochraně dětí proti sexuálnímu vykořisťování a pohlavnímu zneužívání.

⁶⁵⁷ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 91/2005 Sb. m. s., o sjednání Úmluvy o styku s dětmi.

⁶⁵⁸ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 34/1998 Sb., o sjednání Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí.

⁶⁵⁹ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 43/2000 Sb. m. s., o přijetí Úmluvy o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení.

⁶⁶⁰ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 66/2000 Sb. m. s., o přijetí Evropské úmluvy o uznávání a výkonu rozhodnutí o výchově dětí a obnovení výchovy dětí.

⁶⁶¹ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 141/2001 Sb. m. s., o přijetí Úmluvy o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí.

⁶⁶² KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. O rodinném právu. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ, Lenka WESTPHALOVÁ a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2017., s. 10-12; k některým uvedeným mezinárodněprávním pramenům srov. ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. Praha: C. H. Beck, 1999; ŠTEFKO, Martin. Prameny práva sociálního zabezpečení. Mezinárodní právo. In: KOLDINSKÁ, Kristina a Petr TRÖSTER a kol. *Právo sociálního zabezpečení*. 7., podstatně přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2018, s. 30-36.

⁶⁶³ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 10/2010 Sb. m. s., o sjednání Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením.

míra výskytu mezinárodně unifikované právní regulace (ve srovnání s jinými oblastmi mezinárodního práva soukromého). K realizaci mezinárodněprávní ochrany dětí jsou také využívány právní normy spadající do jiných právních odvětví: ústavního práva, správního práva (především v oblasti sociálně-právní ochrany dětí, správy policie, nebo vnitřní správy), práva mezinárodního (především práva konzulárního a diplomatického) nebo také práva trestního. Je potřeba také podotknout, že mezinárodněprávní ochrana dětí je aktivitou multidisciplinární a jako taková čerpá z poznatků jiných vědních oborů – zejména sociální práce, psychologie nebo medicíny. Regulace rodinně-právních poměrů prostřednictvím mezinárodního práva vyžaduje přítomnost mezinárodního prvku. Ten můžeme vymezit jako okolnost existence různých státních občanství, pobyt různých subjektů právních poměrů v různých státech nebo existující právní skutečnost, jež nastala na území jiného státu atd. Výkon mezinárodněprávní ochrany dětí je v České republice zajišťován Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí se sídlem v Brně.⁶⁶⁴

5.4. Ochrana dítěte a rodiny v sociálním právu

Sociální politika byla nástrojem sociální ochrany dětí již před dlouhou dobou. Její rozvoj a vznik nových nástrojů sociální pomoci zejména při vzniku sociálních událostí, můžeme vysledovat již na počátku 20. století. Diskutovaných témat bylo, je a bude značné množství.

Za účel sociální ochrany v rámci sociálního zabezpečení považujeme ochranu občanů (příp. jejich rodiny) v situacích, že jim hrozí určité „sociální nebezpečí“, tedy vznik sociálně nepříznivé situace, případně k jejímu vzniku již došlo. Sociální ochranu můžeme vymezit jako velmi široký pojem, který zahrnuje všechna veškerá opatření zabraňující vzniku sociálních situací, případně zmírňující jejich dopad na život jednotlivce a jeho rodiny, v případech, kdy tyto situace již nastanou.⁶⁶⁵ Sociální právo pak v sobě zahrnují právo na práci, právo na vzdělání, právo na dosažení nejvyšší možné úrovně zdraví nebo právo na přiměřenou životní úroveň.⁶⁶⁶ Diskuze o sociálních právech se dostává do popředí zájmu členských států v průběhu 80. let 20. století, kdy výsledkem se stala nezávazná Charta základních sociálních práv pracovníků

---

⁶⁶⁴ KAPITÁN, Zdeněk. Část zvláštní. Základní právní rámec řešení poměrů dítěte z „mezinárodní rodiny“. Kapitola I. Systematika mezinárodního rodinného práva. In: ŠÍNOVÁ, Renáta a Zdeněk KAPITÁN a kol. *Rodina v mezinárodních souvislostech*. Praha: Leges, 2019, s. 95-97.

⁶⁶⁵ KOLDINSKÁ, Kristina. Sociální zabezpečení. In: KOLDINSKÁ, Kristina. *Sociální práva v Evropě: 100 let Mezinárodní organizace práce*. Praha: Auditorium, 2020, s. 361.

⁶⁶⁶ Pro podrobnější argumentaci viz například WALDRON, Jeremy. *Liberal Rights: collected papers, 1981-1991*, Cambridge: CUP, 1993, kapitola 1. cit. dle KRATOCHVÍL, Jan. VII. Hospodářská, sociální a kulturní práva. 2. Důležitost sociálních práv. In: BARTOŇ, Michal, Jan KRATOCHVÍL, Martin KOPA, Maxim TOMOSZEK, Jiří JIRÁSEK a Ondřej SVÁČEK. *Základní práva*. Praha: Leges, 2016, s. 469. ISBN 978-80-7502-128-1.

evropského společenství (1989), na kterou navázal Akční program Evropské komise v 90. letech 20. století.

Reflexe sociálních otázek, které stále⁶⁶⁷ rezonují moderní společností, vyústily do konstruování nosných sociálně-politických doktrín 20. a 21. století. Právě tyto doktríny se staly hlavními strategiemi moderních společností při řešení sociálních problémů, a to nejen z hlediska teoreticko-metodologických analýz, ale také z hlediska prakticko-aplikační realizace se zřetelem na fenomén pomoci a na mechanismy realizace tohoto fenoménu v konkrétní sociální situaci občana.⁶⁶⁸

Jako rizikový faktor se však velmi často objevovala chudoba. Tou se spolu s ekonomickými otázkami zabývali autoři již např. ve 30. letech 20. století v podobě zkoumání sociální stratifikace. Později navazovaly také otázky širší ochrany jednotlivce či obyvatelstva.

Chudobu můžeme vymezit jako nedostatek prostředků ke slušnému životu, tedy k dosahování životních cílů, které jsou srovnatelné s funkcí jednotlivce (člověka) ve společnosti. U běžného člověka existuje předpoklad snahy realizace takového způsobu života. Pocit subjektivního štěstí existuje při vědomém uspokojování této snahy. Subjektivním štěstím je zde míněno správné směřování k naplňování životních cílů, čehož však bez hmotného i nehmotného zabezpečení není možné dosáhnout.⁶⁶⁹ Dnes hovoříme o nedostatečném příjmu, kdy sociální systémy zjišťují, zda se jednatel nebo rodina nenachází v náročné situaci a není zde důvod a potřeba poskytnutí sociální pomoci. Dalšími sociálními událostmi relevantními pro ochranu dítěte a rodiny jsou nemoc (porucha zdraví), dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav, invalidita, těhotenství a mateřství, nezaopatřenost dítěte, dosažení určitého věku, smrt a nezaměstnanost (v případě, že je dítě výdělečně činné).⁶⁷⁰ Výzkum autora Machotky⁶⁷¹ ve 30. letech 20. století přinesl poznatek v podobě rozboru příčin sociální potřebnosti, a to na základě charakteristik rodin, které byly analyzovány. Z tohoto výzkumu vzešly vnější a vnitřní příčiny „hospodářské slabosti“. K vnějším se řadily: nízké vzdělání, chudý původ, nižší schopnosti, zanedbaná výchova a špatné pracovní podmínky v době ekonomické krize počátku 30. let 20. století. K vnitřním příčinám možno zařadit sociální a psychické charakteristiky zkoumaných rodin, slabá

---

⁶⁶⁷ TOMAN, Jozef. Charta základných práv EÚ, sociálne práva a pracovné právo. In: Helena BARANCOVÁ (ed.). *Pracovné právo 21. storočia*. Plzeň: Vydavateľství a nakladateľství Aleš Čeněk, 2009, s. 199.

⁶⁶⁸ BRNULA, PETER a VASKO KUSIN. *Fenomén pomoci v sociálnom myslení*. Bratislava: IRIS, vydavateľstvo a tlač, s.r.o., 2013, s. 132-133.

⁶⁶⁹ MACEK, Josef. *Základy sociální politiky. Díl 1. Úkoly a zásady*. Praha: Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství, 1925, s. 52.

⁶⁷⁰ Srov. HŮRKA, Petr. Právní skutečnosti a právní vztahy v sociálním zabezpečení. Základní sociální události v právu sociálního zabezpečení. In: KOLDINSKÁ, Kristina a Petr TRÖSTER a kol., c. d., s. 66-70.

⁶⁷¹ K dalším výzkumům chudoby v Evropě a USA srov. např. KOTÝNKOVÁ, Magdalena. *Sociální ochrana chudých v České republice*. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 2007, s. 8-10.

rodinná pouta, mravní a intelektuální inferiorita v rámci srovnání sociálně potřebných a středních a vyšších vrstev společnosti.⁶⁷²

Děti tvoří zvláštní skupinu chudých.⁶⁷³ Tradičním očekáváním je péče rodičů o děti. Z tohoto důvodu se také chudoba dětí odvozuje od chudoby rodičů. Chudoba dětí představuje spojení se statusem rodiny, její velikostí a s jejich postavením uvnitř rodiny. Riziko chudoby roste s počtem dětí v rodině.⁶⁷⁴ Chudoba však dětem nehrozí pouze v početných rodinách, ale také v rodinách neúplných.⁶⁷⁵ Je to dáno dvěma faktory: 1/ počet zdrojů v rodině se nepříznivě sníží ze dvou na jeden; obvyklé složení rodiny představuje matku a dítě (hovoříme o feminizaci chudoby). Chudoba se týká také mládeže, a to s ohledem na hrozící riziko dlouhodobé nezaměstnanosti.⁶⁷⁶ S chudobou souvisí koncept sociálního vyloučení (exkluze). Jedná se o vyloučení ze sociálního života společnosti, a to v důsledku nedostatečného přístupu ke společensky dostupným zdrojům. Mezi tyto zdroje řadíme trh práce, vzdělávání, bydlení, zdravotní péči a sociální ochranu.⁶⁷⁷

Veřejná rodinná politika se v současnosti zabývá otázkami spojenými s ochranou ženy jako rodičky a matky a výchovou dětí v rodině. Jedná se o ekonomickou, právní a sociální podporu a pomoc, kterou stát jakožto veřejnoprávní instituce poskytuje rodině. Veřejná sociální politika v Evropě se soustřeďuje na několik fází životního cyklu: těhotenství a mateřství, rodičovství, výchovu a výživu dětí v rodině, sanaci nefunkčních rodin. Rodina je považována za základ státu, za přirozenou základní jednotku společnosti. Rodina má vůči státu právo na poskytnutí ochrany a podpory k zajištění svého plného rozvoje. Podporou státu se rozumí povinnost státu poskytovat rodinám podle potřeby rodinné dávky, daňové úlevy nebo podporu bydlení pro rodiny. Zároveň je zde snaha o stimulaci rodin v jejich úsilí o výchovu dětí, a dále také jinými vhodnými prostředky. Cílovou skupinou jsou rodiče a děti. Právo na rodinu řadíme

---

⁶⁷² MACHOTKA, O. Sociálně potřebné rodiny v hlavním městě Praze. Praha: Státní úřad statistický, 1936. s. 193-195. cit. dle NEŠPOROVÁ, Olga. Česká empirická sociologie rodiny a její souvislosti se sociální politikou v meziválečném období. In: *Fórum sociální politiky: odborný recenzovaný časopis*. č. 4/2014. [online]. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2014. s. 4. [cit. 2021-02-03]. ISSN 1803-7488. Dostupné z: <https://www.vupsv.cz/casopis/forum-socialni-politiky-4-2014/>

⁶⁷³ O'HIGGINS, M. a JENKINS, S. *Poverty in Europe: Estimates for the numbers in Poverty in 1975, 1980, 1985. European Programme to Combat Poverty, Animation and Dissemination Service, Evaluation Unit*. Centre for the Analysis of Social Policy. University of Bath, Bath, 1989; NOLAN, B. *Measuring Poverty and the Impact of the Social Welfare System in Ireland*. Economic and Social Research Institute, Dublin, 1989 cit. dle MAREŠ, Petr. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999, 53.

⁶⁷⁴ MAREŠ, Petr. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999, s. 52.

⁶⁷⁵ O'HIGGINS, M. *Lone Parent Families in the European Community: Numbers and Socio-Economic Characteristics*. Working Paper no. 23 Centre for the Analysis of Social Policy. University of Bath, Bath, 1987 cit. dle MAREŠ, Petr. c. d., s. 53.

⁶⁷⁶ MAREŠ, Petr. c. d. s. 53-54.

⁶⁷⁷ KOTÝNKOVÁ, Magdalena. *Sociální ochrana chudých v České republice*. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 2007. s. 12-13.

pod občanské i sociální právo, které patří do soukromoprávní sféry. Další cílovou skupinou jsou ženy v době těhotenství a raném mateřství. Těhotenství, porod a šestinedělí zařazujeme do přirozených fyziologických procesů života ženy, a právě v této době je jejich právem podpora zdraví jejich i nenarozeného dítěte. Cílem veřejné rodinné politiky je za každých okolností zdravý vývoj dítěte. Hlavní smysl ochrany a podpory rodiny je nejlepší zájem dítěte. K veřejné intervenci do soukromého práva rodičů může docházet v případech, kdy rodiny nemohou vlastními silami zabezpečit nejlepší zájem dítěte (veřejná intervence ve prospěch výkonu práv rodičů) případně jej ohrožují (veřejná intervence omezující rodičovské právo řádnou regulací soudu).⁶⁷⁸ Těhotenství a stav ženy v časovém období krátce po porodu značně oslabuje její pracovní schopnost. Význam tohoto faktu je podtrhnut tím, že sociální ochrana je těhotným ženám a rodičkám poskytována od 19. století a pracuje s ní také právo EU.⁶⁷⁹ Intervence státu do soukromého práva v případech poskytování ochrany a podpory úplného rozvoje rodin a dětí nacházejících se v nich je realizováno se souhlasem rodičů a po projeveném zájmu rodiny. Druhým případem, kdy dochází ke státní intervenci do rodinného prostředí, jsou situace střetů více osobnostních práv, zejména těch mezi právem na rodinu a základním zájmem dítěte, při ohrožení dítěte, jeho zanedbání, opuštění případně osiření.⁶⁸⁰ Veřejná rodinná politika se vždy týká dětí. Má poskytnout všem dětem z funkčních i dysfunkčních rodin stejné šance v přípravě na budoucí život. Děje se tak prostřednictvím ekonomických podmínek pro přiměřený důstojný život, a také dostupností vzdělávacích a zdravotních služeb. Do skupiny povinností státu na zajištění ochrany a podpory funkčních rodin jsou zařazeny tyto: podpora založení rodiny, ochrana a podpora těhotných žen a matek v době mateřství, ochrana rodiny a poskytování ekonomické podpory v rodině při výchově dítěte, ochrana zájmů dětí, poskytování přiměřené zdravotní, vzdělávací a sociální služby.⁶⁸¹ Právě rodinná politika vytváří velmi rozmanitou a specifickou oblast sociální politiky státu. Opět je to vlivem instituce rodiny a jejího charakteru kde dochází ke střetu sféry soukromé a sféry veřejné.

Jakákoliv politická, ekonomická nebo sociální změna má dopad na rodinu ve smyslu rodinných životních strategií. Téměř veškerá opatření sociální politiky se dotýkají života

---

⁶⁷⁸ TOMEŠ, Igor. *Obory sociální politiky*. Praha: Portál, 2011, s. 187-191.

⁶⁷⁹ KOLDINSKÁ, Kristina. *Gender a sociální právo: rovnost mezi muži a ženami v sociálněprávních souvislostech*. Praha: C.H. Beck, 2010, s. 119.

⁶⁸⁰ MITLÖHNER, Miroslav, Adéla MOJŽÍŠOVÁ a Igor TOMEŠ. Rodinná politika. In: TOMEŠ, Igor. *Sociální právo České republiky*. Praha: Linde Praha, 2014, s. 143.

⁶⁸¹ TOMEŠ, Igor. *Obory sociální politiky*. Praha: Portál, 2011, s. 192.

jednotlivých členů rodiny. Při hodnocení opatření zacílených na podporu rodin je proto potřeba je vyhodnocovat komplexně.⁶⁸²

Obecně lze uvést, že sociální zabezpečení spadá do sociálního práva. Sociální právo pak disponuje s pojmem sociální ochrana (*social protection*), který byl nedávno zaveden také na půdě Evropské unie.⁶⁸³ Sociální ochrana má dvě významové roviny: 1/pod širší význam lze zařadit veškeré ostatní pojmy jako sociální péče, pracovně-právní ochrana zdraví a bezpečnosti při práci, sociální zabezpečení, sociální služby, ochranu sociálního prostředí, zdravotní a sociální prevence a sociálně-zdravotní rehabilitace⁶⁸⁴, 2/do užšího pojetí spadá kvalitní zdravotní péče a její dostupnost, obligatorní systémy sociálního pojištění (zdravotní, úrazové, nemocenské a důchodové) a státní zaopatření (státní sociální podpora a zabezpečení pro státní zaměstnance), dále fakultativní systémy sociální péče, také podpora v hmotné nouzi a sociální služby.⁶⁸⁵ Sociální práva⁶⁸⁶ pojímá LZPS nárokově, přičemž vytváří předpoklady pro utváření sociální suverenity občana, která je základem pro vytvoření pocitu sociálního bezpečí.⁶⁸⁷ Rodiče, kteří pečují o dítě (děti) mají právo na pomoc státu, kterou v podrobnostech stanoví zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, OZ, ZSPOD a TZ. Ochrana potom zahrnuje zejména povinnost bránit právo občana na svobodu volby partnera při zakládání rodiny, a také proti rodinnému násilí. Pod podporou státu je možno si představit jeho povinnost podle potřeby rodinám poskytovat: 1/rodinné poradenství a právní ochranu; 2/dávky nebo daňové úlevy a další ekonomickou podporu (např. podpora bydlení pro rodiny); 3/podporu rodin při jejich úsilí o výchovu dětí i jinými vhodnými přiměřenými prostředky a potřebnými službami. Pomoc a podpora rodin se v Evropě považuje za obecně uznávanou součást solidárních mechanismů redistribučního charakteru.⁶⁸⁸

---

⁶⁸² MUNKOVÁ, Gabriela. Rodinná politika ve vztahu k evropské unii. *Acta Universitatis Carolinae. Iuridica*, 2000, č. 1, s. 73.

⁶⁸³ TOMEŠ, Igor. Pojem sociální zabezpečení. In: KOLDINSKÁ, Kristina a Petr TRÖSTER a kol., c. d., s. 6.

⁶⁸⁴ TOMEŠ, Igor. *Obory sociální politiky*. Praha: Portál, 2012, s. 365. cit. dle TOMEŠ, Igor. Pojetí sociálního práva a jeho systém. In: TOMEŠ, Igor. *Sociální právo České republiky*. Praha: Linde Praha, 2014, s. 22;

⁶⁸⁵ TRÖSTER, Petr a kol. *Právo sociálního zabezpečení*. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. cit dle TOMEŠ, Igor. Pojetí sociálního práva a jeho systém. In: TOMEŠ, Igor. *Sociální právo České republiky*. Praha: Linde Praha, 2014, s. 22; eadem TOMEŠ, Igor. Pojem sociální zabezpečení. In: KOLDINSKÁ, Kristina a Petr TRÖSTER a kol., c. d., s. 7.

⁶⁸⁶ Socialistické právo připisovalo sociálním právům v soustavě ústavních práv a svobod klíčový význam. Bylo uváděno, že podmiňují reálnost ostatních práv a stanoví rámec občanských povinností v zájmu rozvoje a uspokojování potřeb celé společnosti. In: FLEGL, Vladimír, c. d., s. 28.

⁶⁸⁷ VEČEŘA, Miloš. *Sociální stát: východiska a přístupy*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 1993, s. 61.

⁶⁸⁸ MITLÖHNER, Miroslav, Adéla MOJŽÍŠOVÁ a Igor Tomeš. *Právo občanů na rodinu a ohrožených dětí na ochranu*. In: TOMEŠ, Igor. *Sociální právo České republiky*. 2., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015. s. 157.

Problémy rodiny se staly předmětem debat a společenského zájmu teprve ve 20. století. Rodina jsou rodiče a děti. Stát a společnost považují rodinu za základní přirozenou jednotku společnosti. Státní sociální politika neřeší skutečnost, zda jsou rodiče sezdaní. Významnější bývá okolnost, zda jde o rodiče biologické nebo adoptivní. Cílem veřejné rodinné politiky je vždy nejlepší zájem dítěte a jeho zdravý vývoj. Hlavní smysl ochrany a podpory rodiny je nejlepší zájem dítěte. Základní nástroj práva politiky na podporu rodiny ve smyslu čl. 33 Listiny základních práv EU⁶⁸⁹ a čl. 32 LZPS je zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů. Dle tohoto zákona se poskytují tyto dávky: přídavek na dítě, rodičovský příspěvek, příspěvek na bydlení, porodné a pohřebné.⁶⁹⁰ Ilustrativní jsou zde statistické údaje. Průměrný měsíční počet vyplacených přídavků na dítě činil 226 000, u rodičovského příspěvku byl tento počet 315 000, u příspěvku na bydlení bylo dosaženo počtu 156 000.⁶⁹¹

Ochrana těhotné ženy je v právním řádu ČR poskytována v době těhotenství, při narození dítěte a v době těsně po narození dítěte. Jedná se o nároky ženy na podporu při narození dítěte, nejedná se tedy o nároky dítěte.

Těhotenství ženy je chráněno kromě preventivních zdravotních podmínek také úpravou pracovních podmínek. Zdravotní prohlídky upravují zdravotnické předpisy. Zákoník práce upravuje v ustanovení § 239 právo ženy na dočasné převedení na jinou práci, pokud její práce ohrožuje její těhotenství.⁶⁹² Hmotné zabezpečení ženy převedené na jinou práci se poskytuje podle zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů (zákon o nemocenském pojištění). *Peněžitá pomoc v mateřství* je dávkou nemocenského pojištění nahrazující ušlý příjem v důsledku těhotenství a raného mateřství. Účelem této dávky je možnost těhotné zaměstnankyně nebo matky soustředit se na ukončení svého těhotenství a počátek mateřství bez nutnosti řešit existenční problémy a zajišťování obživy pro sebe a svou rodinu. Podmínky nároku na získání peněžitě pomoci v mateřství nalezneme v ustanovení § 32 zákona o nemocenském pojištění. Vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství je také dávkou nemocenského pojištění, jejímž cílem je krytí snížení příjmu při zachování výkonu práce v rámci

---

⁶⁸⁹ Úřední věstník Evropské unie; LISTINA ZÁKLADNÍCH PRÁV EVROPSKÉ UNIE (2010/C 83/02) [online], EUR-LEX Přístup k právu Evropské unie; © Evropská unie, 1998-2021. Dostupné z <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:cs:PDF>; Článek 33 Listiny základních práv EU „Rodinný a pracovní život“ uvádí: „1. Rodina požívá právní, hospodářské a sociální ochrany.“

⁶⁹⁰ MITLÖHNER, Miroslav, Adéla MOJŽÍŠOVÁ a Igor TOMEŠ. *Rodinná politika*. In: TOMEŠ, Igor. c. d., s. 144-145.

⁶⁹¹ *Statistická ročenka České republiky 2021 = Statistical yearbook of the Czech Republic 2021*. Praha: Český statistický úřad, 2021, s. 683.

⁶⁹² BĚLINA, Miroslav, a kol. *Pracovní právo*. Praha: C.H. Beck, 2012. cit. dle TOMEŠ, Igor. *Sociální právo České republiky*. Praha: Linde Praha, 2014, s. 148.

stávajícího pracovněprávního vztahu (s povinností zaměstnavatele převést těhotnou zaměstnankyni na jinou práci, pokud vykonává práce, které jsou těhotným ženám a matkám do konce devátého měsíce po porodu zakázány, nebo ženu, které by na základě lékařského posudku výkon práce zhoršil její zdravotní stav [srov. § 41 odst. 1 písm. c) zákoníku práce]). Zákon o nemocenském pojištění upravuje nárok zaměstnané ženy na vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství (§ 42). *Hmotné zabezpečení ženy v době těhotenství a mateřství v souvislosti s podpůrnou dobou u peněžité pomoci v mateřství* má několik typů: 28 týdnů u pojištěnky, která dítě porodila; 37 týdnů u pojištěnky, která porodila dvě nebo více dětí, přičemž po uplynutí 28 týdnů peněžité pomoci v mateřství náleží pouze tehdy, pokud pojištěnka pečuje alespoň o dvě z těchto dětí; 22 týdnů u ostatních pojištěnců s nárokem na peněžitou pomoc v mateřství; 31 týdnů u pojištěnce, který převzal do své péče alespoň dvě děti a po uplynutí 22 týdnů alespoň o dvě z nich pečuje. Peněžité pomoci v mateřství činí 70 % redukovaného denního vyměřovacího základu za kalendářní den se třemi redukčními hranicemi jako u nemocenského, avšak částka do první redukční hranice se neredukuje. K uvedenému blíže srov. § 32 a násl. zákona o nemocenském pojištění. Relativní novinkou je otcovská poporodní péče (otcovská). Jako nová dávka byla do nemocenského pojištění zavedena s účinností od 1. 2. 2018. Důvodová zpráva k zákonu o nemocenském pojištění uvádí, že jejím účelem je posílení vazby mezi dítětem a oběma jeho rodiči, a to v raných týdnech života dítěte, dále podpora a motivace otců k zapojení se do péče o novorozené dítě a rozvoj rodinných vztahů. Zároveň je sledován účel kompenzace ucházejícího příjmu otce z důvodu péče o novorozence a matku, a to krátce po porodu. Oprávněným subjektem z dávky je pouze muž – pojištěnec. Podpůrná doba činí jeden týden s čerpáním pouze v období šesti týdnů ode dne narození dítěte nebo jeho převzetí do péče. Výše otcovské činí 70 % denního vyměřovacího základu. Blíže pak srov. § 38a a násl. zákona o nemocenském pojištění.⁶⁹³

Hmotné zabezpečení rodiny, a tedy i dítěte, považujeme za jeden z nejdůležitějších prvků jeho ochrany před sociálními událostmi, kterými může být chudoba nebo sociální vyloučení. Rozsah této hmotněprávní ochrany je konstruován různými možnostmi ochrany poskytované sociálním právem, do kterého spadá oblast práva sociálního zabezpečení tak, jak byla představeno v této kapitole. Důležitou skutečností (ať se jedná o testované či netestované dávky nebo jinou formu sociální pomoci) je fakt, že v případě poskytnutí hmotných příspěvků ze strany státu prostřednictvím orgánu veřejné moci (správního orgánu) jsou tyto nároky posuzovány

---

⁶⁹³ KOLDINSKÁ, Kristina. Nemocenské pojištění. In: KOLDINSKÁ, Kristina a Petr TRÖSTER a kol. *Právo sociálního zabezpečení*. 7., podstatně přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2018, s. 143-147.

z hlediska oprávněnosti zainteresovaných subjektů práva. Tento kontrolní mechanismus má opět dvě roviny sociálního vnímání této pomoci. Jednak dochází k individuálnímu posuzování sociální situace každého žadatele a zároveň by neměla být sociální pomoc poskytována těm žadatelům, kteří ji oprávněně nepotřebují. Nemělo by tedy docházet k jejímu zneužívání, a naopak by tyto prostředky hmotného zabezpečení měly zůstat zachovány pro ty osoby, které svou potřebu dostatečně prokáží a naplní tak rovinu sociální spravedlnosti.

K podpoře prevence ohrožení dítěte hmotným nedostatkem v souvislosti s prací jeho rodičů lze zcela jistě uvést také podporu sladování rodinného a pracovního života. K této problematice se vyjadřuje např. Zpráva o rodině z roku 2020. Z hlediska míry zaměstnanosti v závislosti na počtu dětí se v rámci ČR oproti průměru zemí EU prokazují tři specifika. První je nižší míra zaměstnanosti matek v ČR, a naopak vyšší zaměstnanost otců v ČR. Druhé specifikum v rámci ČR se týká poklesu zaměstnanosti matek tří a více dětí oproti matkám, které mají děti dvě. Druhým je nižší pokles zaměstnanosti matek tří a více dětí proti matkám se dvěma dětmi v ČR. Nejnižší zaměstnanost je u jednodětných matek. Třetím specifikem je skutečnost, že v průměru zemí EU jsou nejméně zaměstnány matky tří a více dětí, kdežto v ČR je to skupina matek jednodětných. Odlišnosti od průměru zemí EU je promítnut vyšší pokles zaměstnanosti matek v období, kdy pečují o nejmenší děti.⁶⁹⁴

Dodejme, že zaměstnanost a přístup k práci není jedinou zárukou hmotného zabezpečení.

Právo na práci nelze vykládat v tom významu, že stát musí každému jedinci zajistit práci, ale naplněna je oblast pozitivních závazků, která je reprezentována povinností státu přijmout opatření a politiky s cílem co nejvíce eliminovat nezaměstnanost.⁶⁹⁵

K samotné možnosti získat a udržet si zaměstnání patří ještě otázka spravedlivého odměňování.

Rovněž je potřeba s ohledem na ochranu rodiny v oblasti sociálního zabezpečení potřeba poukázat na ustanovení § 10 odst. 1 písm. f) ZSPOD, které uvádí povinnost obecního úřadu poskytnout nebo zprostředkovat rodičům na jejich žádost poradenství při uplatňování nároků dítěte podle zvláštních právních předpisů. Jedná se o preventivní a poradenskou činnost. Kromě

---

⁶⁹⁴ Blíže srov. HAŠKOVÁ a kol., 2015; BIČÁKOVÁ, KALÍŠKOVÁ, 2015, 2016 cit. dle KUCHAROVÁ, Věra. Podmínky pro sladování pracovního a osobního života. Vývoj a struktura zaměstnanosti. In: KUCHAROVÁ, Věra, Jana BARVÍKOVÁ, Sylva HÖHNE, Olga NEŠPOROVÁ, Jana PALONCYOVÁ a Lucie VIDOVIČOVÁ. *Zpráva o rodině 2020*. Praha: VÚPSV, 2020, s. 97.

⁶⁹⁵ KRATOCHVÍL, Jan. VII. Hospodářská, sociální a kulturní práva. 6. Právo na práci a související práva hospodářská (čl. 26-29 Listiny). In: BARTOŇ, Michal, Jan KRATOCHVÍL, Martin KOPA, Maxim TOMOSZEK, Jiří JIRÁSEK a Ondřej SVÁČEK. *Základní práva*. Praha: Leges, 2016, s. 483.

jejího zákonného ukotvení je potřeba ji vnímat také jako specifickou metodu sociální práce s jednotlivcem i rodinou.

Rozsah tohoto poradenství, které poskytuje obecní úřad, může být i širší.⁶⁹⁶

Lze zakončit obecně, že pomíjet základná lidská práva a svobody v oblasti hospodářské a sociální je nepřijatelné. Tyto důvody nemají pouze lidský rozměr, ale mají svůj obraz v rovině ústavněprávní. Je nezbytnou nutností zajistit důstojné životní podmínky pro všechny osoby, které jsou vystaveny nepřirozeným sociálním událostem (stáří, nemoc, ztráta zaměstnání) a nejsou schopny si samy pomoci.⁶⁹⁷

5.5. Ochrana nezletilého v soukromém právu

Pojetí komplexní právní ochrany nezletilého uvedené v právu soukromém na jednom místě zcela jistě nenalezneme. Dynamika vývoje nových forem ohrožení nezletilého dítěte a jeho dopady do jeho subjektivní soukromé právní sféry jsou oborově značně právně průřezové. Mohli bychom identifikovat celou řadu situací, které nás motivují se zamyslet nad zdroji návazné právní ochrany v kontextu jednotlivých právních institutů, které jsou často rozesety v mnohých právních normách. Kontextuální propojení právní ochrany nezletilého před jeho ohrožením je možno uvažovat v rovinách právních norem upravujících povinnosti a práva (/k ochraně) nezletilého: např. rodičovská odpovědnost; zastoupení nezletilého; ochranu osobnosti (pozitivní i negativní zásahy do fyzické či duševní integrity nezletilého); statusová práva nezletilého (např. rodičovství, osvojení); práva věcná (vlastnictví, jmění dítěte a jeho správa); práva závazková (např. vyživovací povinnost jako součást závazkového práva rodinného, závazky v oblasti práv spotřebitele, závazková právní jednání zavazující osobu nezletilého nebo zaměřená ve prospěch nezletilého jako třetí osoby); náhradní péče o dítě, které nemá možnost vyrůstat ve vlastní rodině a jistě bychom identifikovali mnohá další.

Příkladů možných ohrožení nezletilého dítěte s dopadem do soukromoprávní sféry (veřejnoprávní sféru – například civilně procesní nevyjímaje) existuje velice mnoho. Jak již bylo uvedeno v úvodu této práce, není možné se v jejím obsahu zabývat komplexní právní a multioborovou problematikou ohrožení nezletilého. Mnohými výše zmíněnými tematicky návaznými soukromoprávními oblastmi jsme se již zabývali průběžně v předcházejících či

---

⁶⁹⁶ TRUBAČOVÁ, Klára. Komentář k § 10 odst. 1. In: MACELA, Miloslav, Daniel HOVORKA, Adam KŘÍSTEK, Klára TRUBAČOVÁ a Zuzana ŽARASOVÁ. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 149.

⁶⁹⁷ GÜTTLER, Vojen. Odpovědnost v právu. In: GERLOCH, Aleš a Pavel ŠTURMA, ed. *Odpovědnost v demokratickém právním státě: [konference konaná ve spolupráci Nejvyššího soudu ČR a Právnické fakulty Univerzity Karlovy dne 7.6.2012]*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2013, s. 104.

nadcházejících kapitolách. Toto rozvrstvení obsahu soukromoprávní ochrany není náhodné. Vycházíme z úvahy, že soukromoprávní problematika je propojena s problematikou veřejnoprávní (zejména hmotněprávní s procesní a naopak). Příkladem může být veřejnoprávní ochrana zajištěná SPOD a mající základ v institutech občanského práva hmotného. K některým uvažovaným situacím přinášíme odborné informace a úvahy v multioborovém sepjetí, a to z toho důvodu, že s ohledem na zkoumané téma vytvářejí logické celky. Rovněž je však potřeba poznamenat, že resultativně rozhodnout, která problematika či jev má z hlediska ohrožení dítěte přednostní charakter je nemožné. Je tomu tak proto, že ctíme-li individuální přístup ke každému dítěti a zároveň posouzení jeho situace v jeho nejlepším zájmu, není možné sestavit jednoznačně objektivně platnou škálu společenských a právních situací odpovídajících seřazení možných ohrožení dítěte např. od nejvíce ohrožujících po nejméně ohrožující. S ohledem na nutnost individuálního psychologického posouzení vnímání dítěte, které bylo představeno v úvodních kapitolách práce by toto rozdělení nebylo validním. Argumentem k možnosti vytvořit tuto škálu by mohl být v dřívějších kapitolách této práce zmíněný metodologický přístup užívající data sociální statistiky nebo dílčích statistických hodnot. Taková komplexní statistika však neexistuje. Stejně tak bylo již v úvodu práce uvedeno, že tato práce si neklade za cíl komplexně vymezit a diskutovat veškerá možná ohrožení dítěte, která mají odraz v soukromém a veřejném právu. S ohledem na rozsah práce to ani není dost dobře možné. Jsme přesvědčeni, že zachycení komplexního odrazu dítě ohrožujících situací není možné ani vzhledem k dynamice vývoje společenských procesů, které mají *ex post* odraz v právním řádu. Čtenář tedy může vnímat některé zmíněné příklady a návazné právní pojetí ohrožujících situací subjektivně tak, že nereflktují jím presumované situace vyžadující zvláštní (právní) pozornost. I to je riziko diferenciatní subjektivní identifikace a selektivního vnímání společenské reality a jejího odrazu v právu a společnosti.

Dále uváděné příklady rovněž nemají ambici obsáhnout jejich komplexní vymezení, ale mají za cíl upozornit na nutná minima právní ochrany nezletilého stanovená právními předpisy. Umožňují tyto základní předpoklady právní ochrany dítěte formulované v podobě zejména kogentních ustanovení povinností a práv rodičů/zákonných zástupců/osob odpovídajících za péči o dítě porovnat se situacemi neodpovídajícími naplnění těchto povinností a práv, či majícími patologický charakter.

5.5.1. Rodičovská odpovědnost⁶⁹⁸

Pokud chápeme občanskoprávní odpovědnost (rodičovskou) jako určitý druh občanskoprávní povinnosti (rodič↔dítě), potom jejím společenským základem je také určitá potřeba, popř. její subjektivní odraz, tedy určitý zájem.⁶⁹⁹ Pod rodičovskou odpovědností můžeme zařadit následující povinnosti a práva: péče o dítě, chránit dítě, udržovat osobní styk s dítětem, zajišťovat výchovu a vzdělání dítěte, určit místo bydliště dítěte, zastupovat dítě, pečovat o jmění dítěte. K některým uvedeným složkám rodičovské odpovědnosti jsme se vyjadřujeme na jiných místech v této práci. Z hlediska péče o dítě se jedná o povinnost a právo péče o osobu dítěte, a to v širším smyslu. Péče o osobu dítěte zahrnuje péči o jeho zdraví, zdravý vývoj a dále pak výchovu po všech stránkách. Výchovu dítěte rodič nemusí vykonávat osobně. Může ji svěřit jiné osobě, avšak mu náleží povinnost a právo rozhodnout o tom, jak, kde a s kým bude dítě vychováno. Rovněž všestranná ochrana dítěte je povinností rodiče vůči dítěti. Rodič má v postavení zákonného zástupce dítěte povinnost uplatnit veškeré prostředky právní ochrany, které je potřeba využít dochází-li k porušení, dotčení nebo ohrožení zájmů dítěte. Osobní styk s dítětem má rodič umožněn i v situacích, kdy nemá žádná práva k dítěti. Omezeno by toto právo rodiče bylo v situaci, kdy by dítě tímto stykem bylo v rozporu se zájmem dítěte. Toto rodičovské právo není možné svěřit jiné osobě. Styk s dítětem je potřeba umožnit také osobám, které jsou s dítětem příbuzné. Obdobnou povinnost mají například pěstouni (srov. § 967 OZ). V situacích těchto styků se posuzuje, zda se jedná o trvalý emocionální vztah a omezení tohoto vztahu by znamenalo rozpor se zájmem dítěte. Rovněž zajišťování výchovy a vzdělání dítěte je povinností i právem rodičů. Při rozhodování o tom, jakou podobu bude vzdělávání mít a jaké bude jeho pracovní uplatnění, se ex lege uplatňuje povinnost posouzení nejen názoru dítěte, ale také jeho schopností a nadání.⁷⁰⁰

5.5.2. Péče o jmění dítěte

Legislativně je rozlišována *péče o jmění dítěte* anebo jeho *správa*. Péče o jmění dítěte však není spojena pouze s rodičovskou odpovědností. K péči o jmění dítěte bývá povoláván také poručník (srov. § 942 OZ). Správu jmění vykonávají zákonní zástupci (srov. § 461 odst. 1 OZ),

⁶⁹⁸ Autor této práce k uvedené problematice publikoval kapitolu v právní monografii: HANUŠ, Daniel. Rodičovská odpovědnost pohledem vzájemných povinností a práv. In: SEDLÁČEK, Miroslav a Tomáš STŘELEČEK. *Povinnost a odpovědnost v civilním právu hmotném a procesním: speciální problémy*. Praha: Wolters Kluwer, 2021, s. 85-93. ISBN 978-80-7676-244-2.

⁶⁹⁹ Blíže srov. KNAPPOVÁ, Marta. *Povinnost a odpovědnost v občanském právu*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003, s. 203.

⁷⁰⁰ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Rodiče a dítě. In: DVOŘÁK, Jan, Michaela ZUKLÍNOVÁ, Jiří ŠVESTKA, David ELISCHER, Ondřej FRINTA a Dita FRINTOVÁ. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 114-116.

opatrovník pro správu jmění (srov. § 948 OZ), pěstoun (srov. § 966 odst. 2 OZ) a rovněž osoba, které bylo dítě svěřeno do péče (srov. § 955 OZ). Je však důležité poznamenat, že zákonodárce ani jeden z pojmů (péče/správa) přímo nedefinuje. V rámci hospodaření, nakládání s cizí věcí, majetkem nebo jměním je možno nalézt oba tyto pojmy. Je tedy možno klást si otázku, zda se jedná v případě legislativního uchopení terminologie o důraz na jejich rozlišování. Reálné obsahové rozlišení nenacházíme, stejně tak není terminologicky konstantní ani zákonodárce, když v textu zákona používá pojmy péče a správa ve stejném významu.⁷⁰¹

Oblast péče o jmění dítěte je rovněž povinností a právem rodičů dítěte (srov. § 896 a násl. OZ). Povinností rodiče je správa jmění dítěte jako řádný hospodář. Z tohoto mu také plyne odpovědnost ve vztahu k dítěti a případnou odpovědnost za vzniklou škodu jsou oba rodiče povinni nahradit dítěti společně a nerozdílně (srov. § 896 odst. 3 OZ).⁷⁰² Značnou novelizací, a to zákonem č. 191/2021 Sb.⁷⁰³, prošlo ustanovení § 898 OZ. K právnímu jednání, které se týká existujícího i budoucího jmění dítěte nebo jednotlivé součásti tohoto jmění, potřebují rodiče souhlas soudu, ledaže se jedná o běžné záležitosti, nebo o záležitosti sice výjimečné, ale týkající se zanedbatelné majetkové hodnoty (srov. § 898 odst. 1 OZ). Souhlas soudu je vždy třeba k právnímu jednání, kterým dítě nabývá, zcizuje nebo zatěžuje nemovitou věc nebo podíl na ní, zcizuje nebo zatěžuje majetek jako celek, ledaže jeho hodnota nepřevyšuje částku odpovídající dvacetinásobku životního minima jednotlivce podle jiného právního předpisu, nebo nabývá, zcizuje nebo zatěžuje majetek v hodnotě převyšující částku odpovídající stonásobku životního minima jednotlivce podle jiného právního předpisu, uzavírá dohodu dědiců o výši dědických podílů nebo rozdělení pozůstalosti, odmítá dědictví nebo prohlašuje, že nechce odkaz. Dále je potřeba souhlasu soudu vždy k právnímu jednání, kterým dítě uzavírá smlouvu zavazující k trvajícím nebo opětovnému plnění nebo smlouvu týkající se jeho bydlení na dobu delší než tři roky nebo na dobu trvající i po nabytí zletilosti dítětem, nebo úvěrovou nebo obdobnou srov. § 898 odst. 2 OZ). Dále zákon uvádí, že je-li to v zájmu dítěte, může soud zúžit okruh právních jednání, která podléhají souhlasu soudu (srov. § 898 odst. 3 OZ). Konečně, jednal-li rodič za dítě bez souhlasu soudu, lze právní jednání prohlásit za neplatné, jen působí-li dítěti újmu (srov. § 898 odst. 4 OZ).

---

⁷⁰¹ PSUTKA, Jindřich. *Péče o jmění nezletilého dítěte*. Praha: C.H. Beck, 2021, s. 1-3.

⁷⁰² ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Rodiče a dítě. In: DVOŘÁK, Jan, Michaela ZUKLÍNOVÁ, Jiří ŠVESTKA, David ELISCHER, Ondřej FRINTA a Dita FRINTOVÁ. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 119.

⁷⁰³ Zákon č. 192/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

Jmění je obecně definováno v OZ v ustanovení § 495. Jmění určité osoby (dítě nevyjímaje) tvoří souhrn jejího majetku a jejích dluhů. Představuje tedy soubor aktiv a pasiv. Majetek je potom pouze souhrnem aktiv a podmnožinou jmění. Stejně tak, jako může být dítě vlastníkem, může být i dlužníkem. Dluhy⁷⁰⁴ nezletilého ne plně svéprávného dítěte rezonují společností. Nalézt vhodnou úroveň ochrany dětí před dluhy je spojeno s nalezením souladu mezi svobodou dítěte a jejím omezením, resp. odpovědností rodiče (nebo jiné osoby odpovědné za péči o dítě) a odpovědností dítěte. Zadlužování dětí je důsledkem dlouhodobé nečinnosti zákonného zástupce. Dítě, které čerstvě nabylo zletilosti je v situaci, kdy zjišťuje existenci a výši dluhů. Tyto dluhy mohou vzniknout právě na základě laxního přístupu rodičů dítěte, kteří nespolupracují s orgány, které je stran své existující pohledávky kontaktovali. Tento rodičovský přístup je často spojeno s nedostatečnou způsobilostí k výkonu rodičovských práv. Snaha ochránit děti před dluhy, vedla k přijetí zákona č. 192/2021 Sb.⁷⁰⁵, který reagoval na dlouhodobě poukazovaný problém nežádoucího zadlužování dětí. Lze krátce shrnout několik oblastí, kterých se zmíněná právní úprava (zák. č. 192/2021 Sb.) dotkla. Omezení postihu majetku dítěte a ručení rodiče (srov. § 899a OZ); změny v úpravě způsobilosti nezletilých dětí k právním jednáním, ochrana před smluvní pokutou (srov. § 2048 a násl. OZ); ochrana před negativními důsledky v případě přechodu nájmu (srov. 2279 OZ); zavedení obecné hranice deliktů způsobilosti nezletilého, a to na 13 let (srov. § 2920 OZ); zjednodušená možnost prominutí dluhů – nedochází k porušení povinností spojených se správou majetku; změny procesních pravidel v souvislosti – s doručováním, dále zákazem užití fikcí uznání (srov. § 114b a 114c OSŘ), zákazu vydání rozsudku pro zmeškání (srov. § 153b OSŘ) a zákaz vydání platebních rozkazů (srov. § 172 odst. 2 písm. c) OSŘ).⁷⁰⁶ Právní ochrana nezletilých, ne plně svéprávných, dětí před jejich dluhy by však dle našeho názoru neměla být bezbřehá. Konfrontace nezletilého dítěte s reálným světem, do kterého patří také racionální a odpovědný přístup k vlastnímu jmění, je žádoucí a potřebný. Zde je potřeba položit důraz zejména na rodičovskou výchovu a vzdělávání mj. v oblasti finanční gramotnosti. Kromě toho se z praktického hlediska jeví velmi důležitým vzájemný vztah mezi

⁷⁰⁴ K problematice dětských dluhů byla dále uvedenými autory zpracována rozsáhlá studie uveřejněná v časopise *Právní rozhledy*: FRINTA, Ondřej, Dita FRINTOVÁ a David ELISCHER. Děti a jejich dluhy – aktuální stav v České republice. Díl první: obecné poznatky a jednotlivé druhy dluhů. *Právní rozhledy*, 2019, roč. 27, č. 21, s. 725-735; FRINTA, Ondřej a Dita FRINTOVÁ. Děti a jejich dluhy – aktuální stav v České republice. Díl druhý: specifika dětských dluhů vzniklých ze smluv o přepravě osoby. *Právní rozhledy*, 2019, roč. 27, č. 22, s. 763-769; FRINTA, Ondřej, Dita FRINTOVÁ a David ELISCHER. Děti a jejich dluhy – aktuální stav v České republice. Díl třetí: pohled praktický, morální, procesní, komparační a aktuální návrhy legislativních řešení. *Právní rozhledy*, 2019, roč. 27, č. 23, s. 807-816.

⁷⁰⁵ Zákon č. 192/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

⁷⁰⁶ PSUTKA, Jindřich. c. d., s. 20, 25, 27, 32, 37, 39-64.

rodiči a jejich dětmi. Právě prostředí vzájemné důvěry, pozitivních emocionálních vazeb a racionálního řešení problémů pomáhá předcházet negativním situacím. Mezi tyto negativní situace může patřit obava dítěte svěřit se rodičům například se skutečností, že spáchalo přestupek v rámci přepravy nezaplacením jízdného nebo se zavázalo k určitému plnění, které není schopno splnit. Tyto situace si totiž žádají aktivitu nejen na straně nezletilého dítěte, ale s ohledem na konkrétní věk dítěte také aktivitu zejména na straně jeho rodičů.

5.5.3. Vyživovací povinnost

Zajištění saturace základních potřeb dítěte znamená jeho minimální ochranu před sociálními událostmi, které na dítě mohou dopadnout. Alternativní argumentace, že je zde ještě záchranná síť sociálního zabezpečení, znamená argumentaci využitím prostředku *ultima ratio*. Vyživovací povinnost rodiče vůči dítěti vzniká ze zákona narozením dítěte. Přijetí rodičovské odpovědnosti za narozené dítě znamená přijetí povinností souvisejících se statutem rodiče. Byť vyživovací povinnost nespadá do obsahu rodičovské odpovědnosti, zcela jistě je na ni zprostředkovaně navázána. Odpovědné rodičovství také v případech předvídaných zákonem předpokládá odpovědné plnění vyživovací povinnosti v řádných pravidelně se opakujících plněních výživného.

Trvání nezávisí na nabytí zletilosti ani svéprávnosti (srov. § 859 OZ). Z tohoto důvodu nebyly řazeny do dílčích složek rodičovské odpovědnosti, avšak jsou z hlediska hmotného zabezpečení nezletilého dítěte stěžejní.

Předci a potomci mají vzájemnou vyživovací povinnost (srov. § 910 OZ). Vyživovací povinnost vůči dítěti mají jeho rodiče. Avšak mohou ji mít také prarodiče, nebudou-li zčásti nebo zcela schopni tuto povinnost plnit rodiče dítěte. Stav, kdy nastává plnění vyživovací povinnosti, vymezujeme jako situaci, kdy oprávněný není schopen sám se živit (srov. § 911 OZ). Dále zákon specifikuje, že nezletilé dítě, které není plně svéprávné, má právo na výživné, i když má vlastní majetek, ale zisk z majetku spolu s příjmem z výdělečné činnosti nestačí k jeho výživě (srov. § 912 OZ). Z hlediska rozsahu vyživovací povinnosti je potřeba uvést, že životní úroveň dítěte má být zásadně shodná s životní úrovní rodičů. Toto hledisko předchází hledisku odůvodněných potřeb dítěte (srov. § 915 OZ). Doplnit lze také skutečnost, že právo na výživné se nepromlčuje, avšak promlčení podléhá práva na jednotlivá opěťující se plnění (srov. § 613 OZ). K tomu, aby bylo možno objektivně stanovit výživné pro nezletilé ne plně svéprávné dítě, má každý povinný povinnost řádně soudu prokázat své příjmy. V případě nesplnění této

povinnost je následkem stanovení sankce v podobě fingovaného příjmu povinného, který je stanoven na pětadvacetinásobek životního minima (srov. § 916 OZ).⁷⁰⁷

Obsahem tohoto závazku jsou relativní práva a povinnosti stran (povinného a oprávněného). Vyživovací povinnost, která vyplývá ze závazku, představuje povinnost dlužníka něco dát (peníze ve formě soukromých peněžních opakujících se dávek), něco konat (např. poskytovat konkrétní zaopatření) nebo také něco strpět (např. bydlení studujícího dítěte). Ve smyslu soukromého práva jde o plnění povahy majetkové. Mnoho ustanovení upravující výživné má kogentní charakter. Je tomu tak zejména proto, že zde existuje vysoce chráněný zájem v oblasti veřejného pořádku ve věci týkající se slabší strany. Rovněž se jedná o uspokojování základních potřeb oprávněného a předmětem je také mj. ochrana hodnot chráněných zákonem – tedy zdraví, život i ochrana osobnosti.⁷⁰⁸

Vyživovací povinnost je důležitým institutem ochrany oprávněných zájmů nezletilého ne plně svéprávného dítěte. Kromě právní ochrany jej můžeme vnímat také jako ochranu sociální. Tato ochrana v sobě zahrnuje mj. zajištění hmotného zabezpečení nezletilého dítěte, jakožto slabšího článku společnosti (zejména pro jeho nezletilost), ale také ochranu před sociálním vyloučením a vznikem sociálních událostí. Pozitivně lze jistě vnímat také přijetí zákona č. 588/2020 Sb., o náhradním výživném pro nezaopatřené dítě a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o náhradním výživném), v platném znění. Tento právní předpis upravuje podmínky poskytování náhradního výživného pro nezaopatřené dítě (náhradní výživné) v případě, že fyzická osoba, která má k nezaopatřenému dítěti vyživovací povinnost, tuto svou povinnost neplní. Náhradní výživné je koncipováno jako sociální dávka, kterou poskytuje a náklady na ni hradí stát. A uvedený zákon také upravuje postup při vymáhání pohledávek vůči povinné osobě, které na stát přešly v souvislosti s poskytnutím náhradního výživného (srov. § 1 zákona o náhradním výživném).

Je však potřeba zcela jistě trvat na tom, aby vyživovací povinnosti rodičů vůči jejich dítěti byla plněna primárně těmito rodiči. Alternativní formy plnění této rodičovské povinnosti a její přenesení na stát by měl být pouze prostředek *ultima ratio*. Budování vědomí rodičovské odpovědnosti znamená jeden z pozitivních prvků výchovy k rodičovství, které jako statusový stav požívá významné ochrany v právu soukromém i veřejném.

---

⁷⁰⁷ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Rodiče a dítě. In: DVOŘÁK, Jan, Michaela ZUKLÍNOVÁ, Jiří ŠVESTKA, David ELISCHER, Ondřej FRINTA a Dita FRINTOVÁ. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 126-132.

⁷⁰⁸ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a Ivo TELEČ. Výživné v novém občanském zákoníku. *Bulletin advokacie*, 2014, č. 3, s. 24.

5.5.4. Ochrana nezletilých při rozchodu nebo rozvodu rodičů

Výchova dítěte v úplné rodině je ideálním životním rodinným cílem. Není však pravidlem a mnohdy na problémy spojené s rozchodem či rozvodem rodičů dítěte doplácí právě (ne)zletilé dítě. Věk dítěte v této situaci hraje bezesporu významnou roli.

Pokud nahlédneme do statistik zjistíme, že z celkového počtu 21 734 rozvodů manželství, ke kterým došlo v roce 2020, se v počtu 9 015 rozvedených manželství nenacházely nezletilé děti. V 6 138 rozvedených manželství roku 2020 se nacházelo jedno nezletilé dítě, v 5 817 rozvedených manželstvích byly dvě nezletilé děti, tři nezletilé děti se nacházely v celkem 673 případech rozvedených manželství, čtyři děti byly v případech 71 rozvedených manželství a 5 a více dětí se nacházelo v celkem 20 rozvedených manželství.⁷⁰⁹

Jak bývá konstatováno soudem: „... manželství není žalářem a není tak možné nutit některého z manželů setrávat s druhým manželem v manželském svazku, který mu nikterak nevyhovuje.“⁷¹⁰ To ovšem nezabavuje rodiče dítěte ještě před samotným rozvodem jejich manželství přijmout nové uspořádání poměrů péče o jejich dítě.

Rozvod manželství je jediným důvodem zániku manželství za života manželů. Jediným rozvodovým důvodem známým v našem tuzemském právním řádu je kvalifikovaný rozvrat manželství. Jedná se o stav, kdy je soužití manželů hluboce, trvale a nenapravitelně rozvráceno a kdy obnovení manželského soužití již nelze očekávat (srov. § 755 odst. 1 OZ). Tento rozvrat má být zjistitelný objektivním způsobem, proto se hovoří o objektivním důvodu rozvodu manželství. Mají-li manželé nezletilé dítě, které není plně svéprávné, je pro kladné rozhodnutí soudu o rozvodu třeba předchozího rozhodnutí soudu o poměrech dítěte v době po rozvodu (srov. § 755 odst. 3 OZ). Obdobně pak působí dohoda manželů (rodičů dítěte) o poměrech dítěte po rozvodu, kterou schválil soud (srov. § 757 odst. 1 OZ). V rámci obou řešení se rozhoduje s ohledem na zájem dítěte. Pokud soud rozhoduje meritorně, snaží se nalézt takové uspořádání poměrů, které je nejvhodnější jednak k osobě dítěte, ale také k daným možnostem a schopnostem rodičů. Stejně tak soud schvaluje dohodu rodičů, pokud odpovídá sledovanému cíli. Povinen je však soud přihlídnout také k přání dítěte, je-li již schopno posoudit stávající situaci (srov. § 907 OZ).⁷¹¹ Má-li být rozhodnuto o rozvodu manželství, je potřeba, aby soud nejprve rozhodl o příštích poměrech dítěte (srov. § 755 odst. 3 OZ). Toto rozhodování je zaměřeno na otázku, jak

⁷⁰⁹ *Statistická ročenka České republiky 2021 = Statistical yearbook of the Czech Republic 2021*. Praha: Český statistický úřad, 2021, s. 135.

⁷¹⁰ Srov. Rozsudky Okresního soudu Praha-východ: č. j. 35 C 311/2021-53 ze dne 27. prosince 2021; č. j. 35 C 398/2021-24 ze dne 24. února 2022; č. j. 35 C 413/2021-16 ze dne 14. února 2022.

⁷¹¹ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Zánik manželství. In: DVOŘÁK, Jan, Michaela ZUKLÍNOVÁ, Jiří ŠVESTKA, David ELISCHER, Ondřej FRINTA a Dita FRINTOVÁ. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 42-43.

budou rodiče o dítě napříště pečovat, jak tedy bude o dítě do budoucna postaráno. V případě většího počtu nezletilých dětí, je potřeba o jejich péči rozhodnout individuálně. Předpokladem je dohoda rodičů o příštích poměrech dítěte. V případě, že se jedná o rozvod manželství bez zjišťování příčin rozvratu, je předchozí dohoda o příštích poměrech dítěte schválená soudem nezbytným předpokladem pro zahájení řízení o rozvod manželství (srov. § 757 odst. 1, § 906 odst. 2 OZ).

Je potřeba poznamenat, že i v případě, kdy dochází k rozvodu manželství se zjišťováním příčin rozvratu (srov. § 756 OZ), je očekáváno, že se manželé dohodnou a předloží soudu svůj předem dohodnutý návrh na úpravu poměrů dítěte pro dobu po rozvodu. Soud sám rozhoduje v případech, kdy takový návrh neodpovídá zájmu dítěte, nebo je nevykonatelný nebo se rodiče nejsou schopni dohodnout. Soud hledá nejlepší možné uspořádání poměrů, které by nejlépe vyhovovalo zájmu dítěte (srov. § 907 odst. 2 OZ), tedy nejlépe zaručovalo spokojený život dítěte. OZ specifikuje skutečnosti týkající se dítěte, na které má soud brát ohled při svém rozhodování (srov. § 906 odst. 1 věta druhá, § 907 odst. 3 OZ). Péče o dítě po rozvodu jeho rodičů může mít několik forem. První formou je společná péče rodičů, která je z hlediska péče nejlépe vyhovující. Rodiče a dítě zde tvoří rodinu, která však nestojí na základu manželství. Další možností je střídavá péče, kdy dítě střídá výchovná prostředí u obou rodičů v konkrétně určených intervalech. Pozitivum této péče spočívá ve skutečnosti, že dítě neztrácí stálý kontakt s jedním z rodičů. Negativa spočívají v náročné praktické realizaci této péče, negativním ovlivnění fyzického a psychického zdraví dítěte (ztráta místa, kde je doma, kam patří). Řešení skýtá vytvoření „hnízda“, tedy domácnosti, kde dítě žije trvale a střídají se u něj v péči jeho rodiče. Nejjednodušším řešením je situace, kdy je dítě svěřeno do péče jednoho rodiče, a to zpravidla matky. Druhý z rodičů je povinen přispívat na životní potřeby dítěte pravidelným peněžitým plněním – výživným. Důležité je brát ohled na schopnost rodičů spolu komunikovat a míra této schopnosti (srov. § 907 odst. 3 *in fine* OZ). Stejně jako je upraven postup rozhodování péče o dítě v případě rozvádějících se manželů, dopadá tato právní úprava i na rodiče, kteří spolu nežijí (srov. § 908 OZ).⁷¹²

Velké debaty stále vyvolává problematika střídavé péče o dítě. Psychologové zabývající se tímto tématem uvádí, že střídavá péče je vhodná v následujících případech: u dětí, které jsou starší 4 -5 let; intervaly střídání v délce 10-14 dní; kdy dítě navštěvuje stále jednu mateřskou školu, základní školu a zájmové kroužky; dítě má jednoho pediatra a jednoho stomatologa, dítě

---

⁷¹² ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Výkon rodičovské odpovědnosti. In: DVOŘÁK, Jan, Michaela ZUKLÍNOVÁ, Jiří ŠVESTKA, David ELISCHER, Ondřej FRINTA a Dita FRINTOVÁ. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 121-123.

má možnost v případě pobytu u jednoho rodiče, možnost navštívit rodiče druhého; kdy mezi rodiči je zachována schopnost přívětivě komunikovat a vzájemně se podporovat.⁷¹³

Nezletilé ne plně svéprávné dítě nelze ochránit proti rozvodu manželství jeho rodičů, ledaže by byl rozvod rodičů nezletilých dětí zakázán. Ochrana nezletilého nesvéprávného dítěte však možná je. Ochrana dítěte se zabezpečuje majetkovým způsobem s ohledem na zásadu shodné životní úrovně manželů po dobu trvání jejich manželství nebo v souvislosti s bytovou situací manželů. Důvody, pro které je rozvod v rozporu se zájmy dítěte, jsou zejména invalidita dítěte nebo jeho fyzické nebo psychické postižení. Rozhodující skutečnosti už může uvést soud v odůvodnění svého rozhodnutí o úpravě poměrů k dítěti pro dobu po rozvodu. V případech, kdy se jeden z manželů brání rozvodu a poukazuje na zájem dítěte, soud může oslovit opatrovníka dítěte, který mu byl ustanoven v řízení o úpravě poměrů pro dobu po rozvodu, a vyžadovat dodatečnou zprávu o poměrech v rodině.⁷¹⁴

Problematicke svěřování dítěte do péče rodičů se často věnuje také Ústavní soud ČR. Ve svém nálezu sp. zn. I. ÚS 1554/14 ze dne 30. prosince 2014 uvedl: „Mezi kritéria, která musí obecné soudy z hlediska nutnosti rozhodovat v nejlepší zájmu dítěte v řízení o úpravě výchovných poměrů vzít v potaz, patří zejména 1. existence pokrevního pouta mezi dítětem a o jeho svěření do péče usilující osobou; 2. míra zachování identity dítěte a jeho rodinných vazeb v případě jeho svěření do péče té které osoby; 3. schopnost osoby usilující o svěření dítěte do péče zajistit jeho vývoj a fyzické, vzdělávací, emocionální, materiální a jiné potřeby; a 4. přání dítěte [srov. též odst. 52 a násl. Obecného komentáře č. 14 Výboru pro práva dítěte č. 14 z 29. 5. 2013 o právu dítěte na to, aby jeho nejlepší zájmy byly předním hlediskem (General comment No. 14 on the right of the child to have his or her best interests taken as primary consideration), 2003, CRC/C/GC/14.]“

V tomto nálezu se také mj. vyjádřil k respektování přání dítěte: „U přání dítěte Ústavní soud konstatuje, že za předpokladu, že je dítě dostatečně rozumově a emocionálně vyspělé, je nutné jeho přání považovat za zásadní vodítko při hledání jeho nejlepšího zájmu. Současně však není možné, aby obecné soudy postoj nezletilého dítěte bez dalšího převzaly a aby své rozhodnutí založily toliko na jeho přání, a nikoliv na pečlivém a komplexním posuzování jeho zájmů [nálezn sp. zn. II. ÚS 4160/12 ze dne 23. 4. 2013 (N 66/69 SbNU 213) či rozsudek ESLP ve věci C. proti Finsku ze dne 9. května 2006 č. 18249/02, body 57-59). [...] U mladších dětí, zejména těch v předškolním věku, musí obecný soud hodnotit jejich názor s přihlédnutím k jejich věku

⁷¹³ KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Abeceda rodinného práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2020, s. 153.

⁷¹⁴ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Zrušení manželství rozvodem. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ, Lenka WESTPHALOVÁ a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2017, s. 114.

*a rozumové vyspělosti [srov. náleží sp. zn. I. ÚS 2661/10 ze dne 2. 11. 2010 (N 219/59 SbNU 167), bod 54].*⁷¹⁵

Je potřeba si uvědomit, že nastavení péče o nezletilé ne plně svéprávné dítě pro dobu po rozvodu/rozvodu rodičů znamená pro dítě zcela nový systém uspořádání rodinných vztahů. Tato nová rodinná konstelace může být pro dítě velmi zátěžová a emocionálně vypjatá. Střídavá péče znamená mnohdy ještě větší zátěž kladenou na dítě. Ochranu dítěte v tomto pro jeho rodiče náročném životním období by měli v první řadě zajišťovat jeho rodiče. Vzhledem k situaci si mnohdy ani neuvědomují, jak tuto situaci prožívá jejich dítě (děti). Dítě je ohroženo situací z vnějšku. Je to pro něj velmi zvláštní situace. Pokud budeme brát rodinnou domácnost, ve které dítě vyrůstá jako jeho bezpečné místo (*centrum securitatis*), dochází k narušení této jeho jistoty rozhodnutím rodičů a nezávislého soudu (v případě rozvodu manželství nebo v případech, kdy se rodiče nemohou dohodnout). Také úpravu poměrů pro dobu po rozvodu může dítě vnímat negativně, a to z toho důvodu, že zasahuje do jeho životního prostoru a mění jeho dosavadní životní návyky. Ohroženo je také negativním psychickým prožíváním dané situace. Soudy by podle našeho názoru měly zohledňovat veškerá možná kritéria, která se týkají dítěte, a to zcela s ohledem na individualitu dítěte a jeho aktuální životní potřeby. Jelikož se v záležitostech péče o dítě jeho rodiči uplatňuje rozhodnutí s klauzulí *cum rebus sic stantibus* nic soudu nebrání flexibilně reagovat na vyvstalou potřebu změny úpravy péče o nezletilé dítě.

Můžeme také uvažovat, zda by nemohly být některé rozhodovací pravomoci soudu svěřeny jiné profesi justičního systému. Debaty se v tomto ohledu vedou zejména směrem k přenesení části řízení o rozvod manželství do pravomoci notářů. Této myšlence nahrává několik skutečností. Předně notáři jsou právnickou profesí, kdy členové tohoto stavu jsou jmenováni státem, a také pod státním dohledem. Zahraniční zkušenosti této myšlence nahrávají. Je však nutno diskutovat skutečnost, že řízení o rozvod manželství je v ČR odděleno od řízení o úpravě poměrů k nezletilým dětem pro dobu po rozvodu. Je tedy otázkou, zda by notáři mohli či měli mít pravomoc posuzovat a rozhodovat dohody o rodičů, které by pro futuro upravovaly péči o jejich děti po konsenzuálním zániku jejich statusového svazku. Civilně procesní praxe nám i při rozvodu bez zjišťování příčin rozvratu manželství často ukazuje, že mnohé z dohod rodičů směřujících k úpravě poměrů k jejich nezletilým dětem pro dobu po rozvodu jsou často nevykonatelné. Na notářském stavu by tedy leželo břemeno odpovědnosti kontroly vykonatelnosti těchto dohod. V případech, kdy by bylo rozváděno manželství bezdětné si lze roli

---

⁷¹⁵ Srov. Nález Ústavního soudu ČR ze dne 30. prosince 2014, sp. zn. I. ÚS 1554/14.

notářů v rámci procesního průběhu rozvodu manželství dobře představit. Nikoli nevýznamným by poté byl argument odbřemenění soudů.

5.5.5. Nezletilý v náhradní výchově

V životě nezletilého ne plně svéprávného dítěte dochází k situacím, kdy nemůže být z nejrůznějších důvodů vychováváno svými rodiči a musí být svěřeno do některé z forem náhradní péče.

Výchova v rodině se realizuje v rámci celospolečenského procesu výchovy, který je sice soustavný, ale má proměnlivý charakter s ohledem na prostředky, kterými je zajišťován. Ani v minulosti právní předpis pojem náhradní rodinná péče nepoužíval.⁷¹⁶ Náhradní péče je teoretickým pojmem, který je souhrnným pojmem pro instituty zahrnující péči o dítě v situacích, kdy se dítěti nedostává dostatečné péče ze strany jeho rodičů (nebo rodiče). Dále také zahrnuje situace, kdy se dítěti nedostává péče rodičovské, pokud se jedná o některou stránku péče o dítě. Poslední situací je skutečnost, že dítěti se dostává rodičovské péče, ale ta nemůže být pro dítě využívána. Rozlišujeme mezi faktickou ochranou dítěte, která se týká jeho osoby (péči o dítě) a právní péči o dítě (péči o právní záležitosti dítěte). O náhradní péči tedy hovoříme v situacích, kdy je dítě svěřeno do péče osoby odlišné od rodiče rozhodnutím soudu. Každé toto rozhodnutí je spojeno se zásahem do rodičovské odpovědnosti nebo alespoň do jejího výkonu. Můžeme tedy rozlišovat náhradní péči rodinnou a ústavní. Do oblasti faktické péče o osobu dítěte zařazujeme instituty svěřeni dítěte do péče jiné fyzické osoby (srov. § 953 a násl. OZ) a pěstounství (srov. § 958 a násl. OZ). Oblast právní péče o nezletilé ne plně svéprávné dítě zahrnuje instituty poručenství (srov. § 928 a násl. OZ) včetně veřejného poručenství a opatrovnictví (srov. § 943 a násl.). Důležité je s ohledem na faktickou péči o nezletilé dítě poznamenat, že opatrovník nikdy o osobu dítěte nepečuje. Poručník může kromě právní ochrany dítěte o dítě také osobně pečovat.⁷¹⁷

Někteří autoři se vyjadřují k dělení forem náhradní péče o dítě z pohledu právě faktické péče o dítě. Náhradní výchovnou péčí nazývají formu péče o děti, které nemohou být z nejrůznějších důvodů vychovávány v rodině vlastní a nejčastěji jde o péči ústavní, ve které dítě bývá vychováváno až do své dospělosti. Náhradní rodinnou péčí potom nazývají formu péče

---

⁷¹⁶ RADVANOVÁ, Senta. Právní problematika náhradní rodinné péče. In: RADVANOVÁ, Senta, Jarmila KOLUCHOVÁ a Jiří DUNOVSKÝ. *Výchova dětí v náhradní rodinné péči*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1979, s. 86, 109.

⁷¹⁷ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Náhradní péče o dítě. In: DVOŘÁK, Jan, Michaela ZUKLÍNOVÁ, Jiří ŠVESTKA, David ELISCHER, Ondřej FRINTA a Dita FRINTOVÁ. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 133-134.

o děti, jejíž podstatou je výchova dětí náhradními rodiči v prostředí, které se co nejvíce podobá prostředí běžné rodiny.⁷¹⁸ Náhradní rodinnou péčí rozumíme situaci, kdy je dítě opuštěné, osiřelé, dítě, které ztratilo svou rodinu nebo ji ve svém životě nikdy nemělo. O dítě je v tomto případě pečováno v jiném prostředí (např. nové rodině) nebo malé skupině, která se co nejvíce přibližuje rodině. Někdy hovoříme také o umělém rodinném prostředí.⁷¹⁹ Jiní, než právní odborníci používají spíše pojem „náhradní péče“, jakožto pojem širší, který zahrnuje také další stránky vztahu dítěte a osoby, která zabezpečuje jeho základní potřeby a rozvíjí jeho osobnost.⁷²⁰

Problematiku náhradní péče o dítě je potřeba doplnit ještě o péči ústavní. Zařazujeme do ní různá zařízení. Jednak tuto péči poskytují dětské domovy do tří let věku spadající do kompetence Ministerstva zdravotnictví. Služby jsou zde poskytovány dětem, které nemohou vyrůstat v prostředí rodiny. Jedná se zejména o děti týrané, zanedbávané, zneužívané a ohrožené ve vývoji pobytem v nevhodném sociálním prostředí. Dále jsou do tohoto typu zařízení zařazovány děti zdravotně postižené, kterým jsou zde poskytovány zdravotní služby a zaopatření – stravování, ubytování, ošacení a výchova.⁷²¹ Další zařízení, která však již spadají do kompetence Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, jsou školská zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy. Zákon⁷²² je dělí na diagnostické ústavy, dětské domovy, dětské domovy se školou a výchovné ústavy. Zmínit je také potřeba zařízení sociálních služeb podle speciálního zákona⁷²³. Patří sem zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.⁷²⁴

Ústavní soud ČR ve svém nálezu sp. zn. I. ÚS 1079/17 ze dne 26. července 2017 uvedl: *„Být spolu znamená pro rodiče a jeho dítě jeden ze základních prvků rodinného života, a to i přes rozkoly ve vztazích mezi rodiči. Jak vyplývá z Úmluvy o právech dítěte, dítě má právo udržovat pravidelné osobní kontakty s oběma rodiči a oba rodiče mají společnou odpovědnost za výchovu a vývoj dítěte (čl. 9 odst. 3 a čl. 18 odst. 1). Z ustálené judikatury Ústavního soudu poté vyplývá, že v zájmu dítěte zpravidla je, aby bylo v péči obou rodičů, kde každý z nich poskytuje dítěti láskyplnou péči a každý svým dílem přispívá k osobnostnímu vývoji dítěte. Již proto*

⁷¹⁸ BUBLEOVÁ, Věduna a Jiří KOVAŘÍK. Organizace náhradní rodinné péče. In: MATĚJČEK, Zdeněk. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: Portál, 1999, s. 31.

⁷¹⁹ DUNOVSKÝ, Jiří. Sociálně zdravotní problematika náhradní rodinné péče. In: RADVANOVÁ, Senta, Jarmila KOLUCHOVÁ a Jiří DUNOVSKÝ. *Výchova dětí v náhradní rodinné péči*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1979, s. 15.

⁷²⁰ RADVANOVÁ, Senta. Právní problematika náhradní rodinné péče. In: RADVANOVÁ, Senta, Jarmila KOLUCHOVÁ a Jiří DUNOVSKÝ. *Výchova dětí v náhradní rodinné péči*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1979, s. 86, 109.

⁷²¹ Srov. § 43 zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování. cit. dle TRNKOVÁ, Lucie. *Náhradní péče o dítě*. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 111.

⁷²² Srov. § 2 zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

⁷²³ Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

⁷²⁴ TRNKOVÁ, Lucie. *Náhradní péče o dítě*. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 111 a 118.

*jakékoliv omezení tohoto aspektu rodinného života (styku mezi rodičem a dítětem) musí být řádně a pečlivě odůvodněno, tedy musí sledovat legitimní cíl nejlepšího zájmu dítěte a být tomuto cíli přiměřené.*⁷²⁵

Statistika MPSV za rok 2021 uvádí, že ve sledovaném roce bylo svěřeno na základě rozhodnutí do péče jiné osoby celkem 1179 dětí, do pěstounské péče 1656 dětí a do pěstounské péče na přechodnou dobu 665 dětí. V roce 2021 také došlo ve 380 případech ke jmenování poručníka dítěti s osobní péčí poručníka. Celkem bylo k 31. prosinci 2021 v pěstounské péči 12 351 dětí.⁷²⁶ Pro historické srovnání možno je uvést, že v roce 1980 bylo do pěstounské péče svěřeno celkem 527 dětí. V roce 1974 činil tento počet dokonce 1401 dětí v tehdejší České socialistické republice.⁷²⁷

Jistě není cílem, aby dítě vyrůstalo mimo prostředí své vlastní rodiny. Není však ani cílem, aby toto rodinné prostředí ohrožovalo zájem dítěte. Oblast náhradní péče o dítě, ať již rodinného nebo ústavního typu, poskytuje preventivní záchranou síť pro děti, které z nejrůznějších důvodů nemohou vyrůstat ve svém přirozeném prostředí. Je to právě právní ochrana, která ať již prostřednictvím institutů spadajících do oblasti náhradní péče poskytuje zároveň péči faktickou (poručenství) nebo chrání pouze konkrétní právní zájem dítěte (opatrovnictví). Ideálním řešením není náhradní péče o dítě nikdy. Poskytuje však preventivní nebo následné řešení v situacích, kdy dítě potřebuje jistotu.

5.6. Sociálně-právní ochrana dětí

Oblast sociálně-právní ochrany dětí je významnou činností realizovanou prostřednictvím veřejného práva. Její postavení v péči o ohrožené děti je stěžejní, a to zejména z toho důvodu, že je poskytována a realizována (vyjma dílčích oprávnění pověřených osob) orgány státu. Není to však samotná sociálně-právní ochrana dětí, která by v relaci ohrožení a ochrany existovala samostatně. Jedná se o oblast, která rozhodně nezapře interdisciplinární přesahy. Z tohoto důvodu do této kapitoly řadíme nejen týrání, zanedbávání a zneužívání dítěte, ale rovněž témata přesahová – domácí násilí páchané na dětech, problematiku hazardních a jiných her nebo například šikanu a kyberšikanu, jejichž dopady na nezletilé dítě jsou mnohdy fatální. Nenajdeme oblast, která by byla lépe vybavena prostředky ochrany nezletilého dítěte. Veřejnoprávní

⁷²⁵ Srov. Nález Ústavního soudu ČR ze dne 26. července 2017, sp. zn. I. ÚS 1079/17.

⁷²⁶ Srov. MPSV. 2022. *Roční výkaz o výkonu sociálně-právní ochrany dětí za rok 2021* [online]. Praha: MPSV. [29. 5. 2022]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/SUM++V20+-+%C4%8Cesk%C3%A1+republika+2021.xls/1f5d2e71-afd3-d2ca-0376-8fd161ca97>.

⁷²⁷ HADERKA, Jiří. Sociálně právní otázky náhradní rodinné péče. In: Kolektiv autorů. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 1982, s. 89.

charakter výkonu sociálně-právní ochrany umožňuje jak identifikaci ohrožení dítěte, tak cílenou realizaci jeho právní ochrany za využití interdisciplinárních institutů. Je potřeba také vnímat návaznost sociálně-právní ochrany s veřejnoprávní úpravou civilního procesního řízení, a to zejména nesporného nalézacího a vykonávacího. Toto spojení hmotněprávní úpravy sociálně-právní ochrany dětí a postupu civilních soudů by mělo být zárukou širokého naplnění práv dítěte zaručených nejen mezinárodními právními předpisy, ale také rozsáhlými možnostmi soudu při jejich realizaci v konkrétní situaci ohroženého dítěte. Stěžejní odpovědnost zde leží na erudovaném odborném personálu orgánů sociálně-právní ochrany dětí, který dokáže efektivně využívat nejen nástroje zaručené ZSPOD, ale také jejich efektivní využití v civilním procesu při sledování společného cíle sociálně-právní ochrany nezletilého dítěte. Důležité je také poznamenat, jak již bylo nastíněno výše, hmotněprávní základ jednotlivých institutů SPOD je tvořen soukromoprávní úpravou uvedenou téměř zcela v OZ.

5.6.1. Pojem sociálně-právní ochrana

Z hlediska charakteristik sociálně-právní ochrany dětí je možné ji vnímat jako druh sociální správy, a to v širokém pojetí významu tohoto pojmu. Jedná se o poskytování mimořádné ochrany občanovi, který se nachází v mimořádné situaci. Někdy je charakterizována jako „sociální policie“. Tento význam je spojen s projevem a výkonem funkce sociální správy. Činnosti spadající do této oblasti můžeme vymezit jako dohlížecí a kontrolní propojených s aktivním napomáháním výkonu práv jednotlivců. V tomto ohledu sociální správy jde o mocenské zásahy do právních vztahů, které identifikujeme v oblasti sociální správy. Výkon sociálně-právní ochrany má veřejnoprávní charakter. Orgány sociálně právní ochrany vystupují v nadřízeném postavení, vymezeny titulem ústavněprávní odpovědnosti a s veřejnoprávní pravomocí. Cílem je zabezpečování realizace práv i povinností, kdy tyto podléhají zvláštní kontrole. Sociálně-právní ochrana má svou určitou formální i neformální ochranu. Za neformální projevy sociálně-právní ochrany ve společnosti můžeme označit sousedskou výpomoc, vzájemnou kontrolu plnění rodinných povinností v rámci skupiny širších rodinných vztahů, běžné aktivní projevy mezilidské solidarity, které mají podobu ochrany slabšího. Z hlediska druhů sociálně-právní ochrany je možné v rámci sociální správy vymezit ochranu ohrožených sociálních práv občanů. Relevantními oblastmi jsou trh práce, zaměstnání, rodina nebo komunita, ve které občan žije. Sociální správa vykonává dohled nad zdravím (oblast veřejného zdravotnictví), bezpečností a

podmínkami práce (pracovněprávní předpisy), právy členů rodiny (ochrana dětí a ostatních členů rodiny před násilím a zneužíváním) a nad právy menšin (antidiskriminace a rovné příležitosti).⁷²⁸

Obecně lze sociálně-právní ochranu dětí vymezit jako sociální prevenci i sociální službu. Funkci sociální prevence plní ve chvíli, kdy metodou depistáže vyhledává ohrožené děti. Její úlohou je také ochrana lidských práv. Stát prostřednictvím cílené legislativy nechrání pouze ty, kteří o ochranu požádají, ale zpravidla má také povinnost vyhledávat případy, kdy dochází k porušování lidských práv, a to zejména u těch, kteří se nejsou schopni bránit vlastními silami (to je již zmíněná depistáž). Stát obecně může chránit občany proti sociálnímu chování konkrétních osob, které má nežádoucí charakter. Depistáží se rozumí povinné vyhledávání případů, které spadají do oblasti zájmu veřejnosprávního orgánu v rámci sociální ochrany. Druhou funkci, kterou sociálně-právní ochrana dětí plní, jsou sociální služby. Z pohledu sociální služby sociálně-právní ochrana realizuje intervenci do soukromoprávních vztahů (např. rodiny, zaměstnání), a to je důvodem, proč ji zabezpečuje stát.

Okruhy činnosti sociálně-právní ochrany dětí zahrnují ochranu práv, zájmů a potřeb dětí, zastupování v řízeních u soudu, vymáhání plnění rodičovských povinností, nebo také nařizování či umožňování náhradní rodinné výchovy a ústavní péče o děti. Kromě toho je významnou oblastí organizace pěstounské péče nebo podíl na zprostředkování osvojení. Jednotlivý obsah výše uvedených činností a služeb je uveden v ZSPOD. V obecné pojetí je potřeba konstatovat, že právo na sociálně-právní ochranu má každý občan. Určité země tuto potřebu a právo reflektují ve vzniklých organizacích financovaných státem, jejichž předmětem činnosti je např. ochrana práv chudých lidí – tedy stávají se obhájci v soudních sporech, jejichž meritum spočívá ve výši sociální pomoci apod. (např. Pensylvánie, USA). Kromě uvedených služeb ještě zařazujeme poskytování odborného poradenství (informací) a možnostech, nárocích nebo podmínkách upravujících získání sociální pomoci nebo právní ochrany atd.⁷²⁹ Prameny, které vymezují právní rámec SPOD můžeme shrnout z pohledu jejich hierarchie do čtyř základních skupin. První velkou skupinou jsou mezinárodní smlouvy (Ženevská deklarace práv dítěte [1924], Všeobecná deklarace lidských práv [1948], Deklarace práv dítěte [1959], Úmluva o právech dítěte [1989] včetně opčních protokolů a mnohé další mezinárodní smlouvy včetně těch přijatých v rámci EU). Druhou skupinu tvoří předpisy úrovně ústavní (Ústava ČR a LZPS). Třetí skupinou jsou předpisy zákonné (zákony): občanský zákoník a ZSPOD z hlediska hmotněprávního a zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (OSŘ) a zákon č. 292/2013

⁷²⁸ KOLDINSKÁ, Kristina. Sociálně-právní ochrana. In: TOMEŠ, Igor a kol. *Sociální správa: úvod do teorie a praxe*. Praha: Portál, 2009, s. 196.

⁷²⁹ TOMEŠ, Igor. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*. Praha: Portál, 2010, s. 337-338.

Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů (ZŘS). Čtvrtá skupina je reprezentována podzákonými předpisy (zejm. vyhláška MPSV č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů) a resortními metodickými materiály MPSV.

ZSPOD ve svém úvodním ustanovení předepisuje předmět právní úpravy, tedy sociálně-právní ochranu dětí a zaopatření zletilých nebo plně svéprávných fyzických osob po zániku pěstounské péče nebo ústavní výchovy.⁷³⁰ Sociálně-právní ochranou dětí se rozumí zejména: ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu; ochrana oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění; působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny; zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováno ve vlastní rodině. Využitím výčtové definice a užitím slova „zejména“ zákonodárce poskytuje demonstrativní (neuzavřený) výčet a otevírá tak možnost podřadit pod tento institut také další činnosti.⁷³¹

Základní principy SPOD se dají shrnout do několika legislativně vymezených oblastí. Stát akceptuje svou odpovědnost za ochranu dětí, ale zároveň zachovává povinnosti a odpovědnosti rodičů za jejich dítě. Jednoznačně je stanoveno, že obecnou působnost v záležitostech sociálně-právní ochrany dětí mají soudy a orgány určené zákonem. Prvořadé je preventivní působení na vztahy v rodině a ochrana dětí před sociálně patologickými jevy. Předmětem právní úpravy je také regulace spolupráce s cizinou a případné osvojení s cizím prvkem. Pod kontrolu a dozor státu spadá i poskytování ústavní výchovy s ohledem na její kvalitu a ochranu práv dítěte, taktéž pravidla pro zprostředkování osvojení a pěstounské péče. Vybrané činnosti potom mohou poskytovat pověřené osoby (fyzické i právnické).⁷³²

5.6.2. Dítě jako subjekt sociálněprávní ochrany dětí

Sociálně-právní ochrana dětí realizuje ochranu dětí (nezletilých) ze strany státu. Jedná se o ucelený systém, který v českém právním prostředí funguje samostatně. Účelem sociálně-právní ochrany dětí je poskytování zvýšené ochrany státu nezletilým dětem – tedy subjektům, které se nemohou v případě působení negativních vlivů na jejich osobu a vývoj samy bránit. Realizace této pomoci je prováděna státními orgány a některé z pravomocí jsou svěřeny formou pověření⁷³³

---

⁷³⁰ Srov. § 1 ZSPOD.

⁷³¹ KOLDINSKÁ, Kristina. Sociálně-právní ochrana dětí. In: ŠÁMALOVÁ, Kateřina a Petr VOJTÍŠEK (eds.). *Sociální správa: organizace a řízení sociálních systémů*. Praha: Grada, 2021, s. 321.

⁷³² KOLDINSKÁ, Kristina. Sociálně-právní ochrana. In: TOMESŠ, Igor a kol. *Sociální správa: úvod do teorie a praxe*. Praha: Portál, 2009, s. 197-198.

⁷³³ Blíže srov. § 48 a násl. ZSPOD.

MPSV. Cílem těchto činností je zabezpečení ochrany zájmů dítěte a jeho zdravý a harmonický vývoj v případě jeho ohrožení.⁷³⁴ Významným je také ustanovení § 5 ZSPOD, které uvádí, že předním hlediskem sociálně-právní ochrany je zájem a blaho dítěte, ochrana rodičovství a rodiny a vzájemné právo rodičů a dětí na rodičovskou výchovu a péči. Přitom se přihlíží i k širšímu sociálnímu prostředí dítěte. Zájem dítěte je významným hlediskem a není možné jej podřadit pod zájem někoho jiného než dítěte, tedy např. zájmům rodičů, zákonných zástupců nebo jiných osob odpovědných za dítě. Sledování nejlepšího zájmu dítěte je v první řadě povinností rodičů. Blaho dítěte je pojmem obecnějším. Jedná se o pojem nadřazený pojmu zájem a prospěch dítěte.⁷³⁵ Výbor pro práva dítěte OSN v Obecném komentáři č. 14⁷³⁶ definoval zásadu nejlepšího zájmu dítěte jako tříložkovou. První složkou je hmotněprávní zásada (subjektivní „právo“), kdy ve sporných otázkách má být primárně posuzován a vzat v úvahu nejlepší zájem dítěte. V tomto ohledu jde také o současně o záruku, že zásada nejlepšího zájmu dítěte bude uplatněna vždy, jestliže má být přijato rozhodnutí, které se dítěte dotýká nebo se dotýká blíže určené i neurčené skupiny dětí nebo dětí obecně. Výbor OSN konstatoval, že čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte je aplikovatelný přímo a je možno jej použít v soudním řízení. Důležité je podotknout, že tato zásada se neuplatní pouze v řízeních formalizovaných, ale musí být brána v úvahu a stát se předním hlediskem při rozhodnutích a opatřeních přijímaných v soukromé sféře, zahrnující také instituce poskytující služby, dále soukromé organizace a instituce vydávající rozhodnutí týkající se dětí. Druhou složkou je definice uplatňování zájmu dítěte jako předního hlediska a základní interpretační zásady (principu“). V případě, že je možnost normu interpretovat dvojsmyslně, pak je potřeba, aby byla norma interpretována s maximálním možným respektem k nejlepšímu zájmu dítěte. Třetí složkou definice nejlepšího zájmu a blaha dítěte jako procesní zásady (procesního pravidla“). Ať již jde o rozhodování individuální nebo obecné, zahrnující také normotvorbu, je potřeba do rozhodování zahrnout vyhodnocení možného, tedy pozitivního i negativního dopadu takového rozhodnutí na dítě (dětí). Odůvodnění rozhodnutí musí vyplývat, že nejlepší zájem byl důsledně výslovně zohledněn, co bylo posuzováno v daném konkrétním případě jako nejlepší zájem dítěte, jaká kritéria pro rozhodnutí byla důležitá a jak byl nejlepší zájem dítěte komparován s jinými faktory.⁷³⁷

---

⁷³⁴ KOLDINSKÁ, Kristina. Sociálně-právní ochrana. In: TOMEŠ, Igor a kol. *Sociální správa: úvod do teorie a praxe*. Praha: Portál, 2009, s. 197.

⁷³⁵ NOVOTNÁ, Věra. Komentář k § 5. In: NOVOTNÁ, Věra, Eva BURDOVÁ a Jana RIEDLOVÁ JURKOVÁ. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. Olomouc: ANAG, 2014, s. 37.

⁷³⁶ Publikovaném 29. 5. 2013, k právu dítěte na uplatňování zájmu dítěte jako předního hlediska.

⁷³⁷ Blíže srov. Obecný komentář č. 14, část III., odst. 14 písm. c). cit. dle KRÍSTEK, Adam. Komentář k § 5. In: MACELA, Miloslav, Daniel HOVORKA, Adam KRÍSTEK, Klára TRUBAČOVÁ a Zuzana ZÁRASOVÁ. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 84.

Dle ustanovení § 6 ZSPOD se sociálně-právní ochrana zaměřuje zejména na děti, jejichž rodiče zemřeli, neplní povinnosti plynoucí z rodičovské odpovědnosti, nebo nevykonávají nebo zneužívají práva plynoucí z rodičovské odpovědnosti; dále na děti, které byly svěřeny do výchovy jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte, pokud tato osoba neplní povinnosti plynoucí ze svěřeni dítěte do její výchovy; na děti, které vedou zahálčivý nebo nemravný život spočívající zejména v tom, že zanedbávají školní docházku, nepracují, i když nemají dostatečný zdroj obživy; požívají alkohol nebo návykové látky, jsou ohroženy závislostí; živí se prostitucí; spáchaly trestný čin nebo, jde-li o děti mladší než patnáct let, spáchaly čin, který by jinak byl trestným činem⁷³⁸, opakovaně nebo soustavně páchají přestupky podle zákona upravujícího přestupky nebo jinak ohrožují občanské soužití; dále na děti, které se opakovaně dopouští útěků od rodičů nebo jiných fyzických nebo právnických osob odpovědných za výchovu dítěte; dále na děti, na kterých byl spáchán trestný čin ohrožující život, zdraví, svobodu, jejich lidskou důstojnost, mravní vývoj nebo jmění, nebo je podezření ze spáchání takového činu; dále na děti, které jsou na základě žádostí rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte opakovaně umísťovány do zařízení zajišťujících nepřetržitou péči o děti nebo jejich umístění v takových zařízeních trvá déle než 6 měsíců; dále na děti které jsou ohrožovány násilím mezi rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte, popřípadě násilím mezi dalšími fyzickými osobami; dále na děti, které jsou žadateli o udělení mezinárodní ochrany, azylanty nebo osobami požívajícími doplňkové ochrany, a které se na území České republiky nacházejí bez doprovodu rodičů nebo jiných osob odpovědných za jejich výchovu. Ve všech uvedených případech zákon v citovaném ustanovení dodává, že se sociálně-právní ochrana zaměřuje na tyto děti, pokud tyto skutečnosti trvají po takovou dobu nebo jsou takové intenzity, že nepříznivě ovlivňují vývoj dětí nebo jsou anebo mohou být příčinou nepříznivého vývoje dětí.⁷³⁹ K předpokladu poskytnutí sociálně-právní ochrany zákon vyžaduje nikoli jednorázovou událost nebo působení krátkodobé, nýbrž časový úsek trvající takovou dobu, že je potřeba danou situaci spadající do rámce sociálně-právní ochrany vhodným způsobem řešit. V případě jednorázové záležitosti, kterou by bylo možno vyhodnotit s ohledem na aplikaci ZSPOD, by se muselo jednat o událost takové intenzity, který by mohla negativně ovlivnit vývoj dítěte.⁷⁴⁰ Interdisciplinární charakter sociálně-právní ochrany dětí nacházíme mj. ve spolupráci mnoha odborníků, kteří sociálně-právní ochranu dětí

---

⁷³⁸ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁷³⁹ Blíže srov. § 6 ZSPOD.

⁷⁴⁰ KRAUSOVÁ, Lucie a Věra NOVOTNÁ. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: ASPI, 2006, s. 26.

poskytují zvláště sociálně ohroženým dětem.⁷⁴¹ Synonymním pojmem k pojmu „ohrožené dítě“ je obecný pojem „dítě vyžadující zvláštní ochranu“ nebo „dítě vyžadující zvýšenou pozornost“.⁷⁴²

5.6.3. Péče o ohrožené děti v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí

Právní úprava Hlavy VII ZSPOD doplňuje a rozvíjí právní úpravu Hlavy I ZSPOD v oblasti preventivní a poradenské činnosti směřující vůči ohroženým dětem, tzn. dětem specifikovaným v ustanovení § 6 ZSPOD. Kromě toho se daná oblast právní úpravy sociální kurately pro děti a mládež, která je realizována vůči dětem, které se dopouštějí závadového jednání zahrnující také přestupkovou a trestní odpovědnost. Vymezeny jsou také specifické úkoly kurátora pro děti a mládež. Ohrožené děti můžeme dělit do dvou kategorií. První kategorií jsou děti vymezené v ustanovení § 6 písm. a), b), e) – h) ZSPOD. U dětí vymezených v těchto ustanovení se jedná o ohrožení, které má svůj základ ve vnějších, objektivních příčinách, které jsou nezávislé na vůli dítěte. Druhá skupina ohrožených dětí uvedené v ustanoveních § 6 písm. c) a d) ZSPOD spadá do oblasti ohrožení spočívajícím v subjektivních příčinách a v nedostatečné nebo narušené vůli dětí samotných. A právě na tuto druhou skupinu dětí je zaměřena sociální kuratela. Je to právě ustanovení § 31 odst. 2 ZSPOD, které se zaměřuje na děti vedoucí zahálčivý nebo nemravný život spočívající zejména v zanedbávání školní docházky, v absenci zaměstnání i přes nedostatečný zdroj obživy, v požívání alkoholu nebo návykových látek. Do této kategorie spadají také děti ohrožené závislostí, živící se prostitucí, páchající trestnou činností nebo v případě mladších patnácti let páchající čin jinak trestný, opakovaně nebo soustavně páchající přestupky či jinak ohrožující občanské soužití, opakovaně se dopouštějící útěků od rodičů nebo jiných fyzických nebo právnických osob odpovědných za výchovu dítěte. Sociální kuratela v těchto případech spočívá v poskytování pomoci těmto dětem, a to při překonávání nepříznivých sociálních podmínek a výchovných vlivů. Cílem je začlenit tyto děti zpět do společnosti včetně zapojení do života pracovního. Není možné ochránit děti před veškerými riziky. SPOD nastupuje v okamžiku, kdy rodiče nebo jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte nejsou schopny v samostatné linii, bez pomoci a podpory, vykonávat nad dítětem náležitý dohled. Nejsou to však ani OSPOD, které by mohly odpovídat za to, že děti ochrání před všemi nepříznivými skutečnostmi, které se dítěti mohou stát. Určité přiměřené riziko je ve svobodné

⁷⁴¹ KOLDINSKÁ, Kristina. Sociálně-právní ochrana dětí. In: ŠÁMALOVÁ, Kateřina a Petr VOJTÍŠEK (eds.). *Sociální správa: organizace a řízení sociálních systémů*. Praha: Grada, 2021, s. 322.

⁷⁴² KŘÍSTEK, Adam. Komentář k § 6. In: MACELA, Miloslav, Daniel HOVORKA, Adam KŘÍSTEK, Klára TRUBAČOVÁ a Zuzana ZÁRASOVÁ. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 96.

společnosti přijatelné a náleží k tomuto způsobu života. Míra závažnosti ohrožení dítěte se váže k věku dítěte, a tak je jí potřeba také vykládat.⁷⁴³

5.6.4. Orgány sociálně-právní ochrany dětí

V oblasti sociálně-právní ochrany dětí realizuje činnost dle ZSPOD mnoho orgánů sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD). Jejich výčet podává ZSPOD v ustanovení § 4. Jsou jimi krajské úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, obecní úřady a újezdní úřady; ustanovení tohoto zákona o obecních úřadech se vztahují i na újezdní úřady, MPSV, ÚMPOD, Úřad práce České republiky – krajské pobočky a pobočka pro hlavní město Prahu. Sociálně-právní ochranu dále zajišťují obce v samostatné působnosti, kraje v samostatné působnosti, komise pro sociálně-právní ochranu dětí, další právnické a fyzické osoby, jsou-li výkonem sociálně-právní ochrany pověřeny. Ustanovení § 4 odst. 3 ZSPOD specifikuje, že obecní úřad obce s rozšířenou působností vykonává působnost v oblasti sociálněprávní ochrany, není-li působnost svěřena jinému orgánu sociálně-právní ochrany.

Výše uvedený taxativní výčet dokládá značný rozsah sociálně-právní ochrany dětí. Z hlediska dostupnosti této pomoci dítěti je možno konstatovat, že tyto orgány jsou rozloženy do celé oblasti sociální správy. Takto široká koncepce pojetí OSPOD však může vést k roztržičnosti kompetencí a jisté nepřehlednosti celého systému.⁷⁴⁴ Ustanovení § 4 odst. 1 ZSPOD reflektuje věcnou příslušnost jednotlivých OSPOD. Funkční příslušnost k výkonu jednotlivých činností v rámci SPOD nalzáme rozesetu formou kompetenčních ustanovení v celém ZSPOD. Z hlediska příslušnosti nalzáme také možnosti nakládání s ní ve prospěch procesního řízení a zajištění rychlosti postupu OSPOD. Zmínit lze např. odnětí výkonu státní správy a její přenesení na jiný úřad (srov. ust. § 66 odst. 1 zák. č. 128/2000 Sb. o obcích, ve znění pozdějších předpisů; dále jen „zákon o obcích“), a to v případě, kdy dle ust. § 7 odst. 2 zmíněného zákona o obcích orgán obce neplní povinnosti, které mu byly svěřeny zákonem – zde ZSPOD. V určitých případech je možno uvažovat o delegování příslušnosti na nižší správní úřad dle ustanovení § 66b odst. 3 zákona o obcích.⁷⁴⁵

⁷⁴³ KŘÍSTEK, Adam a Zuzana ZÁRASOVÁ. Komentář k § 31. In: MACELA, Miloslav, Daniel HOVORKA, Adam KŘÍSTEK, Klára TRUBAČOVÁ a Zuzana ZÁRASOVÁ. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 415-416.

⁷⁴⁴ KOLDINSKÁ, Kristina. Sociálně-právní ochrana dětí. In: ŠÁMALOVÁ, Kateřina a Petr VOJTÍŠEK (eds.). *Sociální správa: organizace a řízení sociálních systémů*. Praha: Grada, 2021, s. 323.

⁷⁴⁵ KŘÍSTEK, Adam. Komentář k § 4. In: MACELA, Miloslav, Daniel HOVORKA, Adam KŘÍSTEK, Klára TRUBAČOVÁ a Zuzana ZÁRASOVÁ. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 50-57.

Obecně je možno konstatovat, že OSPOD je nositelem práv a povinností, které uplatňuje jako představitel státní moci. Zaměstnanci OSPOD jsou často na různých místech označováni jako státní úředníci. Toto označení nevyčerpává dostatečným způsobem obsah jejich činnosti. Jejich odbornost je dána nikoliv pouze znalostí SPOD, ale také znalostmi z odborné oblasti sociální práce. Vzhledem k nárůstu sociálně patologických jevů v současné společnosti, které působí na rodinu, je odborné vzdělávání zcela na místě a je nevyhnutelné. Sociální pracovník je tedy zároveň odborníkem, který v rovině SPOD uplatňuje svou odbornost jako státní úředník. SPOD musí být účinná, funkční a odpovědně působící na nejnižším článku státní správy – obecních úradech. Zaměstnanec OSPOD musí často řešit situaci ohroženého dítěte a možnosti jejího řešení velmi rychle. Jedná se o praxi nejbezprostřednější a s ohledem na zvolené postupy za praxi nanejvýše odpovědnou.⁷⁴⁶

5.7. Sociálně patologické jevy

Označení sociální patologie je někdy používáno jako synonymum k termínu sociální deviace. Nejedná se však o ekvivalentní označení, jelikož vyvolává představu organické analogie, chorobnost konkrétních typů projevů a účastníků a jejich negativní hodnocení. Stejně tak výrazy negativní společenské jevy nebo protisociální jevy a chování jsou považovány za zcela nepřijatelné, jelikož obsahují neodmyslitelnou negativitu a specifickou konotaci.⁷⁴⁷

Sociálně-patologické jevy, které mají právní následky, lze ve vztahu k nezletilému posuzovat ve dvou základních pojetích. Jednak jsou to negativní jevy, které páchá jiná fyzická osoba, a které ohrožují nezletilého a jednak jsou to negativní jevy, které páchá nezletilý a ohrožen je jimi sám.

Chování nezletilého, které společnost obecně považuje za problematické, můžeme rozdělit na chování disociální (s nejmenší společenskou závadností), chování asociální (je zde větší společenská závažnost, ale nedochází k destrukci společenských hodnot) a chování antisociální (vyznačující se nejvyšší mírou společenské závažnosti, kdy dochází k porušování společenských a právních norem).⁷⁴⁸

Nezletilý se může dostat do role pachatele i oběti velice rychle. K některým z uvedených rolí může mít vzhledem ke své životní anamnéze a osobnostnímu profilu blízko, k některým zase pro změnu nikoliv. Avšak ani jedna z rolí není rolí společensky žádoucí. Pro nezletilého jsou obě

---

⁷⁴⁶ RADVANOVÁ, Senta. Sociálně-právní ochrana dětí - aktuální problémy. *Acta Universitatis Carolinae. Iuridica*, 2003, č. 1-2, s. 134.

⁷⁴⁷ HRČKA, Michal. *Sociální deviace*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001, s. 17.

⁷⁴⁸ MIŇHOVÁ, Jana. c. d., s. 116-117.

nebezpečné a obě jej poškozují do jeho budoucího života. Základem předcházení oběma těmto rolím je prevence, dostatečná informovanost a jistě také dávka lidského životního a situačního štěstí.

5.7.1. Nezletilý jako pachatel provinění a oběť trestného činu

Určitě není možné tvrdit, že postavení nezletilého v roli pachatele provinění je přímo problematikou civilně procesní. Vzhledem ke skutečnosti, že však rozhoduje o trestu za protiprávní čin mladistvého, jeví se vhodným zařadit tuto problematiku do této části textu. Máme-li postihnout co nejširší vymezení nezletilého dítěte jako subjektu práva, nevyhne se také souvislostem trestněprávním, neboť i ty patří k věku dítěte nebo tomuto věku se blíží.

Podmínky odpovědnosti mládeže za protiprávní činy uvedené v zákoně č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (TZ), opatření ukládaná za takové protiprávní činy, postup, rozhodování a výkon soudnictví ve věcech mládeže upravuje zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů (ZSVM). Projednáváním protiprávních činů, kterých se dopustili děti mladší patnácti let a mladiství je sledováno, aby se na toho, kdo se takového činu dopustil, užilo opatření, které účinně přispěje k tomu, aby se nadále páchaní protiprávního činu zdržel a našel si společenské uplatnění odpovídající jeho schopnostem a rozumovému vývoji a podle svých sil a schopností přispěl k odčinění újmy vzniklé jeho protiprávním činem.⁷⁴⁹ Protiprávním činem se rozumí trestný čin nebo čin jinak trestný.⁷⁵⁰ Právě ustanovení § 1 odst. 2 ZSVM vyjadřuje princip tzv. restorativní justice, která na spáchaný čin nahlíží jako na konflikt mezi pachatelem a poškozeným. Toto pojetí umožňuje větší účastnost poškozených v rámci celého trestního řízení. Systémy možných opatření umožňují i odklony, jejichž podstatou je odklonit trestní řízení mimo hlavní líčení a dosáhnout výsledku v rovině mimo rozhodnutí o vině a trestu, případně zde opatření u mladistvých. Jedná se o reflexi přístupu k řešení konkrétní trestní věci. Obecně je možné konstatovat, že ve věcech mladistvých se dostávají do popředí postupy umožňující předcházení trestné činnosti před opatřeními povahy represivní. Významným je přístup, který je veden snahou zacházet s mladistvými pachateli způsobem, který odpovídá jejich rozumové a volní vyspělosti s přihlédnutím ke zvláštnostem jimi páchané trestné činnosti. Tomuto přístupu odpovídá pojetí tzv. relativní trestní odpovědnosti mladistvého. Mladistvý, který dosáhne 15 let

---

⁷⁴⁹ V podrobnostech blíže srov. § 1 ZSVM.

⁷⁵⁰ Srov. § 2 odst. 2 písm. a) ZSVM.

věku, je příčetný, avšak není dostatečně rozumově a mravně vyspělý, nebude za své jednání trestně odpovědný.⁷⁵¹ Ustanovení § 1 odst. 3 ZSVM uvádí, že pokud ZSVM nestanoví jinak, užije se na toho, kdo v době spáchání činu nepřekročil osmnáctý rok věku, obecných předpisů. Tyto právní předpisy jsou vymezeny odkazem na TZ, trestní řád⁷⁵², OSŘ, ZOR, ZSPOD. Odkaz dobový zákon o rodině (ZOR) je v dnešní koncepci soukromého práva nutno vnímat v souladu s instituty upravenými OZ.

S ohledem na v této práci vymezený subjekt práva – nezletilého (dítě) je potřeba si vymežit z hlediska odpovědnosti mladistvého dle ZSVM přímo osobu nezletilého v těchto řízeních.

Základní pojmy vymezuje ZSVM v ustanovení § 2 odst. 1. V případě, že zákon nestanoví jinak, pak se mládeží rozumí děti a mladiství; dítětem mladším patnácti let ten, kdo v době spáchání činu jinak trestného nedovršil patnáctý rok věku; mladistvým ten, kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok věku.⁷⁵³ Předmětné ustanovení vyžaduje posuzování, zda se v daném případě jedná o mladistvého, přičemž je potřeba přihlížet k ustanovení § 139 TZ o počítání času. Za mladistvého je dle zákona možno považovat pachatele až dnem, který následuje po dni, kdy pachatel dovršil patnáctý rok věku. Je možno konstatovat, že osoba, která se dopustila činu naplňujícího jinak znaky některého z trestných činů v den svých patnáctých narozenin, není pro nedostatek věku trestně odpovědná (srov. § 25, 139 TZ). Za mladistvého se pak považuje pachatel, který provinění spáchal ještě v den svých osmnáctých narozenin.⁷⁵⁴

Ustanovení § 5 odst. 1 ZSVM se vyjadřuje k trestní odpovědnosti mladistvého z pohledu jeho rozumové a mravní vyspělosti a možnosti rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání. Zákon však bere v potaz skutečnost, že stupeň rozumové a mravní vyspělosti je především kolem 15 let věku u jednotlivých mladistvých rozdílný.⁷⁵⁵ ZSVM nahradil koncepci absolutní trestní odpovědnosti, která spojuje trestní odpovědnost s pevně stanovenou věkovou hranicí a nehledí na konkrétní vyspělost jedince, koncepcí relativní trestní odpovědnosti. Relativní trestní odpovědnost je podmíněna nejen dosažením minimální věkové hranice, ale také

---

⁷⁵¹ ŽATECKÁ, Eva a Milana HRUŠÁKOVÁ. Komentář k § 1. In: ŽATECKÁ, Eva a Milana HRUŠÁKOVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 3.

⁷⁵² Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

⁷⁵³ V podrobnostech blíže srov. § 2 odst. 1 písm. a)-c) ZSVM.

⁷⁵⁴ ŠÁMAL, Pavel. Komentář k § 2. In: ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena, SOTOLÁŘ, Alexander, HRUŠÁKOVÁ, Milana, ŠÁMALOVÁ, Milada. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2011, s. 10.

⁷⁵⁵ ŠÁMAL, Pavel. Komentář k § 5. In: ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena, SOTOLÁŘ, Alexander, HRUŠÁKOVÁ, Milana, ŠÁMALOVÁ, Milada. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2011, s. 37.

právě rozumovou i mravní vyspělostí mladistvého, která je posuzována ve vztahu ke konkrétnímu činu. Tuto relativní trestní odpovědnost někdy označujeme také jako podmíněnou neboli pochybnou přičetnost. Jak uvádí Vanduchová, tato terminologie vyjadřuje možnost zpochybnění pevně stanovené věkové hranice u mladistvých, resp. lze ji vyvrátit nedostatečnou rozumovou a mravní vyspělostí konkrétního mladistvého. Podmíněná přičetnost mladistvého je tedy presumována do chvíle, dokud o ní nevzniknou v konkrétní situaci a u konkrétního mladistvého pochybnosti.⁷⁵⁶

V případech sankcionování mladistvých se uplatňuje princip restorativní justice, která klade důraz na respektování potřeb obětí a zároveň na podporování snahy pachatele převzít budoucnost a odčinit způsobenou újmu. Podstatou je aktivní zapojení pachatele trestného činu do řešení jeho následků, přičemž snahou je, aby si samotný pachatel uvědomil a přijal svou odpovědnost. U mladistvých pachatelů je možno brát v potaz skutečnost, že jejich psychický vývoj není zatím ukončen a existuje možnost ten vývoj pozitivně ovlivnit. Významnou roli v tomto přístupu sehrává Probační a mediační služba.⁷⁵⁷

Útoky, které směřují vůči nezletilým dětem, se od sebe odlišují různou mírou závažnosti. Tato míra je také posuzována právem. V současném světě je na nezletilé děti nahlíženo jako na pasivní objekty právní ochrany, a také jako na subjekty práv, jelikož jsou jim zaručena práva na rozvoj nebo právo vyjádřit svůj názor ve věcech, které se týkají jeho osoby. Role trestního práva je spatřována zejména v situacích intenzivních či fatálních zásahů do individuálních a skupinových zájmů. V návaznosti na kriminalitu páchanou na nezletilých dětech se jedná o zásahy, které řadíme do kategorie vztahů uvnitř rodiny a osobních skupin, kterými jsou vrstevnické skupiny, školní třídy, sportovní skupiny, umělecké soubory apod. Důležitým momentem trestněprávní ochrany nezletilých je skutečnost, že je jim tato ochrana přiznávána i v situacích, kdy s ní tato skupina osob nesouhlasí. Jedná se o subjektivní ambivalenci v tom smyslu, že některá trestněprávní jednání směřovaná vůči nezletilým mohou být nezletilými považována za přijatelná, vítaná nebo dokonce nezletilou osobou iniciovaná. Trestněprávní ochranu nezletilých je potřeba chápat v hmotněprávním smyslu, kdy předmětem útoku je fyzická osoba mladší osmnácti let. Zahrnutý do této kategorie nejsou procesní normy z hlediska specifického postavení nezletilých v trestní řízení. Nezletilí a mladiství jsou oběťmi trestných

---

⁷⁵⁶ VANDUCHOVÁ, Marie. Zamyšlení nad ustanovením § 5 zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže. In: FENYK, Jaroslav (ed.). *Pocita Dagmar Cisařové k 75. narozeninám*. Praha: LexisNexis CZ, 2007, s. 149, 153.

⁷⁵⁷ GALOVCOVÁ, Ingrid. Uplatnění prvků restorativní justice při sankcionování mladistvých. GŘIVNA, Tomáš a HANA ŠIMÁNOVÁ (eds.). *Trestní právo s lidskou tváří: v upomínku na Marii Vanduchovou*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021, s. 111.

činů specifických, ale také konvenčních, směřujících také vůči zletilým osobám. Pro nezletilé jsou typickými fyzické, psychologické a sociální znaky. Na tomto jejich základě hovoříme o skupině obětí, která je zvláště zranitelná. Nezletilí a mladiství prožívají v důsledku viktimizace silné otřesy, které mají důsledky v jejich zdravotním a psychickém stavu a jejich dalším průběhu života.

Samotné příčiny kriminality páchané na nezletilých můžeme rozřadit do tří základních oblastí. Jedná se o faktory, které působí ve společnosti, uvnitř rodiny a ty které spočívají v jednotlivci. Tuto kriminalitu označujeme za latentní, tedy probíhající za „zavřenými dveřmi“. Dalším znakem je také přítomnost silné interpersonální angažovanosti zúčastněných osob. Obecně ve společnosti převažuje zvýšená citlivost vůči trestné činnosti páchané na dětech, kdy reakce společnosti jsou výrazně negativní.⁷⁵⁸

5.7.2. Ochrana a pomoc dítěti zanedbávanému, týranému a zneužívanému

Rodinu považujeme pro dítě za nejvíce ideálním společenstvím, ve kterém se může plně rozvíjet. K tomu je ovšem zapotřebí dodat, že pokud tohoto naléhavého požadavku má být dosaženo, musí se jednat o rodinu, která je stabilní a bezpečná v nejširším slova smyslu.⁷⁵⁹

Následky zanedbávání, týrání a zneužívání dítěte, potažmo skutečnosti, kdy je dítě ať již svědkem nebo obětí domácího násilí, jsou hroživé. Kromě tělesné újmy a újmy na fyzickém zdraví, dochází ruku v ruce k újmě v rovině psychické (duševní). Duševní trauma si dítě často nese s sebou celý život a mnohdy se promítá do jeho života i v pozdějším věku, kdy negativně dopadá na jeho vztahy s jinými osobami.

Zanedbávání dětí je v současnosti nejčastější formou ohrožení nezletilých dětí. Definice tohoto pojmu je velmi problematičtá. Některé praktické výzkumy a klinická praxe mají tendence směřovat týrání a zanedbávání, avšak mnohé jiné výzkumy nacházejí rozdíl mezi formami zanedbávání a týrání, jakožto špatným zacházením s nezletilými dětmi.⁷⁶⁰ Zanedbávání je mnohem více spojeno s vnímáním lidských, resp. dětských práv a kulturních norem.⁷⁶¹ Definici zanedbávání přinesla v roce 1992 Zdravotní komise Rady Evropy, která ji vymezila jako

---

⁷⁵⁸ Srov. CHROMÝ, Jakub. *Kriminalita páchaná na mládeži: aktuální jevy a nová právní úprava v České republice*. Praha: Linde, 2010, s. 37-38, 85.

⁷⁵⁹ RADVANOVÁ, Senta. Ublížování dětem – nebezpečná rodina. In: VANDUCHOVÁ, Marie a Tomáš. GRIVNA (eds.). *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Vyd. 1. Praha: ASPI, 2008, s. 267.

⁷⁶⁰ Srov. SULLIVAN, 2000. cit. dle PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK. *Zanedbávání dětí: příčiny, důsledky a možnosti hodnocení*. Praha: Grada Publishing, 2016, s. 25.

⁷⁶¹ Srov. COLLINS, 2006. cit. dle PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK. *Zanedbávání dětí: příčiny, důsledky a možnosti hodnocení*. Praha: Grada Publishing, 2016, s. 26.

nedostatek péče způsobující vážnou újmu vývoji dítěte nebo ohrožující život dítěte.⁷⁶² Právní definice zanedbávání je zaměřena pouze na skutečnost adekvátnosti péče rodičů nebo jiných pečujících osob. Některé právní definice trvají na prokazatelné souvislosti mezi zanedbáváním a fyzickými následky nebo identifikovatelnými příznaky emocionálního poškození dítěte.⁷⁶³

Psychickou deprivaci, která je častým následkem nedostatečné péče o dítě vzniklé ať již omisivně či komisivně, můžeme vymezit jako psychický stav, který vznikl následkem životních situací, kdy subjektu není dána příležitost k ukojení některé ze základních psychických potřeb, a to v dostačující míře a po velmi dlouhou dobu.⁷⁶⁴ Toto je následek dlouhodobého strádání na úrovni psychiky, ke kterému může u dítěte z dlouhodobého hlediska dojít.

Děti vystavené verbálnímu týrání rodiči se potýkají s problémy spojenými s depresemi a projevy negativního sebehodnocení.⁷⁶⁵

Podle statistiky MPSV bylo v roce 2021 zjištěno 3695 případů týrání, zneužívání a zanedbávání chlapců a 3924 dívek, a to v různých formách (tělesné týrání, psychické týrání, sexuální zneužívání, dětská pornografie, dětská prostituce a zanedbávání dětí).⁷⁶⁶

5.7.3. Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte

Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte – *Child Abuse and Neglect* (CAN) je souborem nepříznivých příznaků, a to v nejrůznějších oblastech stavu a vývoje dítěte, také jeho postavení ve společnosti a zejména v rodině. Jedná se o zejména úmyslné ubližování dítěti, které je způsobováno nebo působeno nejčastěji jemu nejbližšími vychovateli – zejména rodiči. Nejvyhraněnější formou je zahubení dítěte. Syndrom CAN je potřeba vnímat jako multifaktoriální společenský jev, který v sobě zahrnuje jak prostorový, tak časový rozměr a zároveň věcný rozměr. Jedná se o interdisciplinární záležitost. Například odhalení těžkého fyzického ublížení na zdraví bude nejdříve záležitostí medicínské diagnostiky a terapie, následně záležitostí psychologickou, sociální a dále trestně a civilněprávní. Pod pojem zneužívání

---

⁷⁶² Srov. DUNOVSKÝ a kol., 1995. cit. dle Terezie a Radek PTÁČEK. Zanedbávání dětí: příčiny, důsledky a možnosti hodnocení. Praha: Grada Publishing, 2016, s. 26.

⁷⁶³ Srov. GAUDIN, 1993. cit. dle Terezie a Radek PTÁČEK. Zanedbávání dětí: příčiny, důsledky a možnosti hodnocení. Praha: Grada Publishing, 2016, s. 28.

⁷⁶⁴ LANGMEIER, Josef a Zdeněk MATĚJČEK. *Psychická deprivace v dětství*. 2. přeprac. vyd. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 1968, s. 24.

⁷⁶⁵ Sachs-Ericsson N, Verona E, Joiner T, Preacher KJ. Parental verbal abuse and the mediating role of self-criticism in adult internalizing disorders 2006. *Journal of Affective Disorders* 2006;93:71-78. cit. dle ADAM, David. Neurobiologie empatie a její vývoj u dětí z rizikového prostředí. *Psychiatrie. Časopis pro moderní psychiatrii*, 2021, roč. 25, č. 4, s. 151.

⁷⁶⁶ Srov. MPSV. 2022. *Roční výkaz o výkonu sociálně-právní ochrany dětí za rok 2021* [online]. Praha: MPSV. [29. 5. 2022]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/SUM++V20++%C4%8Cesk%C3%A1+republika+2021.xls/1f5d2e71-afd3-d2ca-0376-8fd161ca97>.

zahrnujeme veškeré formy násilí, agrese nebo aktivní nedostatečné péče (např. izolace dítěte ve tmě). Zanedbáváním jsou myšleny všechny škodlivé formy „ne-péče“ o dítě a následné důsledky pro život a vývoj dítěte. Řadíme sem oblast tělesnou (neorganickou poruchu prospívání), psychickou a emocionální (deprivace v dětském věku), a také sociální (dítě na ulici, dítě ulice nebo dítě toxikomanů). Týrání je spojeno v první řadě s užitím síly vůči dítěti. K syndromu CAN je potřeba uvést, že jde o nenáhodný děj nebo situaci, která je společností nepřijatelná a odmítání. Zároveň je situací preventabilní a důsledky, které vedly ke stavu či ovlivnily vývoj dítěte, by měly být bezprostředně spjaty s příčinami a mechanismy, které tento stav vyvolaly.⁷⁶⁷ Z hlediska trestního práva je možné subsumovat uvedené negativní jednání vůči dítěti pod tyto trestné činy vymezené v TZ: těžké ublížení na zdraví (§ 145), ublížení na zdraví (§ 146), těžké ublížení na zdraví z nedbalosti (§ 147), ublížení na zdraví z nedbalosti (§ 148), mučení a jiné nelidské a kruté zacházení (§ 149), obchodování s lidmi (§ 168), svěření dítěte do moci jiného (§ 169), znásilnění (§ 185), sexuální nátlak (§ 186), pohlavní zneužití (§ 187), zneužití dítěte k výrobě pornografie (§ 193), navazování nedovolených kontaktů s dítětem (§ 193b), opuštění dítěte nebo svěřené osoby (§ 195), zanedbání povinné výživy (srov. § 196 a násl.), týrání svěřené osoby (srov. § 198), únos dítěte a osoby stížená duševní poruchou (§ 200), ohrožování výchovy dítěte (§ 201), svádění k pohlavnímu styku (§ 202), nepřekažení trestného činu (srov. § 367), neoznámení trestného činu (§ 368).

5.7.4. Sexualizované násilí páchané na dětech

Nerušený mravní a sexuální vývoj nezletilých dětí byl vždy zájmem a cílem společnosti a tento cíl a zájem byl vyjadřován normami mj. práva trestního.⁷⁶⁸ Mravnostní trestná činnost je společensky vysoce nebezpečným jednáním. Zasahuje do osobní svobody člověka a do sféry rozhodování v oblasti sexuálních vztahů. Vysoká nebezpečnost spočívá mj. i v negativním ovlivňování zdravého vývoje dětí, kdy tento následek je ve společenském vědomí posuzován jako hrubé porušování základních principů mravnosti. Velice citlivě je vnímána trestná činnost páchaná na dítěti. Tato trestná činnost má vysokou míru společenské nebezpečnosti. TZ upravuje celou řadu trestných činů, kdy je objektem ochrany mj. právo na svobodné rozhodování v oblasti sexuálních vztahů. Takto vymezené trestné činy tvoří dvě základní skupiny. První skupinu tvoří

⁷⁶⁷ DUNOVSKÝ, Jiří. Co je to syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte. In: MATĚJČEK, Zdeněk, Jiří DUNOVSKÝ a Zdeněk DYTRYCH. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada, 1995, s. 15, 20, 22, 23.

⁷⁶⁸ Srov. MITLÖHNER, Miroslav. Právní aspekty sexuálního zneužívání In: WEISS, Petr a kolektiv. *Sexuální zneužívání - pachatelé a oběti*. Praha: Grada, 2000, s. 18; CHMELÍK, Jan. Právní aspekty mravnostní trestné činnosti. In: CHMELÍK, Jan a kolektiv. *Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita*. Praha: Portál, 2003, s. 73.

trestné činy reprezentující zakázaná jednání mravnostního charakteru ve formě skutkových podstat. Druhou skupinou jsou trestné činy, jejichž skutkové podstaty představují jednání související s trestnými činy páchanými v souběhu s mravnostními trestnými činy, nebo s trestnými činy souvisejícími bezprostředně s porušením práva na svobodné rozhodování o vlastním sexuálním životě.⁷⁶⁹ Odborná literatura také hovoří o syndromu sexuálně zneužívaného dítěte (*Child Sexual Abuse syndrom – CSA*). Jedná se o každé nevhodné vystavení dítěte sexuálnímu kontaktu, sexuálnímu zneužití dítěte vedoucímu k uspokojování sexuálních potřeb zneužívající osoby. Může mít několik variant. Tou první je sexuální násilí v rodině nebo v rámci příbuzných. Další variantou jsou náhodné formy sexuálního zneužívání dětí, které vykazují psychopatologickou rovinu. Dále zde můžeme zařadit komerční sexuální zneužívání dítěte. A stranou nezůstávají ani moderní technologie v podobě cyber grooming.⁷⁷⁰ Komerční sexuální zneužívání dětí bylo definováno jako použití dítěte k sexuálním účelům za peníze nebo za naturální odměnu mezi dítětem a zákazníkem, dítětem a prostředníkem nebo dítěte a agentem nebo jinými osobami vydávajícími na obchodu s dětmi pro uvedené účely. Z hlediska forem můžeme rozlišit obchod s dětmi, dětskou prostituci a dětskou pornografii.⁷⁷¹

V roce 2020 bylo za trestné činy znásilnění a pohlavního zneužívání odsouzeno v ČR celkem 386 fyzických osob z celkového počtu 48 558 odsouzených fyzických osob. V roce 2019 to bylo celkem 600 osob z celkového počtu 55 594 osob a v roce 2018 činil tento počet 580 osob z celkového počtu 54 448 osob.⁷⁷² Konfrontováno s nevhodným sexuálním chování v dětství je každá třetí dívka a jeden z deseti chlapců. Reakce na tuto zkušenost může být u nich mnohá, např. deprese, sebepoškozování (automutilace) zahrnující také sebepoškozující tendence nebo promiskuita.⁷⁷³ Ženy, které se staly obětí zneužívání, mohou mít v dospělosti problém s dosahováním orgasmu.⁷⁷⁴

---

⁷⁶⁹ CHMELÍK, Jan. Právní aspekty mravnostní trestné činnosti. In: CHMELÍK, Jan a kolektiv. *Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita*. Praha: Portál, 2003, s. 69, 73.

⁷⁷⁰ HOUBOVÁ, Drahomíra. Child Sexual Abuse syndrom – CSA – syndrom sexuálně zneužívaného dítěte. In: HOUBOVÁ, Drahomíra a kolektiv. *Psychologie pro právníky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 233-234.

⁷⁷¹ Dunovský, 2001; Vaničková, 2002 a 2005; Chmelík a kol., 2003. cit. dle MILFAIT, René. *Komerční sexualizované násilí na dětech: prostituce, pornografie, obchod*. Praha: Portál, 2008, s. 11.

⁷⁷² *Statistická ročenka České republiky 2021 = Statistical yearbook of the Czech Republic 2021*. Praha: Český statistický úřad, 2021, s. 732.

⁷⁷³ Paolucci EO, Genuis ML, Violato C. A meta-analysis of the published research on the effects of child saexual abuse. *The journal of psychology* 2001;135(1):17-36 cit. dle ADAM, David. Neurobiologie empatie a její vývoj u dětí z rizikového prostředí. *Psychiatrie. Časopis pro moderní psychiatrii*, 2021, roč. 25, č. 4, s. 151.

⁷⁷⁴ Feinauer LL. Sexual dysfunction in women sexually abused as children. *Contemporary Family Therapy* 1989;11(4):299-309. cit. dle ADAM, David. Neurobiologie empatie a její vývoj u dětí z rizikového prostředí. *Psychiatrie. Časopis pro moderní psychiatrii*, 2021, roč. 25, č. 4, s. 151.

Podle statistiky MPSV bylo v roce 2021 zjištěno sexuální zneužívání celkem u 103 chlapců a 609 dívek.⁷⁷⁵

5.7.5. Domácí násilí páchané na dětech

O rodinném prostředí ve smyslu pozitivním jsme hovořili již dříve. Můžeme říci, že rodinné prostředí vytváří určitý součin konkrétních faktorů a podmínek. Mezi fenomény, které můžeme identifikovat v rodinném prostředí dítěte, patří rovněž násilí, zanedbávání, nepřizpůsobení se jeho nejrůznějším potřebám až po nejrůznější formy týrání. Násilí způsobuje poškození aktuálního fungování dítěte, ale v každém případě ohrožuje také jeho budoucnost a životní vyhlídky.⁷⁷⁶

Problematika domácího násilí je v posledních letech diskutována velmi detailně. Je tomu tak díky úsilí mnoha nestátních institucí, veřejnosti i literární a vědecké činnosti. Problematika tohoto negativního společenského jevu zasahuje do roviny jak veřejného, tak soukromého práva. Následky tohoto násilného chování k dětem dopadají na ty nejzranitelnější v rodině – nezletilé děti. Výsledkem je vystavení nezletilého krutému chování rodiče nebo rodiče, jehož chování je reprezentováno nadávkami, agresivitou či vulgaritami. Dlužno dodat, že i toto je pro dítě (negativní) vzor lidského chování.⁷⁷⁷

Podat obecnou definici domácího násilí jako komplexního jevu je dnes velice problematické. Je možné jej vymezit jako sociálně patologický jev *sui generis*, nejnebezpečnější z forem agrese, která je často tolerována, tabuizována, bagatelizována, jelikož se děje za zavřenými dveřmi. Z důvodové zprávy k zákonu č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o ochraně před domácím násilím“) lze citovat, že: „*domácím násilím se rozumí opakované násilné jednání nebo opakované vyhrožování násilným jednáním, v důsledku kterého dochází, nebo hrozí, že dojde k nebezpečnému útoku proti životu, zdraví, svobodě nebo lidské důstojnosti, mezi osobami, které jsou či byly spolu v intimním, rodinném či jiném obdobném vztahu a žijí ve*

---

⁷⁷⁵ Srov. MPSV. 2022. *Roční výkaz o výkonu sociálně-právní ochrany dětí za rok 2021* [online]. Praha: MPSV. [29. 5. 2022]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/SUM++V20+-+%C4%8Cesk%C3%A1+republika+2021.xls/1f5d2e71-afd3-d2ca-0376-8fd161ca97>.

⁷⁷⁶ POTOČÁROVÁ, Mária. Ohrožené děti v rodinnom prostředí. In: *Násilí na dětech: "násilí nezná hranice, ale zanechává stopy"*. Sborník z 2. národní a I. stredoevropské konference konané pod záštitou veřejného ochránce práv. Praha: Humanitas-Profes, 2003, s. 58.

⁷⁷⁷ RADVANOVÁ, Senta. Rodina za zavřenými dveřmi (Nástin problematiky). In: MITLÖHNER, Miroslav (ed.). *12. celostátní kongres k sexuální výchově v České republice: Pardubice 14.-16. října 2004: sborník referátů*. Praha: Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu, 2004. s. 107-108.

*společně obývaném bytě nebo domě. V rámci domácího násilí lze jednoznačně identifikovat osobu násilnou i osobu ohroženou, proti níž takové útoky nebo výhružky útokem směřují.*⁷⁷⁸

Koncepce zákona spočívá na principu: priority práv (zásah do soukromé sféry je možný pouze s ohledem na jeho nezbytnost); subsidiarity (role práva trestního je subsidiární); odvrácení hrozby nebezpečí (prevence); přiměřenosti a minimalizace zásahů (sledována je účinná ochrana); výměny informací mezi policisty, intervenčními centry a orgány sociálně právní ochrany. Zákon reflektuje vyváženost jak zákonného omezení, tak sociální a právní ochrany, která je poskytována soudem. Proces ochrany před domácím násilím lze vymezit jako policejní intervenci, sociální pomoc a soudní ochranu. V případech, kdy je porušeno distanční omezení, mohou do úvahy přicházet také trestněprávní sankce.⁷⁷⁹

Domácí násilí mezi rodiči je možno vnímat jako formu násilí psychického páchaného na dětech. Literatura přináší zejména informace o dětech týraných matek. Do této skupiny spadají děti, které byly opakovaně přítomny závažnému fyzickému, psychickému nebo sexuálnímu násilí, kterého se dopouštěl partner na matce těchto dětí.⁷⁸⁰ Situace spojené s domácím násilím a nezletilým je možno rozdělit do několika typů. Jednak je to asistování nezletilého u incidentů násilí, dále zanedbávání nezletilého v důsledku domácího násilí, zatěžování nezletilého tzv. parentalizací, sociální znevýhodnění, vydírání nebo existenční ohrožení.⁷⁸¹ U dětí, které se staly svědky domácího násilí, nacházíme následky. U nemluvňat dochází ke zhoršení kvality attachmentu a spánku. U těchto dětí lze identifikovat problémy s jídlem a zvýšené riziko zranění. U předškolních dětí můžeme potom identifikovat ztrátu pocitu bezpečí, pocity separační úzkosti, strachu z cizích lidí a často trpí insomnií s častou regresí. Regresi nacházíme také u školních dětí, objevují se pocity obviňování, somatizace a agresivní chování. U dětí adolescentních se objevuje záškoláctví.⁷⁸²

5.7.6. Soukromoprávní úprava ochrany před domácím násilím

---

⁷⁷⁸ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Vymezení základních pojmů, příčin, následků a možných řešení domácího násilí. In: KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, ŽATECKÁ, Eva, DÁVID, Radovan a Martin KORNEL. *Právo proti domácímu násilí*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 5.

⁷⁷⁹ VOŇKOVÁ, Jiřina. Zákon o ochraně před domácím násilím. In: VOŇKOVÁ, Jiřina a Ivana SPOUSTOVÁ. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. 2.*, přeprac. vyd. Praha: proFem, 2008, s. 83-85.

⁷⁸⁰ Jaffe et al., 1990. cit. dle ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Domácí násilí: nebezpečné rodinné vztahy ve 21. století*. Aleš Čeněk: Plzeň, 2020, s. 170.

⁷⁸¹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Domácí násilí: nebezpečné rodinné vztahy ve 21. století*. Aleš Čeněk: Plzeň, 2020, s. 175-177.

⁷⁸² Stiles MM. Witnessing domestic violence: the effect on children. *Am Fam Physician* 2002;66(11):2052-2067 cit. dle ADAM, David. Neurobiologie empatie a její vývoj u dětí z rizikového prostředí. *Psychiatrie. Časopis pro moderní psychiatrii*, 2021, roč. 25, č. 4, s. 151.

Oblast této ochrany je obsažena právě v OZ. Předmětná úprava stanoví, že pokud se stane další společné bydlení manželů v domě nebo bytě, v němž se nachází rodinná domácnost manželů, pro jednoho z nich nesnesitelné z důvodu tělesného nebo duševního násilí vůči manželovi nebo jinému, kdo v rodinné domácnosti manželů žije, může soud na návrh dotčeného manžela omezit, popřípadě i vyloučit na určenou dobu právo druhého manžela v domě nebo bytě bydlet. Obdobně lze postupovat, jedná-li se o manžele rozvedené, jakož i v případě, kdy manželé nebo rozvedení manželé bydlí společně jinde než v rodinné domácnosti (srov. § 751 OZ).

Výslovně definici domácího násilí nepřináší ani OZ ani jiný právní předpis. Aktivní legitimaci k podání návrhu v souladu s ust. § 751 a násl. ve spojení s § 3021 OZ je také každá jiná osoba, která žije spolu s manžely nebo rozvedenými manžely v rodinné domácnosti. Cílem podání návrhu je omezení, případně vyloučení práva násilného manžela, partnera nebo spolubydlící osoby bydlet v bytě nebo domě. Aktivní věcná legitimace k podání návrhu na omezení nebo vyloučení práva bydlet v domě nebo bytě, pokud se domácího násilí dopouští manžel nebo rozvedený manžel na jiné osobě, který žije spolu s manžely nebo rozvedenými manžely v rodinné domácnosti upravuje ust. § 753 OZ. Předpokladem k této aktivní legitimaci fyzické osoby k podání návrhu dle ust. § 753 OZ je skutečnost, že tato fyzická osoba žije spolu s manžely nebo rozvedenými manžely v rodinné domácnosti. Může se jednat o rodiče manželů nebo rozvedených manželů, jejich děti nebo i úplně cizího člověka, který v uvedené domácnosti žije. Zde je opět potřeba interpretovat ustanovení § 753 OZ spolu s ust. § 751 a § 3021 OZ a dovodit tak, že se skutečně jedná o jakoukoliv osobu, která bydlí s násilnou osobou. Účastníky tohoto řízení budou navrhovatel, odpůrce a popřípadě osoba, proti které násilí směřuje (srov. § 403 ZŘS). Plnou procesní způsobilostí disponuje nezletilý starší 16 let (srov. § 403 odst. 3 ZŘS). Jménem nezletilého mladšího 16 let může tento návrh podat zákonný zástupce, OSPOD nebo advokát.⁷⁸³ Dodejme, že k aktivní legitimaci k podání návrhu nebo vstupu do zahájeného řízení má ve věcech domácího násilí také státní zastupitelství (srov. ust. § 8 odst. 1 písm. c) a odst. 2 ZŘS).

Zákonem stanovená výslovná pozornost k ochraně dítěte před domácím násilím absentuje. Aplikaci § 753 OZ je však možno dovodit i na případy, kdy se jedná o dítě, které je účastno domácímu násilí v rodinné domácnosti.⁷⁸⁴ I nezletilé a nesvéprávné dítě může být

---

⁷⁸³ ČUHELOVÁ, Kateřina. Komentář k §§ 751-753. MELZER, Filip, Petr TĚGL a kolektiv. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016, s. 692, 695, 698-699, 703.

⁷⁸⁴ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Procesní aspekty práva proti domácímu násilí. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ, Lenka, WESTPHALOVÁ a kolektiv. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017. s. 342.

osobou ohroženou nebo dotčenou domácím násilím a má tudíž právo domáhat se ochrany.⁷⁸⁵ Z hlediska výkonu rozhodnutí ve věcech domácího násilí je potřeba uvést, že v těchto věcech nelze podat návrh na exekuční výkon rozhodnutí [srov. § 37 odst. 3 písm. b) zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, v platném znění (EŘ).]

Statistické údaje o odsouzených fyzických osobách za trestný čin týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě vykazují za rok 2020 celkem 161 osob z celkového počtu 48 558 odsouzených fyzických osob. V roce 2019 činil tento počet celkem 226 osob z celkového počtu 55 594 odsouzených osob a v roce 2018 bylo odsouzeno za tento trestný čin 235 osob z celkového počtu 54 448 odsouzených osob.⁷⁸⁶

5.7.7. Veřejnoprávní úprava ochrany před domácím násilím

Policie je oprávněna vykázat osobu ze společného obydlí na nezbytně nutnou dobu, pokud na základě zjištěných skutečností, zejména s ohledem na předcházející útoky, důvodně předpokládat, že se osoba dopustí nebezpečného útoku proti životu, zdraví anebo svobodě nebo zvláště závažného útoku proti lidské důstojnosti, je policista oprávněn vykázat tuto osobu z bytu nebo domu společně obývaného s útokem ohroženou osobou, jakož i z bezprostředního okolí společného obydlí. Policista je oprávněn tuto osobu vykázat i v její nepřítomnosti. Pokud společné obydlí obývá nezletilé dítě, považuje se za ohroženou osobu ...(...) (srov. § 44 zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů). TZ upravuje mnoho skutkových podstat trestných činů dopadajících na jednání spojené s domácím násilím: týrání osoby žijící ve společném obydlí (§ 199 TZ), týrání svěřené osoby (§ 198 TZ), omezování osobní svobody (§ 171 TZ), nebezpečné pronásledování (§ 354 TZ), ublížení na zdraví (§ 146 TZ), těžké ublížení na zdraví (§ 145 TZ). Osobě, která je obviněna z trestného činu, může být uloženo předběžné opatření ve formě zákazu styku s poškozeným, osobami jemu blízkými nebo s jinými osobami, zejména svědky, zákaz vstupu do společného obydlí obývaného s poškozeným a jeho bezprostředního okolí a zdržovat se v takovém obydlí (srov. § 88c písm. a) a b) TŘ). Nedosáhne-li domácí násilí takové intenzity, aby bylo možno jej kvalifikovat jako trestný čin s ohledem na nenaplnění znaků skutkové podstaty některého z trestných činů, je možno jej posoudit jako přestupek proti občanskému soužití (srov. § 60 odst. 2 písm. d); § 61 odst. 1; § 74

⁷⁸⁵ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Ochrana proti domácímu násilí. In: DVOŘÁK, Jan, Michaela ZUKLÍNOVÁ, Jiří ŠVESTKA, David ELISCHER, Ondřej FRINTA a Dita FRINTOVÁ. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 68.

⁷⁸⁶ *Statistická ročenka České republiky 2021 = Statistical yearbook of the Czech Republic 2021*. Praha: Český statistický úřad, 2021, s. 732.

odst. 1 písm. d) zákona č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, ve znění pozdějších předpisů). Zmínit lze také poskytování peněžité pomoci obětem trestných činů státem [srov. § 23 a násl. zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), ve znění pozdějších předpisů]. Ve vztahu k nezletilým dětem je možno doplnit, že na problematiku ochrany dítěte ohrožované násilím mezi jeho rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za jeho výchovu, případně mezi jinými osobami cílí ust. § 6 písm. g) ZSPOD.⁷⁸⁷

5.7.8. Ochrana nezletilých v kontextu rizik hazardních a jiných her

Podřazení právních aspektů hazardních a jiných her pod oblast sociálně-právní ochrany dětí není náhodná. Jedná se o průřezové téma, které prostupuje právní úpravou veřejnoprávní (regulace hazardních her a souvisejících otázek), dále oblastí soukromoprávní (zásahy do oblastí dispozice s majetkem rodiny, zápůjčky, dluhy apod.) a rovněž do oblasti ochrany nezletilých, která v sobě inkorporuje jak veřejnoprávní, tak soukromoprávní aspekty. Z pohledu našeho výkladu a zaměření na dílčí otázky je tedy zařazení této problematiky pod oblast SPOD jednoznačně odůvodnitelná.

Obecnou představu o obsahu pojmu hazardní hra si dokážeme utvořit. Mezi pojmové znaky hazardní hry patří zejména materiální hledisko, které má podobu ztráty vkladu a možnosti výhry (hmotné); přítomnost prvku náhody a kolektivnost. Pokud se tyto materiální prvky objeví v rámci herní aktivity, pak můžeme konstatovat, že se jedná o hru hazardní. Objevují se názory, že hazardní hrou může být pouze hra, kde působí zejména prvek náhody. Některé hry však kombinují prvek náhody se schopnostmi a dovednostmi.⁷⁸⁸

Předcházení vzniku problematických situací a jejich zhoršování, pokud jde o péči a výchovu nezletilých, je jeden ze základních principů SPOD. Hovoříme o preventivní a poradenské činnosti OSPOD, která je realizována *ex lege* a má značný význam.⁷⁸⁹ Obecní úřady v rámci přenesené působnosti veřejné správy realizují také činnosti v oblasti sociální prevence. Ke specifickým povinnostem obecního úřadu jakožto orgánu SPOD náleží také sledovat, zda je na základě kontrolních oprávnění dle zákona č. 186/2016 Sb., o hazardních

---

⁷⁸⁷ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Procesní aspekty práva proti domácímu násilí. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ, Lenka, WESTPHALOVÁ a kolektiv. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017. s. 342-343.

⁷⁸⁸ RAJCHL, Jiří. Pojem hry a hazardní hry. In: RAJCHL, Jiří, Květoslav KRAMÁŘ a Jan MALÍŘ. *Právní aspekty hazardních her*. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 16.

⁷⁸⁹ NOVOTNÁ, Věra. Komentář k § 10. In: NOVOTNÁ, Věra, Eva BURDOVÁ a Jana RIEDLOVÁ JURKOVÁ. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. Olomouc: ANAG, 2014, s. 55.

hrách, ve znění pozdějších předpisů (ZHH) zamezováno v přístupu dětí do prostředí, které je z hlediska jejich vývoje a výchovy ohrožující. Jedná se o herny a kasina, do kterých je zakázán vstup osobám mladším 18 let. Dalšími právními předpisy, které pokrývají tuto oblast, jsou předpisy upravující oblast ochrany před škodami způsobenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami.⁷⁹⁰ V souvislosti s těmito návykovými látkami je z hlediska prostor, které jsou pro osoby mladší 18 let nevhodné, a do kterých by měl být kontrolován přístup. Mezi tyto místa patří např. diskotéky nebo hostince.⁷⁹¹ Zákaz účasti na hazardní hře a vstupu do herny osob mladších 18 let zavedl již původní loterní zákon.⁷⁹² Tento zákon také umožnil prostřednictvím Ministerstva financí ČR v roce 2008 provozování internetových kursových sázek, a to na základě ustanovení § 50 odst. 3 loterního zákona. Prostřednictvím tohoto ustanovení byla překonána nedostatečná a v té době neexistující právní úprava v oblasti online hazardních her. Aktuální právní úprava prostřednictvím ZHH a souvisejících právních předpisů obsahuje dostatek opatření umožňujících naplnění individuálních cílů, které sledují ochranu jednotlivce před negativními sociálními dopady souvisejícími s nepoměrnou účastí na hazardních hrách.⁷⁹³ Zákaz at' již samotného vstupu nebo účasti na hazardních hrách provozovaných, tzv. land-based, způsobem nebo online (na internetu) obsahuje rovněž ZHH.⁷⁹⁴ Je možno konstatovat, že nejrychleji roste objem sázek prostřednictvím sítě internet.⁷⁹⁵ Dopady hazardu jsou interdisciplinární. Analýzy dopadů hazardního hraní lze posuzovat ze tří pohledů: 1/pohled hodnocení nákladů nemoci nebo závislosti (patologické hráčství), 2/pohled ekonomický a 3/pohled veřejného zdraví.⁷⁹⁶

Ohrožení nezletilých spatřujeme také v rovině trestněprávní. Jedná se o naplnění skutkové podstaty několika trestných činů. Jedná se o ohrožování mravní výchovy dítěte v podobě umožnění dítěti hry na výherním hracím přístroji (srov. § 201 odst. 2 TZ).

---

⁷⁹⁰ TRUBAČOVÁ, Klára. Komentář k § 10 odst. 1. In: MACELA, Miloslav, Daniel HOVORKA, Adam KŘÍSTEK, Klára TRUBAČOVÁ a Zuzana ŽARASOVÁ. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 149.

⁷⁹¹ NOVOTNÁ, Věra. Komentář k § 10. In: NOVOTNÁ, Věra, Eva BURDOVÁ a Jana RIEDLOVÁ JURKOVÁ. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. Olomouc: ANAG, 2014, s. 55; Zákon č. 65/2017 Sb., o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek, ve znění pozdějších předpisů.

⁷⁹² Srov. např. § 17 odst. 9 zákona č. 202/1990 Sb., o loteriích a jiných podobných hrách, ve znění pozdějších předpisů (loterní zákon); dále srov. KRAMÁŘ, Květoslav, Aleš HUŠÁK a kol. *Herní právo*. Plzeň: Čeněk, 2006, s. 62-63.

⁷⁹³ BOHÁČ, Radim, Jan ŘEHOLA a Václav ULRICH. Regulace online hazardních her v ČR: východiska pro moderní regulaci z národní i mezinárodní perspektivy. *Daně a finance*, 2016, roč. 24, č. 4, s. 10, 15.

⁷⁹⁴ Srov. ust. § 7 odst. 1, § 66 odst. 1 písm. c), § 69, § 75 odst. 1 písm. d), § 123 odst. 3 písm. g) ZHH.

⁷⁹⁵ MACKŮ, Karel. Patologické hráčství rušením loterií nezmizí. *Veřejná správa*, 2015, roč. XXVI, č. 15, s. 20.

⁷⁹⁶ KORN et al., 2003; WALKER, 2007. cit. dle FIEDOR, David. *Hazard v České republice*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2020, s. 22.

Statistických údajů o hraní hazardních her u dětí a adolescentů nemáme mnoho k dispozici. Zkušenost s hraním elektronických herních zařízení uvedlo v r. 2011 9,6 % šestnáctiletých a lze předpokládat, že se jedná o aktuální zkušenosti. Pravidelnými hráči s frekvencí jednou měsíčně a častěji je 3,1 % šestnáctiletých. Dlouhodobý trend má klesající charakter, avšak uvedené statistiky ukazují na relativně vysoký výskyt hazardního hraní ve věkové skupině, které má být tato aktivita zapovězena. Aktivita hraní hazardních her se řadí k syndromu rizikového chování v dospívání a uvádí se také spojitost s kouřením, užíváním alkoholu a nelegálních drog. Z hlediska sociálně negativních jevů je potřeba uvést, že hazardním hraním jsou také často postiženy děti patologických hráčů, což se projevuje např. nutností ukončení vysokoškolského studia. Hazardní hraní rodiče má dopady na rodinný rozpočet či úspory, které jsou využívány k financování hraní. Taktéž vztahy mezi dětmi a rodiči, kteří jsou patologickými hráči trpí například sociální stigmatizací těchto dětí. Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti realizovalo dotazníkovou studii Patologičtí hráči v léčbě. V této studii byly respondenty uvedeny následující negativní jevy spojené s rozvojem patologického hraní: „*lhaní (75,3 % lhalo často nebo velmi často), nesplácení půjček (59,4 %), utracení společných rodinných peněz (53,8 %), zanedbávání rodiny (48,2 %), agresivita a psychický nátlak vůči okolí (29,8 %), nespolehlivost v zaměstnání (29,9 %) a krádeže věci z domácnosti (27,4 %)...*“⁷⁹⁷ U každého hráče hazardních her je odhadován počet 5-17 jiných osob, které tato situace negativně ovlivňuje. Členové rodiny nejčastěji uvádějí tyto problémy: ztráta finančních prostředků (společných nebo osobních, konflikty, násilí a hněv, lhaní a podvody, zanedbávání rodiny, ovlivnění vztahů v negativní rovině, problematická komunikace, chaos v rodinných rolích a odpovědnostech, rozvíjení problémů souvisejících s hazardním hraním nebo s jinými závislostmi v rodinném prostředí).⁷⁹⁸

Nejsou to však pouze hazardní hry, které ohrožují děti. V současném virtuálním světě internetu je z hlediska online závislostí rizikové také hraní online her a návykovým se může stát také hraní videoher.

Videoherní průmysl produkuje značné množství příležitostí pro děti a mládež, jak trávit volný čas. Odborníci si kladou mnohé otázky související s tím, zda tato aktivita může mít na děti a mládež nějaký dopad. V souvislosti s videohrami je často řešena problematika zobrazovaného

---

⁷⁹⁷ MRAVČÍK, Viktor (Ed.), Jakub ČERNÝ, Zuzana LEŠTINOVÁ, Pavla CHOMYNOVÁ, Kateřina GROHMANNOVÁ, Šárka LICEHAMMEROVÁ, Aleš ZIEGLER a Veronika KOCAREVOVÁ. *Hazardní hraní v České republice a jeho dopady* [online]. Praha: Úřad vlády České republiky, 2014, s. 8, 134-135. [cit. 2022-04-08]. Dostupné z: https://www.drogy-info.cz/data/obj_files/1619/312/hazard_final_web.pdf.

⁷⁹⁸ Srov. KALISCHUK a kol, 2006. cit. dle LICEHAMMEROVÁ, Šárka. *Online hazardní hraní*. In: BLINKA, Lukáš a kol. *Online závislosti*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2015, s. 159-160.

násilí. Oproti násilí zobrazovanému v televizi nebo filmu, kde je dítě pozorovatelem, se v případě videoher dítě stává aktérem. Další otázka, kterou si můžeme klást směřuje k okamžiku, kdy můžeme hovořit o závislosti. Zde existuje mnoho studií. Je to právě rodinné prostředí, které zásadně ovlivňuje skutečnost, do jaké míry a jakým způsobem hraní videoher ovlivní dítě nebo dospívajícího.⁷⁹⁹ Různé výzkumné studie přinášejí informace o skutečnosti, že mladí lidé vykazují velkou soutěživost, kterou uplatňují v neformálních herních činnostech. Tento způsob hraní je může připravovat k oficiálnímu hraní nebo sázení, jehož počátek je spojen s legálním věkem sázení. V případech, kdy je legalizované sázení jednodušeji přístupné mladým lidem, existuje zde tendence se na takovém hraní podílet, jelikož pro tyto mladé lidi představuje symbol „dospělosti“.⁸⁰⁰

Z dalších příležitostí k hraní můžeme zmínit jak online hry (*massively multiplayer online*) pro které je typické, že je v nich v určitý časový okamžik zapojeno velké množství (tisíce) hráčů, kteří spolu mohou hrát. V České republice si tento typ zábavy nachází své hráče snadněji s porovnáním se zbylým prostorem Evropy.⁸⁰¹ Z hlediska populárních možností her v internetovém prostředí můžeme také uvést společenské síťové hry (*Social-network games/Social Games*).

Pojem sociální síťová hra existuje minimálně od roku 2007. Každý, kdo hrál společenskou síťovou hru alespoň jednou, intuitivně pochopí podstatu tohoto typu her. Společenské síťové hry se obvykle spouštějí jako součást platformy sociální sítě, jejímž prostřednictvím je možné se k nim připojit. Typická společenská síťová hra je snadno pochopitelná a lze ji okamžitě hrát bez předchozího studia návodů nebo pokynů. Je možné je začít hrát nebo ukončit téměř v jakékoli fázi hry a je velmi snadné se později znovu připojit nebo hru obnovit. Odměny v rámci tohoto typu her jsou časté, četné a převážně symbolické. Jsou jimi povzbuzení, body, mince a ikony. Obecně platí, že odměny nemají žádnou peněžní hodnotu. Spouštějí se akcemi hráče nebo jeho přáteli, jsou téměř okamžité a jsou doprovázeny vizuálními a zvukovými efekty. Společenské síťové hry jsou zdarma. Naprostá většina hráčů tráví čas v několika poměrně krátkých relacích, a to pro pobavení. Malá část hráčů však také utrácí peníze za to, aby si usnadnili a urychlili svůj postup v rámci hry na míru a zlepšili své zkušenosti.⁸⁰²

---

⁷⁹⁹ KVĚTON, Petr. *Hraní videoher v dětství a dospívání: dopady a souvislosti v sociálně-psychologické perspektivě*. Praha: Grada, 2020, s. 7, 24, 50, 89-100, 117-118.

⁸⁰⁰ PRUNNER, Pavel. *Gamblerství, aneb, Ztráta svobody*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 168-169.

⁸⁰¹ BLINKA, Lukáš. Závislost na hraní online her. In: BLINKA, Lukáš a kol. *Online závislosti*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2015, s. 112, 125.

⁸⁰² SCHMID, Günter, Thomas TALOS a Nicholas AQUILINA. *Social Gaming in Europe*. Vienna: LexisNexis, 2013, s. 4-6.

Samostatnou oblastí odborného zájmu z hlediska ochrany nezletilého dítěte je závislost na online prostředí. Koncepce závislosti na online prostředí je kritizována z toho důvodu, že internet je považován pouze za médium, jehož účelem je zprostředkovat činnosti a možnosti, které mohou u konkrétních jedinců vyvolat chování, které má závislostní charakter. Osoba si nebuduje závislost na internetu jako takovém, ale na aplikacích a webech. Závislostní chování v internetovém online prostředí je někdy nazýváno netolismus, jakožto závislost na tzv. virtuálních drogách. Do této kategorie spadají počítačové hry, internetové služby nebo sociální sítě. Současná generace dětí a mladých lidí je s online prostředím úzce spojená. Většina nezletilých dětí využívá internet pro soukromé nebo studijní účely. Pro současného dospívajícího člověka neexistuje možnost, že by nebyl uživatelem některé ze sociálních sítí. Zároveň jsou to mladí lidé, u kterých je nejvyšší riziko možného vzniku závislostního chování spadajícího do online prostředí. Významným faktem tohoto ohrožení je skutečnost, že v tomto prostředí nejsou omezení penězi oproti závislosti na návykových látkách nebo gamblingu. Byly rovněž identifikovány rizikové faktory, které zvyšují rozvoj závislostního chování na online prostředí. Jsou jimi: zvýšená úzkostnost, depresivní sklony, jiné závislosti (např. léky, alkohol, tabák), chybějící podpora okolí, pocíťování nepochopení nebo neštěstí, absence společenské aktivity nebo mobility, zvýšený stres, u dětí ve věku dospívajících zvyšuje riziko rozvoje závislosti například zvýšená míra k nepřátelskému chování (hostilitě), poruchy ADHD, sociální fobie nebo nuda. Prevence a případná léčba této závislosti zahrnuje některé ustálené postupy. Jednak je to podpora nezletilých dětí ve společenských a jiných zájmových aktivitách (sport, kontakty s rodinou a přáteli, zájmové kroužky) a hlídání času, který nezletilý tráví v online prostředí. Důležitá je rovněž empatická komunikace s nezletilým. A v případě, kdy již nejsme schopni zvládnout situaci vlastními silami, je nutné najít odbornou pomoc.⁸⁰³

5.7.9. (Kyber)šikana a (kyber)kriminalita

Problematika šikany byla, je a bude významným negativním společenským jevem, který rezonuje ve společnosti i právu. Zůstává jevem stále objektivně existujícím, avšak mění se jeho prostředí, ve kterém se realizuje v reálném čase. Tímto prostředím je kybernetický prostor.

Šikanu nebo zavražďování (*bullying*) můžeme vymezit jako déle trvající agresivní a záměrný čin či chování jednotlivce nebo skupiny ve vztahu k oběti, která se nedokáže

---

⁸⁰³ HÝBNEROVÁ, Jana. Závislost na online prostředí. In: KRČMÁŘOVÁ, Barbora. *Děti a online rizika: sborník studií*. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2012, s. 33, 38-39, 44-45.

s úspěchem bránit.⁸⁰⁴ Takovým jednáním může být i kyberšikana (*cyberbullying*) jejíž podstatou je realizace prostřednictvím webu nebo mobilní sítě, popř. jiné informační technologie. Tento pojem se v anglo-americkém prostředí rozšířil nejdříve mezi dospělou populací, jelikož tato měla přístup k moderním technologiím (počítačům a mobilním telefonům). Následně na konci 90. let 20. století došlo k šíření tohoto jevu mezi nezletilou populací.⁸⁰⁵ Základními prvky kyberšikany jsou: agresivní a úmyslný čin, který je prováděn jednotlivcem nebo skupinou, spáchaný prostřednictvím elektronické komunikace, a to především prostřednictvím internetu a mobilních telefonů, delší dobu trvající nebo opakující se čin, kdy se oběť nemůže snadno bránit a dochází k nepoměru sil.⁸⁰⁶ Kyberšikanu vymezujeme jako kolektivní označení forem šikany prostřednictvím elektronických médií sloužící k agresivnímu a záměrnému poškození osoby, která tato média používá.⁸⁰⁷ S klasickou šikanou má společné opakované jednání a nepoměr sil mezi agresorem a obětí. Kyberšikana dnes představuje komplexní fenomén. Potřeba jejího řešení zahrnuje nejen úroveň rodičovskou, ale také oblast školy, samotné aktéry a v závažných případech také konkrétní instituce, např. Policii ČR.⁸⁰⁸

V dnešním moderním světě budeme jen velmi těžko hledat oblast lidské činnosti, do kterého nezasáhla výpočetní technika, informační systémy a technologie. Tato oblast však nemá pouze pozitivní význam pro život člověka. Negativní dopady jsou spojeny s kriminální činností, která je realizována právě prostřednictvím kyberprostoru. Kybernetickou kriminalitou označujeme trestnou činnost, ve které se vyskytuje počítač jakožto souhrn technického a programového vybavení (včetně dat), případně některá z jeho komponent, případně větší množství počítačů samostatných nebo propojených do počítačové sítě, a to buď jako předmět zájmu této činnosti nebo jako prostředí (objekt) případně jako nástroj trestné činnosti. Působnost práva v kyberprostoru má rovněž soukromoprávní i veřejnoprávní rozměr. Z hlediska práva soukromého můžeme zmínit zejména prostředky občanského práva. Ustanovení § 84 OZ upravuje, že zachycení jakýmkoli způsobem podoby člověka tak, aby podle zobrazení bylo možné určit jeho totožnost, je možné jen s jeho svolením. Dále v ust. § 86 OZ jsou pak demonstrativně vyjmenována jednání, která jsou zakázána. Mezi tato jednání se řadí například

---

⁸⁰⁴ Srov. Whitney, Smith, 1993; Smith, Sharp, 1994; Lines, 2008; Rigby, 2002 cit. dle ZAVRŠNIK, Aleš. *Kyberkriminalita*. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 27.

⁸⁰⁵ Srov. Rivers, Chesney, Coyne, 2011 cit. dle ZAVRŠNIK, Aleš. c. d., s. 27.

⁸⁰⁶ ZAVRŠNIK, Aleš. c. d., s. 27-28.

⁸⁰⁷ Price, M., Dalglish, J., 2010. cit. dle ČERNÁ, Alena. Online obtěžování a kyberšikana. In: ŠEVČÍKOVÁ, Anna a kolektiv. *Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu*. Praha: Grada, ve spolupráci s Masarykovou univerzitou, 2014, s. 121.

⁸⁰⁸ ŠEVČÍKOVÁ, Anna a kolektiv. *Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu*. Praha: Grada, ve spolupráci s Masarykovou univerzitou, 2014, s. 136.

sledování soukromého života jiného, a to včetně pořizování zvukového nebo obrazového záznamu této osoby. Zakázáno je také využívání těchto záznamů pořízených v soukromém životě člověka třetí osobou nebo šíření těchto záznamů. Chráněny jsou ve stejném rozsahu také soukromé písemnosti osobní povahy. Dispensy ke svolení k zásahu do uvedených práv jsou spojeny se specifickými licencemi, a také na základě zákona (srov. § 88 a násl. OZ). Chráněny jsou rovněž věci v právním smyslu a virtuální majetek. Za virtuální majetek se označuje majetek v digitální podobě. Příkladem mohou být data nebo informace vytvořené a uložené uživatelem. Z hlediska šíření závadového obsahu na síti internet se jedná o šíření zakázaných druhů pornografie a o šíření nenávistných a extremistických sdělení. Pokud jde o šíření zakázaných druhů pornografie, jedná se především o šíření pornografického materiálu zobrazujícího styk se zvířetem a dále pak o šíření a případně již pouhé držení dětské pornografie. Dětskou pornografií můžeme označit materiál, který zobrazuje nebo jinak využívá dítě – osobu mladší 18 let nebo osobu, která se jeví být dítětem. Internet umožňuje rozsáhlé šíření těchto materiálů mezi jednotlivými uživateli a zaručuje větší míru anonymity. Kybernetickými útoky, které mohou být spáchány v prostředí sociálních sítí, jsou kyberšikana, kybergrooming, sexting a kyberstalking.⁸⁰⁹ Kybergrooming je online proces, v rámci kterého se pachatel snaží získat důvěru dítěte s cílem přimět ho, aby se účastnilo sexuálních aktivit. Cílem pachatele takového jednání je také často setkání v reálném životě. Kyberstalkingem nazýváme aktivitu, kdy je využíván internet a jiné elektronické prostředky k pronásledování konkrétní osoby. Za prvky kyberstalkingu považujeme online obtěžování nebo zneužívání.⁸¹⁰ Sextingem nazýváme aktivitu zasílání textových zpráv, fotografií nebo videí, které mají sexuální obsah.⁸¹¹ Úmluva o počítačové kriminalitě⁸¹² ve svém článku 9 vymezuje trestné činy související s dětskou pornografií. Dále ukládá smluvním stranám povinnost přijmout taková legislativní a jiná opatření, která budou nezbytná k tomu, aby podle jejích vnitrostátních právních předpisů bylo trestným činem, pokud je spácháno úmyslně a neoprávněně, následující jednání:

- (a) výroba dětské pornografie za účelem její distribuce prostřednictvím počítačového systému;
- (b) nabízení nebo zpřístupňování dětské pornografie prostřednictvím počítačového systému;
- (c) distribuce nebo přenos dětské pornografie prostřednictvím počítačového systému;

---

⁸⁰⁹ KOLOUCH, Jan. *CyberCrime*. Praha: CZ.NIC, z.s.p.o, 2016, s. 33, 99, 100-101, 305, 309

⁸¹⁰ HULANOVÁ VELIČKOVÁ, Lenka. Kybergrooming a kyberstalking. In: KRČMÁŘOVÁ, Barbora. *Děti a online rizika: sborník studií*. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2012, s. 93, 100.

⁸¹¹ MULLER, Mary Margaret. *Jak ochránit děti před pornografií na internetu*. Praha: Portál, 2014, s. 107.

⁸¹² Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 104/2013 Sb. m. s., o sjednání Úmluvy o počítačové kriminalitě, ve znění pozdějších předpisů (Úmluva o počítačové kriminalitě).

(d) opatrování dětské pornografie prostřednictvím počítačového systému pro sebe nebo pro jiného;

(e) uchovávání dětské pornografie v počítačovém systému nebo na médiu pro ukládání počítačových dat.

Pro účely výše uvedeného odstavce 1 “dětská pornografie“ bude zahrnovat pornografický materiál, který vizuálně znázorňuje:

(a) nezletilou osobu, která se účastní sexuálně jednoznačného chování;

(b) osobu, jež se zdá být nezletilou, která se účastní sexuálně jednoznačného chování;

(c) realistické zobrazení představující nezletilou osobu, která se účastní sexuálně jednoznačného chování.

3. Pro účely odstavce 2 shora bude termín “nezletilý“ zahrnovat všechny osoby mladší 18 let. Strana však může stanovit nižší věkovou hranici, která ale nesmí být nižší než 16 let.

4. Každá strana si může vyhradit právo nepoužít vcelku nebo zčásti odstavce 1 (d) a 1 (e), a 2 (b) a 2 (c).⁸¹³

Kyberšikana a kyberkriminalita představuje významné ohrožení nezletilých dětí v kybernetickém prostoru. Moderní elektronická média a internet přinesly velké množství online rizik, kterým jsou nezletilé děti v současné době vystaveny. Nebezpečí, které plyne z času stráveného dětmi na internetu a sociálních sítích je o to větší, o co menší pozornost tomuto fenoménu věnují rodiče nebo ho dětem zpřístupňují. Není možné, aby děti nesdílely aktuální způsob života své generace. Existují však rizika, která souvisejí s pojmy, které jsme zmínili již dříve v této práci. Jedná se o zranitelnost, nezletilost a konkrétní úroveň rozumové a volní vyspělosti. Tyto vlastnosti tolik typické pro dítě jsou tím, co je dělá ohrožené na internetu a v prostředí online komunikace. Toto vnější objektivní nebezpečí, které jim hrozí, zahrnuje značné množství rizik, které nejsme schopni s dostatečnou prevencí postihnout. Každým dnem přibývají nová a nová rizika, jež představují nové výzvy pro zákonodárce ke zlepšování legislativy. A každým dnem přibývají děti, které se stávají obětí trestné činnosti a zásahu do jejich duševní a následně také i fyzické integrity. Můžeme vymezit zejména dvě formy ochrany dítěte před kyberšikanou a kyberkriminalitou. Tou první je dostatečná prevence a brzká reakce odpovědných osob v případech, kdy již k napadení došlo. Tou druhou formou je jistě preventivní osvěta na úrovni osob pečujících o dítě, a to bez ohledu na věk těchto osob. Tato vzdělávací aktivita je však pro osoby pečující o dítě fakultativní. Výjimkou jsou úspěšné kurzy,

---

⁸¹³ Srov. čl. 9 Úmluvy o počítačové kriminalitě.

kteře jsou zařazovány do povinných vzdělávacích aktivit pěstounů, a to v souladu s požadavkem na jejich povinné vzdělávání dle kogentního ustanovení § 47a odst. 2 písm. f) ZSPOD.

6. Ochrana nezletilého v civilním právu procesním

Právní ochrana dítěte zajišťovaná civilním právem procesním je z našeho pohledu nejvýznamnější ochranou v právním slova smyslu, která je dítěti právním řádem poskytována. Již v minulosti bylo v našem státu zcela běžné, že věci posuzované dle ZOR tvořily nejpočetnější skupinu občanskoprávních věcí projednávaných soudy. Věci rodinného práva představují agendu, která řešila a v současnosti stále řeší situace, kdy velice často docházelo a dochází k hlubokým zásahům do životů rodičů a jejich dětí. Mimořádný význam má proto správnost konečného rozhodnutí soudu v těchto věcech, ale také kvalita celého řízení a přesvědčivost rozhodnutí.⁸¹⁴ Zcela jednoznačným příkladem je civilní právo procesní, které je chápáno jako samostatné právní odvětví řadící se do práva veřejného. Civilní proces tradičně zajišťuje ochranu převážně vztahům soukromoprávním, ale také některým právům veřejnoprávní povahy. Důležité je také uvést, že mezi subjekty civilního procesu má dominantní postavení soud. Z pohledu širších vztahů patří civilně procesní právo spíše k celku procesního práva, které je součástí veřejného práva.⁸¹⁵

O procesním právu hovoříme v případě, že právní normy a jim odpovídající subjektivní práva jsou prostředkem k naplnění vlastního účelu práva, a to zprostředkovaně. Upravují postup orgánů veřejné moci, vytváření a ochranu hmotných práv.⁸¹⁶ Jinak řečeno, procesně-právní normy stanovují, jakým formálním způsobem (procesem) může dojít k uplatnění práv a jak se mají chovat v procesním právu, případně jakým způsobem může být plnění povinností vynucováno.⁸¹⁷

6.1. Obecné zásady

Stejně jako stojí civilní právo procesní na zásadách a principech, jsou tyto zásady a principy reflektovány o to více ve vztahu k procesním právům nezletilého a jeho roli v civilním procesu. Naplněním těchto základních atributů civilního procesu dochází také k efektivnímu uplatňování subjektivních práv nezletilých před soudem.

---

⁸¹⁴ Srov. HANDL, Vlastimil. Úvod. In: *Řízení ve věcech práva rodinného před soudy prvního stupně (zvláštní číslo)*. Bulletin Nejvyššího soudu ČSR, občanskoprávní část. Praha: Nejvyšší soud ČSR, 1981, strana nečíslována.

⁸¹⁵ ZOULÍK, František. Civilněprocesní právo. Pojem civilněprocesního práva. In: WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena a kolektiv. *Civilní právo procesní*. 9. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018, s. 43.

⁸¹⁶ GERLOCH, Aleš. c. d., s. 116, 119-120.

⁸¹⁷ KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 67-68.

6.1.1. Právo na spravedlivý proces

Zajištění spravedlivého procesu je jednou z nejdůležitějších procesních zásad napříč odvětvími práva. V civilním právu je spravedlivý proces schopen zajistit spravedlivý výsledek sporného či nesporného řízení.

Obecně je představa spravedlnosti připisována pouze člověku jakožto psychofyzickému, biologickému, historickému a sociálnímu jevu. Je to tedy pouze člověk, kdo ji může konstruovat, zpochybňovat, ale také realizovat.⁸¹⁸

Základní požadavky kladené na spravedlivý proces jsou stanoveny v čl. 6 EÚLP a řadí se k nim všeobecnost tohoto práva, tedy že spravedlivý proces musí být zajištěn každému. Dalším požadavkem je projednání nezávislým a nestranným soudem. Z hlediska způsobu a průběhu projednání pak jsou požadavky kladeny na spravedlivé projednání, za účasti těch, kterých se týká, veřejně (s ohledem na nezbytná omezení určitého rázu) a v přiměřené lhůtě. Jedná se přitom o všechna rozhodnutí spadající do občanských práv a závazků, kdy se jedná o vymezení mnohem širší, než je obecně chápaný rámec občanského práva. Dále se sem řadí také trestní obvinění.⁸¹⁹

Řízení před soudem by mělo být vedeno v intencích naplnění proporcionality mezi sledovanými cíli a prostředky k jejich dosažení, a to ve smyslu článku 8 EÚLP.⁸²⁰ Aplikace čl. 8 EÚLP má však své významné místo i v procesním právu, a to jak na úrovni tuzemské, tak zahraniční a její uvedení v této části textu není vůbec nahodilé. Naopak jen potvrzuje význam procesních otázek a ochrany dítěte prostřednictvím rozhodování soudního orgánu. Bohužel však soudní ochrana je mnohdy až ta poslední, která s ohledem na ochranu dítěte upravuje poměry mnohdy až *ex post*. Také až následně při reflexi celého případu ve všech hmotně právních i procesně-právních souvislostech je možné nalézt problematické body, které zapříčinily stav, kdy se dítě dostalo do ohrožení a kdy mu nebyla poskytnuta zákonná a potřebná obrana.

S ohledem na výše uvedenou problematiku ohrožení dítěte postupem orgánů „sociální ochrany dítěte“ dítěte lze zmínit případ *Wallová a Walla*. Jednalo se o odebrání dětí do náhradní rodinné péče čistě z důvodu neodpovídajícího bydlení. ESLP shledal porušení čl. 8 z důvodu nepřiměřenosti zásahu do rodinného života. Rozsudek implicitně uvádí, že rodina nebyla schopna bydlení zajistit sama, přičemž stát měl poskytnout sociální pomoc, přičemž odebrání

⁸¹⁸ ČERMÁK, Vladimír. *Otázka demokracie. Svazek 2*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2017, s. 167.

⁸¹⁹ ZOULÍK, František. Soudnictví. Právo na soudní ochranu. In: WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena a kolektiv. *Civilní právo procesní*. 9. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018, s. 21.

⁸²⁰ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Tradice a inovace v rodinném právu se zaměřením na rodičovství. In: *Tradice a inovace v občanském právu: sborník příspěvků z konference konané na PrF MU dne 25. září 2007*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2007, s. 147.

děti z rodiny je až poslední možností řešení, když již jiné, méně radikální, nejsou možné.⁸²¹ Rozsudek tedy stanoví, že smluvní strany EÚLP mají povinnost poskytovat sociální pomoc rodinám, kterým hrozí, že by mohlo dojít k zásahu do rodinného života odebráním dětí.⁸²² Návaznost a do určité míry i vzájemná provázanost čl. 8 a 6 EÚLP je prokazatelná a rovněž podporující možnost aplikace čl. 6 i 8 EÚLP na nesporná řízení jako druh civilního procesu.

Specifickou povahu v rámci judikatury ESLP má řízení o výkonu práva na styk s dítětem. Zde se specificky jedná o námitku porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě. ESLP upřednostnil projednávání této námítky na podkladě čl. 8 EÚLP. Obdobný postup volil v případě, kdy se jednalo o porušení práva na spravedlivý proces v případě, že se týkaly postupu vnitrostátních soudů v souvislosti s výkonem jejich rozhodnutí o právu na styk s dítětem. ESLP uvedl, že ustanovení neklade žádný požadavek na příslušné řízení a je nezbytné, aby rozhodovací proces, který vedl k zásahu do práv, byl spravedlivý a respektoval zájmy a ochranu danou jim článkem 8 EÚLP.⁸²³ EÚLP i Mezinárodní pakt o občanských a politických právech⁸²⁴ vyžadují, aby měl jednotlivec přístup k tribunálu⁸²⁵ zřízeném zákonem při zachování jeho nezávislosti a nestrannosti za dodržení rovnosti stran v řízení, možnosti stran se vyjádřit se k jednotlivým důkazům a při zachování podmínky veřejnosti řízení a jeho trvání po přiměřenou dobu. Soudy se také musí zasadit o to, aby rozsudky byly vykonány.⁸²⁶ Základem zachování a ochrany procesních práv z hlediska EÚLP je čl. 6. upravující právo na spravedlivý proces. Zůstaneme-li v oblasti civilního práva, pak uvedený článek ve svém obsahu reflektuje „občanská práva nebo závazky“. Otázka, zda-li má být na nějaké právo nahlíženo jako na „civilní“ ve smyslu EÚLP je nutno odpovědět v tom smyslu, že je nutno hledat hmotný obsah a účinky takového práva (nikoli

---

⁸²¹ Srov. *Wallová a Walla v Česká republika*, § 73. cit dle KRATOCHVÍL, Jan. *Sociální práva v Evropské úmluvě na ochranu lidských práv a Mezinárodním paktu o občanských a politických právech*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, Ediční středisko, 2010, s. 149; Rozsudek ESLP ve věci *Wallová a Walla v. Česká republika*, 26. října 2006, 23848/04.

⁸²² Srov. KRATOCHVÍL, Jan. c. d., 2010, s. 148.

⁸²³ Srov. Kutzner proti Německu, rozsudek, 26. 2. 2002, č. 46544/99. § 56; Kříž, rozhodnutí, oddíl 1.2. cit. dle KMEC, Jiří. Kapitola XVI. Právo na spravedlivý proces (článek 6 EÚLP). In: KMEC, Jiří, David KOŠAŘ, Jan KRATOCHVÍL a Michal BOBEK. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 603.

⁸²⁴ V ČR vyhlášen jako Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech.

⁸²⁵ I přes absenci explicitního zmínění tohoto práva je dovozeno soudem v *Golder (v UK)*, Výbor v *Mahuika v Nový Zéland*, § 9.11. cit. dle KRATOCHVÍL, Jan. c. d., s. 179.

⁸²⁶ Soud e. g. v *Immobiliare Saffi v Itálie*, § 63, a v našem kontextu e. g. *Butan a Dragomir v Rumunsko* (právo na vodu), *Clionov v Moldávie a Poznakhirina v Rusko* (sociální zabezpečení), *Teteriny v Rusko* (bydlení). Cit dle KRATOCHVÍL, Jan. c. d., 2010, s. 179.

jeho právní kvalifikaci) ve vnitrostátním právním řádu.⁸²⁷ „Řízení jsou zde od toho, aby realizovaly hmotné právo.“⁸²⁸ Rovněž čl. 6 EÚLP aplikuje kritérium, dle kterého mají civilního povahu také práva majetková s výjimkou řízení daňových.⁸²⁹ Dále je možno zpravidla považovat ve smyslu čl. 6 EÚLP civilní spory mezi soukromými osobami týkající se majetkových práva nebo související se zásahem do majetkové sféry stěžovatele i v případech, kdy šlo o spor mezi osobou soukromou a nositelem veřejné moci.⁸³⁰ EÚLP se také vyslovil v tom smyslu, že pokud stát přiznává určitá práva, kterýchžto je možno vymáhat u soudu, mohou být tato práva považována v zásadě za civilní ve smyslu čl. 6 odst. 1 EÚLP.⁸³¹ Soud by měl mít také ve smyslu čl. 6 EÚLP úplnou jurisdikci (pravomoc) přezkoumat všechny jednotlivé otázky, tedy jak právní, tak skutkové, které jsou podstatné pro rozhodnutí ve věci.⁸³² Právo na spravedlivý proces je součástí záruk charakteru procesního a povahy procedurální typické pro právní stát. Včetně dalších procesních zásad zmíněných v EÚLP.⁸³³ Jedná se o procesní zásady, které reflektují skutečnost, že ustanovení hmotného práva sama o sobě nejsou využitelná, pokud není účinně zaručeno jejich efektivní vynucování v rámci řádného řízení.⁸³⁴

Někteří autoři v minulosti poukazovali na paradoxní jev spočívající ve skutečnosti, že změny civilního procesu ovlivňují a budou ovlivňovat změny hmotně právních norem. Dobovým příkladem mohou být Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti

---

⁸²⁷ Srov. *König proti Německu*, rozsudek pléna, 28.6.1978, č. 6232/73, § 89. cit dle KMEC, Jiří. Kapitola XVI. Právo na spravedlivý proces (článek 6 EÚLP). In: KMEC, Jiří, David KOŠAŘ, Jan KRATOCHVÍL a Michal BOBEK. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 591.

⁸²⁸ Ralph SANLAND: Procedures Are there to give effect to the substantive right at issue.“ (SANLAND, Ralph. Developing a Jurisprudence of Difference: The Protection of the Human Rights of Travelling Peoples by the European Court of Human Rights. *Human rights law review*. Oxford University Press, 2008, 8(3), s. 496). cit. dle KRATOCHVÍL, Jan, c. d., 2010, s. 178

⁸²⁹ Srov. např. *König*, § 86-96; *Bentham proti Nizozemsku*, rozsudek pléna, 23. 10. 1985, č. 8848/80, § 32-35, *Éditions Périscope proti Francii*, rozsudek, 26. 3. 1992, č. 11760/85, § 40. cit dle KMEC, Jiří. Kapitola XVI. Právo na spravedlivý proces (článek 6 EÚLP). In: KMEC, Jiří, David KOŠAŘ, Jan KRATOCHVÍL a Michal BOBEK. c. d., 2012, s. 591.

⁸³⁰ Srov. *König proti Německu*, rozsudek pléna, 28.6.1978, č. 6232/73, § 89. cit dle KMEC, Jiří. Kapitola XVI. Právo na spravedlivý proces (článek 6 EÚLP). In: KMEC, Jiří, David KOŠAŘ, Jan KRATOCHVÍL a Michal BOBEK. c. d., 2012, s. 591.

⁸³¹ Srov. *Kök proti Turecku*, rozsudek, 19. 10. 2006. č. 1855/02, § 36, viz též *Oršuš a další proti Chorvatsku*, rozsudek velkého senátu, 16. 3. 2010, č. 15766/03, § 105-107. cit dle KMEC, Jiří. Kapitola XVI. Právo na spravedlivý proces (článek 6 EÚLP). In: KMEC, Jiří, David KOŠAŘ, Jan KRATOCHVÍL a Michal BOBEK. c. d., 2012, s. 591.

⁸³² KMEC, Jiří. Kapitola XVI. Právo na spravedlivý proces (článek 6 EÚLP). In: KMEC, Jiří, David KOŠAŘ, Jan KRATOCHVÍL a Michal BOBEK. c. d., 2012, s. 621

⁸³³ Např. právo na svobodu a bezpečnost (čl. 5 EÚLP), zákaz trestu bez zákona (čl. 7 EÚLP), právo na účinné prostředky nápravy (čl. 13 EÚLP), zákaz uvěznění pro dluh (čl. 1 Protokolu č. 4), právo na odvolání v trestních věcech (čl. 2 Protokolu č. 7), odškodnění za nezákonné odsouzení (čl. 3 Protokolu č. 7), právo nebýt souzen nebo trestán dvakrát (*ne bis in idem*) (čl. 4 Protokolu č. 7). cit. dle ŠÍŠKOVÁ, Naděžda. *Dimenze ochrany lidských práv v Evropské unii*. 2. rozš. a aktualiz. vyd. Praha: ASPI Publishing, 2008, s. 120.

⁸³⁴ ŠÍŠKOVÁ, Naděžda. c. d., s. 121.

a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000.⁸³⁵ Zmínit lze také neustále vzrůstající význam vědy rodinného práva, a to ve vztahu ke sblížení Rodinného práva zemí EU a Rodinného práva zemí evropských. Cesta k Evropskému rodinnému právu vede přes činnost akademiků, srovnávací výzkum v legislativě členských států a v komparativní syntéze.⁸³⁶ Již v roce 2005 můžeme vysledovat legislativní trend *de lege ferenda*, který směřoval k začlenění rodinného práva do občanského zákoníku⁸³⁷, představujícímu základ práva soukromého. Tehdy výzkum rodinného práva jako své první oblasti identifikoval mj. také ochranu nezletilých.⁸³⁸ Někteří autoři také uvažují o debatách týkajících se oddělení rodinně právní problematiky od standardů soudního procesu s potřebou současně zvážit neverejnost jednání a jeho formálnost. Úvahy směřují také k možnosti rozhodování senátů namísto samosoudce u nalézacích soudů a k rozhodnutím přijímaným za účasti odborníků.⁸³⁹ Objevují se také úvahy k zavedení specializovaného soudního orgánu – dětského soudce, tak, jak jej zná francouzské právo hmotné i procesní.⁸⁴⁰

6.1.2. Nezletilý jako účastník řízení – řízení sporné a nesporné

Vznik právní osobnosti v občanském právu hmotném má význam také pro občanské soudní řízení. Procesní subjektivita (tj. způsobilost být účastníkem řízení) náleží každému, kdo má způsobilost mít práva a povinnosti dle občanského práva hmotného, jinak jen ten, komu ji

⁸³⁵ K tomu srov. COESTER-WALTJEN, Dagmar. Transpozice nařízení Brusel I a Brusel II do národního procesního práva. *Právní fórum*, 2006, str. 38-93; z italské literatury srov. UCELLA, F. La prima pietra per la costruzione di un diritto europeo delle relazioni familiari: il regolamento n. 1347 del 2000 relativo all competenza, al riconoscimento, all'esecuzione delle decisioni in materia matrimoniale e in materia di potestà dei genitori sui figli di entrambi di coniugi. *Giust. Civ.*, 2001, str. 313. cit. dle KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Evropský kontext vývoje českého rodinného práva po roce 2004. In: HURDÍK, Jan, Josef FIALA a Markéta SELUCKÁ (eds.). *Evropský kontext vývoje českého práva po roce 2004: sborník z workshopu konaného na Právnické fakultě MU v Brně dne 26.9.2006*. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 207.

⁸³⁶ K tomu srov. Boele-Woelki, K. Cesta k evropskému rodinnému právu. *Právní praxe*, 1999, č. 2-3, str. 120-123. cit. dle KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Evropský kontext vývoje českého rodinného práva po roce 2004. In: HURDÍK, Jan, Josef FIALA a Markéta SELUCKÁ (eds.). c. d., s. 207-208.

⁸³⁷ ELIÁŠ, KAREL. Noblesa civilistické tradice a postmoderní přístupy k občanskému právu. *Právní rozhledy*, 2003, č. 8 s. 413. cit. dle KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. České rodinné právo po vstupu České republiky do Evropské unie. *Právní rozhledy*, 2005, roč. 13, č. 21, s. 773.

⁸³⁸ K tomu srov. Boele-Woelki, K. Cesta k evropskému rodinnému právu. *Právní praxe*, 1999, č. 2-3, str. 126. cit. dle KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Evropský kontext vývoje českého rodinného práva po roce 2004. In: HURDÍK, Jan, Josef FIALA a Markéta SELUCKÁ (eds.). c. d., s. 208.

⁸³⁹ Tyto úvahy vyjádřila JUDr. Vlasta Formánková, bývalá soudkyně Ústavního soudu ČR v rozhovoru pro Rodinné listy. Blíže v podrobnostech a v celkovém kontextu pro upřesnění srov. KOVÁŘOVÁ, Daniela. Rodinný proces by měl mít jiné standardy než proces civilní. (rozhovor s JUDr. Vlastou Formánkovou). *Rodinné listy*, 2018, roč. sedmý, č. 4, s. 4.

⁸⁴⁰ K tomuto tématu blíže srov. ELISCHER, David. Dětský soudce (*Juge des enfants*) a jeho role ve francouzském soudním systému: několik poznámek k tzv. výchovné pomoci. In: *Náhradní výchova dětí: možnosti a meze. Kolokvium I. Sborník č. 39*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2008, s. 21-25.

zákon přiznává (srov. § 19 OSŘ).⁸⁴¹ Každá fyzická osoba má právní osobnost, jinak řečeno každá fyzická osoba je způsobilá mít v mezích právního řádu práva a povinnosti (srov. § 15 odst. 1 OZ). Tato způsobilost je jedním ze základních lidských práv (srov. čl. 5 LZPS). Důležité je poznamenat, že v této způsobilosti (totiž práva) nelze nikoho omezit či jej této způsobilosti zcela zbavit. Nelze se jí zbavit (vzdát se jí) ani dobrovolným rozhodnutím člověka (srov. § 16 OZ). Zákonem jsou stanoveny pouze meze uplatňování přirozených práv člověka a jejich specifické způsoby ochrany. Právní osobnost fyzické osoby vzniká narozením (srov. § 23 OZ) a dle § 25 OZ je přiznána v plném rozsahu také plodu v lůně mateřském, za předpokladu, pokud se dítě narodí živé (tzv. *nasciturus*). Korektiv OZ v tomto směru spočívá v nutnosti přihlížet zájmům *nascitura*. Tato úprava má svůj význam v civilněprávní oblasti s dosahem do majetkových práv, jmenovitě např. do práva dědického.⁸⁴² V případě, že je účastníkem řízení nenarozené dítě, soud vyčká, až se narodí a teprve poté pokračuje v řízení.⁸⁴³ Lze tedy dovést, že účastenství fyzické osoby (totiž člověka) v civilním procesním řízení je z hlediska vymezení právní osobnosti v hmotném právu občanském umožněno každému člověku bez ohledu na věk, tedy i nezletilému.

„*Svéprávnost je způsobilost nabyvat pro sebe vlastním právním jednáním práva a zavazovat se k povinnostem (právně jednat).*“ (srov. § 15 odst. 2 OZ). Považujeme za důležité zmínit, že svéprávnost vzniká postupně dle stavu psychické vyspělosti člověka. Plné svéprávnosti je možno *de lege lata* dosáhnout pouze na základě tří právních skutečností. Nejčastější situací je nabytí plné svéprávnosti je dosažení zletilosti (tj. dovršením osmnáctého roku věku) (srov. § 30 odst. 1 OZ). Další dvě situace zahrnují naplnění právních skutečností, které časově předcházejí dosažení zletilosti. Jsou jimi uzavření manželství (srov. § 30 odst. 2 OZ) a nabytí plné svéprávnosti na základě rozhodnutí soudu tzv. přiznáním svéprávnosti v souladu s § 37 OZ. Z hlediska procesní způsobilosti (způsobilosti vykonávat samostatně procesní úkony nebo před soudem jednat samostatně) podle OSŘ je svéprávnost dosažená dle občanského práva hmotného pro procesní hledisko určující. Každý může před soudem jako účastník občanského soudního řízení samostatně právně jednat v takovém rozsahu, v jakém je svéprávný (blíže srov. § 20 OSŘ). Vyžadují-li to okolnosti případu, může předseda senátu rozhodnout, že fyzická osoba, která není plně svéprávná, musí být v daném řízení zastoupena,

---

⁸⁴¹ FRINTA, Ondřej a Dita FRINTOVÁ. Subjekty občanského práva. § 2 A-C II. In: DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část. 2.*, aktualizované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 218.

⁸⁴² Tamtéž, s. 217.

⁸⁴³ SVOBODA, Karel. Komentář k § 19. In: SVOBODA, Karel, Petr SMOLÍK, Jiří LEVÝ a Jiří DOLEŽÍLEK. *Občanský soudní řád: komentář. 3. vydání.* V Praze: C.H. Beck, 2021, s. 68.

a to svým zákonným zástupcem nebo opatrovníkem, i když se jedná o věc, v níž by jinak mohla jednat samostatně (srov. § 23 OSŘ).⁸⁴⁴

Za důležité považujeme zmínit, že k právnímu jednání, kterým projevuje subjekt občanského práva svou vůli, musí mít odpovídající stupeň intelektuální vyspělosti a neporušenosti vůle. Odkázat lze v tomto na ustanovení § 31 OZ, které specifikuje vyspělost rozumovou a volní. Jedná se o psychickou způsobilost rozpoznávací (předvídací) a určovací nebo způsobilost umožňující rozpoznat charakter vlastního jednání a jeho vhodnost vztaženou k zamýšlenému výsledku. Zároveň (kumulative) se jedná o způsobilost určit pole takového poznání, variantu svého chování a ovládat jej vůli. Plnou svéprávnost nemají ze zákona nezletilí (s výjimkou těch, kterým byla svéprávnost přiznána soudem) a o těchto osobách hovoříme jako o částečně svéprávných. Druhou skupinou, která nemá plnou svéprávnost, jsou osoby, kterým byla svéprávnost omezena. U nezletilých je tedy z hlediska nabytí svéprávnosti potřeba rozlišovat dvě kategorie: nezletilí, kteří nenabyli plné svéprávnosti (srov. § 31 a násl. OZ) a nezletilí, kteří plné svéprávnosti nabyli (srov. § 30 odst. 2 OZ).⁸⁴⁵ Nezletilé osoby mají procesní způsobilost jednat před soudem v rozsahu, v jakém jsou svéprávní. Samostatně právně jednat mohou tyto osoby v takových případech, které jsou co do své povahy přiměřené rozumové a volní vyspělosti osob daného věku.⁸⁴⁶ V situaci, kdy nezletilý realizuje jako účastník řízení v návaznosti na jeho procesní postavení svá procesní práva formou procesních úkonů, je zastáván názor, že zde platí tzv. teorie projevu, kdy z procesního hlediska je projev rozhodující (bez ohledu na vůli). Tento projev (úkon) je posuzován podle svého obsahu v souladu s § 41 odst. 2 OSŘ bez ohledu na jeho označení. Teorie projevu vůle, která je typická pro právo hmotné, je z hlediska civilního práva procesního vysvětlována tím, že jednotlivé procesní úkony nemají zpravidla přímý vliv na subjektivní právo, ale mají vliv pouze na proces.⁸⁴⁷

Jak jsme již uvedli, i nezletilé nikoli plně svéprávné dítě je nositelem práv a povinností jako subjekt práva. Stejně tak se může stát účastníkem soudního řízení. Právě možnost faktické

---

⁸⁴⁴ FRINTA, Ondřej a Dita FRINTOVÁ. Subjekty občanského práva. § 2 A-C II. In: DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část. 2.*, aktualizované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 218, 221; WINTEROVÁ, Alena. Subjekty civilního procesu. Účastníci řízení. In: WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena a kolektiv. *Civilní právo procesní. 9. aktualizované vydání.* Praha: Leges, 2018, s. 130-131.

⁸⁴⁵ FRINTA, Ondřej a Dita FRINTOVÁ. Subjekty občanského práva. § 2 A-C II. In: DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část. 2.*, aktualizované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 220-

⁸⁴⁶ ZAHRADNÍKOVÁ, Radka. *Pojmové znaky civilního procesu.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017, s. 141.

⁸⁴⁷ WINTEROVÁ, Alena. Procesní úkony. In: WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena a kolektiv. *Civilní právo procesní. 9. aktualizované vydání.* Praha: Leges, 2018, s. 171-172.

realizace uplatňování subjektivních práv a právem chráněných zájmů v řízení soudním je návazným na hmotněprávní úpravu.

V životě osob (a dítě nevyjímaje) a obecně v mezilidských vztazích dochází k situacím, kdy soud rozhoduje konstitutivním rozhodnutím nebo alespoň autoritativním deklaratorním výrokem.⁸⁴⁸ S ohledem na částečnou svéprávnost nezletilých, která ovlivňuje jejich postavení jakožto účastníků řízení, je potřeba odlišovat od participačních práv, která jsou zaručená mezinárodními smlouvami.⁸⁴⁹ Dítě je potřeba brát jako aktivního jedince, nikoli jako pasivní objekt aktivit jeho rodičů, třetích osob nebo státních orgánů. Participační práva dítěte je možno vymezit do čtyř základních úrovní: právo být informováno, právo vyjádřit svůj názor a své přání, právo svým názorem ovlivnit rozhodnutí a právo svým názorem zcela určit rozhodnutí. Nezletilému je potřeba dodat vhodným způsobem informace tak, aby si s ohledem na svůj věk a rozumovou vyspělost vytvořil vlastní názor. Rovněž je potřeba nezletilému umožnit, aby měl prostor sdělit svůj názor, ať již přímo nebo prostřednictvím jiné osoby. Je irelevantní, zda se jedná o řízení soudní nebo správní, sporné či nesporné aj.⁸⁵⁰ Kromě těchto informací je potřebné, aby nezletilý obdržel informace o možných důsledcích vyhovění jeho názoru, tedy o možných důsledcích jakéhokoli rozhodnutí v jeho věci, nebo ve věci, která se ho týká.⁸⁵¹ V menším množství případů se nezletilí stávají účastníky řízení sporného v souvislosti s majetkovými právy, případně řízení dědického nebo řízení vykonávacím.⁸⁵² Z hlediska sporného řízení je potřeba si uvědomit, že dítě může v určitých případech vystupovat jak v roli žalobce, tak žalovaného. Vezmeme-li v úvahu hmotněprávní procesní ochranu jeho práv majetkové i nemajetkové povahy, OZ promítá zmíněnou právní úpravu mezinárodních smluv mnoha ustanoveních (např. v § 100 OZ), především však v části druhé. Zejména se jedná o vyvratitelnou domněnku, podle které se o dítěti starším dvanácti let má za to, že je schopno informaci přijmout, vytvořit si vlastní názor a tento sdělit (srov. § 867 odst. 2 věta za středníkem OZ).⁸⁵³ V ustanovení § 100 odst. 1 OZ se stanoví, že má-li být zasaženo do integrity nezletilého, který dovršil 14 let, nenabyl plné svéprávnosti a který zákroku vážně odporuje, třebaže zákonný zástupce se zákrokem souhlasí, nelze zákrok provést bez souhlasu soudu. Obdobně platí dané

---

⁸⁴⁸ DÁVID, Radovan. Procesní aspekty rodinného práva. Druhy civilního procesu a rodinné právo. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ, Lenka WESTPHALOVÁ a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2017, s. 327.

⁸⁴⁹ Srov. čl. 12 Úmluvy o právech dítěte.

⁸⁵⁰ Tamtéž.

⁸⁵¹ Srov. čl. 3 Evropské úmluvy o výkonu práv dětí (Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 54/2001 Sb. m. s. o přijetí Evropské úmluvy o výkonu práv dětí).

⁸⁵² ROGALEWICZOVÁ, Romana. Dítě jako účastník občanského soudního řízení. *Právo a rodina*, 2019, č. 3, s. 1.

⁸⁵³ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Participační práva dítěte. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ, Lenka WESTPHALOVÁ a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2017, s. 36-37.

ustanovení v případě provedení zákroku na osobě zletilé, která není plně svéprávná.⁸⁵⁴ V daném věkovém určení již lze u nezletilého předpokládat, že se jedná o osobu, která dosáhla takové rozumové a volní vyspělosti, která mu umožňuje být významnou měrou zapojen do rozhodovacího procesu o udělení souhlasu se zásahem do své integrity. V případě odporu nezletilého proti zákroku, je potřeba jeho vůle zohlednit, avšak nikoliv pouze jako faktor, který má vliv na rozhodnutí zákonného zástupce, ale jako faktor, který může nad udělením souhlasu zákonným zástupcem převážet. V případech, kdy tedy nezletilý bude s ohledem na dané ustanovení odporovat zákroku, není možné, aby zásah do integrity byl proveden se souhlasem zákonného zástupce, ale je potřeba souhlasu soudu. Je zde předpoklad, že vyšší ingerence soudu (nikoliv pouze kolizního opatrovníka) je poskytována vyšší míra ochrany zájmů dotčeného nezletilého. Snad jen pro úplnost dodejme, že zákonný zástupce může (v souladu s § 93 odst. 2 OZ) dát souhlas pouze s takovým zásahem do integrity zastoupeného. Z hlediska procesních aspektů je potřeba uvést, že přivolení soudu k zásahu do integrity nezletilého je řízením nesporným a soudy je postupováno v režimu ZŘS. Přivolení k zásahu do integrity nezletilého není předmětem řízení ve věcech péče o nezletilé (§ 452 a násl. ZŘS) a není ani předmětem řízení ve věcech opatrovnictví člověka (§ 44 a násl. ZŘS). Řízení k přivolení k zásahu do integrity je samostatným druhem nesporného řízení zahrnující všechny případy, kdy je vyžadován souhlas při zásahu do integrity. Uvedené platí bez ohledu na skutečnost, zda má být zasazeno do integrity osoby plně svéprávné nebo s omezenou svéprávností. Ve zvláštní části ZŘS se z hlediska obsahu jedná pouze o jediné ustanovení § 65, které reguluje příslušnost soudu. Řízení bude probíhat před tím soudem, který je obecným soudem toho, do jehož integrity má být zasazeno. V případě, kdy jde o nezletilého, je vodítkem výkladové pravidlo v ustanovení § 4 odst. 2 ZŘS, které stanoví, že tímto soudem bude soud, v jehož obvodu má nezletilý na základě dohody rodičů nebo rozhodnutí soudu, popřípadě jiných rozhodujících skutečností, své bydliště. Řízení je možné zahájit i bez návrhu (srov. § 13 ZŘS). To umožňuje, aby podnět soudu k zahájení řízení podalo např. zdravotnické zařízení, které je určené k provedení zásahu do integrity nezletilého. Určení účastníků tohoto řízení je dáno ustanovením § 6 odst. 1 ZŘS a budou jimi navrhovatel a ti, o jejichž právech a povinnostech má být v řízení jednáno. Z hlediska povahy věci se bude jednat o kolizi mezi nezletilým a jeho zákonným zástupcem, případně mezi opatrovancem a opatrovníkem. Z hlediska vymezení potřeby zastoupení nezletilého bude soud vycházet z konkrétní míry rozumové a volní vyspělosti nezletilého. S ohledem na ustanovení § 100 odst. 2 OZ vyplývá, že se soud bude muset návrhem nezletilého

---

⁸⁵⁴ Srov. ustanovení § 100 odst. 1 OZ.

zabývat vždy. Pokud je nezletilý oprávněn navrhnout, aby byl zásah do integrity proveden, je také procesně způsobilý navrhnout soudu, aby s tímto zásahem vyslovil souhlas. Stále však zůstává na úvaze soudu, aby byl nezletilý zastoupen opatrovníkem, pokud to bude k ochraně jeho zájmů potřeba.

Průběh řízení je vždy s jednáním. Ve věci samé je soudem rozhodováno formou usnesení a odvolání proti němu je přípustné. Před rozhodnutím ve věci samé soud člověka, do jehož integrity má být zasazeno, vždy zhlédne (§ 102 OZ). Dle ustálené judikatury ESLP ve věcech zásahů do lidské integrity je OZ vyžadováno, aby se nejednalo o pouhou formalitu. Má být zachován respekt k osobnosti dotčeného člověka a okolností, za nichž má k samotnému zásahu dojít. Kritéria, která musí soud zohlednit, jsou několikerá. Soud musí v průběhu řízení dojít k tomu, že s ohledem na rozumné a očekávatelné uvážení soudu je zásah do integrity nezletilému ku prospěchu. Soud v tomto řízení nemůže rozhodovat formalisticky a pouze z předložené dokumentace. Nezbytností zůstává učinění rozhodnutí až po zhlédnutí nezletilého. Pokud to situace umožňuje, měl by být nezletilý jednání u soudu a procesu rozhodování přítomen a zároveň uplatňovat své argumenty. Pokud toto možné není (§ 101 OZ), měl by stav nezletilého a nutnost provedení zákroku posoudit soudem jmenovaný znalec. Při rozhodování soud musí plně respektovat osobnost nezletilého. V tomto ohledu jsou na soud kladeny značné nároky. Pokud má být v řízení osobnost nezletilého respektována, musí být nejdříve poznána. Situace každého nezletilého tedy musí být posuzována zcela individuálně a s maximální pečlivostí.⁸⁵⁵

Pokud se jedná o situaci, kdy má dojít k zásahu do integrity bez informovaného souhlasu, jsou podmínky připuštění takového zásahu jiné. V případě nezletilého, který není schopen udělit souhlas s poskytnutím vyšetření, kdy je založeno podezření na zanedbávání, zneužívání nebo týrání, je poskytovatel zdravotních služeb oprávněn takového pacienta hospitalizovat bez souhlasu zákonného zástupce, a to za účelem vyšetření uvedeného podezření. Poskytovatel zdravotních služeb je povinen toto podezření oznámit orgánům činným v trestním řízení. Tyto skutečnosti totiž nespádají pod povinnost zákonné mlčenlivosti zdravotnických pracovníků.⁸⁵⁶ Souhlasu zákonného zástupce (nejčastěji rodiče dítěte) není potřeba v situacích, kdy se jedná o poskytnutí neodkladné péče, pokud je nezbytná k záchraně života nebo zamezení vážného poškození zdraví [(srov. § 38 odst. 4 písm. b) zákona o zdravotních službách (ZZS)]. Ostatní

---

⁸⁵⁵ DOLEŽAL, Tomáš. Komentář k § 100, § 101 a § 102. In: MEZLER Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1-117*. Praha: Leges, 2013, s. 598-602.

⁸⁵⁶ Srov. § 38 odst. 2, § 51 odst. 1 zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů; § 368 odst. 1 TZ; § 53 odst. 1 ZSPOD; dále srov. GREPL, Jan. Zásah do integrity dítěte. *Právní rozhledy*, 2021, roč. 28, č. 21, s. 736.

neodkladnou péči lze nezletilému poskytnout pouze, pokud nelze souhlas zákonného zástupce získat bez zbytečného odkladu (srov. § 35 odst. 3 písm. b) ZZS).

Dle uvedeného ustanovení lze poskytnout za stejných podmínek také akutní péči. Stejně tak je možné neodkladnou péči bez souhlasu zákonných zástupců poskytnout v případě, že je u nezletilého podezření na týrání, zneužívání a zanedbávání (srov. § 38 odst. 5 ZZS). V obou výjimkách uvedených v ustanovení § 38 ZZS je myšleno nejen bez souhlasu, ale také i přes nesouhlas zákonných zástupců. V případech, kdy hrozí závažné nebezpečí pro zdraví nebo život nezletilého, zastává dosavadní judikatura týkající se rozhodování o poskytnutí zdravotní péče nezletilým i přes nesouhlas jejich zákonných zástupců princip silné ochrany nezletilého.⁸⁵⁷

V rámci poskytování zdravotní péče nezletilým pacientům tak mohou vzniknout tři základní typy konfliktů: 1/mezi dítětem a jeho zákonným zástupcem, 2/mezi dvěma zákonnými zástupci, 3/mezi lékařem a zákonným zástupcem nebo nezletilým.⁸⁵⁸ Mělo by být uvažováno, jakým způsobem má zdravotnické zařízení testovat způsobilost nezletilého rozhodovat sám o sobě. Klíčové může být zavedení vnitřních předpisů a postupů zdravotnického zařízení zejména v situacích, kdy se objeví komplikace nebo zanedbání zdravotní péče.⁸⁵⁹

Zároveň je potřeba uvést, že žádný předpis neurčuje povinnost nezletilého účastnit se soudního jednání. Na stranu druhou rovněž nenacházíme žádný předpis, který by účast nezletilého u soudu zapovídal. V situacích, kdy jsou soudem řešeny otázky péče soudu o nezletilé a v případech, kdy toto řízení probíhá v atmosféře konfliktu rodičů, je osobní přítomnost dítěte v jednacím síni nevhodná. Často v takových chvílích při soudním jednání dochází k projednávání detailů z rodinného života, vzájemným výtkám rodičů či obviňování z nedostatečné péče či preference jiných zájmů rodičů před zájmem o vlastní dítě. Pokud dítě obdobné situace zažívalo již v rodinné domácnosti a vyslechlo nejednu vzájemnou invektivu rodičů, je další vystavování obdobným situacím, navíc v prostředí pro dítě cizím či citlivě vnímaném nežádoucí. Dítě je účastníkem řízení a jeho právem je zcela určitě být přítomno při vyhlásování rozsudku, zejména projeví-li o to zájem.⁸⁶⁰ Je potřeba dodat, že jednání soudu je veřejné (§ 116 odst. 1 OSŘ). Soud má možnost veřejnost pro celé nebo pro část jednání vyloučit

---

⁸⁵⁷ KRATOCHVÍL, Jan. Poskytování zdravotní péče bez souhlasu pacienta. In: ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Lidská práva a medicína*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Mezinárodní politologický ústav, 2017, s. 83, 94.

⁸⁵⁸ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Péče o zdraví nezletilého dítěte. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*, 2016, Vol 6, No 2. cit. dle KRATOCHVÍL, Jan. Poskytování zdravotní péče bez souhlasu pacienta. In: ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Lidská práva a medicína*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Mezinárodní politologický ústav, 2017, s. 83-84.

⁸⁵⁹ MATES, Pavel (ed.) et al. *Ochrana osobnosti, soukromí a osobních údajů*. Praha: Leges, 2019, s. 343.

⁸⁶⁰ ROGALEWICZOVÁ, Romana. Dítě jako účastník občanského soudního řízení. *Právo a rodina*, 2019, č. 3, s. 3.

v zákonem stanovených důvodech (srov. § 116 odst. 2 OSŘ). I když veřejnost vyloučena nebyla, soud může odepřít přístup k jednání nezletilým a fyzickým osobám, u nichž je obava, že by mohli rušit důstojný průběh jednání (§ 116 odst. 4 OSŘ).

Je možno zcela určitě vyslovit souhlas s názorem, že pokud nezletilý projeví zájem setkat se osobně se soudcem a sdělit mu svůj názor, měla by mu tato možnost zůstat zachována. Stejně tak by se této situaci neměli soudci vyhýbat třeba jen z důvodu, že neví, jak s nezletilým správně jednat.⁸⁶¹

Česká právní úprava procesní způsobilosti je v současné době zcela srovnatelná pouze s právní úpravou rakouskou. Tato skutečnost jde jistě ruku v ruce se společnou právní historií zahrnující také civilní procesní právo. Rakouské právo procesní způsobilost (*Prozessfähigkeit*) upravuje stejně jako právní úprava v ČR. Ustanovení § 1 rakouského Zivilprozeessordnung, ve znění pozdějších předpisů (ZPO), upravuje způsobilost každé osoby jednat před soudem samostatně jako strana v takovém rozsahu, v jakém na sebe může brát závazky. Ustanovení § 2 uvedeného předpisu uvádí, že nezletilý v řízení o věcech, ke kterým je hmotněprávní způsobilý, nepotřebuje zákonného zástupce. Ustanovení § 2a ZPO specifikuje, že v některých věcech práva manželského jsou plně způsobilí i ti, kteří nejsou plně způsobilí k právnímu jednání v hmotném právu.⁸⁶²

6.1.3. Právo nezletilého účastníka řízení se vyjádřit a být slyšen

Zjištění názoru dítěte a zároveň jeho právo svůj názor vyjádřit vychází ve svém základu z Úmluvy o právech dítěte, kdy hovoříme o participaci dítěte na rozhodování o jeho osobě. Právě samotné projevení názoru dítěte je základním východiskem pro zajištění jeho nejlepšího zájmu. Participace sleduje postupný vývoj dítěte. Schopnost dítěte zaujímat k dané věci stanoviska souvisí se stupněm rozumového a emocionálního vývoje dítěte. V souvislosti s vyjádřením názoru samotným dítětem je potřeba také podotknout, že se jedná o jeho právo nikoli o povinnost. Rovněž se zpětně dostáváme do oblasti výchovné funkce, která má zde určitý „procesní“ a „přípravný“ charakter. Tím, že dítě vyjadřuje svůj názor, připravuje se na svou budoucí roli aktivního člena společnosti. Také Ústavní soud ČR judikoval, že právo být slyšeno, je pro dítě důležité v té souvislosti, že mu dává pocit, že není objektem a pasivním

---

⁸⁶¹ Tamtéž, s. 3.

⁸⁶² Viz. BUCHEGGER, DEIXLER-HÜBNER, HOLZHAMMER. Praktisches Zivilprozeßrecht I., s. 104. cit. dle ŠÍNOVÁ, Renáta a Marek JURÁŠ. *Účastensství v civilním soudním řízení*. Praha: Leges, 2015, s. 124-125.

pozorovatelem událostí a zároveň, že je důležitým subjektem práva a účastníkem řízení.⁸⁶³ Sama Úmluva o právech dítěte ve svém čl. 12 zaručuje dítěti, které je schopno formulovat své názory, právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, přičemž těmto názorům musí být věnována patřičná pozornost.⁸⁶⁴ Výbor pro práva dítěte OSN vymezuje k účinnému naplnění Úmluvy o právech dítěte a jejího čl. 12 (právo dítěte být slyšeno celkem 5 základních kroků: 1/ přípravu, 2/ samotné slyšení, 3/ posouzení schopnosti dítěte, 4/ informování dítěte o pozornosti věnované jeho názoru (váha jeho názoru), 5/ opravné prostředky či možnosti nápravy. Co se týká přípravy na slyšení nezletilého, je jeho právem být informováno o jeho právu vyjádřit svůj názor a o skutečnosti, jaký vliv bude mít jeho názor na výsledek řízení. I po provedení slyšení nezletilého je potřeba jej informovat o výsledku řízení a vysvětlit mu, jakým způsobem byl zohledněn jeho názor. Informační povinnost poté směřuje také k seznámení nezletilého s možnostmi opravných prostředků jak v daném řízení, tak při porušení jeho práva být slyšeno v rámci řízení soudního nebo správního. Je třeba podotknout, že rozhodnutí dotýkající se nezletilých by jim měla být srozumitelně odůvodněna a řádně vysvětlena, a to především v případě, že názorům nezletilého nebylo vyhověno. K formě, jakou by mělo být vysvětlení a podání informace dítěti přistoupeno, je možno zmínit přímý rozhovor popř. nepřímou formu, kterou může být např. dopis dítěti. Kromě mezinárodní právní úpravy je participace právo dítěte obsažena v několika vnitrostátních právních předpisech. Kromě již zmiňované právní úpravy v LZPS⁸⁶⁵ je možno zmínit také ustanovení § 20 odst. 4 ZŘS, § 100 odst. 3 OSŘ upravující vyjádření v rámci soudního řízení, ustanovení § 29 odst. 4 SŘ upravující vyjádření v rámci správního řízení a zmínit lze také ustanovení § 8 odst. 2 a 3 ZSPOD, které upravuje vyjádření nezletilého v rámci poskytování SPOD. OZ reflektuje jednak právo dítěte na informace a vyjádření vůči jeho rodičům dle § 875 odst. 2 OZ), a také právo dítěte být slyšeno ve vztahu k orgánům státu, zde soudu (srov. § 867 OZ).⁸⁶⁶ Neexistuje zásadní rozdíl mezi soudním řešením rodinně-právního konfliktu a alternativní formou jeho řešení při zohlednění zájmu dítěte. V rámci mediačního řízení by mělo být dítě rovněž informováno o všech relevantních informacích (kvantitativního i kvalitativního charakteru), aby si mohlo vytvořit představu o tom,

---

⁸⁶³ Srov. Nález Ústavního soudu ČR ze dne 2. 4. 2009, sp. zn. II. ÚS 1945/08, cit. dle WESTPHALOVÁ, Lenka. Komentář k § 867. In: KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, Milana HRUŠÁKOVÁ, Lenka WESTPHALOVÁ a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 787.

⁸⁶⁴ V podrobnostech srov. čl. 12 Úmluvy o právech dítěte.

⁸⁶⁵ Srov. čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 LZPS: právo dítěte na přístup k soudu (účast) a právo dítěte na projednání věci v jeho přítomnosti.

⁸⁶⁶ WESTPHALOVÁ, Lenka. Komentář k § 867. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ, Lenka WESTPHALOVÁ a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 787-788.

jakým způsobem se ho dotkne mediační dohoda jeho rodičů. Mediátor by měl postupovat v zájmu dítěte a informovat jej přiměřeně vzhledem k jeho věku a rozumové vyspělosti. Mediátor by měl názor dítěte reflektovat v mediační dohodě rodičů. Otázky kladené dítěti musí být vhodně konstruované a respektovat věk dítěte a jeho rozumovou vyspělost. Mediátor nesmí dítěti v žádném případě vnucovat názory. Mediátor se při zjišťování názoru dítěte musí vypořádat s určitými překážkami plynoucími z faktu, že se jedná o dítě. Mohou jimi být syndrom zavrženého rodiče, ovlivnitelnost dítěte, bájení a lhavost, fabulování, snaha se zavděčit apod. Rodinnou mediaci můžeme jistě nazvat multidisciplinární vědou. Proto i zde platí, že výhodou je znalost mj. dětské psychologie.⁸⁶⁷

6.2. Zastoupení nezletilého⁸⁶⁸

Nezletilý, který nemá procesní způsobilost, musí být v řízení zastoupen, a to zejména svým zákonným zástupcem nebo opatrovníkem (srov. § 22 OSŘ). Samotným zastoupením účastníka, který není procesně způsobilý, není dotčeno jeho účastenství v řízení a zástupce se nestává účastníkem řízení. Hmotně právní úpravu zákonného zastoupení nezletilého nalezneme v ustanovení § 892 OZ a těmito zástupci jsou rodič dítěte, soudem ustanovený opatrovník. Další možností zastoupení dítěte je poručenství dle ustanovení § 928 OZ. S ohledem na omezení svéprávnosti osoby je této osobě ustanoven soudem opatrovník (srov. § 55 a násl. OZ).⁸⁶⁹ Poručníka jmenuje soud v řízení péče soudu o nezletilé (srov. § 466 a násl. ZŘS). Věcně příslušným v prvním stupni je okresní soud. Místně příslušným je soud, v jehož obvodu má nezletilý na základě dohody rodičů nebo rozhodnutím soudu své bydliště, případně soud, jenž již zahájil řízení ve věcech péče soudu o nezletilé (srov. § 4 odst. 2 ve spojení s § 467 ZŘS; § 11 ZŘS). Půjde o situace, kdy se soud o potřebě ustanovit nezlému poručníka dozví ze své vlastní činnosti. Tato situace může nastat např. při předběžném šetření u projednání dědictví (srov. § 139 ZŘS), případně se může jednat o podnět OSPOD nebo jiného orgánu (matriční úřad při zápisu dítěte nalezeného) nebo osoby, která má zájem stát se poručníkem. Účastníkem řízení jsou nezletilé dítě zastoupené kolizním opatrovníkem, osoba nebo osoby, které se mají stát

---

⁸⁶⁷ KOVÁČOVÁ, Anna a Ondřej SPÁČIL. Právo dítěte být slyšeno v rámci rodinné mediace. In: HOLÁ, Lenka a Michal MALACKA a kolektiv. *Mediace a reflexe jejich aktuálních trendů*. Praha: Leges, 2014, s. 237, 239. ISBN 978-80-7502-047-5.

⁸⁶⁸ Autor této práce k uvedené problematice publikoval ve spoluautorství s J. Švábovou kapitolu v právní monografii: HANUŠ, Daniel a Jana ŠVÁBOVÁ. Zastoupení nezletilého. In: SEDLÁČEK, Miroslav, Tomáš STŘELEČEK a kolektiv. *Zastoupení: specifika a kontext*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021, s. 139-152.

⁸⁶⁹ WINTEROVÁ, Alena. Účastníci řízení. In: WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena a kolektiv. *Civilní právo procesní*. 9. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018, s. 136.

poručníkem, a také rodiče dítěte, jsou-li naživu.⁸⁷⁰ Rodiče dítěte jsou jeho zákonnými zástupci, pokud mají rodičovskou odpovědnost. Přiznaná rodičovská odpovědnost nezletilému rodiči se netýká zastupování dítěte před soudem. Osvojitel dítěte má stejné právní postavení jako rodič dítěte včetně zastupování osvojeného dítěte před soudem. Biologičtí rodiče dítěte toto právo právní mocí osvojení dítěte pozbyli. V případě, že by mohlo dojít ke kolizi zájmů nezletilého dítěte a jeho rodičů (rodiče), je nutné mu ustanovit kolizního opatrovníka, který jedná namísto rodičů (§ 892 odst. 3 OZ). Kolizního opatrovníka ustanovuje soud, který vede zvláštní řízení ve věcech týkajících se nezletilého dítěte. Tímto kolizním opatrovníkem zpravidla bývá OSPOD, případně ÚMPOD, ve vztahu k cizině. Posouzení situace zastoupení nezletilého dítěte jeho zákonným zástupcem je potřeba posuzovat v kontextu řádného plnění povinnosti zastoupení nezletilého před soudem. Úloha soudu spočívá v ochraně nezletilého účastníka řízení před negativním dopadem nikoli řádného zastupování chránit. Ze závad na straně zákonného zástupce lze jmenovat případy, kdy zákonný zástupce zastupuje nezletilého pouze formálně a fakticky se soudem nekomunikuje. Dalším příkladem může být situace, kdy zákonný zástupce nepřebírá zaslané písemnosti na žádné ze známých adres. V uvedených případech je možno konstatovat, že zákonný zástupce nečiní za nezletilého účastníka řízení žádné procesní úkonu zajišťující ochranu jeho práv a jedná tak v rozporu s jeho zájmy i se samotným účelem zastoupení. Značným ohrožením zde je, že nezletilý má omezenou schopnost porozumět významu řízení a rovněž nemusí mít možnost takovou nečinnost svého zákonného zástupce odhalit, upozornit na ni soud nebo se proti takové nečinnosti efektivně bránit. O to více je tato situace ohrožující nezletilého vážnější při uvědomění si nepříznivých následků řízení, které jsou k tíži nezletilého. Takovou situaci můžeme srovnávat s případem, kdy nezletilý není vůbec zastoupen. Je potřeba, aby soud posoudil, zda nejsou dány podmínky pro ustanovení opatrovníka v souladu s ustanovením § 29 odst. 1 OSŘ (absence opatrovníka má za následek nemožnost práva jednat před soudem dle čl. 38 odst. 2 LZPS; III. ÚS 2736/15; III. ÚS 3206/16). Obdobně lze zmínit příklad, kdy matka nezletilého převezme žalobu s výzvou, aby sdělila, zda souhlasí s rozhodnutím ve věci bez nařízení jednání, a dále nijak nehájí zájmy nezletilého, činí takový úkon, který je spíše v rozporu se zájmy nezletilého, jelikož maří možnost za nezletilého v řízení před soudem aktivně jednat, a to v jeho prospěch (dle čl. 38 odst. 2 LZPS – II. ÚS 2748/15).⁸⁷¹

---

⁸⁷⁰ WESTPHALOVÁ, Lenka. Komentář k § 928. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ, Lenka WESTPHALOVÁ a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 1071.

⁸⁷¹ SMOLÍK, Petr. Komentář k § 22. In: SVOBODA, Karel, Petr SMOLÍK, Jiří LEVÝ a Jiří DOLEŽÍLEK. *Občanský soudní řád: komentář*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2021, s. 92-93.

V situaci, kdy kolizní opatrovník neplní dostatečným způsobem své zákonné povinnosti, je to právě soud, kdo je povinen na tuto skutečnost reagovat. Může například využít upozornění na možnost uložení pořádkové pokuty nebo jejím uložení v případě, že by kolizní opatrovník postup v řízení hrubě stěžoval například tím, že by nerespektoval příkazy soudu (srov. § 53 odst. 1 OSŘ). Je také možností soudu využít méně formálních prostředků ke splnění zákonných povinností kolizního opatrovníka. Tohoto lze docílit například poukazem na jeho informační povinnost vůči dítěti v odůvodnění rozhodnutí nebo neformálním přípisem soudu.⁸⁷² Soud může ustanovit opatrovníka účastníku řízení, který potřebuje zastoupení z jiného důvodu. Jedná se o zastoupení na základě rozhodnutí.⁸⁷³ Jedná se o ustanovení opatrovníka *ad hoc* pro účely řízení, kdy účastník nemůže jednat samostatně, nemá zákonného zástupce a hrozí nebezpečí z prodlení. Pokud nebezpečí z prodlení nehrozí, nedochází k ustanovení opatrovníka soudem samotným, ale vyzve příslušný soud, aby určil opatrovníka v samostatném řízení. V případech nezletilých se tak děje v řízení ve věcech péče soudu o nezletilé (srov. § 466 a násl. ZŘS). Soudem může být opatrovník ustanoven taktéž z některého z důvodů uvedených v ustanovení § 29 odst. 3 OSŘ. Dle tohoto ustanovení je ustanoven opatrovník účastníku neznámého pobytu, nebo účastníkovi, které se soudního řízení účastní, ale není schopen se srozumitelně vyjadřovat – tedy nemá tzv. postulační způsobilost, nebo se nemůže po delší dobu účastnit řízení ze zdravotních důvodů a jiných, tam uvedených případech. Společným a sjednocujícím důvodem všech uvedených případů je nutnost zajištění ochrany práv takového účastníka, u kterého soud dojde ke zjištění a přesvědčení, že se o svá práva nemůže postarat, a to třeba jen momentálně.

Ustanovení opatrovníka neznamena omezení v procesní způsobilosti účastníka řízení. Ten má možnost se, kdykoliv toho bude schopen, svých procesních práv ujmout. Na základě této skutečnosti soud rozhodne o zrušení opatrovnictví.⁸⁷⁴ Opatrovník je dítěti jmenován soudem a současně je soudem určen rozsah opatrovníkových práv a povinností (srov. § 463 odst. 1 OZ). V uvedeném případě se jedná o opatrovníka hmotněprávního. Funkce opatrovníka vzniká jeho jmenováním soudem a v případech stanovených zákonem. Dochází k tomu v příslušných typech řízení (srov. § 31 a násl.; § 85 a násl. ZŘS). Opatrovnictví vzniká právní mocí rozhodnutí soudu o jmenování opatrovníka a zároveň s ním vznikají opatrovníkovi i opatrovanci všechna práva

---

⁸⁷² HOBLÍKOVÁ, Žaneta a Jana KROPÁČKOVÁ. Zjišťování názoru dítěte v soudním řízení – mezioborová studie. *Právník*, 2019, roč. CLVIII, č. 10, s. 958.

⁸⁷³ Srov. § 29 OSŘ.

⁸⁷⁴ WINTEROVÁ, Alena. Účastníci řízení. In: WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena a kolektiv. *Civilní právo procesní*. 9. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018, s. 136-137.

a povinnosti.⁸⁷⁵ K funkci opatrovníka je přílehlavý náleží Ústavního soudu ČR, který uvádí: „Účelem ustanovení opatrovníka však v žádném případě není pouze urychlení řízení, či dokonce účelové snížení zátěže soudu. Ústavní soud již dříve judikoval, že funkce opatrovníka byla vytvořena proto, aby byly do důsledku hájeny zájmy posuzovaných osob, což představuje mj. studium spisu, podávání vyjádření, opravných prostředků a vedení celého sporu za posuzovanou osobu tak, jak by takovou povinnost byl nucen plnit smluvní zástupce. Funkce opatrovníka nebyla v žádném případě procesním řádem zakotvena proto, aby usnadňovala činnost soudu tím, že opatrovník okleští procesní práva účastníka [srov. náleží Ústavního soudu ze dne 22. 11. 2012 sp. zn. II. ÚS 194/11 (N 193/67 SbNU 319)].“⁸⁷⁶

Z hlediska povinného zastoupení účastníka v tzv. advokátském procesu, kde jde o zastoupení účastníka na základě plné moci, kterou účastník uděluje advokátovi v rámci příkazní nebo mandátní smlouvy, soud v takovém případě neustanovuje zástupce. V případě absence tohoto zastoupení se jedná o nesplnění procesních podmínek řízení a tato skutečnost by vedla k zastavení řízení. Výjimkou by byl případ ustanovení zástupce na žádost účastníka z důvodů sociálních (v rámci právní pomoci)⁸⁷⁷.⁸⁷⁸ V případě zastoupení nezletilého advokátem k tomuto může dojít jistě zprostředkovaně, kdy dítěti zastoupení v řízení advokátem zařídí jeho zákonní zástupci. Druhou variantou, kterou si lze dobře představit, je situace, kdy nezletilý, který je již na dostatečné úrovni rozumové a volní vyspělosti, osloví advokáta sám a požádá jej, aby ho v konkrétním řízení zastupoval. Není ani neobvyklou situací, kdy je nezletilý v řízení zastoupen zákonným zástupcem a tento se nechá zastupovat advokátem.

Advokát je oprávněn se na základě substituční plné moci nechat zastoupit jiným advokátem nebo advokátním koncipientem či svým zaměstnancem jako dalším zástupcem. Výjimkou jsou případy, kdy bude zastoupení advokátem povinné.⁸⁷⁹ Zde je nutno upozornit na situaci, kdy se na každé jednání před soudem může dostavit jiný advokát nebo koncipient. V takové případě může tyto změny nezletilý vnímat negativně. Dalším problémem může být, že s ohledem na různé zástupce může docházet k různým informacím o řízení, které jsou podávány dítěti např. v důsledku diskontinuity dané střídáním zástupců.

---

⁸⁷⁵ DOBROVOLNÁ, Eva. Komentář k § 463. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 303-654). Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 1426-1427.

⁸⁷⁶ Srov. Nález Ústavního soudu ČR ze dne 24. 11. 2016, sp. zn. II. ÚS 866/16.

⁸⁷⁷ Srov. § 30 odst. 2 OSŘ.

⁸⁷⁸ WINTEROVÁ, Alena. Účastníci řízení. In: WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena a kolektiv. *Civilní právo procesní*. 9. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018, s. 136-137.

⁸⁷⁹ ZAHRADNÍKOVÁ, Radka. *Organizace justičního systému*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, s. 198.

Samostatnou problematikou je potom zastoupení dítěte obecným zmocněncem, kde je potřeba ještě důrazněji posuzovat postavení nezletilého jako účastníka řízení a jeho rozumovou a volní vyspělost. S ohledem na skutečnost, že je potřeba v civilním řízení zachovat a naplnit práva nezletilého, bude to právě soud, kdo bude muset velmi detailně vyhodnotit, zda je zastoupení nezletilého obecným zmocněncem dostatečnou zárukou, že práva dítěte a jeho ochrana v procesu bude odpovídající jeho nejlepšímu zájmu. Pro příklad lze jistě uvést spor, který povede v konkrétní věci nezletilý se svými rodiči. V případě zastoupení obecným zmocněncem (např. pokud by jím byl někdo z rodiny) se jeví vhodným uvažovat o ustanovení kolizního opatrovníka dle ustanovení § 892 odst. 3 OZ; § 466 písm. e) a g) ZŘS.

V případě, že má soud zato, že může mezi nezletilým a jeho zástupcem nebo dalšími osobami v případě plurality subjektů na některé ze stran dojít ke kolizi zájmů, měl by vždy postupovat cestou ustanovení kolizního opatrovníka nezletilému. K tomu např. rozhodnutí Okresního soudu Praha-východ, kdy soud uvedl: „*Pokud jde o 3. žalovanou, vzal soud v úvahu, že jde o nezletilé dítě, které dle § 20 o. s. ř. není schopno se samo zastupovat před soudem, přičemž jeho jediným zákonným zástupcem je 1. žalovaná. Ta by však mohla být v kolizi zájmů s 3. žalovanou, když dle žalobce plněním některého z žalovaných zaniká též dluh ostatních žalovaných. Z tohoto důvodu byl 3. žalované ustanoven opatrovník, a to usnesením zdejšího soudu...(...)*“⁸⁸⁰ Obdobně je potřeba postupovat ve vykonávacím řízení. K tomu se již v minulosti vyjádřil Nejvyšší soud ČSR, který ve svém rozhodnutí uvedl, že při podání návrhu na výkon soudního rozhodnutí k vymození výživného nezletilého dítěte od rodiče může nezletilého zastupovat druhý z rodičů. V případě, že však dojde při provádění tohoto výkonu rozhodnutí ke střetu zájmů mezi rodičem a dítětem, musí být nezletilému účastníku řízení ustanoven opatrovník. Tak tomu je např. podal-li povinný rodič návrh na zastavení výkonu rozhodnutí s tím, že vymáhané výživné bylo již uhrazeno.⁸⁸¹ Obdobně v jiném rozhodnutí: „*...dospěl Nejvyšší soud k závěru, že rodiče nezletilého jsou z důvodu možného střetu zájmů vyloučeni z jeho zastupování v exekučním řízení vedeném proti němu, je-li zároveň k vymození stejné povinnosti vedeno jiné (další) exekuční řízení proti nim, neboť vymození plnění v jednom exekučním řízení představuje důvod pro zastavení druhého exekučního řízení podle § 268 odst. 1 písm. g) o. s. ř. ...(...)*“⁸⁸²

S ohledem na exekuční vymáhání výživného je však potřeba upozornit na skutečnost, že je možno uvažovat o zastoupení nezletilého v soudním řízení pečujícím rodičem, k jehož rukám

⁸⁸⁰ Srov. Rozsudek Okresního soudu Praha-východ ze dne 21. prosince 2020, č. j. 35 C 50/2019-95.

⁸⁸¹ Srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 26. dubna 1973, sp. zn. 1 Cz 28/73.

⁸⁸² Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. května 2016, sp. zn. 26 Cdo 5269/2015.

má nepečující rodič hradit výživné. Pečující rodič totiž není svébytným účastníkem exekučního řízení a v tomto řízení je jeho postavení vymezeno jako postavení jediného procesního zástupce nezletilého (srov. § 22 OSŘ). Po dobu exekučního řízení nemůže nepečující rodič ex lege (srov. § 892 odst. 3 OZ; § 32 odst. 2 OSŘ) vykonávat rodičovskou odpovědnost v rozsahu zastupování nezletilého v exekučním řízení. Rodičovskou odpovědnost včetně zastupování nezletilého tedy vykonává druhý z rodičů (pečující rodič). Ochrana zájmů nezletilého je tedy realizována pečujícím rodičem, který je oprávněn podat exekuční návrh, udělit procesní plnou moc k zastupování advokátovi a vykonávat další procesní úkony. Oprávnění k zastupování nezletilého pečujícím rodičem trvá i v případě, kdy povinný (nepečující rodič) je podá návrh na částečné nebo úplné zastavení exekuce (srov. § 268 OSŘ). Ustanovení kolizního opatrovníka přichází do úvahy v situacích, kdy ani pečující rodič z nějakého důvodu není oprávněn nezletilého zastupovat a hájit tak jeho práva.⁸⁸³

Je možno uvést, že soud má k dispozici určitou „procesní pojistku“, kterou je využití ustanovení § 23 OSŘ, které stanoví, že pokud to vyžadují okolnosti případu, může předseda senátu rozhodnout, že fyzická osoba, která není plně svéprávná, musí být v řízení zastoupena svým zákonným zástupcem nebo opatrovníkem, i když jde o věc, v níž by jinak mohla jednat samostatně. Pokud tedy soud nabude přesvědčení, že nezletilý není schopen dostatečně hájit své zájmy a chránit svá práva, může soud využít právě postupu uvedeném v ustanovení § 23 OSŘ. Příkladem zde může být například situace dluhů nezletilých vzešlých ze smluv o přepravě v prostředcích městské hromadné dopravy. V situaci, kdy se soudu nepodaří těmto nezletilým plně nesvéprávným účastníkům doručovat, bude na místě jim ustanovit prostřednictvím zmíněného ustanovení zákonného zástupce nebo opatrovníka, jelikož to vyžadují okolnosti případu.

V případě, že je účastníkem řízení nezletilý, jeho možnost jednat před soudem samostatně je fakticky na úrovni nižší. Je potřeba rozlišovat mezi právem hmotným a procesním. V případě hmotného práva se jedná o posouzení možnosti nezletilého právně jednat v dílčích (zvláštních) právních jednáních. Účastenství v soudním řízení představuje požadavek na zvládnutí souboru procesních úkonů, které jsou následovány mnohými procesními povinnostmi a právy. Schopnost zvládnout tento soubor procesních práv a povinností nemusí (a patrně ani nebude) mít každý

---

⁸⁸³ SVOBODA, Karel. Otazníky nad kolizním opatrovníkem dítěte v exekuci na výživné. *Právní rozhledy*, 2021, roč. 29, č. 13-14, s. 489.

nezletilý. Z tohoto důvodu je potřeba, aby soud v daném případě zasáhl na ochranu nezletilého a vydal odpovídající rozhodnutí.⁸⁸⁴

6.3. Specifické aspekty výslechu nezletilého jako účastníka řízení a svědka

Soudní výslech nebo jiná forma participace nezletilého na soudním řízení je pro dítě stresovou situací. S ohledem na tuto skutečnost je potřeba posuzovat zejména z hlediska respektování individuálních potřeb konkrétního nezletilého a jeho nejlepší zájem. Řízení před soudem je až procesním situačním následkem. Příčinou této životní zkušenosti nezletilého je situace v rodině. U té musíme brát v úvahu předchozí zkušenost dítěte, která reprezentuje například narušení rodinné stability nebo ohrožení alespoň jedné psychické potřeby, kterou je pocit jistoty a bezpečí.⁸⁸⁵

Výslech dítěte je realizován v různých situacích. Klasicky se může jednat o výslech podle trestního nebo občanského soudního řádu, kde jej vede odpovídající orgán. Avšak také v situacích, kdy dochází k rozhovoru nezletilého se sociálními pracovníky v rámci činnosti OSPOD. Obdobou jsou poté rozhovory svou povahou blízké výslechu, kdy si například rodiče ověřují, zda se jejich dítě skutečně stalo obětí trestného činu, přičemž řeší, jaký postup budou dále volit. I zde je potřeba brát v úvahu věk nezletilého. Odborníci se shodují, že přibližně od dvanácti let věku nezletilého můžeme předpokládat, že je možno nahlížet na nezletilého z hlediska poznatků obecné psychologie. V tomto ohledu je potřeba zvažovat fungování vnímání, paměti nebo řečového chování. Nemůžeme však považovat emocionální a kognitivní vývoj osobnosti dítěte za ukončený. Místo specifík v oblasti vývojové je potřeba zvažovat specifika, která se váží na individuální osobnost dítěte a prožívání jeho období puberty.⁸⁸⁶

Předpisy civilního procesního řízení neobsahují specifickou úpravu výslechu nezletilých osob. Jak v případě výslechu svědka či účastníka řízení, kterým je nezletilý, soud využije obecnou právní úpravu pro výslech svědka dle ustanovení § 126 OSŘ a v případě výslechu nezletilého jako účastníka řízení bude soud postupovat dle ustanovení § 131 OSŘ. Ustanovení § 126 OSŘ ukládá povinnost každého dostavit se na předvolání k soudu a vypovídat jako svědek. Takto stanovenou zákonnou povinnost má i nezletilý. Svědek je pojímán jako osoba nezastupitelná a lze tudíž dovodit, že jím může být i osoba, která nemá plnou svéprávnost. K naplnění účelu svědecké výpovědi je potřeba způsobilost vnímat určitou skutečnost

⁸⁸⁴ SMOLÍK, Petr. Komentář k § 23. In: SVOBODA, Karel, Petr SMOLÍK, Jiří LEVÝ a Jiří DOLEŽÍLEK. *Občanský soudní řád: komentář*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2021, s. 97.

⁸⁸⁵ HOBLÍKOVÁ, Žaneta a Jana KROPÁČKOVÁ. Zjišťování názoru dítěte v soudním řízení – mezioborová studie. *Právník*, 2019, roč. CLVIII, č. 10, s. 962.

⁸⁸⁶ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Výslech dítěte a jeho úskalí. *Právo a rodina*, 2010, č. 3, s. 9, 12.

a vypovídat o tom, co svědek vnímal. Jelikož výslech svědka provádí soud, bude to také soud, kdo bude provádět výslech nezletilého. Výslech svědka je možno rozdělit na výslech *ad generalia* (všeobecný) a na výslech *ad specialia* (k věci). Jestliže je vyslýchán nezletilý svědek musí s ohledem na jeho rozumovou a volní vyspělost postupovat také soud. Je třeba volit takové jazykové obraty a náročnost slovního projevu, který bude pro dítě srozumitelný a pochopitelný. S ohledem na takto realizovaný svědecký výslech nezletilého je potřeba jeho relevantní zaznamenání do soudního protokolu, a to včetně informace o poučení nezletilého v souladu s občanským soudním řádem. Také nezletilé dítě musí být poučeno o svém právu odepřít výpověď. U nezletilého mladšího 15 let se nejeví jako nutné poučovat ho o trestních následcích křivé výpovědi. Způsob postupu soudu při výslechu nezletilého by měl být trpělivý a doplněný navázáním emocionálního kontaktu na jeho počátku. Toto navazování kontaktu není redundantním prvkem výslechu dítěte, ale umožňuje, aby si vyslýchající vytvořil představu o rozumové a volní vyspělosti nezletilého. Při výslechu dítěte *ad specialia* je potřeba nechat dítě, aby vypovídalo spontánně a formulovalo svou výpověď svými vlastními slovy. Spontánní výpověď nezletilého má zde prvořadé místo. Zásahy do této výpovědi nezletilého jsou nežádoucí. Doplnující dotazy vedoucí k upřesnění, ujasnění a vysvětlení dalších otázek jsou vhodné až ve chvíli, kdy dítě ukončí své spontánní sdělení.

Je potřeba, aby vyslýchající soudce pracoval také s časem, jelikož děti předškolního a mladšího školního věku se nedokážou koncentrovat po stejnou dobu jako zletilý vypovídající. Zákon neumožňuje odložit provedení výslechu nezletilého svědka, ani jej přerušit nebo jej ukončit, pokud by jeho provedení mělo nepříznivý vliv na psychický stav vyslýchávaného nezletilého dítěte. V případě, kdy bude nezletilý vyslýchán jako účastník řízení, bude mít tento výslech obdobný průběh jako u výslechu nezletilého jako svědka. Pokud bude soud zjišťovat názor nezletilého prostřednictvím jeho zástupce nebo OSPOD, nebude se jednat z procesního hlediska o výslech účastníka řízení, ale o zprostředkovaný názor. V případě zápisu názoru nezletilého zástupcem nebo orgánem sociálně-právní ochrany dětí na listině se bude jednat o důkaz listinou. V situaci, kdy bude zjištění názoru nezletilého realizováno prostřednictvím soudem ustanoveného znalce, bude názor dítěte zachycen ve znaleckém posudku.⁸⁸⁷

Účast třetích osob u výslechu nezletilého má dvojitý význam – pozitivní a negativní. Pozitivním významem můžeme označit situaci, kdy nezletilému účast třetích osob (rodičů či jiných osob, které jsou odpovědní za jeho výchovu a péči o něj) bude ku prospěchu, pokud jejich

---

⁸⁸⁷ Srov. MELICHAROVÁ, Dita. Specifika výslechu nezletilého v civilním řízení. *Soudce*, 2008, roč. X., č. 7-8, s. 64-65.

účast přispěje ke správnému provedení výsledku. Negativní význam by účast dalších osob při výsledku nezletilého měla ve chvíli, kdy by negativně ovlivňovala koncentraci nezletilého a jeho schopnost vypovídat. V takovém případě má soud možnost provést výslech bez přítomnosti těchto osob (srov. § 100 odst. 3 OSŘ).⁸⁸⁸ Rovněž nemohou být nezletilému, ať již v rámci výsledku jako svědka nebo jako účastníka řízení, pokládány sugestivní, kapciózní nebo klamavé otázky. K tomu Ústavní soud ČR podává, že je zejména úkolem civilních soudů, aby jejich procesní postup a rozhodnutí bylo v souladu s principem nezávislosti rozhodování soudní moci, se zjištěným skutkovým stavem. K tomu je potřeba přihlídnout k nezastupitelné osobní zkušenosti, která plyne z bezprostředního kontaktu s účastníky řízení a znalosti vývoje situace v rodině. Proto je především zájem dítěte základní kritérium, a nikoliv přání rodiče.⁸⁸⁹

Proces vzniku výpovědi probíhá u nezletilých obdobně jako je tomu u zletilých osob. Informace procházejí obdobnými fázemi a jsou ohroženy obdobnými riziky spočívajícími v úbytku množství nebo přesnosti uchovávaných a následně vybavovaných údajů. Nezletilí školního věku si pamatují prožité události spíše popisným či fotografickým způsobem. Z tohoto důvodu jsou schopné poskytnout mnoho detailů, které dospělému pozorovateli často uniknou. Současné nazírání na poskytnutí platné výpovědi nezletilým je tedy pozitivní. Stále je však potřeba počítat s tím, že každé vyslychané dítě má rozdílnou způsobilost. Není příliš důležité, jakého pohlaví je vyslychaný nezletilý. Co má však jednoznačně rozhodující roli na průběh výsledku, je přístup vyslychajícího. Samotný vyslychající musí v procesu výsledku postupovat empaticky, s pochopením a trpělivostí. Je potřeba počítat také s pláčem dítěte, ve kterém by mu nemělo být bráněno. Velice negativně na výslech působí vyslychající, který do této situace vnáší vlastní emoce, a to třeba neuvědomovaně a bezděčně.⁸⁹⁰ Jako věrohodné můžeme posoudit ty výpovědi, které odpovídají skutečnosti, která se udála.

Hodnocení věrohodnosti výpovědi je prováděno ve třech úrovních: a) srovnání údajů obsažených ve výpovědi s dalšími důkazy; b) prověřením vnitřní shody údajů, které jsou obsahem výpovědi; c) vyjasnění další okolností. Věrohodnosti svědčí především absence rozporů při srovnání jednotlivých výpovědí, které jsou získány v časovém odstupu. Dalšími posuzovacími kritérii jsou shoda pozorovaného chování vyšetřované osoby s obsahem její výpovědi, konkrétní, jasné, košaté a nestereotypní líčení toho, co se událo, popis událostí, které jsou typické pouze pro danou situaci, logické ukotvení předmětných událostí v čase, vymezení

---

⁸⁸⁸ Srov. MELICHAROVÁ, Dita. Specifika výsledku nezletilého v civilním řízení. *Soudce*, 2008, roč. X., č. 7-8, s. 64-65.

⁸⁸⁹ Srov. Nález Ústavního soudu ČR ze dne 31. 3. 2020, sp. zn. III. ÚS 149/20.

⁸⁹⁰ Srov. ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Kriminální psychologie*. Praha: Eurounion, 1998, s. 205-212.

detailů, které jsou významné vzhledem k jejich pochopení v souladu s úrovní vývoje vyslychaného, popis vlastních stavů a nálad, které vyslychaný pociťoval v době, na kterou je dotazován apod. Dle provedených výzkumů věrohodnosti výpovědi nezletilých bylo prokázáno, že nejspolehlivějšími výpovědi podávají děti mladšího školního věku. Z hlediska věrohodnosti se za nejpříznivější věk považuje věkové období mezi 9. a 11. rokem. U chlapců toto období trvá přibližně do 13 – 14 let věku. Dívky ve věrohodnosti výpovědi začínají být méně spolehlivé již po 10. – 12. roce věku. Toto období je totiž u dívek značně emocionálně nevyvážené, afektivní. Projevuje se u nich zvýšená sexuální vnímavost, zvědavost apod. Jsou schopny si dopředu připravit odpovědi a vypovídat s ohledem na kladné či záporné emocionální zaměření, které chovají ke zúčastněným osobám. Emocionální a osobnostní nevyrovnanost v období dospívání může být faktorem, které jejich výpovědi činí nevěrohodnými. Z hlediska věrohodnosti nelze s jistotou spoléhat také na věrohodnost výpovědi předškolních dětí. Nespolehlivé jsou co do vylíčení časové souvislosti.⁸⁹¹ Výslech nezletilého před soudem může být také zatížen specifickými překážkami omezujícími hodnověrnost informací. Dítě může být vystaveno korumpování, citovému vydírání nebo programování.⁸⁹² V případě zjišťování názoru nezletilého v předškolním věku na situaci v rodině je možno očekávat, že bude vypovídat pravdivě a dokonce možná řekne i to, co nemá (např. jeden rodič ho instruuje, že tajemství, které spolu s nezletilým mají, nemá zmiňovat před rodičem druhým). Samotné prostředí soudu by tak pro nezletilého předškolního věku mohlo být traumatizujícím zážitkem.⁸⁹³

6.4. Specifické aspekty znaleckého zkoumání nezletilého

Znalecký posudek je samostatným důkazním prostředkem, který je obsahem demonstrativního výčtu důkazních prostředků. Jedná se o důkaz s mnohými specifiky a je určen ke zjišťování otázek skutkového charakteru, ke kterým je třeba odborných znalostí. Odbornou znalostí je zde myšlena znalost oboru odlišného od oboru práva. Předmětem dokazování je otázka skutková. Odbornost znalců má zásadní význam. Na rozdíl od výpovědi svědka je znalecký posudek zaměřen na nepřímé posuzování podkladů. Znalec postupuje způsobem utřídění a analýzou poznatků s využitím metod, které odpovídají odbornosti daného oboru.

---

⁸⁹¹ KACAFÍRKOVÁ, Marcela. Věrohodnost výpovědi nedospělých a mladistvých osob v trestním řízení. *Právo a rodina*, 2001, č. 2, s. 12-13.

⁸⁹² Srov. NOVÁK, D., BAKALÁŘ, E. Vyslechnutí dítěte před soudem, *Právo a rodina*, 2003, č. 3. cit. dle MOTEJL, Otakar, Ivana ČERNÁ, Klára PANOVSÁ a Petra MATYÁŠOVÁ. Rodina a dítě. In: *Sborník stanovisek veřejného ochránce práv* [online] Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2007, s. 63 [cit. 2022-04-08]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/vystupy/edice-stanoviska/>.

⁸⁹³ HOBLÍKOVÁ, Žaneta a Jana KROPÁČKOVÁ. c. d., s. 964.

Rovněž směřuje k argumentaci spočívající v logickém odůvodnění závěrů týkajících se posuzované otázky skutkového charakteru. V obecných rysech lze shrnout, že znalecký posudek je důkazem, který je využíván k posuzování odborných otázek. Je výsledkem využití a aplikace odborných znalostí. Znalci za jeho činnost náleží odměna. Znalecký posudek je zpracováván nezávislým subjektem, který je evidován v seznamu znalců (znaleckých ústavů). Je předkládaný v zákonem stanovené formě a v souladu s náležitostmi stanovenými zákonem. Jedná se o důkaz, který je nahraditelný a opakovatelný, jelikož je přezkoumatelný jiným odborným znaleckým postupem. A v neposlední řadě se jedná o důkaz, který má z hlediska svého hodnocení odlišnosti.⁸⁹⁴

V praxi civilního soudnictví je znalecké zkoumání často realizováno v oblasti psychologické, kdy je potřeba svěřit nezletilého do péče některého z rodičů nebo pěstouna(ů). Znalecký posudek v takovém případě hodnotí výchovné schopnosti a způsobilost zletilé osoby, a také citové vztahy mezi zletilými osobami a nezletilým. Znalec se v takovém případě vyjadřuje k přítomnosti abnormních rysů, které mohou výchovu ovlivňovat. Do obsahu činnosti znalce také často patří posouzení vhodnosti dalšího styku rodiče s nezletilým a jeho míra. Další možností je posuzování vztahu mezi sourozenci a případné dopady na jejich rozdělení.⁸⁹⁵ Znalecké posouzení nezletilého je významné také v případě věrohodnosti jeho tvrzení, které zakládá obvinění z trestného činu (týrání psychické, fyzické nebo pohlavní zneužívání) nebo kdy je v dané kauze významným svědectvím. Znalecké zkoumání nezletilého je zde realizováno vždy, a to z důvodu, že nezletilý nemusí být schopen pravdivé výpovědi, a také je v některých případech ovlivněno jinou osobou. V případech, kdy jsou nezletilí poškozenými se znalecký posudek vyjadřuje i k následkům způsobeným trestným činem. V takovém případě se posuzuje, zdali a jaký trvalý dopad může na psychiku nezletilého daný čin mít.⁸⁹⁶

Znalecké posudky mohou být obsahově různé. Některý posudek je založen na pozorování, rozhovoru nebo vzájemné interakci. Jiné znalecké posudky se zaměřují spíše na interpretaci psychologických testů. U obou přístupů mohou ubýt závěry odlišné. Rodič má právo se ke znaleckému posudku vyjádřit. Toto může učinit podáním k příslušnému soudu. Má rovněž právo požádat o předvolání znalce k jednání a odborníkovi položit otázky či žádat vysvětlení jeho závěrů. Jako vhodné se jeví se znalcem polemizovat věcně a konkrétně. V případě, že rodič nabude dojmu, že vyšetření a jeho zpracování není provedeno dle zadání, nebo že výsledky jsou

---

⁸⁹⁴ DÖRFL, Luboš. *Znalec a znalecký posudek v civilním procesu*. V Praze: C.H. Beck, 2020, s. 91-94.

⁸⁹⁵ SKULOVÁ, Marta. Psychologická diagnostika v soudní praxi. In: HOUBOVÁ, Drahomíra a kol. *Psychologie pro právníky*. 2. přeprac. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998, s. 204-205.

⁸⁹⁶ SKULOVÁ, Marta. Psychologická diagnostika v soudní praxi. In: HOUBOVÁ, Drahomíra a kolektiv. *Psychologie pro právníky*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 146.

znalcem zkresleny, na otázky nebylo dostatečně řádně odpovězeno, je možné požádat o ustanovení nových znalců a provedení znaleckého posudku supervizního.⁸⁹⁷

Na ochranu subjektivních práv nezletilého v soudním řízení je potřeba klást značný důraz. I přes skutečnost, že je nezletilý zastoupen, stále zůstává účastníkem řízení se všemi k této roli náležejícími právy a povinnostmi. Z tohoto důvodu je naplnění participačních práv nezletilého velmi významné a nesmí být opomenuto. Nenaplněním práv nezletilého (zejména právo být informován, právo vyjádřit se, právo být slyšen a dalších) v řízení před soudem by bylo významným ohrožením nejlepšího zájmu dítěte v souladu s Úmluvou o právech dítěte a bylo by v rozporu s ústavním pořádkem ČR. K tomu Ústavní soud ČR podává: „*Ústavní pořádek zaručuje dítěti právo, aby mohlo v řízení projevit své stanovisko k otázkám, jež se ho bezprostředně dotýkají. Obdobně jako před ESLP bylo toto právo nejčastěji aplikováno v řízeních týkajících se péče o dítě [viz např. nález sp. zn. III. ÚS 3363/10 ze dne 13. 7. 2011 (N 131/62 SbNU 59), nález sp. zn. I. ÚS 2661/10 ze dne 2. 11. 2010 (N 219/59 SbNU 167), nález sp. zn. III. ÚS 3007/09] ... (...).*“⁸⁹⁸ Je potřeba v řízení před soudem a prostřednictvím konečného pravomocného a vykonatelného meritorního rozhodnutí soudu sledovat naplnění nejlepšího zájmu dítěte. Tento zájem nebude naplněn, pokud dítě nebude součástí procesu vyhodnocování jeho situace soudem. Pokud má soud náležitě zjistit relevantní situaci dítěte, nelze se spoléhat na informace vnímané nezletilým dodané soudu prostřednictvím jeho zástupce nebo OSPOD. Přímé svědectví je nutné považovat za stěžejní.

Závěrem této kapitoly je vhodné zmínit dva projekty, které přispívají k právní ochraně nezletilých jakožto zranitelných či ohrožených skupin.

Justiční akademie ČR v současné době realizuje projekt s názvem „*Zlepšení přístupu zranitelných skupin osob ke spravedlnosti*“. Doba realizace tohoto projektu je nastavena na období 1. 1. 2020 – 31. 12. 2023. Projekt se zaměřuje na právo na přístup k soudu, které je základním lidským právem a je garantováno každému. Z dat, která jsou v současné době dostupná, však plyne, že existuje řada skupin osob ve společnosti (děti, osoby se zdravotním smyslovým, postižením či duševním postižením, cizinci, Romové, apod.), kteří se musí vypořádat s překážkami odrazujícími je od realizace tohoto práva. Projekt se zaměří na identifikaci překážek, jejichž existence je identifikována na straně soudů či souvisí s prací soudců, a navrhne postup pro jejich odstranění. Projekt má však ještě jeden pilíř a tím je snaha o komplexní vzdělávání soudců, státních zástupců a dalších osob, které jsou součástí justičního

⁸⁹⁷ NOVÁK, Tomáš. *Znalecké posudky o dětech pod drobnohledem*. 2., doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 36, 39.

⁸⁹⁸ Srov. Nález Ústavního soudu ČR ze dne 4. 11. 2015, sp. zn. IV.ÚS 3900/14.

systemu v oblasti ochrany lidských práv. Plánovanými projektovými aktivitami jsou: realizace prezenční výuky, tvorba e-learningových textů, realizace e-learningových kurzů HELP, další aktivitou bude vytvoření 5 videí, dále zřízení Dětské fokusní skupiny pro kvalitu justice, pilotní testování pracovníků na pozici forenzního sociálního pracovníka a realizace zahraničních cest.

Z uvedených projektových aktivit je možno poukázat jako na zajímavou a významnou z hlediska ochrany ohroženého dítěte pilotní testování pracovníků na pozici forenzního sociálního pracovníka. Na deseti okresních soudech (OS Chrudim, OS Jeseník, OS Kladno, OS Kroměříž, OS Most, OS Nový Jičín, OS Praha 8, OS Šumperk, OS Vsetín, OS Tachov) je po dobu realizace projektu testována pozice tzv. forenzního sociálního pracovníka na stávající pozici soudního tajemníka. Cílem těchto pracovníků je poskytnout nápomoc soudům obstat ve stále se zvyšujících požadavcích na komunikaci s dětmi a s osobami s duševním onemocněním nebo jiným postižením v rámci nejrůznějších typů řízení, které se jich týkají. Naplnění práce forenzních sociálních pracovníků je zejména zprostředkovávat soudem uloženou nebo doporučenou odbornou pomoc. Další činností je nápomoc rodičům při sestavování rodičovského plánu. Vhodnými případy pro zapojení se těchto pracovníků bude také výkon či účast na výkonu soudních rozhodnutí a zajišťování participace dětí. Role těchto pracovníků bude spočívat také v nápomoci soudcům při realizaci participačních práv nezletilých dětí. V rámci veřejného rodinného práva pak je jejich úkolem v odůvodněných a naléhavých případech činit úkony v rámci rozhodování o předběžných opatřeních a dohledu soudu nad výchovou a se souhlasem rodičů (jiných účastníků) dohlížet nad plněním doporučení soudu. Dále v rámci rozhodování o svéprávnostech je zapojen do zhlédnutí posuzovaného a poskytovat informace posuzovaným a opatrovníkům. Výstupem a cílem této aktivity bude komplexní zhodnocení pilotního testování a vypracování doporučení pro Ministerstvo spravedlnosti ČR s ohledem na možnost tuto pozici v budoucnu zřídit plošně či nikoli.^{899 900}

V rámci ČR proběhl v letech 2018-2020 „Projekt Justice vstřícná k dětem – v akci“. Koordinátorem projektu byl *Defence for Children International (DCI)* – Belgie a jedním z partnerů Spolek zastánců dětských práv – česká sekce DCI. Zásady justice vstřícné k dětem lze shrnout do několik bodů: účast, zájem dítěte, důstojnost, ochrana před diskriminací, právní stát.

---

⁸⁹⁹ JUSTIČNÍ AKADEMIE. Projekt - „Zlepšení přístupu zranitelných skupin osob ke spravedlnosti“ (Improvement of access to justice for vulnerable groups). *Jacz.cz* [online]. © 2019-2022 [cit. 2022-04-02]. Dostupné z: <https://www.jacz.cz/projekty/probihajici-projekty/1164-projekt-zlepseni-pristupu-zranitelnych-skupin-osob-ke-spravedlnosti>.

⁹⁰⁰ Blíže k realizované konferenci v rámci zmíněného projektu srov. HANUŠ, Daniel. Informace z konference Soudní sociální práce a soudní sociální pracovníci. In: *Fórum sociální práce* [online]. 2021, č. 2 [cit. 2022-04-03]. ISSN 2336-6664. Dostupné z: <https://forumsocialni prace.ff.cuni.cz/magazin/2021-2/>.

Závěrečná zpráva z projektu přináší výsledky českého národního průzkumu provedeného v rámci projektu CFJA.⁹⁰¹ Účelem tohoto projektu bylo posoudit provádění Směrnice Rady Evropy v oblasti justice vůči dětem v různých fázích správního řízení, které běží v rámci úpravy péče o děti před rozvodem jejich rodičů a po něm. Cílem také bylo, upozornit na překážky provádění této směrnice, a to v různých fázích řízení a zároveň poukázat na inspirativní postupy realizované v ČR. V rámci ČR byl výzkum zaměřen na takový typ správních řízení s dětmi, kde je možno v ČR identifikovat problémy zásadního významu v naplňování dětských práv. Těmito řízeními jsou – řízení o ústavní a ochranné výchově, alternativní péči a opatrovnické soudnictví. Pro realizaci průzkumu byla vybrána úprava poměrů nezletilých dětí před rozvodem rodičů a po něm. Tento výběr byl odůvodněn skutečností, že se v posledních letech jedná o jeden z nejčastějších typů řízení, kterého jsou účastny děti. Jedná se o správní řízení OSPOD, která probíhají na úradech obcí s rozšířenou působností a dále pokračují na okresních soudech. Na těch je poté rozhodováno o budoucnosti nezletilých dětí a jejich svěřeni do péče konkrétně určené osoby. Realizace průzkumu proběhla dotazníkovou metodou. Jeden z dotazníků byl určen pro profesionály v oblasti správních a soudních řízení, které se týkají dětí. Druhý byl určen pro děti, resp. mladé dospělé, kteří danými řízeními prošli. Vyhodnocováno bylo celkem 29 dotazníků profesionálů a 11 dotazníků vyplněných dětmi. Doporučení zúčastněných dětí k řízení před úřady a soudy vzešlá z průzkumu jsou následující: *“a) více osobní, ohleduplný způsob komunikace; b) větší nestrannost sociálních pracovníků; c) větší důraz na názor dítěte (jinak se dítě zbytečně cítí podvedené a je to pro něj psychicky těžké; d) mluvit k dítěti, konkrétně a srozumitelně (2 účastníci); e) dítě má být u soudu s osobou, které důvěřuje, a má se mu umožnit přímé vyjádření; f) vstřícnější zaměstnanci v diagnostickém ústavu; g) vstřícnější sociální pracovníci a lepší právníci.“* Doporučení profesionálů jsou následující: *„a) Právo na informace. Je třeba, aby dítě bylo vždy informováno (vhodnou formou) nejen o rozhodnutí, které se ho týká, ale i o důvodech, pro které bylo takové rozhodnutí činěno. b) Právo na odvolání. Dítě musí být pečlivě instruováno o možnostech odvolání proti rozhodnutím ve správním řízení. c) Právo na participaci. Úředníci veřejné správy se musí vždy dotázat dítěte, zda chce být při pohovoru doprovázeno rodičem, opatrovníkem, pečovatelem či nějakou blízkou osobou. d) Právo na ochranu. Je nutné novelizovat legislativu tak, aby práva dítěte během správního i soudního řízení byla vždy chráněna a hájena nestrannou osobou, zejména advokátem ex officio, placeným státem. e) Právo na soukromí a důvěrnost. Je nutno rozpočtovat více finančních prostředků do vybavení*

---

⁹⁰¹ Projekt CFJA je zaměřen na podporu přizpůsobení správních řízení specifickým potřebám dětí, a to podle Směrnice pro justici vstřícnou k dětem Výboru Ministrů Rady Evropy.

k dětem vstřícných místností úřadů a soudů pro jednání s dětmi. V případě potřeby musí být k dispozici vybavení pro hlasový a obrazový záznam. f) Princip nejlepšího zájmu dítěte. Je nutno principy justice vstřícné k dětem do základního vzdělávání právníků. Při náboru správních úředníků, kteří mají přicházet do styku s dětmi, by se měla vždy posuzovat schopnost kandidáta komunikovat s dětmi. Je nutné novelizovat legislativu stanovením závazných lhůt pro každý krok správního řízení týkajícího se dítěte, aby se předešlo nepřijatelně dlouhému protahování doby řízení, která dnes může v praxi činit i několik let. Je nutné snížit administrativní zátěž („papírování“) pro sociální pracovníky a soudce. Vláda musí systemizovat více sociálních pracovníků a vyšších soudních úředníků a také je zvýšením platů motivovat, aby neodcházel. Zvláště sociální pracovníci jednající s dětmi by měli mít tutéž délku placené dovolené jako mají učitelé, aby se u nich předcházelo vzniku syndromu vyhoření a vysoké fluktuaci.“⁹⁰²

6.5. Specifika řízení s účastí nezletilého v civilním procesu

Případy, kdy se nezletilý dostává do některé z rolí v civilním procesu, upravuje zejména ZŘS. Vybíráme zde pouze ta, která se přímo dotýkají nezletilého, a to v různých rovinách a můžeme v nich vysledovat ohrožení dítěte a ochranu poskytovanou mu právě civilním právem procesním. Není podstatou uvádět zde veškeré podrobnosti průběhu či odchylek těchto specifických řízení, ale uvést základní prvky daných řízení. Cílem je upozornit na jejich existenci a přítomnost nezletilého v nich, a to v různých podobách.

6.5.1. Předběžná opatření ve věcech ochrany proti domácímu násilí

Zajišťovací důvod uvedených předběžných opatření zde spočívá v nesnesitelnosti společného bydlení navrhovatele a odpůrce, a to v bytě či domě, ve kterém se nachází společná domácnost. Důvodem je tělesné nebo duševní násilí vůči navrhovateli nebo jinému, kdo žije ve společné domácnosti. Jiným důvodem je nežádoucí sledování nebo obtěžování navrhovatele. Ustanovení § 403 ZŘS upravuje rozsah účastenství v tomto řízení a v odst. 3. uvedeného ustanovení upravuje zvláštní plnou procesní způsobilost nezletilého staršího 16 let.⁹⁰³ Za nezletilého, který je navrhovatelem, podává jeho jménem návrh zákonný zástupce, OSPOD nebo advokát na základě plné moci, v případě, pokud má nezletilý pro udělení této plné moci přiměřenou rozumovou a volní vyspělost (srov. § 403 odst. 2 ZŘS). Ustanovení § 402 odst. 2 ZŘS vylučuje nutnost ustanovení kolizního opatrovníka v těchto věcech. Namísto kolizního

⁹⁰² Spolek zastánců dětských práv – česká sekce DCI. Projekt „Justice vstřícná k dětem“ v Česku. Zpráva o mezinárodním projektu, část týkající se České republiky. 2021, s. 5-24.

⁹⁰³ HRNČIŘÍK, Vít. *Předběžná opatření v civilním řízení*. Praha: C.H. Beck, 2016, s. 227.

opatrovníka bude navrhovatelé nezpůsobilému jednat samostatně v řízení jmenován opatrovník za účelem podání návrhu ve věci samé. Výjimkou bude situace, kdy bude tento navrhovatel zastoupen advokátem. Do řízení může vstoupit také státní zastupitelství (srov. § 8 ZŘS). Pro rozhodnutí o podaném návrhu je stanovena lhůta 48 hodin, a to bez jednání (srov. § 404 ZŘS). Vykonatelnosti nabývá rozhodnutí vydáním (srov. § 405 ZŘS) a trvá jeden měsíc od vykonatelnosti.⁹⁰⁴ Je podávána řada návrhů nezletilými dětmi, které jsou zastoupeny jejich matkami. Soudy v této situaci musí rozhodnout, zda takovýmto návrhům vyhovět za situace, kdy násilí směřuje proti matce a nezletilé dítě bylo jeho svědkem. Je na místě uvažovat také o soudní specializaci na případy domácího násilí. Kromě znalosti civilního práva je potřebná znalost také dalších subjektů a také celkového jevu domácího násilí. Ke sjednocování rozhodovací praxe by tato specializace byla jistě přínosem na soudech odvolacích.⁹⁰⁵

Z hlediska ochrany dítěte před domácím násilím se nabízí úvaha nad vzájemným vztahem podání návrhu na vydání předběžného opatření dle ustanovení § 400 a násl. ZŘS jakožto ochrany před domácím násilím a podáním předběžného opatření dle ustanovení § 452 a násl. ZŘS, tedy předběžného opatření k úpravě poměrů nezletilého dítěte. Podstata rozhodnutí o volbě daného procesního postupu bude spočívat ve vyhodnocení situace, ve které se nezletilý nachází. V případě, že se bude jednat o závadné výchovné prostředí nezletilého jako celku, není možné použít návrh na ochranu nezletilého před domácím násilím. Je potřeba využít právě druhého z postupů, jehož cílem je úprava celkových poměrů nezletilého (§ 452 a násl. ZŘS). Právě v tomto případě by vykázaní násilníka z rodinné domácnosti neřešilo podstatu problému. V případě, že by došlo k vykázaní násilného rodiče, může tento podat návrh na úpravu styku po dobu, kdy trvá jeho vykázaní z obydlí. V rámci tohoto řízení se mu nabízí také možnost navrhnout vydání předběžného opatření směřující k dočasné úpravě styku. Opatrovnický soud upraví styk tak, aby nebyl narušen účel předběžného opatření na ochranu před domácím násilím. Jednou z možností je rozhodnutí soudu o styku vykázaného rodiče s nezletilým dítětem za přítomnosti OSPOD, a to po nezbytně nutnou dobu. Není možné, aby se vykázaný rodič domáhal úpravy styku s ohledem na výjimku z předběžného opatření stanovenou v ustanovení § 405 odst. 3 ZŘS. Vykázaný rodič se domáhá styku s nezletilým z důvodu náležejícím do rodičovské odpovědnosti k dítěti a k realizaci posuzování rodičovské odpovědnosti je kompetentní

---

⁹⁰⁴ FRINTOVÁ, Dita. Předběžné řízení ve věci ochrany proti domácímu násilí. In: WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena a kolektiv. *Civilní právo procesní*. 9. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018, s. 439-441.

⁹⁰⁵ ČUHELOVÁ, Kateřina. *Předběžná opatření ve věcech ochrany proti domácímu násilí*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2019, s. 111-113.

opatrovnický soud.⁹⁰⁶ Domácím násilím vůči nezletilému dítěti nízkého věku je potřeba považovat mj. i skutečnost, že toto dítě je účastno při domácím násilí, které nesměruje přímo vůči němu, ale vůči jinému členu domácnosti. Toto konání, které je směřováno vůči jiné osobě, je způsobilé vzbudit v dítěti odůvodněný pocit nesnesitelnosti, kdy se sdílení společného obydlí s násilníkem stane pro dítě neúnosným ve smyslu § 751 odst. 1 OZ a § 402 odst. 1 ZŘS. I toto nepřímé násilí působí na duševní stav nezletilého dítěte a je přímou obětí tzv. duševního násilí.⁹⁰⁷

Podle statistiky MPSV bylo v roce 2021 podáno na soud celkem 35 návrhů nařízení předběžného opatření k ochraně dítěte před domácím násilím podle § 400 a násl. ZŘS. Počet případů domácího násilí, kterého byly přítomny nezletilé děti a které jsou řešeny OSPOD, dosáhl počtu 1728.⁹⁰⁸

6.5.2. Předběžná opatření ve věcech nezletilých

Procesní právní úprava v této oblasti je zahrnuta v ustanoveních § 452 až 465 ZŘS a odpovídá jí hmotně právní úprava v § 924 OZ. Ustanovení § 452 odst. 1 ZŘS, uvádí, že stav nedostatku řádné péče nebo ohrožení jiného zájmu dítěte má být řešen jen tím, že dítě bude umístěno do vhodného prostředí, které soud v usnesení označí. ZŘS také počítá s tím, že soud může ve věcech péče o nezletilé vydat i předběžné opatření dle ustanovení § 76 odst. 1 OSŘ, a to i bez návrhu, a to dokonce ještě předtím, než je zahájeno řízení ve věci samé (srov. § 12 odst. 1 ZŘS). Skutečnost, že režim „běžných“ předběžných opatření k prozatímní úpravě poměrů nezletilých dětí není v ZŘS výslovně upraven, není možné vykládat tak, že „běžné“ předběžné opatření není možné v řízeních péče o nezletilé vydat. (srov. § 1 odst. 2 a 3 ZŘS). Není vyloučena možnost, aby se rodič dítěte domohl vydání „běžného“ předběžného opatření v situacích, kdy má být dítě odevzdáno z péče druhého rodiče do péče navrhovatele nebo do péče třetí osoby. Důvodem pro vydání takového předběžného opatření bude potřeba prozatímně upravit poměry dítěte a jeho rodičů, kdy oba projevují zájem pečovat o dítě, avšak nejsou schopni se na prozatímní výchově dohodnout bez nutnosti vydání předběžného opatření. V uvedeném případě však nesmí být naplněny důvody pro vydání předběžného opatření dle ustanovení § 452 ZŘS. Předání dítěte do péče jednoho z rodičů neznamená jeho vytržení z přirozeného prostředí, kdy tento následek předpokládá právě ustanovení § 452 a násl. ZŘS.

⁹⁰⁶ SVOBODA, Karel. *Nesporná řízení II*. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 173-174.

⁹⁰⁷ Srov. KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Dítě ohrožené CAN a domácím násilím. *Právní rozhledy*, 2011, s. 11, s. 381. cit. dle SVOBODA, Karel. *Nesporná řízení II*. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 174.

⁹⁰⁸ Srov. MPSV. 2022. *Roční výkaz o výkonu sociálně-právní ochrany dětí za rok 2021* [online]. Praha: MPSV. [29. 5. 2022]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/SUM++V20+-+%C4%8Cesk%C3%A1+republika+2021.xls/1f5d2e71-afd3-d2ca-0376-8fd161ca97>.

Specifikovaná možnost umístění dítěte do vhodného výchovného prostředí pro jeho výchovu není odůvodněním pro jeho násilné odnětí z péče biologických rodičů. Předběžné opatření dle ustanovení § 452 a násl. ZŘS je možno využít v případech, kdy je dítě vystaveno násilí nebo špatnému zacházení nebo pohlavnímu zneužívání. Stejně tak lze vydání tohoto předběžného opatření v případech, kdy u dítěte existuje absolutní absence citového zázemí, je zde existence jeho znepokojivého zdravotního stavu nebo je zde přítomna psychická nerovnováha rodičů. Ani tyto případy však nemusí nutně za každých podmínek vést k vydání tohoto předběžného opatření. Jeho opodstatnění spočívá v posouzení těchto skutečností jako takových, které mají za následek podstatné narušení nebo ohrožení zájmu dítěte.

K naplnění oprávněnosti podání tohoto předběžného opatření také postačí naplnění objektivního kritéria nedostatku řádné péče (oproti situaci, kdy se dítě ocitlo bez jakékoliv péče dle § 76a odst. 1 OSŘ s účinností do 31. 12. 2013). Nedostatek řádné péče je rozuměna situace, kdy péče o dítě trpí takovými nedostatky, kdy je v zájmu dítěte jeho okamžité odnětí z dosavadní péče a předáno do péče někoho jiného. Jako nedostatek řádné péče je také posuzována situace, kdy rodič, který má dítě v péči, neposkytne nezletilému dítěti, které stále ještě není výdělečně činné, dostatek finančních prostředků k saturaci jeho základních potřeb v oblasti zdraví, tělesného, citového, rozumového a mravního vývoje nebo mu neposkytuje nezbytnou ochranu. Lze tedy uzavřít, že situace, ve které se dítě nachází, nemusí být nutně naplněna podmínka jeho absolutní bezprizornosti. Nesrovnalosti vzešlé ze zastupování dítěte při správě jeho majetku není možné řešit prostřednictvím předběžného opatření dle § 452 odst. 1 ZŘS. Toto předběžné opatření slouží k nápravě situace spojené s nedostatkem nebo absencí faktického zaopatření dítěte. Nelze jej tudíž použít k nápravě absence právního zaopatření dítěte.⁹⁰⁹ K procesním prvkům předběžného opatření dle § 452 a násl. ZŘS je možno uvést, že složení jistoty k zajištění škody nebo jiné újmy, která by vznikla předběžným opatřením (srov. § 77a OSŘ) není v tomto případě vyžadováno. O návrhu na vydání předběžného opatření soud rozhoduje bezodkladně, nejpozději však do 24 hodin od jeho podání (srov. § 456 ZŘS). Toto předběžné opatření je vykonatelné vydáním a jeho výrok je závazný pro každého (srov. § 457 ZŘS). Trvá po dobu 1 měsíce od své vykonatelnosti (vydání). V té době bude zpravidla zahájeno řízení ve věci samé. Nelze také vyloučit případ, kdy další soudní ingerence nebude v dané věci potřebná, jelikož se věc vyřeší sama (např. uzdravení rodičů po jejich hospitalizaci). Pokud bylo před zánikem předběžného opatření uplynutím jednoměsíční lhůty zahájeno řízení ve věci samé, může soud ex offio prodloužit předběžné opatření na dobu jednoho měsíce, a to opakovaně tak, aby celková

---

⁹⁰⁹ SVOBODA, Karel. *Nesporná řízení II*. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 225, 229, 235, 239.

doba trvání předběžného opatření nepřesáhla 6 měsíců od jeho vykonatelnosti. Po této době je možné předběžné opatření prodloužit pouze tehdy, pokud nebylo z vážných důvodů a objektivních příčin možné v té době skončit důkazní řízení ve věci samé.⁹¹⁰

Podle statistiky MPSV dosáhl v roce 2021 počet dětí odebraných z péče rodičů na základě předběžného opatření soudu celkového počtu 2210.⁹¹¹

6.5.3. Řízení o určení a popření otcovství

Pravidla k určování a popírání rodičovství jsou obligatorní součástí recentních právních předpisů rodinného práva v ČR. Hmotněprávní ustanovení jsou obsažena v ustanovení § 775 OZ. Bez zásahu soudu se obejde určení otcovství manžela matky a dítěte, které se narodilo z umělého oplodnění (srov. § 776 a § 778 OZ). Procesní úprava řízení o určení a popření rodičovství je na hmotněprávní úpravu navázána v ustanoveních § 415 až § 426 ZŘS a je rozčleněna do tří pododdílů: 1/ určení otcovství souhlasným prohlášením rodičů (srov. § 415 až § 416 ZŘS), 2/ řízení o určení a popření otcovství (§ 417 až 425 ZŘS) a 3/ řízení o určení a popření mateřství (§ 426 ZŘS).⁹¹²

6.5.4. Řízení ve věcech osvojení nezletilého

Toto řízení je v ZŘS nově pojato jako řízení, v jehož rámci budou realizována řízení dílčí (řízení o určení, zda je třeba souhlasu rodičů k osvojení a řízení o osvojení). V tomto ohledu se takto pojaté řízení podobá řízení ve věcech péče soudu o nezletilé. Řízení ve věcech osvojení však nespadá do řízení ve věcech péče soudu o nezletilé. Řízení ve věcech osvojení nezletilého je specifikováno v ustanoveních § 427 až 451 ZŘS. Celé toto řízení kromě řešení mnoha návazných otázek směřuje právě k osvojení nezletilého dítěte. Meritorní rozhodnutí o osvojení má významné statusové následky. V první řadě zaniká příbuzenský poměr mezi osvojencem a jeho původní rodinou. Následně vzniká nový příbuzenský poměr osvojence k jeho osvojitelům a jejich příbuzným. Mezi ony následné otázky, které jsou řešeny spolu s osvojením nezletilého dítěte, náleží přijetí prohlášení o udělení souhlasu k osvojení soudem (srov. § 805 a násl. OZ), rozhodnutí o předání dítěte do péče před osvojením (srov. § 823 a násl. OZ), určení, zda je potřeba souhlasu rodičů k osvojení nezletilého dítěte (srov. § 818 a násl. OZ), návrh rodičů, kteří

⁹¹⁰ HRNČIŘÍK, Vít. op. cit., s. 241, 243-244.

⁹¹¹ Srov. MPSV. 2022. *Roční výkaz o výkonu sociálně-právní ochrany dětí za rok 2021* [online]. Praha: MPSV. [29. 5. 2022]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/SUM++V20+-+%C4%8Cesk%C3%A1+republika+2021.xls/1f5d2e71-afd3-d2ca-0376-8fd161ca97>.

⁹¹² FRINTOVÁ, Dita. Řízení o určení a popření otcovství. In: WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena a kolektiv. *Civilní právo procesní*. 9. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018, s. 448.

dali souhlas s osvojením na vydání dítěte (srov. § 817 odst. 2 písm. b) OZ), utajení osvojení (srov. § 837 OZ a § 838 OZ) a nařízení dohledu nad úspěšností osvojení (§ 839 OZ).^{913 914}

Z hlediska procesní právní úpravy je na místě zmínit pouze vysoce sporné pravidlo uvedené v ustanovení § 432 odst. 1 písm. c) ZŘS, podle kterého není rodič osvojence účastníkem, pokud udělil souhlas k osvojení před podáním návrhu na osvojení, tedy dal nejen blanketní, ale také adresný souhlas. Patrně nenacházíme analogickou procesně-právní úpravu, která by *ex lege* vyloučila z řízení osobu, která je z materiálního hlediska účastníkem řízení *prima facie*. Dovidit lze rozpor tohoto pravidla s čl. 37 odst. 3 i čl. 38 odst. 2 LZPS.⁹¹⁵

Osvojení můžeme vymezit jako rovnocenný institut rodičovství z pohledu zájmu a blaha dítěte, a to z různých hledisek – právního, pediatrického a sociálního. Zájem dítěte musí být vždy nadřazen zájmu zletilých osob, v tomto případě osvojitelů. Osvojení je institutem spadajícím do činností multidisciplinárních a vysoce odborných. Osvojení je optimální formou náhradní rodinné péče pro děti, které byly opuštěny svými rodiči, jejichž rodiče zemřeli nebo byli zbaveni rodičovské odpovědnosti. Institut osvojení se vlivem společenských podmínek vyvíjí dynamicky spolu s vývojem subjektů osvojení, ke kterým přirozeně řadíme žadatele a děti. Výchova dítěte klade na žadatele o osvojení mimořádně vysoké nároky, jejichž splnění není vždy zcela jednoduché. Proto zařazení žadatelů do evidence žadatelů vhodných stát se osvojiteli je neoprávněné k přijetí jakéhokoliv dítěte.⁹¹⁶

6.5.5. Řízení ve věcech péče soudu o nezletilé

Pravomoc soudů pro řízení ve věcech péče soudu o nezletilé nacházíme v ustanoveních § 2 písm. t) a u) ZŘS ve spojení s ustanovením § 1 odst. 1 ZŘS. Tato ustanovení výslovně stanovují, že soudy projednávají a rozhodují věci péče soudu o nezletilé a některé věci výkonu rozhodnutí, konkrétně výkonu rozhodnutí o předběžné úpravě poměrů nezletilých dětí, výkonu rozhodnutí o péči o nezletilé děti a výkonu rozhodnutí ve věcech výživného na nezletilé děti. Společným znakem všech druhů řízení ve věcech péče o nezletilé nacházíme skutečnost, že musí být preferován nejlepší zájem dítěte. Věcmi péče soudu o nezletilé jsou zejména věci týkající se oblasti základních institutů rodičovství, do nichž spadá péče o nezletilé dítě, jeho výživa, otázky

⁹¹³ FRINTOVÁ, Dita. Řízení ve věcech osvojení. In: WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena a kolektiv. *Civilní právo procesní*. 9. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018, s. 453-454.

⁹¹⁴ Blíže k osvojení včetně právněhistorických konsekvencí také viz HANUŠ, Daniel. Společenská a právní problematika osvojení v současnosti. In: RADVANOVÁ, Senta a kolektiv. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. V Praze: C.H. Beck, 2015, s. 64-75. ISBN 978-80-7400-578-7.

⁹¹⁵ KŘÍSTEK, Adam. *Osvojení dětí: úplná adopce v českém právu*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 53-54.

⁹¹⁶ PRŮŠOVÁ, Lenka. Trendy ve vývoji náhradní rodinné péče. In: NOVOTNÁ, Věra a Lenka PRŮŠOVÁ. *K vybraným otázkám osvojování dětí*. Praha: Linde, 2004, 129-130.

spojení s rodičovskou odpovědností, zastupováním nezletilého, nařízení ústavní výchovy apod. Jedná se o pestrou škálu řízení, která nesou znaky jak řízení nesporného, tak řízení zvláštního. Řízení ve věcech významných pro nezletilé dítě, na kterých se nemohou rodiče dohodnout, dále ve věcech zastupování nezletilého dítěte, ve věcech péče o jmění nezletilého dítěte, ve věcech přiznání svéprávnosti nezletilému dítěti a přivolení souhlasu a odvolání souhlasu zákonného zástupce k samostatnému provozování obchodního závodu nebo jiné obdobné výdělečné činnosti (srov. § 462 odst. 1 a 2 ZŘS). Je možné zahájit jen na návrh. Z tohoto důvodu tato řízení řadíme mezi zvláštní. Ostatní řízení považujeme za nesporná, jelikož je možné je zahájit na návrh i bez návrhu. Ústředním pojmem všech těchto řízení je nezletilé dítě, které v žádném případě nelze brát jako předmět řízení, ale jako osobu, o jejíchž právech, zájmech a osudu se v řízení rozhoduje. Dítě má rovněž na řízení právo participovat.⁹¹⁷

Oblast péče soudu o nezletilé má zcela jednoznačný význam pro právní i životní jistotu nezletilého dítěte. Jestliže dochází k situaci, která je pro dítě z hlediska jeho života významná, je potřeba, aby o této situaci bylo rozhodnuto s ohledem na jeho nejlepší zájem, a to nezávislým a nestranným soudem, který situaci dítěte posoudí komplexně s přihlédnutím k osobě konkrétního nezletilého. Role soudu je nezastupitelná zejména v situacích, kdy dochází ke kolizi zájmů nezletilého dítěte a jeho zákonných zástupců nebo osob odpovědných za jeho péči.

6.5.6. Specifika výkonu rozhodnutí ve věcech péče soudu o nezletilé

Specifika těchto řízení spočívají zejména ve dvou oblastech. Jedno z těchto specifík je dáno zvláštní povahou vynucovaných záležitostí (vydání dítěte, opuštění společného obydlí) oproti způsobům výkonu rozhodnutí směřujících k nucenému uspokojení práv na peněžitá nebo nepeněžitá plnění. Osobami především dotčenými v těchto věcech jsou nezletilé děti. Druhým specifikem je skutečnost procesní, kdy nedochází ke striktnímu oddělení řízení nalézacího a vykonávacího jakožto dvou oddělených řízení. Výkon rozhodnutí, kde je předmětem osoba, je tradičně v procesní teorii označováno jako personální exekuce na rozdíl od exekuce reální, jejímž předmětem je majetek povinného.⁹¹⁸

V případě výkonu rozhodnutí ve věcech péče soudu o nezletilé je možné předpokládat, že soud bude zkoumat materiální vykonatelnost rozhodnutí. Je nutno podotknout, že se jedná

---

⁹¹⁷ SPURNÁ, Kristýna. Péče soudu o nezletilé. In: WIPPLINGEROVÁ, Miloslava, Radka ZAHRADNÍKOVÁ a Kristýna SPURNÁ. *Zvláštní řízení soudní*. 2., opravené vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 171, 183-184.

⁹¹⁸ FRINTA, Ondřej a Dita FRINTOVÁ. Výkon rozhodnutí ve věcech rodinněprávních. In: WINTEROVÁ, Alena, Alena MACKOVÁ, Ondřej FRINTA, Dita FRINTOVÁ, Silvia VYSKOČILOVÁ, Tomáš POHL, Miroslav SEDLÁČEK a Petr SMOLÍK. *Civilní právo procesní. Díl druhý, Řízení vykonávací, řízení insolvenční: vykonávací řízení obecně, soudní výkon rozhodnutí, exekuční řízení, způsoby výkonu, způsoby řešení úpadku, mezinárodní a evropské insolvenční právo*. 3. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022, s. 171, 173.

o výkon rozhodnutí, které bylo vydáno v řízení nesporném, ve kterém se uplatňují jiné procesní zásady než v řízení sporném. Jelikož bude zásadně soudem sledován také výkon řádné péče o dítě a zájem dítěte, nelze vyloučit ani zamítnutí návrhu na výkon rozhodnutí soudem, jelikož právní titul zde nelze objektivně vynutit. Rozhodnutí, která jsou vydána v řízeních ve věcech péče soudu o nezletilé, jsou vydávána s povahou dle ustanovení § 475 ZŘS, tedy s výhradou změny poměrů.⁹¹⁹ Na místo výkonu rozhodnutí tedy může soud dojít ke zjištění, že účinnějším a situaci odpovídajícím řešením by byla změna vydaného rozhodnutí. Patrně by také došlo k zastavení nařízeného výkonu rozhodnutí, a to v souladu s ustanovením § 268 odst. 1 písm. h) OSŘ. Nařízení výkonu rozhodnutí je provedeno ve formě usnesení soudu, proti kterému je přípustné odvolání (srov. § 254 odst. 5 a 6 OSŘ, § 28 ZŘS). Prostřednictvím odvolání stojícím na principu plné apelace je možné, že se povinný bude bránit uplatněním relevantních skutečností, které svědčí o potřebě změny vynucovaného právního titulu. Možností je rovněž návrh na zastavení výkonu rozhodnutí v souladu s ustanovením § 268 odst. 1 písm. h) OSŘ. V řízení o výkon rozhodnutí (srov. § 500 a násl. ZŘS) je potřeba rozlišovat dvě jeho fáze: nařízení výkonu rozhodnutí a jeho provedení (srov. § 265 odst. 1 OSŘ). Provedení výkonu rozhodnutí spočívá v ukládání pokut v některém z opatření soudu (dle § 503 ZŘS) nebo v limitním případě v odnětí dítěte. Před samotným provedením výkonu rozhodnutí po jeho nařízení nastává čas pro postupy soudu podle § 501 ZŘS. Cílem tohoto postupu je odvrátit výkon rozhodnutí.

Co je však prostředkem *ultima ratio* je provedení výkonu rozhodnutí odnětím dítěte (srov. § 504 ZŘS). Postavení tohoto procesního prostředku je specifické. Je možné až ve chvíli, kdy jiné kroky (pokuty nebo opatření dle ustanovení § 503 ZŘS) selhaly, nebo pokud je po zahájení provedení výkonu rozhodnutí zjevné, že by nevedly k vynucení povinnosti, která vyplývá z vynucovaného rozhodnutí nebo dohody schválené soudem.⁹²⁰ Odnětí dítěte není zásadně přípustné ani pro vynucování rozhodnutí případně dohody, na základě kterých je přiznáno právo na styk s dítětem po omezenou dobu (např. o víkendech). Odnětí dítěte nemůže mít a není legislativně konstruováno jako sankce vůči rodiči nerespektujícího rozhodnutí soudu nebo soudem schválenou dohodu. Samotný vlastní průběh odnětí dítěte je nutno interpretovat v souvislosti s ustanoveními § 508 a § 509 ZŘS (závaznost rozhodnutí a oprávnění při výkonu) a případně také ustanovení § 46 odst. 2 písm. b) a § 68 vyhlášky ministerstva spravedlnosti

⁹¹⁹ *Cum clausula rebus sic stantibus.*

⁹²⁰ MACKOVÁ, Alena. Komentář k § 500. In: MACKOVÁ, Alena, Ladislav MUZIKÁŘ, Radovan DÁVID, Jiří GRYGAR, Marian KOKEŠ, Zdeněk KOVAŘÍK, Stanislav KŘEČEK a Jiří ZRŮST. *Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář s důvodovou zprávou a judikaturou.* Praha: Leges, 2016, s. 823-824.

České republiky č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy, v platném znění. Tato ustanovení upravují samotné provedení odnětí dítěte. Výkon provádí soudce, soudní vykonavatel, vyšší soudní úředník, soudní tajemník nebo asistent soudce. Součinnost poskytují jako OSPOD tak orgány, které poskytují zajištění bezpečnosti při provedení výkonu rozhodnutí s ohledem na ochranu zdraví a života zúčastněných (Policie ČR, obecní policie, Justiční stráž). Předpokladem úspěšného odnětí dítěte je také možnost vstupu do bytu nebo jiných prostor a jejich prohlídka. Podrobnosti o postupech provádění výkonu rozhodnutí odnětím dítěte stanoví společná instrukce⁹²¹ ústředních orgánů státní správy (ministerstev).⁹²²

Je nutno doplnit, že dle ustanovení § 37 odst. 3 písm. a) EŘ, nemůže oprávněný podat exekuční návrh, je-li exekučním titulem rozhodnutí o péči o nezletilé děti. Jedná se o období nemožnosti výkonu právních titulů, který se provádí v řízení správním nebo daňovém (srov. § 251 OSŘ). Uvedená legální záповeď platí pro rozhodnutí vydaná jak českými, tak cizozemskými soudy. Mezi taková rozhodnutí zařazujeme rozhodnutí o svěřeni dítěte do péče jednoho z rodičů, o svěřeni dítěte do střídavé péče rodičů, o svěřeni dítěte do péče třetí osoby, svěřeni do ústavní výchovy, o styku rodiče s dítětem, o styku dítěte s jinými příbuznými a dalšími osobami nebo rozhodnutí o navráceni dítěte ve věcech mezinárodních únosů. Umožnení vedení exekuce však dopadá na případy, kdy je exekučním titulem rozhodnutí o výživném na nezletilé děti. Možnosti vedení exekuce na výživné rozšiřuje ustanovení § 71a EŘ. Toto ustanovení umožňuje vést exekuci pro výživné na nezletilé děti (nebo zletilé dítě do 26 let) a umožňuje soudnímu exekutorovi vydat exekuční příkaz k pozastavení řidičského oprávnění povinného.⁹²³

Nemožnost soudních exekutorů provádět exekuce rozhodnutí o péči o nezletilé děti považujeme za zcela správné. Soudní exekutoři nejsou na tuto činnost náležitě připravováni a jejich aktivita by v tomto smyslu mohla být nezletilému dítěti spíše k neprospěchu. Touto úvahou se vracíme opět na začátek, kdy jsme diskutovali vzájemné prolínání pojmů z různých vědních oborů. Tyto výkony rozhodnutí mívají často velmi negativní emocionální náboj. Cílem

---

⁹²¹ Instrukce Ministerstva spravedlnosti, Ministerstva vnitra, Ministerstva zdravotnictví, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a Ministerstva práce a sociálních věcí ze dne 22. 12. 2015, č. j. 33/2013-OD-Org, kterou se mění Instrukce Ministerstva spravedlnosti, Ministerstva vnitra, Ministerstva zdravotnictví, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a Ministerstva práce a sociálních věcí ze dne 5. 4. 2007 č.j. 142/2007-ODS-Org, kterou se upravuje postup při výkonu soudních rozhodnutí ve věcech péče o nezletilé.

⁹²² MACKOVÁ, Alena. Komentář k § 504. In: MACKOVÁ, Alena, Ladislav MUZIKÁŘ, Radovan DÁVID, Jiří GRYGAR, Marian KOKEŠ, Zdeněk KOVAŘÍK, Stanislav KŘEČEK a Jiří ZRŮST. *Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář s důvodovou zprávou a judikaturou*. Praha: Leges, 2016, s. 832-833.

⁹²³ JIRMANOVÁ, Miroslava. Komentář k § 37. In: KASÍKOVÁ, Martina, Miroslava JIRMANOVÁ, Jaroslav HUBÁČEK, Vladimír PLÁŠIL, Karel ŠIMKA, Zdeněk KUČERA a Václav NEKOLA. *Exekuční řád: komentář*. 5. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2022, s. 258-259.

tohoto vykonávacího řízení není jen vykonat rozsudek soudu jakožto právní titul, ale také nepůsobit nezletilému dítěti další traumatické zážitky. Namítnout lze skutečnost, že i u tohoto způsobu výkonu rozhodnutí mohou být přítomny kvalifikované osoby napomáhající co nejhladšímu průběhu těchto vykonávacích řízení. Činnost exekutorů je však zaměřena primárně na výkon vykonatelných exekučních titulů závazkově právní povahy.

Závěr

Předložená práce si ve svém úvodu vytyčila několik cílů. Hlavním cílem bylo *vymezit historickou, teoretickou, obsahovou a praktickou rovinu pojmu „ohrožené dítě“ a s ním souvisejících pojmů v interdisciplinárním přesahu v návaznosti na ukotvení této problematiky v právu soukromém a veřejném v České republice ve vzájemných kontextuálních a významových souvislostech.*

Obsah této práce byl koncipován jako co nejkomplexnější. Je tomu tak zejména z toho důvodu, že tato práce má interdisciplinární charakter a není možné vyjít pouze z roviny pozitivního práva. Holistický pohled na danou problematiku si vyžádal vymezení dalších několika dílčích cílů: *zmapovat historický vývoj pojetí ohroženého dítěte a rodiny jako jednotlivce a společenské skupiny ve společnosti; vymezit související odborné pojmy v mezioborových souvislostech a v návaznosti na jejich související právní ukotvení; vytvořit teorii ohroženého dítěte včetně pojmosloví; vymezit vybraná konkrétní právní odvětví s ohledem na jejich rámec právní ochrany poskytované nezletilému; představit dílčí konkrétní životní situace, ve kterých se dítě dostává do zjevného/zřejmého ohrožení a identifikovat, jak se tyto situace odráží v obsahu právního řádu České republiky (právu soukromém a veřejném), právu mezinárodním a judikatuře soudů. Dílčím cílem je také tam, kde je to možné, analyzovat, posoudit a případně zhodnotit možnosti právní úpravy de lege lata, týkající se prevence, ochrany či reakce oprávněných subjektů na identifikovaná ohrožení dítěte jak vnějšími, tak vnitřními vlivy, stejně tak vlivy objektivními i subjektivními a pozitivními i negativními; a v konkrétních oblastech, tam, kde je to možné, podat návrhy de lege ferenda. Cílem je tedy už samotné prezentování obsahu jednotlivých poznatků v této práci reflektovaných vědních oborů. Průřezově jsou výše uvedené cíle reflektovány v celém obsahu této práce.*

V první kapitole byly vymezeny otázky související s metodologickými přístupy ke zkoumání problematiky ohroženého dítěte. Byla představena základní metodologická východiska včetně strategie kvalitativního i kvantitativního výzkumu. Následovalo vymezení jednotlivých aplikovaných metod odborného mezioborového výzkumu právě v návaznosti na oba strategické výzkumné přístupy. Kvantitativní přístupy jsou reflektovány sociologickou statistikou, která přináší kvantitativní pohledy na zkoumané fenomény v prostředí běžné společenské (totiž i právní) reality. Má víceméně dokreslující význam pro kvantifikaci uvedených fenoménů ve společenské i právní praxi. Kvalitativní výzkumná strategie je reprezentována zejména sociologickou jurisprudencí, které respektuje společenský rozměr působení práva ve společnosti. Holistické pojetí výzkumné práce pak dokresluje využití systémového přístupu k právu,

a to zejména s ohledem na působení jednotlivých zkoumaných oblastí ve společnosti. Uvedení metodologických souvislostí není nahodilé ani redundantní. Dostatečně promyšlená výzkumná strategie, volba správných metod výzkumné práce a jejich následná aplikace jsou základní podmínkou realizace jakéhokoliv výzkumu ať v právních vědách nebo obecně vědách společenských.

Využití historické metody využité při prezentaci reflexe právního a společenského postavení dítěte v rodině a společnosti v minulosti má taktéž své místo v úvodních kapitolách této práce. Nelze zkoumat současné pojetí ohroženého dítěte bez znalosti historických přístupů k osobě dítěte a jeho existenci ve společnosti. Tyto souvislosti přinášejí znalostní základ, který umožňuje komparovat postavení dítěte v právu a ve společnosti v průběhu dějinného vývoje. Historická znalostní báze znamená pochopení vývojových souvislostí nejen v právních, ale také dalších vědách zabývajících se dítětem, jeho ohrožením a ochranou.

Základní terminologické souvislosti zkoumané problematiky si vyžádaly separátní kapitolu. Představeny byly definiční pohledy na dítě, dětství, rodinu a společnost, a to ve vzájemných interdisciplinárních souvislostech. Výsledky tohoto zkoumání potvrdily skutečnost, že právo ponechává některé pojmy, se kterými aktivně legislativně pracuje (dítě, rodina) bez definičního ukotvení. V opačném případě poskytuje k některým pojmům detailní vymezení v souladu s jejich ukotvením v jednotlivých právních odvětvích (nezletilý, mladistvý). Jindy si zase právo vypomáhá pojmy, které nedefinuje (rodinné právo, rodina, děti, na které se sociálně-právní ochrana dětí zaměřuje). Skutečnost roztržičnosti definičních významů těchto pojmů nám dává tušit mezioborové souvislosti, které právo potřebuje právě z toho důvodu, že samo definice uvedených pojmů nepřináší. To mu však nebrání s těmito významovými rovinami jednotlivých pojmů pracovat. Můžeme konstatovat, že by si právo v některých případech bez vymezení pojmů jinými vědeckými obory nevystačilo. Je potřeba konstatovat, že to jistě není špatně. Právo musí reagovat na společenskou realitu poznatelnou lidskými smysly. A stejně tak přistupují k poznání společenské reality i jiné vědní obory, které jsou *sic!* mnohdy exaktnější než právo. Na obranu právního pojetí je potřeba poukázat na skutečnost, že i exaktní společenskou realitu je potřeba subsumovat pod právní normy.

Jednou ze zásadních částí této práce je doktrinální vymezení ohroženého dítěte. Jedná se o doktrinální vymezení, které bylo vytvořeno metodou indukce. Byly identifikovány situace ohrožení, do kterých se dítě dostává a následně z těchto dílčích jevů byly vytvořeny obecné kategorie, které vytváření logickou strukturu pojmosloví. Není možno tvrdit, že tato doktrinální terminologie je jediná správná. Tak, jak je pojata, se snaží o postulování základních pojmových struktur obsahujících ve svých obsazích vše, co daná skupina jevů představuje ve vztahu

k ohrožení dítěte. Až dalším ověřováním aplikací této doktrinní teorie bude možné její správnost ověřit.

Velice náročným úkolem se jeví představit problematiku ohroženého dítěte v souvislostech práva soukromého a veřejného. Pokud se na zkoumanou oblast díváme perspektivou nezletilého dítěte, je nutno uvažovat primárně v soukromoprávních souvislostech (dítě-subjekt soukromého práva). Pokud se však budeme na zkoumání dané problematiky dívat perspektivou ohrožení a ochrany nezletilého dítěte, potom je potřeba obrátit právní optiku směrem veřejnoprávním (trestní právo, zdravotní právo, mezinárodní právo, ústavní právo, právo sociálního zabezpečení apod.). Co však plyne jako jednoznačný závěr této práce je fakt, že soukromé a veřejné právo se v rámci zkoumání problematiky ohrožení dítěte a jeho ochrany vzájemně prolínají, vzájemně na sebe mnohdy navazují a mnohdy jsou na sobě závislé. Je tomu tak zejména z toho důvodu, že vyřešení problematiky v jedné oblasti práva má následné dopady do právní oblasti druhé. Z tohoto důvodu je v práci hojně diskutována ochrana nezletilého v oblasti práva soukromého i veřejného.

Akcentovány jsou specifické oblasti, na které bylo potřeba z pohledu společenské i právní reality položit důraz. Specificky stranou zůstává sociálně-právní ochrana dětí, která jako veřejnoprávní ochrana zajišťuje dítěti zcela zásadní podmínky pro jeho existenci. Další specifickou oblastí jsou sociálně-patologické jevy, které jsou zdroji ohrožení zejména pro nezletilé děti, které v mnohých případech jejich nebezpečnost nedokáží samy efektivně vyhodnotit, popřípadě jdou těmto sociálně patologickým jevům ochotně vstříc.

Poslední vysoce důležitou oblastí právní ochrany dítěte je ochrana poskytovaná mu civilním právem procesním. Je možno konstatovat, že hmotné právo jistě poskytuje potřebný obsahový rámec právního vymezení jednotlivých institutů. Civilní právo procesní má však jinou roli. Procesní právo má tu velkou výhodu, že hmotněprávní ustanovení právních norem dokáže efektivně vynutit, a to v nejlepším zájmu a s ohledem na odůvodněné právní zájmy nezletilého dítěte. Postavení soudu jako nezávislého třetího má neoddiskutovatelný význam v právní pomoci nezletilému dítěti a jejím vymáhání. Je to právě soud, který dává souhlas k záležitostem nikoliv běžným týkajícím se dítěte. Je to právě soud, kdo rozhoduje o přiznání svéprávnosti ne plně svéprávnému nezletilému za splnění podmínek stanovených zákonem. Je to soud, kdo rozhoduje o přiznání výživného nezaopatřenému dítěti. Je to však také soud, který rozhoduje o opatřeních dopadajících na dítě v situacích, kdy dítě páchá činnost jinak trestnou. Je to soud, který ve vykonávacím řízení realizuje výkon rozhodnutí.

Civilní právo procesní má však také ještě jednu zásadní roli. Umožňuje (nebo by mělo umožnit) realizaci participačních práv nezletilého dítěte, a to zejména právo dítěte vyjádřit svůj

názor a právo být slyšeno. Dítě tak dostává jednoznačnou informaci o tom, že s ním všechny zainteresované strany počítají a záleží jim na jeho názoru a dalším životním osudu. Soud má tu výhradní pravomoc rozhodovat v zájmu nezletilého dítěte, a to v jednotlivých zvláštních a nesporných řízeních. Právě tyto nástroje dávají soudu postavení výjimečné instituce, jejímž cílem by měl být právě nejlepší zájem dítěte.

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité monografické a sborníkové literatury

- ADAMOVI, Karolina, Antonín LOJEK, Karel SCHELLE a Jaromír TAUCHEN. *Velké dějiny zemí Koruny české. Tematická řada, Právo*. Praha: Paseka, 2017, 750 s. ISBN 978-80-7432-000-2.
- ADAMOVI, Karolina. *Dějiny soukromého práva ve střední Evropě: stručný nástin*. Praha: Beck, 2001. 136 s. ISBN 80-7179-283-7.
- ALAN, Josef. *Etapy života očima sociologie*. Praha: Panorama, 1989. 439 s. ISBN 80-7038-044-6.
- ALDORF, Lukáš. Práva vybraných skupin zaměstnanců. In: KOLDINSKÁ, Kristina. *Sociální práva v Evropě: 100 let Mezinárodní organizace práce*. Praha: Auditorium, 2020. s. 293-359. ISBN 978-80-87284-81-0.
- BARATTA, Alessandro. *Sociologie trestního práva*. Brno: Masarykova univerzita, 1995. 180 s. ISBN 80-210-1227-7.
- BARKER, Chris. *Slovník kulturních studií*. Praha: Portál, 2006. 206 s. ISBN 80-7367-099-2.
- BARTOŠEK, Milan. *Encyklopedie římského práva*. Praha: Academia, 1994. 471 s. ISBN 80-200-0243-X.
- BAUEROVÁ, Jaroslava a Eva BÁRTOVÁ. *Proměny ženy v rodině, práci a ve veřejném životě*. Praha: Svoboda, 1987. 306 s.
- BAUEROVÁ, Jaroslava. *Zaměstnaná žena a rodina*. Praha: Práce, 1974. 161 s.
- BAUMAN, Zygmunt. *Sociologie pro každý den*. Praha: Mladá fronta, 1965. 115 s.
- BĚLINOVI, Ludmila. *Kapitoly ze sociologie výchovy: rodina - výchova k rodičovství*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989. 98 s.
- BEZOUŠKOVÁ, Lenka. *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013. 263 s. ISBN 978-80-87576-55-7.
- BÍLÝ, Jiří Libor. *Právní dějiny na území ČR: vysokoškolská učebnice*. Praha: Linde, 2003. 474 s. ISBN 80-7201-429-3.
- BÍMA, Jiří. *Měřítko lidskosti: esej o hodnotě*. Praha: Mladá fronta, 1970. 112 s.
- BLÁHA, Arnošt Inocenc. *Sociologie dětství*. Druhé, opravené a doplněné vydání. Brno: Ústřední spolek jednot učitelských na Moravě. 1930. 246 s.
- BLÁHA, Arnošt Inocenc. *Sociologie dětství*. Třetí, opravené a doplněné vydání. Brno: Ústřední učitelské nakladatelství a knihkupectví, 1946. 262 s.
- BLAŽEK, Lukáš. Rekodifikace rodinného a manželského práva. In: BLÁHOVI, Ivana, Lukáš BLAŽEK, Jan KUKLÍK, Jiří ŠOUŠA a kol. *Právnícká dvouletka: rekodifikace právního řádu, justice a správy v 50. letech 20. století*. Praha: Auditorium, 2014, s. 111-136. ISBN 978-80-87284-52-0.
- BLINKA, Lukáš. *Závislost na hraní online her*. In: BLINKA, Lukáš a kol. *Online závislosti*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2015, s. 111-130. ISBN 978-80-210-7975-5.

- BOGUSZAK, Jiří, Jiří ČAPEK a Vladimír VEVERKA. *Základy teorie práva: (učební text)*. Praha: Codex, 1994. 142 s. ISBN 80-901185-9-3.
- BOGUSZAK, Jiří. Systém práva. § 3 Právo veřejné a soukromé. In: BOGUSZAK, Jiří, Jiří ČAPEK a Aleš GERLOCH. *Teorie práva*. Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 100-104. ISBN 80-7357-030-0.
- BRABENEC, František. Komentář k § 57. In: NOVOTNÁ, Věra, Eva BURDOVÁ a František BRABENEC. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. 2. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2002. s. 146-147. ISBN 80-86131-31-9.
- BRUGGER, Walter. *Filosofický slovník*. Praha: Naše vojsko, 1994. 640 s. ISBN 80-206-0409-X.
- BRUNECKÝ, Zdeněk a Otakar TEYSCHL. *Duševní vývoj a výchova dítěte*. Praha: Orbis, 1959. 224 s.
- BUBLEOVÁ, Věduna a Jiří KOVAŘÍK. Organizace náhradní rodinné péče. In: MATĚJČEK, Zdeněk. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: Portál, 1999, s. 31-42. ISBN 80-7178-304-8.
- CEJPEK, Jiří. *Úvod do právní informatiky*. Praha: Karolinum, 1997. 94 s. ISBN 80-7184-336-9.
- CORBINEAU-HOFFMANN, Angelika. *Úvod do komparatistiky*. Praha: Akropolis, 2008. 207 s. ISBN 978-80-86903-78-1.
- ČÁP, Jan. *Psychologie mnohostranného vývoje člověka*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990. 292 s. ISBN 80-04-22967-0.
- ČAPEK, Jan. *Právní slovník evropské ochrany lidských práv*. Praha: Orac, 1998. 351 s. ISBN 80-86199-03-7.
- ČERMÁK, Vladimír. *Otázka demokracie. Svazek 1*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2017, 827 s. ISBN 978-80-7325-430-8.
- ČERMÁK, Vladimír. *Otázka demokracie. Svazek 2*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2017, 578 s. ISBN 978-80-7325-431-5.
- ČERMÁKOVÁ, Marie. Zaměstnanost, pracovní kompetence a perspektivy české pracující ženy. In: ČERMÁKOVÁ, Marie, Hana MAŘÍKOVÁ, Jadwiga ŠANDEROVÁ a Milan TUČEK. *Proměny současné české rodiny: (rodina - gender - stratifikace)*. Praha: SLON, 2000, s. 85-99. ISBN 80-85850-93-1.
- ČERNÁ, Alena. Online obtěžování a kybershikana. In: ŠEVČÍKOVÁ, Anna a kolektiv. *Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu*. Praha: Grada, ve spolupráci s Masarykovou univerzitou, 2014, s. 1219-142. ISBN 978-80-247-5010-1.
- ČERNÁ, Marie. *Rozvod, otcové a děti*. Praha: Eurolex Bohemia, 2001. 114 s. ISBN 80-86432-11-4.
- ČERNÍKOVÁ, Vratslava a kol. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. 244 s. ISBN 978-80-7380-138-0.
- ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Domácí násilí: nebezpečné rodinné vztahy ve 21. století*. Aleš Čeněk: Plzeň, 2020, 307 s. ISBN 978-80-7380-806-8.
- ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Kriminální psychologie*. Praha: Eurounion, 1998, 248 s. ISBN 80-85858-70-3.

- ČUHELOVÁ, Kateřina. Komentář k §§ 751-753. MELZER, Filip, Petr TÉGL a kolektiv. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016, s. 691-703. ISBN 978-80-7502-004-8.
- ČUHELOVÁ, Kateřina. *Předběžná opatření ve věcech ochrany proti domácímu násilí*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2019, 122 s. ISBN 978-80-7598-575-0.
- DAMOHOŘSKÝ, Milan. Rodina a životní prostředí. In: WINTEROVÁ, Alena a Jan DVOŘÁK, ed. *Pocita Sentě Radvanové k 80. narozeninám*. Praha: ASPI-Wolters Kluwer, 2009, s. 119-124. ISBN 978-80-7357-432-1.
- DÁVID, Radovan. Procesní aspekty rodinného práva. Druhy civilního procesu a rodinné právo. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ, Lenka WESTPHALOVÁ a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2017, s. 327-328. ISBN 978-80-7400-644-9.
- DOBROVOLNÁ, Eva. Komentář k § 463. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 303-654). Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 1426-1428. ISBN 978-80-7400-852-8.
- DOLÁK, Antonín. Úvod. In: DOLÁK, Antonín a kol. *Praktické implikace moderních pojetí subjektu*. Ostrava: Universitas Ostraviensis, 2015, s. 5-9. ISBN 978-80-7464-758-1.
- DOLEŽAL, Tomáš. Komentář k § 100, §101 a § 102. In: MEZLER Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1-117*. Praha: Leges, 2013, s. 597-602. ISBN 978-80-87576-73-1.
- DÖRFL, Luboš. *Znalec a znalecký posudek v civilním procesu*. V Praze: C.H. Beck, 2020, 213 s. ISBN 978-80-7400-790-3.
- DRAPELA, Victor J. *Přehled teorií osobnosti*. Vyd. 2., oprav. Praha: Portál, 1998. 175 s. ISBN 80-7178-251-3.
- DUNOVSKÝ, Jiří a Hans EGGERS. *Sociální pediatrie*. Praha: Avicenum, 1989. 256 s.
- DUNOVSKÝ, Jiří a Jitka STOLÍNOVÁ. *Sociální a právní problematika v dětském lékařství*. Praha: Avicenum, 1979. 180 s.
- DUNOVSKÝ, Jiří. Co je to syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte. In: MATĚJČEK, Zdeněk, Jiří DUNOVSKÝ a Zdeněk DYTRYCH. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada, 1995, s. 15-24. ISBN 80-7169-192-5.
- DUNOVSKÝ, Jiří. Hodnocení rodiny a jejích případných poruch z hlediska dětského lékaře. In: HORANSKÝ, Viktor, Blažej RAŠKA, Jiří DUNOVSKÝ a Rudolf KOHN. *Pediatrie pro praxi: příručka obvodního pediatra a obvodní dětské sestry*. 3. přeprac. vyd. (1. české vyd.). Praha: Avicenum, 1982. s. 495-500.
- DUNOVSKÝ, Jiří. Pediatrie a zvláštní celospolečenská péče o děti. In DUNOVSKÝ, Jiří a Jitka STOLÍNOVÁ. *Sociální a právní problematika v dětském lékařství*. Praha: Avicenum, 1979. s. 27-76.
- DUNOVSKÝ, Jiří. Postavení dítěte ve společnosti. In: MITLÖHNER, Miroslav, ed. *6. celostátní kongres k sexuální výchově v České republice: Pardubice 15.-17. října 1998*. Praha: Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu, 1998, s. 9-14.
- DUNOVSKÝ, Jiří. Rodičovství, rodina a socializace dítěte. In DUNOVSKÝ, Jiří a Jitka STOLÍNOVÁ. *Sociální a právní problematika v dětském lékařství*. Praha: Avicenum, 1979. s. 13-20.

- DUNOVSKÝ, Jiří. *Rodina a její poruchy ve vztahu k dítěti*. Praha: MPSV ČSR, 1986. 81 s.
- DUNOVSKÝ, Jiří. Sociálně zdravotní problematika náhradní rodinné péče. In: RADVANOVÁ, Senta, Jarmila KOLUCHOVÁ a Jiří DUNOVSKÝ. *Výchova dětí v náhradní rodinné péči*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1979, s. 12-42.
- DYTRYCH, Zdeněk, Vratislav SCHÜLLER, Jiří PROKOPEC a Zdeněk MATĚJČEK. *Problémové rodiny: (závěrečná zpráva)*. Praha: Výzkumný ústav psychiatrický, 1981. 261 s.
- ELISCHER, David. Dětský soudce (Juge des enfants) a jeho role ve francouzském soudním systému: několik poznámek k tzv. výchovné pomoci. In: *Náhradní výchova dětí: možnosti a meze. Kolokvium I. Sborník č. 39*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2008, s. 21-25. ISBN 978-80-87146-05-7.
- ERIKSEN, Thomas Hylland. Sociální a kulturní antropologie: příbuzenství, národnostní příslušnost, rituál. Praha: Portál, 2008. 407 s. ISBN 978-80-7367-465-6.
- FAJKUS, Břetislav. *Filosofie a metodologie vědy: vývoj, současnost a perspektivy*. Praha: Academia, 2005. 340 s. ISBN 80-200-1304-0.
- FIEDOR, David. *Hazard v České republice*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2020, 166 s. ISBN 978-80-7419-303-3.
- FLEGL, Vladimír a kol. *Zákon o rodině*. Praha: Orbis, 1964. 212 s.
- FLEGL, Vladimír. *Ústavní základy Československé socialistické republiky*. Vydání I. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1981. 305 s.
- FLÍDROVÁ, Eliška. Ochrana práv dětí v kontextu dočasnosti mezinárodní ochrany. ŠTURMA, Pavel a Milan LIPOVSKÝ, ed. *Ochrana žen a dětí v mezinárodním právu*. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2020, s. 68-78. ISBN 978-80-7630-002-6.
- FRINTA, Ondřej a Dita FRINTOVÁ. Rodičovství a jeho vznik. In: DVOŘÁK, Jan, Michaela ZUKLÍNOVÁ, Jiří ŠVESTKA, David ELISCHER, Ondřej FRINTA a Dita FRINTOVÁ. *Občanské právo hmotné. Díl druhý, Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 69-72. ISBN 978-80-7478-937-3.
- FRINTA, Ondřej a Dita FRINTOVÁ. Subjekty občanského práva. § 2 A-C III. In: DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část. 2.*, aktualizované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s.
- FRINTA, Ondřej a Dita FRINTOVÁ. Výkon rozhodnutí ve věcech rodinněprávních. In: WINTEROVÁ, Alena, Alena MACKOVÁ, Ondřej FRINTA, Dita FRINTOVÁ, Silvia VYSKOČILOVÁ, Tomáš POHL, Miroslav SEDLÁČEK a Petr SMOLÍK. *Civilní právo procesní. Díl druhý, Řízení vykonávací, řízení insolvenční: vykonávací řízení obecně, soudní výkon rozhodnutí, exekuční řízení, způsoby výkonu, způsoby řešení úpadku, mezinárodní a evropské insolvenční právo. 3.* aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022, s. 171-196. ISBN 978-80-7502-602-6.
- FRINTOVÁ, Dita a Ondřej FRINTA. Určování a popírání rodičovství – vývoj právní úpravy a judikatury v 19. a 20. století. In: DVOŘÁK, Jan a Karel MALÝ a kol. *200 let Všeobecného občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011, s. 451-469. ISBN 978-80-7357-753-7.
- FRINTOVÁ, Dita. Předběžné řízení ve věci ochrany proti domácímu násilí. In: WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena a kolektiv. *Civilní právo procesní. 9.* aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018, s. 439-442. ISBN 978-80-7502-076-5.

- FRINTOVÁ, Dita. Řízení o určení a popření otcovství. In: WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena a kolektiv. *Civilní právo procesní*. 9. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018, s. 448-453. ISBN 978-80-7502-076-5.
- FRINTOVÁ, Dita. Řízení ve věcech osvojení. In: WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena a kolektiv. *Civilní právo procesní*. 9. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018, s. 453-458. ISBN 978-80-7502-076-5.
- GABRIEL, Zbyněk a Tomáš NOVÁK. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. Praha: Grada, 2008. 144 s. ISBN 978-80-247-1788-3.
- GALLA, Karel. *Úvod do sociologie výchovy: její vznik, vývoj a problematika*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1967. 184 s.
- GALOVCOVÁ, Ingrid. Uplatnění prvků restorativní justice při sankcionování mladistvých. GRÍVNA, Tomáš a Hana ŠIMÁNOVÁ (eds.). *Trestní právo s lidskou tváří: v upomínku na Marii Vanduchovou*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021, s. 109-119. ISBN 978-80-7598-879-9.
- GAVLAS, Milan. Sociální rozměr podmínek práce. In: TOMEŠ, Igor. *Sociální právo České republiky*. 2., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 124-155. ISBN 978-80-7478-941-0.
- GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 6., aktualiz. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. 310 s.
- GIDDENS, A. *Sociologie*. Praha: Argo, 2013, 1050 s. ISBN 978-80-257-0807-1.
- GLOS, Josef. *Rodinné poměry v zrcadle práva*. Praha: Orbis, 1975. 200 s.
- GOLDMANN, Lucien. *Humanitní vědy a filosofie*. Vydání I. Praha: Svoboda, 1967. 124 s.
- GÜTTLER, Vojen. Odpovědnost v právu. In: GERLOCH, Aleš a Pavel ŠTURMA, ed. *Odpovědnost v demokratickém právním státě: [konference konaná ve spolupráci Nejvyššího soudu ČR a Právnické fakulty Univerzity Karlovy dne 7.6.2012]*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2013, s. 103-105.
- HADERKA Jiří, Jiří MUCHA a Luboš TICHÝ. *Cizí prvek v civilistické praxi*. Praha: Ústředí české advokacie v Praze, 1989. 345 s.
- HADERKA, Jiří. Sociálně právní otázky náhradní rodinné péče. In: Kolektiv autorů. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČSR, 1982, s. 89-100.
- HALÍŘOVÁ, Martina. Dětsví zranitelné a zraňované. Dětská práce. In: FRANC, Martin, Martina HALÍŘOVÁ, Jiří KNAPÍK, Milena LENDEROVÁ, Eduard MAUR, Martin NODL a Karel RÝDL. *Velké dějiny zemí Koruny české: tematická řada. Dětsví*. Praha: Paseka, 2021, s. 333-335.
- HANUŠ, Daniel a Jana ŠVÁBOVÁ. Zastoupení nezletilého. In: SEDLÁČEK, Miroslav, Tomáš STŘELEČEK a kolektiv. *Zastoupení: specifika a kontext*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021, s. 139-152. ISBN 978-80-7598-867-6.
- HANUŠ, Daniel. Právní jednání pěstounů za jim svěřené dítě. In: SEDLÁČEK, Miroslav a Tomáš STŘELEČEK. *Právní jednání a procesní úkony: vzájemné vztahy a nové aspekty*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 43-51. ISBN 978-80-7598-622-1.
- HANUŠ, Daniel. Rodičovská odpovědnost pohledem vzájemných povinností a práv. In: SEDLÁČEK, Miroslav a Tomáš STŘELEČEK. *Povinnost a odpovědnost v civilním právu*

- hmotném a procesním: speciální problémy*. Praha: Wolters Kluwer, 2021, s. 85-93. ISBN 978-80-7676-244-2.
- HANUŠ, Daniel. Společenská a právní problematika osvojení v současnosti. In: RADVANOVÁ, Senta a kolektiv. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. V Praze: C.H. Beck, 2015, s. 64-75. ISBN 978-80-7400-578-7.
- HARTL, Pavel, HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000, 776 s. ISBN 80-7178-303-X.
- HARVÁNEK, Jaromír. Motivační působení práva. In: HOUBOVÁ, Drahomíra a kolektiv. *Psychologie pro právníky*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 141-159. ISBN 978-80-7380-100-7.
- HAŠKOVÁ, Hana. *Fenomén bezdětnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. 264 s. ISBN 978-80-7419-020-9.
- HEGEL, Georg Wilhelm Friedrich. *Základy filosofie práva*. Praha: Academia, 1992. 380 s. ISBN 80-200-0296-0.
- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Vyd. 2., aktualizované. Praha: Portál, 2008. 408 s. ISBN 978-80-7367-485-4.
- HOLAS, Emil. *Chování, subjekt, psychika*. Praha: Academia, 1971, 204 s.
- HOLUB, Milan, HANA NOVÁ, Lubomír PTÁČEK a JANA HYKLOVÁ. *Zákon o rodině: s komentářem, judikaturou a předpisy souvisícími*. Praha: Leges, 2011. 456 s. ISBN 978-80-87212-96-7.
- HOLUB, Milan. *Rodina a právo*. Praha: Práce, 1987. 189 s.
- HORANSKÝ, Viktor. Prevence. Zásady návštěvní služby u dispenzarizovaných dětí. In: HORANSKÝ, Viktor, Blažej RAŠKA, Jiří DUNOVSKÝ a Rudolf KOHN. *Pediatric pro praxi: příručka obvodního pediatra a obvodní dětské sestry*. 3. přeprac. vyd. (1. české vyd.). Praha: Avicenum, 1982, s. 387-389.
- HORSKÁ, Pavla, Milan KUČERA, Eduard MAUR a Milan STLOUKAL. *Dětství, rodina a stáří v dějinách Evropy*. Praha: Panorama, 1990. Pyramida. Panorama světových dějin. 480 s. ISBN 80-7038-011-X.
- HOUBOVÁ, Drahomíra. Child Sexual Abuse syndrom – CSA – syndrom sexuálně zneužívaného dítěte. In: HOUBOVÁ, Drahomíra a kolektiv. *Psychologie pro právníky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 233-235. ISBN 978-80-7380-100-7.
- HRČKA, Michal. *Sociální deviace*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001, 302 s. ISBN 80-85850-68-0.
- HRDINA, Ignác Antonín. *Kanonické právo*. Praha: Eurolex Bohemia, 2002. 436 s. ISBN 80-86432-26-2.
- HRDINA, Ignác Antonín. *Kanonické právo: dějiny pramenů, teorie, platné právo*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. 367 s. ISBN 978-80-7380-152-6.
- HRNČIŘÍK, Vít. *Předběžná opatření v civilním řízení*. Praha: C.H. Beck, 2016, 272 s. ISBN 978-80-7400-622-7.
- HROMADA, Miroslav. Komentář k § 124. In: SVOBODA, Karel, Petr SMOLÍK, Jiří LEVÝ, Renáta ŠÍNOVÁ a kol. *Občanský soudní řád: komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2017, s. 441-443. ISBN 978-80-7400-673-9.

- HRUŠÁKOVÁ, Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. *České rodinné právo*. Brno: Doplněk, 1998. 314 s. ISBN 80-7239-003-1.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ, Lenka WESTPHALOVÁ a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2017. 400 s. ISBN 978-80-7400-644-9.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Dítě, rodina, stát: (úvahy nad právním postavením dítěte)*. Brno: Masarykova univerzita, 1993. Acta Universitatis Brunensis. Iuridica. 160 s. ISBN 80-210-0694-3.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Zákon o rodině; Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009. 558 s. ISBN 978-80-7400-061-4.
- HUBÁLKOVÁ, Eva. *Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika: judikatura a řízení před Evropským soudem pro lidská práva*. Praha: Linde, 2003. 743 s. ISBN 80-7201-417-X.
- HULÁKOVÁ, Marie. *Životní způsob a problém hodnot*. Praha: Academia, 1980. 268 s.
- HULANOVÁ VELIČKOVÁ, Lenka. *Kybergrooming a kyberstalking*. In: KRČMÁŘOVÁ, Barbora. *Děti a online rizika: sborník studií*. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2012, s. 89-108. ISBN 978-80-904920-2-8.
- HUNGR, Pavel a Alexandra KRŠKOVÁ. *Psychologické aspekty působení práva*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1985, 185 s.
- HÝBNEROVÁ, Jana. *Závislost na online prostředí*. In: KRČMÁŘOVÁ, Barbora. *Děti a online rizika: sborník studií*. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2012, s. 31-48. ISBN 978-80-904920-2-8.
- HÝBNEROVÁ, Stanislava. *Smluvní úprava OSN k potírání obchodu se ženami a dětmi za účelem sexuálního vykořisťování*. In: ŠTURMA, Pavel, ed. *Právní následky mezinárodně protiprávního chování: pocta Čestmíru Čepelkovi k 80. narozeninám*. Praha: Ediční středisko PF UK, 2007, s. 214-253. ISBN 978-80-85889-83-3.
- CHALUPNÝ, Emanuel. *Sociologie E. Chalupného. Řada speciální., Sociologie a filosofie práva a mravnosti*. Praha: Emanuel Chalupný (vlastním nákladem), 1929, 214 s.
- CHLUP, Otokar, Josef KUBÁLEK a Jan UHER. *Pedagogická encyklopedie. Díl 1*. Praha: Novina, 1938, 640 s.
- CHMELÍK, Jan. *Právní aspekty mravnostní trestné činnosti*. In: CHMELÍK, Jan a kolektiv. *Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita*. Praha: Portál, 2003, s. 69-132. ISBN 80-7178-739-6.
- CHROMÝ, Jakub. *Kriminalita páchaná na mládeži: aktuální jevy a nová právní úprava v České republice*. Praha: Linde, 2010, 239 s. ISBN 978-80-7201-825-3.
- JANÁK, Jan. *Domovské právo ve starém Rakousku a v ČSR*. In: MALÝ, Karel. *Collectanea opusculorum ad iuris historiam spectantium Venceslao Vaněček septuagenario ab amicis discipulisque oblata: pocta akademiku Václavu Vaněčkovi k 70. narozeninám*. Praha: Univerzita Karlova, 1975, s. 147-167.
- JANDOUREK, Jan. *Úvod do sociologie*. Praha: Portál, 2003, 232 s. ISBN 80-7178-749-3.
- JEMELKA, Luboš., Klára PONDĚLÍČKOVÁ a David BOHADLO. *Správní řád: komentář*. 6. vydání. Praha: C.H. Beck, 2019. 1047. ISBN 978-80-7400-751-4.
- JIRMANOVÁ, Miroslava. *Komentář k § 37*. In: KASÍKOVÁ, Martina, Miroslava JIRMANOVÁ, Jaroslav HUBÁČEK, Vladimír PLÁŠIL, Karel ŠIMKA, Zdeněk KUČERA

- a Václav NEKOLA. *Exekuční řád: komentář*. 5. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2022, s. 256-266. ISBN 978-80-7400-855-9.
- KAPITÁN, Zdeněk. Část zvláštní. Základní právní rámec řešení poměrů dítěte z „mezinárodní rodiny“. Kapitola I. Systematika mezinárodního rodinného práva. In: ŠÍNOVÁ, Renáta a Zdeněk KAPITÁN a kol. *Rodina v mezinárodních souvislostech*. Praha: Leges, 2019, s. 95-115. ISBN 978-80-7502-397-1.
- KELLER, František. Sociálně právní ochrana dětí a mládeže. In: PRŮCHA, Miloslav, František KELLER a Vlasta BRABLCOVÁ. *Sociálně právní ochrana pro střední školy sociálně právní. 1. [díl]*. Praha: SPN, 1977, s. 69-116.
- KELLER, Jan. *Nová sociální rizika: a proč se jim nevyhneme*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011. 197 s. ISBN 978-80-7419-059-9.
- KELLER, Jan. *Soumrak sociálního státu*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. 158 s. ISBN 978-80-7419-017-9.
- KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin a Michal SKŘEJPEK. *Římské právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, 386 s. ISBN 80-7179-031-1.
- KLABOUC, Jiří. *Manželství a rodina v minulosti*. Praha: Orbis, 1962, 281 s.
- KLINGEROVÁ, Ethel. Izrael. In: Děti celého světa nás volají: mezinárodní konference na obranu dětí: Vídeň 12. - 16. dubna 1952: [sborník]. Praha: Orbis, 1953, s. 180-182.
- KMEC, Jiří. Kapitola XVI. Právo na spravedlivý proces (článek 6 EÚLP). In: KMEC, Jiří, David KOŠAŘ, Jan KRATOCHVÍL a Michal BOBEK. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 565-861. ISBN 978-80-7400-365-3.
- KNAPP, Viktor a Aleš GERLOCH. *Právní propedeutika*. 2. upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. 156 s. ISBN 978-80-7380-386-5.
- KNAPP, Viktor. Pojem právního jazyka. In: KNAPP, Viktor a kol. *Právo a informace*. Praha: Academia, 1988. s. 95-107.
- KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha: Beck, 1995. 247 s. ISBN 80-7179-028-1.
- KNAPP, Viktor. *Vědecká propedeutika pro právníky*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003. 236 s. ISBN 80-86432-54-8.
- KNAPP, Viktor. *Vědecká propedeutika*. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského, 1993, 251 s. ISBN 80-7160-042-3.
- KNAPP, Viktor. *Velké právní systémy: úvod do srovnávací právní vědy*. Praha: Beck, 1996. 248 s. ISBN 80-7179-089-3.
- Kol. autorů. *Komentář k zákonu o právu rodinném*. III. vydání. Praha: Orbis, 1954, s. 567 s.
- KOLÁŘ, Zdeněk a Josef MUŽÍK. *Metodologické otázky společenských věd*. Díl 1, Filozofické problémy pedagogiky. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984, 100 s.
- KOLDINSKÁ, Kristina. Gender a sociální právo: rovnost mezi muži a ženami v sociálněprávních souvislostech. Praha: C.H. Beck, 2010, 240 s. ISBN 978-80-7400-343-1.
- KOLDINSKÁ, Kristina. Nemocenské pojištění. In: KOLDINSKÁ, Kristina a Petr TRÖSTER a kol. *Právo sociálního zabezpečení*. 7., podstatně přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2018, s. 137-152. ISBN 978-80-7400-692-0.

- KOLDINSKÁ, Kristina. Rovnost a zákaz diskriminace. In: KOLDINSKÁ, Kristina. *Sociální práva v Evropě: 100 let Mezinárodní organizace práce*. Praha: Auditorium, 2020. s. 216-259. ISBN 978-80-87284-81-0.
- KOLDINSKÁ, Kristina. Sociálně-právní ochrana dětí. In: ŠÁMALOVÁ, Kateřina a Petr VOJTÍŠEK (eds.). *Sociální správa: organizace a řízení sociálních systémů*. Praha: Grada, 2021, s. 321-330. ISBN 978-80-271-2195-3.
- KOLDINSKÁ, Kristina. Sociálně-právní ochrana. In: TOMEŠ, Igor a kol. *Sociální správa: úvod do teorie a praxe*. Praha: Portál, 2009, s. 196-199.
- KOLDINSKÁ, Kristina. *Sociální právo*. Vydání druhé. Praha: C.H. Beck, 2013. 191 s. ISBN 978-80-7400-474-2.
- KOLDINSKÁ, Kristina. Sociální zabezpečení. In: KOLDINSKÁ, Kristina. *Sociální práva v Evropě: 100 let Mezinárodní organizace práce*. Praha: Auditorium, 2020. s. 361-389. ISBN 978-80-87284-81-0.
- KOLLÁRIKOVÁ, Zuzana a Branislav PUPALA, ed. *Předškolní a primární pedagogika*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-585-7.
- KOTÝNKOVÁ, Magdalena. *Sociální ochrana chudých v České republice*. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 2007. 134 s. ISBN 978-80-245-1302-7.
- KOUKOLÍK, František. *Mozek a jeho duše*. Praha: Makropulos, 1995. 223 s. ISBN 80-901776-1-1.
- KOVÁČOVÁ, Anna a Ondřej SPÁČIL. Právo dítěte být slyšeno v rámci rodinné mediace. In: HOLÁ, Lenka a Michal MALACKA a kolektiv. *Mediace a reflexe jejich aktuálních trendů*. Praha: Leges, 2014, s. 229-240. ISBN 978-80-7502-047-5.
- KOZÁKOVÁ, Anděla. *Právní postavení ženy v českém právu zemském*. Praha: nákladem vydavatelovým, 1926. 70 s. Práce ze semináře českého práva na Karlově universitě v Praze.
- KRAKEŠOVÁ, Marie, Pavla KODYMOVÁ a Peter BRNULA. *Sociální kliniky: z dějin sociální práce a sociálního školství*. Praha: Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum, 2018. s. 200. ISBN 978-80-246-4300-7.
- KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Autonomie vůle v rodinném právu v česko-italském porovnání*. Brno: Masarykova univerzita, 2003. Acta Universitatis Brunensis. Iuridica. 264 s. ISBN 80-210-3093-3.
- KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Děti a ostatní příbuzní a osoby blízké dětem. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ, Lenka WESTPHALOVÁ a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2017, s. 243-249. ISBN 978-80-7400-644-9.
- KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Evropský kontext vývoje českého rodinného práva po roce 2004. In: HURDÍK, Jan, Josef FIALA a Markéta SELUCKÁ (eds.). *Evropský kontext vývoje českého práva po roce 2004: sborník z workshopu konaného na Právnické fakultě MU v Brně dne 26.9.2006*. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 202-222. ISBN 80-210-4182-X.
- KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. O rodinném právu. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ, Lenka WESTPHALOVÁ a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2017, s. 3-27. ISBN 978-80-7400-644-9.
- KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Participační práva dítěte. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ, Lenka WESTPHALOVÁ a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2017, s. 36-37. ISBN 978-80-7400-644-9.

- KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Procesní aspekty práva proti domácímu násilí. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ, Lenka, WESTPHALOVÁ a kolektiv. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 341-344. ISBN 978-80-7400-644-9.
- KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Tradice a inovace v rodinném právu se zaměřením na rodičovství. In: *Tradice a inovace v občanském právu: sborník příspěvků z konference konané na PrF MU dne 25. září 2007*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2007, s. 143-147. ISBN
- KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Vymezení základních pojmů, příčin, následků a možných řešení domácího násilí. In: KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, ŽATECKÁ, Eva, DÁVID, Radovan a Martin KORNEL. *Právo proti domácímu násilí*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 5-22. ISBN 978-80-7400-381-3.
- KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Zrušení manželství rozvodem. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ, Lenka WESTPHALOVÁ a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2017, s. 108-117. ISBN 978-80-7400-644-9.
- KRAMÁŘ, Květoslav, Aleš HUŠÁK a kol. *Herní právo*. Plzeň: Čeněk, 2006, 181 s. ISBN 80-86898-80-6.
- KRATOCHVÍL, Jan. Poskytování zdravotní péče bez souhlasu pacienta. In: ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Lidská práva a medicína*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Mezinárodní politologický ústav, 2017, s. 69-99. ISBN 978-80-210-8700-2.
- KRATOCHVÍL, Jan. V. Osobní práva. 2. Právo na život. 2.5. Začátek a konec života. 2.5.1 Právo na život před narozením. In: BARTOŇ, Michal, Jan KRATOCHVÍL, Martin KOPA, Maxim TOMOSZEK, Jiří JIRÁSEK a Ondřej SVAČEK. *Základní práva*. Praha: Leges, 2016, s. 234-236. ISBN 978-80-7502-128-1.
- KRATOCHVÍL, Jan. VII. Hospodářská, sociální a kulturní práva. 2. Důležitost sociálních práv. In: BARTOŇ, Michal, Jan KRATOCHVÍL, Martin KOPA, Maxim TOMOSZEK, Jiří JIRÁSEK a Ondřej SVAČEK. *Základní práva*. Praha: Leges, 2016, s. 469-471. ISBN 978-80-7502-128-1.
- KRATOCHVÍL, Jan. VII. Hospodářská, sociální a kulturní práva. 6. Právo na práci a související práva hospodářská (čl. 26-29 Listiny). In: BARTOŇ, Michal, Jan KRATOCHVÍL, Martin KOPA, Maxim TOMOSZEK, Jiří JIRÁSEK a Ondřej SVAČEK. *Základní práva*. Praha: Leges, 2016, s. 481-492. ISBN 978-80-7502-128-1.
- KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008. 216 s. ISBN 978-80-7367-383-3.
- KRAUSOVÁ, Lucie a Věra NOVOTNÁ. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: ASPI, 2006, 228 s. ISBN 80-7357-214-1.
- KRČMÁŘ, Jan. Základy přednášek o právu občanském. IV. Právo rodinné. Praha: Všeherd, 1925. 107 s.
- KŘÍSTEK, Adam. Komentář k § 4. In: MACELA, Miloslav, Daniel HOVORKA, Adam KŘÍSTEK, Klára TRUBAČOVÁ a Zuzana ZÁRASOVÁ. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 49-65. ISBN 978-80-7598-481-4.
- KŘÍSTEK, Adam. Komentář k § 5. In: MACELA, Miloslav, Daniel HOVORKA, Adam KŘÍSTEK, Klára TRUBAČOVÁ a Zuzana ZÁRASOVÁ. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 81-94. ISBN 978-80-7598-481-4.

- KŘÍSTEK, Adam. Komentář k § 5. In: MACELA, Miloslav, Daniel HOVORKA, Adam KŘÍSTEK, Klára TRUBAČOVÁ a Zuzana ZÁRASOVÁ. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 94-123. ISBN 978-80-7598-481-4.
- KŘÍSTEK, Adam a Zuzana ZÁRASOVÁ. Komentář k § 31. In: MACELA, Miloslav, Daniel HOVORKA, Adam KŘÍSTEK, Klára TRUBAČOVÁ a Zuzana ZÁRASOVÁ. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 415-416. ISBN 978-80-7598-481-4.
- KŘÍSTEK, Adam. Komentář k § 51. In: MACELA, Miloslav, Daniel HOVORKA, Adam KŘÍSTEK, Klára TRUBAČOVÁ a Zuzana ZÁRASOVÁ. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 743-751. ISBN 978-80-7598-481-4.
- KŘÍSTEK, Adam. *Osvojení dětí: úplná adopce v českém právu*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, 122 s. ISBN 978-80-7552-022-7.
- KŘOVÁČKOVÁ, Blanka a Martin SKUTIL. *Pedagogický a psychologický slovník: terminologický slovník zaměřený na primární a preprimární vzdělávání*. Vydání první. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. 153 s. ISBN 978-80-7435-513-4.
- KUBA, František. Charita v dějinách. In: NEVŘALA, Jan a kol. *Sociální antropologie pro studenty sociální práce: vybrané kapitoly*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2010, s. 80-102. ISBN 978-80-7368-404-4.
- KUDRJAVCEV, V. N. *Sociální deviace: úvod do obecné teorie*. Praha: Svoboda, 1988. 306 s.
- KUCHAŘOVÁ, Věra, Jana BARVÍKOVÁ, Sylva HÖHNE, Kristýna JANUROVÁ, Olga NEŠPOROVÁ, Jana PALONCYOVÁ, Kamila SVOBODOVÁ a Lucie VIDOVIČOVÁ. *Česká rodina na počátku 21. století: životní podmínky, vztahy a potřeby*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2019. 300 s.
- KUCHAŘOVÁ, Věra. Podmínky pro sladování pracovního a osobního života. Vývoj a struktura zaměstnanosti. In: KUCHAŘOVÁ, Věra, Jana BARVÍKOVÁ, Sylva HÖHNE, Olga NEŠPOROVÁ, Jana PALONCYOVÁ a Lucie VIDOVIČOVÁ. *Zpráva o rodině 2020*. Praha: VÚPSV, 2020, s. 96-99. ISBN 978-80-7416-379-1.
- KURIC, Jozef. *Ontogenetická psychologie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986. 264 s.
- KVĚTON, Petr. Hraní videoher v dětství a dospívání: dopady a souvislosti v sociálně-psychologické perspektivě. Praha: Grada, 2020, 175 s. ISBN 978-80-271-2887-7.
- LANGMEIER, Josef a Zdeněk MATĚJČEK. *Psychická deprivace v dětství*. 3., dopl. vyd. Praha: Avicenum, 1974, 400 s.
- LANGMEIER, Josef a Zdeněk MATĚJČEK. *Psychická deprivace v dětství*. 2. přeprac. vyd. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 1968. 383 s.
- LE DOCTE, E. *Čtyřjazyčný právní slovník*. Praha: Codex, 1997. 766 s. ISBN 80-85963-09-4.
- LENDEROVÁ, Milena. Dětství v dlouhém 19. století. In: FRANC, Martin, Martina HALÍŘOVÁ, Jiří KNAPÍK, Milena LENDEROVÁ, Eduard MAUR, Martin NODL a Karel RÝDL. *Velké dějiny země Koruny české: tematická řada. Dětství*. Praha: Paseka, 2021, s. 219-345. ISBN 978-80-7637-211-5.

- LICEHAMMEROVÁ, Šárka. Online hazardní hraní. In: BLINKA, Lukáš a kol. *Online závislosti*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2015, s. 155-178. ISBN 978-80-210-7975-5.
- LINDOVÁ, Jana. *Soukromoprávní ochrana nezletilých v České republice*. Praha: Leges, 2018, 127 s. ISBN 978-80-7502-276-9.
- LIVEČKA, Emil a Jarolím SKALKA. *Slovník pedagogiky dospělých*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983. 331 s.
- LUHMANN, Niklas. *Právo společnosti*. Praha: Academia, 2021. 463 s. ISBN 978-80-200-3051-1.
- MACEK, Josef. *Základy sociální politiky. Díl 1. Úkoly a zásady*. Praha: Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství, 1925. 366 s.
- MACKOVÁ, Alena. Komentář k § 500. In: MACKOVÁ, Alena, Ladislav MUZIKÁŘ, Radovan DÁVID, Jiří GRYGAR, Marian KOKEŠ, Zdeněk KOVAŘÍK, Stanislav KŘEČEK a Jiří ZRŮST. *Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář s důvodovou zprávou a judikaturou*. Praha: Leges, 2016, s. 822-824. ISBN 978-80-7502-122-9.
- MACKOVÁ, Alena. Komentář k § 504. In: MACKOVÁ, Alena, Ladislav MUZIKÁŘ, Radovan DÁVID, Jiří GRYGAR, Marian KOKEŠ, Zdeněk KOVAŘÍK, Stanislav KŘEČEK a Jiří ZRŮST. *Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář s důvodovou zprávou a judikaturou*. Praha: Leges, 2016, s. 832-833. ISBN 978-80-7502-122-9.
- MADAR, Zdeněk. *Slovník českého práva. Díl I, A-O*. 3. rozš. a podstatně přeprac. vyd. Praha: Linde, 2002. 983 s. ISBN 80-7201-377-7.
- MADAR, Zdeněk. *Slovník českého práva. Díl II, P-Z*. 3. rozš. a podstatně přeprac. vyd. Praha: Linde, 2002. s. 985-1842. ISBN 80-7201-377-7.
- MACH, Petr a Eva JANEČKOVÁ. *Zákon o sociálních službách: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019. 371 s. ISBN 978-80-7552-246-7.
- MÁCHOVÁ, Jiřina. *Spor o rodinu*. Praha: Mladá fronta, 1970, 136 s.
- MALÁ, J. Komentář k § 886. MELZER, Filip a Petr TÉGL a kolektiv. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IV./2 § 794-975*. Praha: Leges, 2016, s. 1483-1485. ISBN 978-80-7502-004-8.
- MALÝ, Karel. *České právo v minulosti*. Praha: Orac, 1995. 269 s. ISBN 80-85903-01-6.
- MALÝ, Tomáš. *Pedagogika: úvod do pedagogické praxe pro vychovatele a rodiče*. 2. vyd. Řím: Křesťanská akademie, 1985, 348 s.
- MAREŠ, Petr. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. *Základy sociologie*. 213 s. ISBN 80-85850-61-3.
- MARŠÁLEK, Pavel. *Právo a společnost*. Praha: Auditorium, 2008. 258 s. ISBN 978-80-903786-8-1.
- MARŠÁLEK, Pavel. *Příběh moderního práva*. Praha: Auditorium, 2018. 304 s. ISBN 978-80-87284-66-7.
- MATĚJČEK, Zdeněk a Josef LANGMEIER. *Výpravy za člověkem*. Praha: Odeon, 1981. 224 s.
- MATĚJČEK, Zdeněk, Jiří DUNOVSKÝ a Zdeněk DYTRYCH. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada, 1995. 245 s. ISBN 80-7169-192-5.

- MATĚJČEK, Zdeněk. Děti v ohrožení. In: MATĚJČEK, Zdeněk, Jiří DUNOVSKÝ a Zdeněk DYTRYCH. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada, 1995, s. 135-140. ISBN 80-7169-192-5.
- MATES, Pavel (ed.) et al. *Ochrana osobnosti, soukromí a osobních údajů*. Praha: Leges, 2019, 427 s. ISBN 978-80-7502-346-9.
- MATOUŠEK, Oldřich. Definice významných pojmů a zkratk. In: MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Státní orgány sociálněprávní ochrany dětí: dobrá praxe z pohledu rodin a pracovníků*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016, s. 11-17. ISBN 978-80-246-3336-7.
- MATOUŠEK, Oldřich. Práce s rodinou. In: MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2008. s. 181-200. ISBN 978-80-7367-502-8.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: SLON, 1993. Studijní texty. 124 s. ISBN 80-901424-7-8.
- MATOUŠEK, Oldřich. Rodina ohrožující dítě. In: MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014. s. 93-97. ISBN 978-80-262-0697-2.
- MATOUŠEK, Oldřich. Východiska podpory rodiny. In: MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014. s. 17-24. ISBN 978-80-262-0697-2.
- MELZER, Filip a Petr TÉGL. Komentář k § 3. In: MELZER, Filip a Petr TÉGL a kolektiv. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek I. § 1-117*. Praha: Leges, 2013, s. 78-89. ISBN 978-80-87576-73-1.
- MERVART, Josef. *Základy metodologie vědy: (aplikace na ekonomické vědy)*. Praha: Svoboda, 1977, 189 s.
- MIKŠÍK, Oldřich. Úvod do psychologické metodologie. I. díl Obecné metodologické přístupy. Praha: Univerzita Karlova, 1982. 175 s.
- MILFAIT, René. *Komerční sexualizované násilí na dětech: prostituce, pornografie, obchod*. Praha: Portál, 2008, 216 s. ISBN 978-80-7367-320-8.
- MIŇHOVÁ, Jana. *Psychopatologie pro právníky*. 3., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006, 134 s. ISBN 80-86898-70-9.
- MITLÖHNER, Miroslav, Adéla MOJŽÍŠOVÁ a Igor Tomeš. Právo občanů na rodinu a ohrožených dětí na ochranu. In: TOMEŠ, Igor. *Sociální právo České republiky*. 2., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015. s. 156-179. SBN 978-80-7478-941-0.
- MITLÖHNER, Miroslav. Právní aspekty sexuálního zneužívání In: WEISS, Petr a kolektiv. *Sexuální zneužívání - pachatelé a oběti*. Praha: Grada, 2000, s. 17-28. ISBN 80-7169-795-8.
- MONTOUSSÉ, Marc a Gilles RENOUARD. *Přehled sociologie*. Praha: Portál, 2005. 335 s. ISBN 80-7178-976-3.
- MOŽNÝ, Ivo. Česká společnost: nejdůležitější fakta o kvalitě našeho života. Praha: Portál, 2002. 207 s. ISBN 80-7178-624-1.
- MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny*. Vyd. 2., upr. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. 250 s. ISBN 80-86429-05-9.
- MUCHA, Ivan. *Proměny práva a společnosti*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015, 174 s. ISBN 978-80-7380-596-8.

- MUCHA, Ivan. Vědění, jazyk, právo. In: GERLOCH, Aleš, Michal TOMÁŠEK, Marek ANTOŠ, et al. *Nové jevy v právu na počátku 21. století. II, Teoretické a ústavní impulzy rozvoje práva*. Praha: Karolinum, 2010, s. 277-306. ISBN 978-80-246-1742-8.
- MÜLLER, Lutz a Anette MÜLLER, ed. *Slovník analytické psychologie*. Praha: Portál, 2006. 526 s. ISBN 80-7178-863-5.
- MUŽÍK, Jaroslav, Radka LÖWENHÖFFEROVÁ a Pavel KRPÁLEK. *Univerzitní vzdělávání v minulosti, současnosti a budoucnosti*. Praha: Professional Publishing, 2020. 128 s. ISBN 978-80-88260-45-5.
- NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti*. Praha: Academia, 1995. 336 s. ISBN 80-200-0525-0.
- NEVŘALA, Jan. Specifika dětí. In: NEVŘALA, Jan a kol. *Sociální antropologie pro studenty sociální práce: vybrané kapitoly*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2010, s. 78-81. ISBN 978-80-7368-404-4.
- NODL, Martin. Dětství ve středověku. In: FRANC, Martin, Martina HALÍŘOVÁ, Jiří KNAPÍK, Milena LENDEROVÁ, Eduard MAUR, Martin NODL a Karel RÝDL. *Velké dějiny zemí Koruny české: tematická řada. Dětství*. Praha: Paseka, 2021, s. 27-106. ISBN 978-80-7637-211-5.
- NOVÁK, František Xaver. *O rodině*. Část I. Přerov: Společenské podniky, 1940. 172 s.
- NOVÁK, Tomáš. *Znalecké posudky o dětech pod drobnohledem*. 2., doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, 118 s. ISBN 978-80-7552-171-2.
- NOVOTNÁ, Věra. Komentář k § 5. In: NOVOTNÁ, Věra, Eva BURDOVÁ a Jana RIEDLOVÁ JURKOVÁ. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. Olomouc: ANAG, 2014, s. 36-38. ISBN 978-80-7263-914-4.
- NOVOTNÁ, Věra. Komentář k § 57. In: NOVOTNÁ, Věra, Eva BURDOVÁ a Jana RIEDLOVÁ JURKOVÁ. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. Olomouc: ANAG, 2014. s. 440-448. ISBN 978-80-7263-914-4.
- NOVÝ, Ivan. *Sociologie pro ekonomy*. Praha: Grada Publishing, 1997. 164 s. ISBN 80-7169-433-9.
- ONDŘEJEK, Pavel. *Koncepce práva jako systému*. Praha: Wolters Kluwer, 2020, 272 s. ISBN 978-80-7598-567-5.
- OSINA, Petr. *Základy islámského práva*. Praha: Leges, 2012. 123 s. ISBN 978-80-87576-13-7.
- Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. Sedmý díl. Praha: J. Otto, 1883.
- Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. Dvacátýprvý díl. Praha: J. Otto, 1904.
- OUTLÁ, Anna. Komentář k čl. 32 Listiny základních práv a svobod. KLÍMA, Karel. *Komentář k Ústavě a Listině*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005, s. 865-873. ISBN 80-86898-44-X.
- PARSONS, Talcott. *Společnosti: vývojové a srovnávací hodnocení*. Praha: Svoboda, 1971. 182 s.

- PAULÍK, Karel. Biodromální pojetí osobnosti. In PAULÍK, Karel a j. *Kapitoly z biodromálního poradenství*. Ostrava: Ostravská univerzita, FF OU, 1994, 227 s. ISBN 80-7042-418-4.
- PAULY, Jan. Několik poznámek k obecným aktuálním výzvám soukromého práva (slovo úvodem). In: PSUTKA, Jindřich, ed. *Aktuální výzvy soukromého práva / Sborník příspěvků*. První vydání. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2020, s. 1-9. ISBN 978-80-261-0957-0.
- PAVAN, Pietro a Zdeněk DANĚK. *Člověk a demokracie*. Řím: Křesťanská akademie, 1967, 215 s.
- PAVLÁTOVÁ, Jarmila. Socialistické právo a jeho znaky. In: PAVLÁTOVÁ, Jarmila a kol. *Základy práva*. Praha: SNTL – Nakladatelství technické literatury, 1982, s. 16-18.
- PEKAŘOVÁ, Lenka. Komentář k čl. 32. In: HUSSEINI, Faisal, Michal BARTOŇ, Marian KOKEŠ a Martin KOPA. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2021, s. 892-935. ISBN 978-80-7400-812-2.
- PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. Praha: GRADA Publishing, a.s., 2012. 192 s. ISBN 978-80-247-4317-2.
- PETRŽELKA, Karel, ed. *Zákon o právu rodinném: Zákon o zatímních změnách v některých občanských věcech právních*. Praha: Orbis, 1950. 349 s.
- PEXIDR, Karel. *Psychologie a gnozeologie*. Dobrá Voda u Pelhřimova: Čeněk, 2000, 319 s. ISBN 80-902627-6-7.
- PHILIPPE, Charles-Louis. Matka a dítě. Plaqueta z r. 1900, vydání Revue la plume s připojenou kapitolou první a čtvrtou z vydání Nouvelle revue française z r. 1911. Praha: F. Adámek, 1912. 96 s.
- PICHRT, Jan. Pracovněprávní vztahy. In: PICHRT, Jan a kol. *Pracovní právo*. Praha: C.H. Beck, 2021, s. 73-116. ISBN 978-80-7400-853-5.
- PINZ, Jan. Právní metodologie v architektonice právních věd. In: VEČEŘA, Miloš, MACHALOVÁ, Tatiana a Jiří VALDHANS (eds.). *Dny práva 2013 – Days of Law 2013. Část I. Aktuální otázky právní metodologie*. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. I-81-I-91. ISBN 978-80-210-6808-7.
- PÍTROVÁ, Lenka. Ochrana základních lidských práv. In: TOMÁŠEK, Michal, Vladimír TÝČ, David PETRLÍK, a kol. *Právo Evropské unie*. 3. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2021, s. 340-357.
- PODGÓRECKI, Adam. *Sociologie práva*. Praha: Svoboda, 1966. 195 s.
- POLÁŠEK, Jan, Marie KALENSKÁ a Jan KOLOUŠEK. *Žena v pracovním poměru*. Praha: Práce, 1967. 168 s.
- PÖTHE, Petr. *Dítě v ohrožení*. 2., rozšířené vydání. Praha: G plus G, 1999. 186 s. ISBN 80-86103-21-8.
- PRUDKÝ, Libor. *Hodnoty a normy v české společnosti - stav a vývoj v posledních letech*. Praha: Kabinet pro výchovu k demokratickému občanství, Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, 2004. 32 s. ISBN 80-7204-358-7.
- PRŮŠOVÁ, Lenka. Trendy ve vývoji náhradní rodinné péče. In: NOVOTNÁ, Věra a Lenka PRŮŠOVÁ. *K vybraným otázkám osvojování dětí*. Praha: Linde, 2004, 129-134 s. ISBN 80-86131-56-4.

- PŘIBÁŇ, Jiří. *Sociologie práva: systémově teoretický přístup k modernímu právu*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 1996. 197 s. ISBN 80-85850-18-4.
- PSUTKA, Jindřich. *Péče o jmění nezletilého dítěte*. Praha: C.H. Beck, 2021, 476 s. ISBN 978-80-7400-829-0.
- Rada československých žen (uspořádaly PAZOURKOVÁ, Marie a URBANOVÁ, Věra). *Žena a populace*. Praha: Ministerstvo zdravotnictví, 1947. 138 s.
- RADIMSKÝ, Jaroslav a Senta RADVANOVÁ. *Zákon o rodině: komentář*. Praha: Panorama, 1989. 434 s. ISBN 80-7038-0454.
- RADVANOVÁ, Senta a kol. *Žena a právo*. Praha: Orbis, 1971. 304 s.
- RADVANOVÁ, Senta a Petr SMOLÍK. Jsou domyšleny všechny souvislosti? (Souhlas rodiče s osvojením není bezproblémový). PRÁŠKOVÁ, Helena a Martin KOPECKÝ. *O veřejné správě*. Praha: Karolinum, 2010, s. 243-249. ISBN 978-80-246-1788-6.
- RADVANOVÁ, Senta, ŠTANGOVÁ, Věra, CÍSAŘOVÁ, Dagmar, KOUBOVÁ, Eva a Stanislava HÝBNEROVÁ. *Právní postavení žen v České republice*. Praha: Karolinum, 1997. 160 s. Acta Universitatis Carolinae. Iuridica 3-4/1996.
- RADVANOVÁ, Senta. „Mediální realita“ a její vliv na legislativu a praxi. In: MITLÖHNER, Miroslav. *10. celostátní kongres k sexuální výchově v České republice: Sborník referátů. Pardubice 2002*. Praha: Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu, 2002, s. 76-81. ISBN 80-86559-12-2.
- RADVANOVÁ, Senta. Aktuální stav a problémy rodinného práva v ČR. In: CARONI, Pio a Karel MALÝ, ed. *Kodifikace a dekodifikace soukromého práva v dnešním právním vývoji: (sborník)*. Praha: Karolinum, 1998. s. 241-245. ISBN 80-7184-680-5.
- RADVANOVÁ, Senta. Demokratický průlom do manželského práva - novela č. 320/1919 Sb. z. a násl. In: DVOŘÁK, Jan a Karel MALÝ a kol. *200 let Všeobecného občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011, s. 423-427. ISBN 978-80-7357-753-7.
- RADVANOVÁ, Senta. *Manželství a rodina v ČSSR*. Praha: Orbis, 1964. 160 s.
- RADVANOVÁ, Senta. *Manželství a rodina ve společnosti*. Praha: Ministerstvo spravedlnosti ČSR, 1973. 94 s.
- RADVANOVÁ, Senta. *O rodině, manželství a dětech*. Praha: Panorama, 1978. 172 s.
- RADVANOVÁ, Senta. Portrét rodiny (na pozadí právního řádu). In: MITLÖHNER, Miroslav, ed. *11. celostátní kongres k sexuální výchově v České republice: Pardubice 9.-11. října 2003*. Praha: Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu, 2003, s. 128-137. ISBN 80-86559-23-8.
- RADVANOVÁ, Senta. Práva a povinnosti rodičů k dětem. In: PACHL, Ladislav a kolektiv. *Malá abeceda rodiny*. Praha: Panorama, 1983, s. 211-213.
- RADVANOVÁ, Senta. Právní ochrana dětí – její pozitivita i meze. In: KLÍMA, Karel a Jiří JIRÁSEK, ed. *Pocťa Jánu Gronskému*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 563-577. ISBN 978-80-7380-094-9.
- RADVANOVÁ, Senta. Právní postavení žen v našem státě: stenografický záznam ze semináře konaného ve dnech 23. a 24. listopadu 1967 na Živohošti. Praha: Socialistická akademie, 1968. 69 s.

- RADVANOVÁ, Senta. Právní problematika náhradní rodinné péče. In: RADVANOVÁ, Senta, Jarmila KOLUCHOVÁ a Jiří DUNOVSKÝ. *Výchova dětí v náhradní rodinné péči*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1979, s. 86-127.
- RADVANOVÁ, Senta. Rodina za zavřenými dveřmi (Nástin problematiky). In: MITLÖHNER, Miroslav (ed.). *12. celostátní kongres k sexuální výchově v České republice: Pardubice 14.-16. října 2004: sborník referátů*. Praha: Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu, 2004, s. 106-110. ISBN 80-86559-31-9.
- RADVANOVÁ, Senta. Ublížování dětem – nebezpečná rodina. In: VANDUCHOVÁ, Marie, a Tomáš GŘIVNA (eds.). *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Vyd. 1. Praha: ASPI, 2008. s. 265-277. ISBN 978-80-7357-365-2.
- RADVANOVÁ, Senta. Úloha práva v oblasti předmanželské a rodičovské výchovy. In: SOCIALISTICKÁ AKADEMIE ČSSR. *Výchova k manželství a uvědomělému rodičovství: sborník referátů ze semináře konaného 23.-24. září 1981 v Olomouci*. Olomouc: OV SAK ČSSR, 1981, s. 111-118.
- RADVANOVÁ, Senta. Vznik a vývoj socialistického rodinného práva v ČSSR. In: MALÝ, Karel, ed. *Vznik a vývoj socialistického práva: sborník příspěvků přednesených na mezinárodní konferenci pořádané Právnickou fakultou Univerzity Karlovy v Praze ve dnech 22.-26. září 1975. 2. část*. Praha: Univerzita Karlova, 1976, s. 59-71.
- RAJCHL, Jiří. Pojem hry a hazardní hry. In: RAJCHL, Jiří, Květoslav KRAMÁŘ a Jan MALÍŘ. *Právní aspekty hazardních her*. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 1-47. ISBN 978-80-7552-646-5.
- REICHEL, Jiří. *Kapitoly systematické sociologie*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. 260 s. ISBN 80-86432-80-7.
- RENZETTI, Claire M. a Daniel J. CURRAN. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0525-2. 642 s.
- RIEGEL, Karel a Jaroslav JANOUŠEK. *Etika a psychologie v podnikání*. Praha: Karolinum, 2006, 117 s. ISBN 80-246-1118-X.
- SATURNÍK, Theodor. *Přehled dějin soukromého práva ve střední Evropě: nástin přednášek*. Praha: nákladem vlastním, 1945. 240 s.
- SCHELLE, Karel a Renata VESELÁ. Rodinné právo v rakouském Všeobecném občanském zákoníku. In: KADLECOVÁ, Marta, Karel SCHELLE, Renata VESELÁ a Eduard VLČEK. *Dějiny českého soukromého práva*. Plzeň: Čeněk, 2007. s. 135-137. ISBN 978-80-7380-041-3.
- SCHELLE, Karel a Renata VESELÁ. Vývoj rodinného práva v 19. století. In: KADLECOVÁ, Marta, Karel SCHELLE, Renata VESELÁ a Eduard VLČEK. *Dějiny českého soukromého práva*. Plzeň: Čeněk, 2007. s. 137-140. ISBN 978-80-7380-041-3.
- SCHILLER, Milan a kol. *Péče o děti v ČSSR*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1971, 398 s.
- SCHMID, Günter, Thomas TALOS a Nicholas AQUILINA. *Social Gaming in Europe*. Vienna: LexisNexis, 2013, 228 p. ISBN 978-3-7007-5420-6.
- SIMON, Fritz B. a Helm STIERLIN. *Slovník rodinné terapie: přehled, kritika a integrace systémově terapeutických pojmů, konceptů a metod*. Hradec Králové: Konfrontace, 1995. 255 s. ISBN 80-901773-1-X.

- SINGLY, François de. *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál, 1999. 127 s. ISBN 80-7178-249-1.
- SINGROVÁ, Alice. Nástin ochrany práv mladistvých zaměstnanců. In: HROMADA, Miroslav. *Pocta Jarmile Pavlátové k 85. narozeninám*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2018, s. 143-152. ISBN 978-80-261-0809-2.
- SIVÁK, Florián a Karel MALÝ. *Dějiny státu a práva v českých zemích a na Slovensku do r. 1918*. 2. přeprac. dopl. vyd. Jinočany: H&H, 1993. 533 s. ISBN 80-85467-61-5.
- SKULOVÁ, Marta. Psychologická diagnostika v soudní praxi. In: HOUBOVÁ, Drahomíra a kol. *Psychologie pro právníky*. 2. přeprac. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998, s. 203-220. ISBN 80-210-1896-8.
- SKULOVÁ, Marta. Psychologická diagnostika v soudní praxi. In: HOUBOVÁ, Drahomíra a kolektiv. *Psychologie pro právníky*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 243-267. ISBN 978-80-7380-100-7.
- SLAVÍČKOVÁ, Pavla. *Právní ochrana dětí v období prvních kodifikací*. Praha: nakladatelství Lidové noviny, 2012, s. 338. ISBN 978-80-7422-220-7.
- SLAVÍČKOVÁ, Pavla. Právní ochrana sirotků ve Všeobecném občanském zákoníku a starších právních předpisech. In: DVOŘÁK, Jan a Karel MALÝ a kol. *200 let Všeobecného občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011, s. 482-491. ISBN 978-80-7357-753-7.
- SMOLÍK, Petr. Komentář k § 22. In: SVOBODA, Karel, Petr SMOLÍK, Jiří LEVÝ a Jiří DOLEŽÍLEK. *Občanský soudní řád: komentář*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2021, s. 92-91-95. ISBN 978-80-7400-828-3.
- SMOLÍK, Petr. Komentář k § 23. In: SVOBODA, Karel, Petr SMOLÍK, Jiří LEVÝ a Jiří DOLEŽÍLEK. *Občanský soudní řád: komentář*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2021. s. 95-98. ISBN 978-80-7400-828-3.
- SMOLÍKOVÁ, Veronika. *Tradice pěstounské péče v českých zemích*. Ostrava: Key Publishing, 2014. Monografie. 77 s. ISBN 978-80-7418-218-1.
- SOBOTKOVÁ, Irena. Rodina. BAŠTECKÁ, Bohumila, ed. *Psychologická encyklopedie: aplikovaná psychologie*. Praha: Portál, 2009. s. 318-320. ISBN 978-80-7367-470-0.
- SOUSEDÍK, Stanislav. *Svoboda a lidská práva: jejich přirozenoprávní základ*. Praha: Vyšehrad, 2010, 131 s. ISBN 978-80-7429-036-7.
- Statistická ročenka České republiky 2021 = Statistical yearbook of the Czech Republic 2021. Praha: Český statistický úřad, 2021, 815 s. ISBN 978-80-250-3166-7.
- STEJSKAL, Cyril. *Rozvoj péče o mládež v Čechách do okupace*. Plzeň: Krajský pedagogický ústav, 1969. 95 s.
- STIEBER, Miloslav. *Dějiny soukromého práva v střední Evropě: nástin*. Vydání druhé. Praha: Nákladem vlastním, 1930, 208 s.
- Stručný filosofický slovník*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1966. 536 s.
- SUCHÝ, Jiří, Socializační funkce rodiny. In: Rodina - mládež - kultura: sborník statí. Praha: Ústav pro výzkum kultury, 1979, s. 117-137.
- SVERDLOV, Grigorij Markovič. *Manželství a rodina v SSSR*. Praha: Svět sovětů, 1951. 108 s.

- SVOBODA, Emil. *Ideové základy občanského práva*. Praha: Vesmír, 1936, 100 s.
- SVOBODA, Emil. *Rodinné právo československé*. 2. vyd. Praha: Československý Kompas, 1946. 134 s.
- SVOBODA, Emil. *Rodinné právo*. Praha: Vesmír, 1921, 117 s.
- SVOBODA, Emil. *Vůle vnitřní a vůle projevená právním činem*. I. Praha: nákl. vl, 1911, 112 s.
- SVOBODA, Karel. Komentář k § 19. In: SVOBODA, Karel, Petr SMOLÍK, Jiří LEVÝ a Jiří DOLEŽÍLEK. *Občanský soudní řád: komentář*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2021, s. 67-72. ISBN 978-80-7400-828-3.
- SVOBODA, Karel. *Nesporná řízení II*. Praha: C. H. Beck, 2016, 294 s. ISBN 978-80-7400-606-7.
- SVOREŇOVÁ-KIRÁLYOVÁ, Blanka. *Žena 20. století ve světě práce*. Praha: Práce, 1968. 136 s.
- SZCZEPAŃSKI, Jan. *Základní sociologické pojmy*. Praha: NPL, 1966. 175 s.
- ŠALAMOUNOVÁ, Petra. Hodnota dítěte a natalitní plány v české společnosti. In: KOCOURKOVÁ, Jiřina a Ladislav RABUŠIC, ed. *Sňatek a rodina: zájem soukromý nebo veřejný?: proměny reprodukčního chování a možnosti rodinné politiky z hlediska postojů české veřejnosti*. Praha: Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, katedra demografie a geodemografie, 2006, s. 56-65. ISBN 80-86561-93-3.
- ŠÁMAL, Pavel. Komentář k § 2. In: ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena, SOTOLÁŘ, Alexander, HRUŠÁKOVÁ, Milana, ŠÁMALOVÁ, Milada. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2011. s. 7-21. ISBN 978-80-7400-350-9.
- ŠÁMAL, Pavel. Komentář k § 5. In: ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena, SOTOLÁŘ, Alexander, HRUŠÁKOVÁ, Milana, ŠÁMALOVÁ, Milada. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2011. s. 36-51. ISBN 978-80-7400-350-9.
- ŠAMALÍK, František. *Právo a společnost*. Praha: Academia, 1965. 372 s.
- ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina. Komentář k čl. 32. In: WAGNEROVÁ, E., ŠIMÍČEK, V., LANGÁŠEK, T., POSPÍŠIL, I. a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 659-676. ISBN 978-80-7357-750-6.
- ŠÍNOVÁ, Renáta a Marek JURÁŠ. *Účastenství v civilním soudním řízení*. Praha: Leges, 2015, 256 s. ISBN 978-80-87576-78-6.
- ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Dimenze ochrany lidských práv v Evropské unii*. 2. rozš. a aktualiz. vyd. Praha: ASPI Publishing, 2008, 255 s. ISBN 978-80-7201-710-2.
- ŠKOP, Martin. ... *právo, jazyk a příběh*. Praha: Auditorium, 2013. 182 s. ISBN 978-80-87284-37-7.
- ŠPATENKOVÁ, Naděžda. *Krize: psychologický a sociologický fenomén*. Praha: Grada, 2004. 129 s. ISBN 80-247-0888-4.
- ŠPECIÁNOVÁ, Šárka. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2007. 36 s. ISBN 978-80-86991-27-6.
- ŠPIČÁK, Jiljí. *Prostředí z pohledu sociální pedagogiky*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1993. 61 s. ISBN 80-7067-227-7.

- ŠTANGOVÁ, Věra, Soňa HENDRYCHOVÁ, Jana HRSTKOVÁ, Dušan HENDRYCH, Oto NOVOTNÝ a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Právní postavení žen v České republice*. Praha: Nadace Gender Studies, 1998. 71 s. ISBN 80-902367-1-5.
- ŠTANGOVÁ, Věra. *Postavení těhotných žen a matek v pracovním právu a právu sociálního zabezpečení*. Praha: Univerzita Karlova, 1987. 100 s. Acta Universitatis Carolinae. Iuridica.
- ŠTEFKO, Martin. Prameny práva sociálního zabezpečení. Mezinárodní právo. In: KOLDINSKÁ, Kristina a Petr TRÖSTER a kol. *Právo sociálního zabezpečení*. 7., podstatně přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2018, s. 30-36.
- ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. Praha: C. H. Beck, 1999. 80 s. ISBN 80-7179-133-4.
- TERNER, Erich. *Dějiny státu Izrael*. Vydání I. Pardubice: Kora, 1991. 266 s. ISBN 80-901092-0-9.
- TOMAN, Jozef. Charta základních práv EÚ, sociálne práva a pracovné právo. In: Helena BARANCOVÁ (ed.). *Pracovné právo 21. storočia*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 197-214. ISBN 978-80-7380-025-3.
- TOMEŠ, Igor. *Obory sociální politiky*. Praha: Portál, 2011. 366 s. ISBN 978-80-7367-868-5.
- TOMEŠ, Igor. *Sociální právo České republiky*. Praha: Linde Praha, 2014. 319 s. ISBN 978-80-7201-938-0.
- TOMEŠ, Igor. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*. Praha: Portál, 2010, 439 s. ISBN 978-80-7367-680-3.
- TRNKOVÁ, Lucie. *Náhradní péče o dítě*. Praha: Wolters Kluwer, 2018, 151 s. ISBN 978-80-7552-864-3.
- TRNOVÁ, Michaela. Právní aspekty krizové intervence. In: ŠPATENKOVÁ, Naděžda. *Krizová intervence pro praxi*. Praha: Grada, 2004, s. 49-52. ISBN 80-247-0586-9.
- TRSTENJAK, Anton. *O lidských vztazích: Rodiče a děti*. 1. část. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1969. 74 s.
- TRUBAČOVÁ, Klára. Komentář k § 10 odst. 1. In: MACELA, Miloslav, Daniel HOVORKA, Adam KRÍSTEK, Klára TRUBAČOVÁ a Zuzana ZÁRASOVÁ. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 148-149. ISBN 978-80-7598-481-4.
- UHLÍŘ, František. *Sociologie rodiny s hlediska dětského vývoje*. Praha: Státní nakladatelství, 1947. 295 s.
- URBANOVÁ, Martina. Empirický výzkum v právu. In: HOLÁ, Lenka, Martina URBANOVÁ a kol. *Mediace v praxi optikou empirického výzkumu*. Praha: Wolers Kluwer ČR, 2020, s. 1-15. ISBN 978-80-7598-933-8.
- URBANOVÁ, Martina. Základy sociologicko-právního výzkumu. In: VEČEŘA, Miloš a Martina URBANOVÁ. *Sociologie práva*. 2. upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, s. 264-292. ISBN 978-80-7380-321-6.
- UVÍROVÁ, Kristina. Politické kontexty definice pojmu spravedlnosti. In: KALNICKÁ, Zdeňka a Martin ŠKABRAHA. *Filozofické a společenské kontexty vědeckého poznání*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2012, s. 223-235. ISBN 978-80-7464-178-7.

- VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. 523 s. ISBN 80-7178-308-0.
- VALOUŠEK, Chrudoš a KUBICOVÁ, Alina. *Metodologie I*. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2005. 68 s. ISBN 80-7368-119-6.
- VAŇÁSEK, Jiří. Komentáře k § 121 a § 122. In: STEINICHOVÁ, Ladislava. *Zákon o zaměstnanosti: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, s. 201-204. ISBN 978-80-7357-501-4.
- VANČUROVÁ, Eva. *Úvahy o dětech a lidech v rodině*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987. 144 s.
- VANDUCHOVÁ, Marie. Zamyšlení nad ustanovením § 5 zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže. In: FENYK, Jaroslav (ed.). *Poceta Dagmar Císařové k 75. narozeninám*. Praha: LexisNexis CZ, 2007, s. 148-156. ISBN 978-80-86920-25-2.
- VANĚK, Antonín. *Příznaky krize manželské rodiny*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1971, 357 s.
- VEČEŘA, Miloš. *Sociální stát: východiska a přístupy*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 1993. 103 s. ISBN 80-901424-6-X.
- VESELÁ, Renata. *Vybrané historické zdroje současného rodinného práva*. Ostrava: KEY Publishing s.r.o, 2013. 177 s. ISBN 978-80-7418-189-4.
- VĚTROVSKÝ, Jaroslav. Diskurz mezinárodního práva. In: JÍLEK, Dalibor a kolektiv. *Právní postavení nezletilého uprchlíka*. Praha: Leges, 2019, s. 25-35. ISBN 978-80-7502-336-0.
- VODÁČKOVÁ, Daniela. Úvod do problematiky krizové intervence. Krizová intervence. Definice krizové intervence. In: VODÁČKOVÁ, Daniela a kol. *Krizová intervence*. Praha: Portál, 2002, s. 60. ISBN 80-7178-696-9.
- VOŇKOVÁ, Jiřina. Zákon o ochraně před domácím násilím. In: VOŇKOVÁ, Jiřina a Ivana SPOUSTOVÁ. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. 2., přeprac. vyd.* Praha: proFem, 2008, s. 83-95. ISBN 978-80-903626-7-3.
- WEINBERGER, Ota. *Základy právní logiky*. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 1993, 263 s. ISBN 80-210-0827-X.
- WESTPHALOVÁ, Lenka. Komentář k § 867. In: KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, Milana HRUŠÁKOVÁ, Lenka WESTPHALOVÁ a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář. 2. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 785-796. ISBN 978-80-7400-795-8.
- WESTPHALOVÁ, Lenka. Komentář k § 886. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ, Lenka WESTPHALOVÁ a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář. 1. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 930-934. ISBN 978-80-7400-503-9.
- WESTPHALOVÁ, Lenka. Komentář k § 928. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ, Lenka WESTPHALOVÁ a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář. 2. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 1069-1076. ISBN 978-80-7400-795-8.
- WESTPHALOVÁ, Lenka. Komentář k § 968. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ, Lenka WESTPHALOVÁ a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§*

- 655-975). Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1293-1294. ISBN 978-80-7400-503-9.
- WIATR, Jerzy J. O sociologii: sociologická teória a metódy sociológie. Bratislava: Osveta, 1964. 188 s.
- WINTEROVÁ, Alena. Procesní úkony. In: WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena a kolektiv. *Civilní právo procesní*. 9. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018, s. 171-187. ISBN 978-80-7502-076-5.
- WINTEROVÁ, Alena. Subjekty civilního procesu. Účastníci řízení. In: WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena a kolektiv. *Civilní právo procesní*. 9. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018, s. 128-148. ISBN 978-80-7502-076-5.
- WINTR, Jan a Marek ANTOŠ, ed. *Rovnost a zákaz diskriminace v právní teorii a praxi*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2014. 174 s. ISBN 978-80-87975-04-6.
- WINTR, Jan. *Metody a zásady interpretace práva*. 2. vydání. Praha: Auditorium, 2019. 296 s. ISBN 978-80-87284-75-9.
- WORMS, René. *Úvod do studia lidské společnosti*. Praha: Orbis, 1928. 147 s.
- ZAHRADNÍKOVÁ, Radka. *Organizace justičního systému*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, 396 s. ISBN 978-80-7380-044-4.
- ZAHRADNÍKOVÁ, Radka. *Pojmové znaky civilního procesu*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017, 279 s. ISBN 978-80-7380-538-8.
- ZAVRŠNIK, Aleš. *Kyberkriminalita*. Praha: Wolters Kluwer, 2017, 135 s. ISBN 978-80-7552-758-5.
- ZICH, František. *Sociologický výzkum*. Praha: Svoboda, 1976. 266 s.
- ZOULÍK, František. Civilněprocesní právo. Pojem civilněprocesního práva. In: WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena a kolektiv. *Civilní právo procesní*. 9. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018, s. 43-44. ISBN 978-80-7502-298-1.
- ZOULÍK, František. Soudnictví. Právo na soudní ochranu. In: WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena a kolektiv. *Civilní právo procesní*. 9. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018, s. 19-22. ISBN 978-80-7502-298-1.
- ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Náhradní péče o dítě. In: DVOŘÁK, Jan, Michaela ZUKLÍNOVÁ, Jiří ŠVESTKA, David ELISCHER, Ondřej FRINTA a Dita FRINTOVÁ. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 133-134. ISBN 978-80-7478-937-3.
- ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Ochrana proti domácímu násilí. In: DVOŘÁK, Jan, Michaela ZUKLÍNOVÁ, Jiří ŠVESTKA, David ELISCHER, Ondřej FRINTA a Dita FRINTOVÁ. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 68. ISBN 978-80-7478-937-3.
- ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Rodiče a dítě. In: DVOŘÁK, Jan, Michaela ZUKLÍNOVÁ, Jiří ŠVESTKA, David ELISCHER, Ondřej FRINTA a Dita FRINTOVÁ. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 106-132. ISBN 978-80-7478-937-3.
- ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Úvod do rodinného práva. In: DVOŘÁK, Jan, Michaela ZUKLÍNOVÁ, Jiří ŠVESTKA, David ELISCHER, Ondřej FRINTA a Dita FRINTOVÁ.

Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 21-25. ISBN 978-80-7478-937-3.

ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Výkon rodičovské odpovědnosti. In: DVOŘÁK, Jan, Michaela ZUKLÍNOVÁ, Jiří ŠVESTKA, David ELISCHER, Ondřej FRINTA a Dita FRINTOVÁ. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 119-125. ISBN 978-80-7478-937-3.

ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Zánik manželství. In: DVOŘÁK, Jan, Michaela ZUKLÍNOVÁ, Jiří ŠVESTKA, David ELISCHER, Ondřej FRINTA a Dita FRINTOVÁ. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 42-49. ISBN 978-80-7478-937-3.

ŽATECKÁ, Eva a Milana HRUŠÁKOVÁ. Komentář k § 1. In: ŽATECKÁ, Eva a Milana HRUŠÁKOVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář.* Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 1-6. ISBN 978-80-7478-848-2.

ŽIDLICKÁ, Michaela. Starověké Řecko. In: ŽIDLICKÁ, Michaela a Karel SCHELLE. *Právní dějiny 1. Starověk.* Brno: Doplněk, 1998, s. 102-164. ISBN 80-7239-018-X.

2. Seznam použité periodické literatury

ADAM, David. Neurobiologie empatie a její vývoj u dětí z rizikového prostředí. *Psychiatrie. Časopis pro moderní psychiatrii*, 2021, roč. 25, č. 4, s. 148-152. ISSN 1211-7579.

ANTONOVSKY, Aaron. The salutogenic approach to family system health. *Facta Universitatis: Series Philosophy and Sociology*, 1995, 1.2: 89-98.

ANTONOVSKY, Aaron. The structure and properties of the sense of coherence scale. *Social Science & Medicine*, Vol. 36, Issue 6, 1993, pp. 725-733. ISSN 0277-9536. Dostupné z: doi:10.1016/0277-9536(93)90033-Z.

BAYEROVÁ, Monika a Jana ZEŽULOVÁ. Zákaz diskriminace – článek 2 Úmluvy o právech dítěte. *Právo a rodina*, 2001, č. 1, s. 3-6. ISSN 1212-866-X.

BAYEROVÁ, Monika. Právo dítěte na život. *Právo a rodina*. č. 6/2001. s. 12-13. ISSN 1212-866-X.

BÉBR, Jan. Náhradní rodinná výchova nezletilých dětí. *Zprávy pro soudce z lidu*, 1980, č. 1, s. 5.

BLAŽEK, Bohuslav. Sociální posila a sociální nepřízeň. In: *Výzkum rodiny II. Semináře o rodině, Praha 1987. Bulletin č. 4.* Praha: Výzkumný ústav sociálního rozvoje a práce Bratislava, pobočka Praha, 1988, s. 2-9.

BOHÁČ, Radim, Jan ŘEHOLA a Václav ULRICH. Regulace online hazardních her v ČR: východiska pro moderní regulaci z národní i mezinárodní perspektivy. *Daně a finance*, 2016, roč. 24, č. 4, s. 10-17. ISSN 1801-6006.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Výslech dítěte a jeho úskalí. *Právo a rodina*, 2010, č. 3, s. 9-12. ISSN 1212-866X.

DUNOVSKÝ, Jiří, Senta RADVANOVÁ a Jiří Švestka. K pojetí opravdového zájmu rodičů o dítě podle zákona o rodině. *Socialistická zákonnost*. 1967, 15(3), 129-135.

ELIÁŠ, Karel. Humanista ve službách republiky: K výročí Emila Svobody. *Právník*, 2018, roč. CLVII, č. 10, s. 826-836. ISSN 0231-6625.

- FILÁČEK, Adolf. Úvod. *Teorie vědy: časopis pro mezioborová zkoumání vědy. Mimořádné číslo k 90. narozeninám prof. Ladislava Tondla. XXXVI/2014.* Praha: Kabinet pro studium vědy, techniky a společnosti při Filozofickém ústavu Akademie věd, v.v.i., 2014, s. 5-7. ISSN 1210-0250.
- FILÁČEK, Adolf. Věda pro společnost: koncepce zodpovědného výzkumu. *Teorie vědy: časopis pro mezioborová zkoumání vědy. Mimořádné číslo k 90. narozeninám prof. Ladislava Tondla. XXXVI/2014.* Praha: Kabinet pro studium vědy, techniky a společnosti při Filozofickém ústavu Akademie věd, v.v.i., 2014, s. 9-32. ISSN 1210-0250.
- FRINTA, Ondřej a Dita FRINTOVÁ. Děti a jejich dluhy – aktuální stav v České republice. Díl druhý: specifika dětských dluhů vzniklých ze smluv o přepravě osoby. *Právní rozhledy.* 2019, roč. 27, č. 22, s. 763-769. ISSN 1210-6410.
- FRINTA, Ondřej, Dita FRINTOVÁ a David ELISCHER. Děti a jejich dluhy – aktuální stav v České republice. Díl první: obecné poznatky a jednotlivé druhy dluhů. *Právní rozhledy,* 2019, roč. 27, č. 21, s. 725-735. ISSN 1210-6410.
- FRINTA, Ondřej, Dita FRINTOVÁ a David ELISCHER. Děti a jejich dluhy – aktuální stav v České republice. Díl třetí: pohled praktický, morální, procesní, komparační a aktuální návrhy legislativních řešení. *Právní rozhledy,* 2019, roč. 27, č. 23, s. 807-816. ISSN 1210-6410.
- GREPL, Jan. Zásah do integrity dítěte. *Právní rozhledy,* 2021, roč. 28, č. 21, s. 733-736. ISSN 1210-6410.
- GROCHOVÁ, Martina. Přístup k rodičovství v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva. *Jurisprudence,* roč. XXVII, č. 3/2018, s. 26-40. ISSN 1802-3843.
- HANDL, Vlastimil. Úvod. In: *Řízení ve věcech práva rodinného před soudy prvního stupně (zvláštní číslo).* *Bulletin Nejvyššího soudu ČR, občanskoprávní část.* Praha: Nejvyšší soud ČR, 1981, strana nečíslována.
- HAPLA, Martin. Lidská práva a základní potřeby. *Právník,* 2018, roč. CLVII, č. 1, s. 49. ISSN 0231-6625.
- HOBLÍKOVÁ, Žaneta a Jana KROPÁČKOVÁ. Zjišťování názoru dítěte v soudním řízení – mezioborová studie. *Právník,* 2019, roč. CLVIII, č. 10, s. 951-970. ISSN 0231-6625.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana. Změny v rodinném právu po 1. 8. 1998. *Rodinné právo.* č. 0/1998. s. 1-3. ISSN 1212-866-X.
- KACAFÍRKOVÁ, Marcela. Věrohodnost výpovědí nedospělých a mladistvých osob v trestním řízení. *Právo a rodina,* 2001, č. 2, s. 11-14. ISSN 1212-866X.
- KOVÁŘOVÁ, Daniela. Rodinný proces by měl mít jiné standardy než proces civilní. (rozhovor s JUDr. Vlastou Formánkovou). *Rodinné listy,* 2018, roč. sedmý, č. 4, s. 2-5. ISSN 1805-0824.
- KOVÁŘOVÁ, Daniela. Zájem dítěte je vždy to, co chci já. *Právo a rodina.* č. 11/2018. s. 1-6. ISSN 1212-866-X.
- KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a Ivo TELEC. Výživné v novém občanském zákoníku. *Bulletin advokacie,* 2014, č. 3, s. 23-31. ISSN 1210-6348.
- KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. České rodinné právo po vstupu České republiky do Evropské unie. *Právní rozhledy,* 2005, roč. 13, č. 21, s. 769-774. ISSN 1210-6410.

- LUŇÁČKOVÁ, Oldřiška. Dohoda u soudu? Záleží i na jeho postupu... *Právo a rodina*, 2020, č. 5, s. 4-7. ISSN 1212-866X.
- MAŠEK, Daniel. Zákaz diskriminace na základě pohlaví v pracovním právu. *Právo a rodina*. č. 3/2001. s. 1-4. ISSN 1212-866-X.
- MEČL, Josef a Stanislav ZDOBINSKÝ. Právo a morálka. In: *Socialistické soudnictví*, 1968, roč. VIII, č. 12, s. 1-3.
- MELICHAROVÁ, Dita. Právo znát svůj genetický původ. *Zdravotnictví a právo*, roč. VIII., č. 2/2004, s. 22-24. ISSN 1211-6432.
- MELICHAROVÁ, Dita. Specifika výsledku nezletilého v civilním řízení. *Soudce*, 2008, roč. X., č. 7-8, s. 62-67. ISSN 1211-5347.
- MUNKOVÁ, Gabriela. Rodinná politika ve vztahu k evropské unii. *Acta Universitatis Carolinae. Iuridica*, 2000, č. 1, s. 73. ISSN 0323-0619.
- NOVÁ, Hana. Kyselá jablka rodinného práva. *Právo a rodina*, 2001, č. 6, s. 1-6. ISSN 1212-866X.
- NOVOTNÁ, Věra. Co je v zájmu dítěte? *Právo a rodina*. č. 3/2001. s. 18-20. ISSN 1212-866-X.
- NOVOTNÁ, Věra. Co přinesla novela zákona o rodině. *Právo a rodina*. č. 0/1998. s. 3-9. ISSN 1212-866-X.
- RADVANOVÁ, Senta. Kdo jsou rodiče dítěte – jen zdánlivě jednoduchá otázka. *Zdravotnictví a právo*, roč. II., č. 5/1998, s. 7-10.
- RADVANOVÁ, Senta. Neprovdaná matka. *Acta Universitatis Carolinae. Iuridica* 1/2. Praha: Karolinum, 1971. s. 47-89.
- RADVANOVÁ, Senta. Ohrožené děti – setrvalý stav? *Právní praxe*, č. 4/1994. s. 237-240. ISSN 1210-0900.
- RADVANOVÁ, Senta. Portrét rodiny (na pozadí právního řádu). *Zdravotnictví a právo*, roč. VIII., č. 2/2004, s. 15-22. ISSN 1211-6432.
- RADVANOVÁ, Senta. Sociálně-právní ochrana dětí - aktuální problémy. *Acta Universitatis Carolinae Iuridica*, 2003, č. 1-2, s. 131-140. ISSN 0323-0619.
- RADVANOVÁ, Senta. Stav české rodiny a rodinného práva v současné době. *Právní praxe*. 2-3/1999. s. 95-102. ISSN 1210-0900.
- RADVANOVÁ, Senta. Výchova a výživa dětí v právu rodinném. *Bulletin 3*, vydáno Výborem čs. Žen pro vnitřní potřebu okresních, městských a místních výborů ČSŽ a jejich komisi. Vydáno u příležitosti Mezinárodního dne dětí. [nedatováno], 68 s.
- RADVANOVÁ, Senta. Výchova dětí. *Acta Universitatis Carolinae Iuridica*, 1967, č. 3, s. 261-283. ISSN 0323-0619.
- RADVANOVÁ, Senta. Výkon rodičovských práv. *Právo a rodina*, 2001, č. 4, s. 1-3. ISSN 1212-866X.
- ROGALEWICZOVÁ, Romana. Dítě jako účastník občanského soudního řízení. *Právo a rodina*, 2019, č. 3, s. 1-6. ISSN 1212-866X.
- SCHEU, Harald Christian. Mezinárodní ochrana práv dítěte. *Acta Universitatis Carolinae. Iuridica*. 3-4/1998, s. 59-72. ISSN 0323-0619.

SVOBODA, Karel. Otazníky nad kolízním opatrovníkem dítěte v exekuci na výživné. *Právní rozhledy*, 2021, roč. 29, č. 13-14, s. 486-490. ISSN 1210-6410.

ŠPROCHA, Branislav a Vladimír BAČÍK. Odkladanie rodenia detí a neskorá plodnosť v európskom priestore. *Demografie*. Praha: Český statistický úřad, 2020, roč. 62, č. 3 /2020, s. 123-141. ISSN 0011-8265.

WESTPHALOVÁ, Lenka a Renáta ŠÍNOVÁ. Nejlepší zájem dítěte. *Právník*, 2019, roč. 158, č. 12, s. 1091-1108. ISSN 0231-6625.

ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Cui bono? Bezvýjimečně ve prospěch tohoto dítěte! Zamyšlení nad péčí o dítě. *Právník*, 2015, roč. 154, č. 2, s. 97-124. ISSN 0231-6625.

3. Seznam použité cizojazyčné literatury

ANDRZEJEWSKI, Marek. *Prawo rodzinne i opiekuńcze*. Warszawa: Wydawnictwo C. H. Beck, 2014. 265 s. ISBN 978-83-255-6638-8.

ANLEU, Sharyn Roach. Sociology of deviance and criminal law. In: PŘIBÁŇ, Jiří ed. *Research Handbook on the Sociology of Law*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited, 2020, s. 318-331. ISBN 978-1-78990-518-2.

BÁNHEGYI, František. *Sociológia súčasnej rodiny: pokus o analýzu jej historického vývoja a súčasnej situácie*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1967. Základné pedagogické a psychologické diela. 272 s.

BAVORSKÝ, Ján (red.). *Acta Facultatis Iuridicae Universitatis Comenianae 4. medzinárodná konferencia rodinného práva socialistických krajín 27. septembra - 1. októbra 1971*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1975. 162 s.

BENGOETXEA, Joxerramon. Legal theory and sociology of law. In: PŘIBÁŇ, Jiří ed. *Research Handbook on the Sociology of Law*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited, 2020. s. 7-18. ISBN 978-1-78990-518-2.

BERGE, Andre. Środowisko rodzinne. In: DEBESSE, Maurice (red.). *Psychologia dziecka od urodzenia do wieku młodzieńczego*. Warszawa: Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, 1963, s. 262-268.

BOŁDYREW, Aneta. Matka i dziecko w rodzinie polskiej: ewolucja modelu życia rodzinnego w latach 1795-1918. Warszawa: Neriton, 2008. 380 s. ISBN 978-83-7543-025-7.

BRNULA, PETER a Vasko KUSIN. *Fenomén pomoci v sociálnom myslení*. Bratislava: IRIS, vydavateľstvo a tlač, s.r.o., 2013. 161 s. ISBN 978-80-89238-81-1.

BRNULA, Peter, *Sociálna práca: dejiny, teorie a metódy*. Druhé vydanie. Bratislava: IRIS, vydavateľstvo a tlač, s.r.o. 2013. 264 s. ISBN 978-80-89238-77-4.

CARBONIER, Jean. *Sociologie juridique*. Paris: Armand Colin, 1972. 320 s.

COESTER-WALTJEN, Dagmar. Mutterschutz in Europa: der Schutz der erwerbstätigen Frauen während der Schwangerschaft und der Mutterschaft in den Mitgliedstaaten der Europäischen Gemeinschaften. München: J. Schweitzer, 1986. 198 s. ISBN 3-88709-150-7.

Členovia kodifikačnej komisie pre rodinné právo pri Ministerstve spravodlivosti. *Rodinné právo*. Bratislava. Povereníctvo spravodlivosti, 1950. 383 s.

DEFLEM, Mathieu. *Sociology of law: visions of a scholarly tradition*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, 348 s. ISBN 978-0-521-67392-1.

- DOJČÁK, Pavol. *Právo a sociológia*. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1967. 208 s.
- DUNOVSKÝ, Jiří. Disfunkce rodiny ve vztahu k dítěti. In: Zborník referátov z celoštátneho vedeckého seminára: rodina a spoločensko-výchovné inštitúcie v procese socialistickej výchovy mládeže 17.-19. júna 1974, Smolenice. Bratislava: Ústredný výbor Slovenského zväzu žien, 1974, s. 51-72.
- FENOUILLET, Dominique. *Droit de la famille*. Paris: Dalloz, 2019, 627 s. ISBN 978-2-247-17815-5.
- GAWROŃSKA-WASILKOWSKA, Zofia. *Małżeństwo: istota, trwałość, rozwód*. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze, 1966. 134 s.
- GERNHUBER, Joachim a Dagmar COESTER-WALTJEN. *Familienrecht*. München: C.H. Beck, 2006. 1028 s. ISBN 3-406-52594-6.
- GOODE, J. William. *The family*. New Jersey: Englewood Cliffs, Prentice-Hall, 1964. 120 s.
- HANUŠ, Daniel. The current basic legal framework of pre-school education in the Czech Republic – amendments and changes. ŠÍMIK, Ondřej a Joanna SKIBSKA. *Perspectives of pre-primary and primary education – challenges and strategies*. Ostrava: University of Ostrava, 2019, s. 30-36. ISBN 978-80-7599-093-8.
- HUNT, Elgin F. a David C. COLANDER. *Social Science: An Introduction to the Study of Society*. 6th ed. New York: Macmillan Publishing, 1987. 731 s. ISBN 0-02-358920-5.
- CHOVANCOVÁ, Jarmila. Gnozeológia a jej problémy. Subjekt a objekt. In: CHOVANCOVÁ, Jarmila a Tomáš VALENT. *Základy filozofie pre právnikov*. 2. dopl. vyd. Bratislava: Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty Univerzity Komenského, 2000, s. 37-39. Učebné texty Právnickej fakulty Univerzity Komenského. ISBN 80-7160-120-9.
- IGNATOWICH, Jerzy a Mirosław NAZAR. *Prawo rodzinne*. Warszawa: Wolters Kluwer, 2016. 682 s. ISBN 978-83-8092-421-5.
- KALENSKÁ, Marie. The Law and Working Conditions of Women in Czechoslovakia. In: *Family and Youth under Czechoslovak Law*. Prague: The Union of Czechoslovak Lawyers, 1967. s. 83-91.
- KALOF, Linda, Amy DAN a Thomas DIETZ. *Essentials of social research*. Maidenhead: Open University Press, 2008. 225 s. ISBN 978-0-335-21782-3.
- KESSEN, William. *The Child*. New York: John Wiley & Sons, 1965. 301 s.
- KOVAČEK STANIĆ, Gordana. *Pravo deteta da zna svoje poreklo*. Novi Sad: Pravni fakultet, Centar za izdavacku delatnost, 1997. 220 s. ISBN 86-80769-41-X.
- KÖVÉROVÁ, Štefánia. *Sociológia v sociálnej práci I*. Sládkovičovo: Vysoká škola v Sládkovičove, 2011. 160 s. ISBN 978-80-89267-64-4.
- KRASUSKI, Józef. *Historia Wychowania*. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, 1985, s. 264.
- KUBIČKA, Luděk. *Rodina a duševné zdravie dieťaťa*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1967. 152 s.
- LACLAVÍKOVÁ, Miriam a Adriana ŠVECOVÁ. *Dieťa medzivojnového Slovenska: verejná sociálna starostlivosť o deti a mládež na Slovensku a jej inštitucionálna základňa*. Praha: Leges, 2019. 246 s. ISBN 978-80-7502-377-3.

- MACLEAN, Mavis. Sociological research in family law: international perspectives within the policy landscape. In: PŘIBÁŇ, Jiří ed. *Research Handbook on the Sociology of Law*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited, 2020. s. 283-294. ISBN 978-1-78990-518-2.
- MAUGER, Gérard. *La sociologie de la délinquance juvénile*. Paris: Découverte, 2009, 122 s. ISBN 978-2-7071-4971-8.
- MAURER, Alicja. Dzieci dzikie. In: SZEWCZUK, Włodzimierz. *Słownik psychologiczny*. Warszawa: Wiedza Powszechna, 1979, s. 64.
- MIŠÍKOVÁ, Jaroslava a Viera UHROVÁ. Sociálna dimenzia detstva a výchovy. Dieťa a detstvo v ľudskej spoločnosti. Odpovede sociálno-historickej paradigma detstva. In: KOLLÁRIKOVÁ, Zuzana a Branislav PUPALA, ed. *Předškolní a primární pedagogika*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001. s. 23-56. ISBN 80-7178-585-7.
- MUELLER, Franz Hermann. *The Church and the Social Question*. Washington: American Enterprise Institute for Public Policy Research, 1984, 158 s. ISBN 0-8447-3567-1.
- PETRUĽÁKOVÁ, Jiřina. Legal Relations between Parents and Children and Protection of Minors. In: *Family and Youth under Czechoslovak Law*. Prague: The Union of Czechoslovak Lawyers, 1967. s. 41-52.
- PODGÓRECKI, Adam. *Zasady socjotechniki*. Warszawa: Wiedza powszechna, 1966. 163 s.
- POTOČÁROVÁ, Mária. Ohrozené deti v rodinnom prostredí. In: *Násilí na dětech: "násilí nezná hranice, ale zanechává stopy"*. Sborník z 2. národní a I. středoevropské konference konané pod záštitou veřejného ochránce práv. Praha: Humanitas-Profes, 2003, s. 58-61. ISBN 80-903392-0-4.
- PRINGLE, KELLMER, Mia. *The needs of children: a personal perspective prepared for the Department of Health and Social Security*. London: Hutchinson & Co (Publishers) Ltd., 1974, 191 s.
- RADVANOVÁ, Senta. *Rodina a dieta z pohľadu zákona o rodine*. Bratislava: Príroda, vydavateľstvo kníh a časopisov, n. p., 1979, 42 s.
- RADVANOVÁ, Senta. Rodina a jej funkcie v socialistickej spoločnosti. In: ČEŠKA, Zdeněk. *Československé rodinné právo*. Bratislava: Obzor, 1986. s. 13-25.
- REBER, Arthur S. *The Penguin dictionary of psychology*. London: Penguin Group, 1985. 848 s. ISBN 0-14-051079-6.
- SDOROW, Lester. *Psychology*. 4.vyd. Boston: McGraw-Hill, 1998. 670 s. ISBN 0-697-25285-X.
- SHAFIK, Minouche. *What We Owe Each Other. A New Social Contract*. London: The Bodley Head, 2021. 233 s. ISBN 9781847926272.
- SIZIKOVA Valeria a Olga ANIKEEVA. Parents Subjectivity in a Family with Disabled Children and Choice of Education Model. *Sociální práce/Sociálna práca/Czech and Slovak Social work*, 2020, č. 4, s. 5-20. ISSN 1213-6204.
- SPIRO, Melford E. a Audrey G. SPIRO. *Children of the Kibbutz*. Cambridge (Massachusetts): Harvard University Press 1975, 534 s. ISBN 0-674-11606-2.
- SPIRO, Melford E. a Audrey G. SPIRO. *Children of the Kibbutz*. New York: Schocken Books, 1966, 500 s.
- SUJAK, Elżbieta. *Kontakt psychiczny w małżeństwie i rodzinie*. Katowice: Księgarnia św. Jacka, 1977. 191 s.

TRÖSTER, Petr a Michael COESTER (Hrsg.). *Europäisches Arbeits- und Sozialrecht*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2006. 217. s. ISBN 80-85889-72-2.

TURNER, Jonathan H. *On the origins of human emotions: a sociological inquiry into the evolution of human affect*. Stanford, Calif.: Stanford University Press, 2000. 189 s. ISBN 0-8047-3719-3.

TYSZKA, Zbigniew. *Socjologia rodziny*. Warszawa: Państwowe Wydaw. Naukowe, 1979. 247 s.

VUKASOVIĆ, Ante. *Moralni razvitak djeteta*. Zagreb: Zajednica osnovnih škola SR Hrvatske, 1975, 129 s.

WIATR, Jerzy Józef. *Společnost: Úvod do systematické sociologie*. Praha, 1968. 360 s.

4. Seznam použitých internetových zdrojů

HANUŠ, Daniel. Informace z konference Soudní sociální práce a soudní sociální pracovníci. In: *Fórum sociální práce* [online]. 2021, č. 2 [cit. 2022-04-03]. ISSN 2336-6664. Dostupné z: <https://forumsocialni prace.ff.cuni.cz/magazin/2021-2/>.

HÖHNE, Sylva a Jana PALONCYOVÁ. *Péče o děti po rozvodu či rozchodu*. Praha: VÚPSV, v. v. i. Praha, 2019, s. 7. [online]. [cit. 2021-01-19]. Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/fulltext/vv_002.pdf

INFORMAČNÍ CENTRUM OSN V PRAZE. Dokumenty. Všeobecná deklarace lidských práv. *Osn.cz* [online]. © 2022 [cit. 2022-03-10]. Dostupné z: <https://www.osn.cz/wp-content/uploads/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.pdf>.

JUSTIČNÍ AKADEMIE. Projekt - „Zlepšení přístupu zranitelných skupin osob ke spravedlnosti“ (Improvement of access to justice for vulnerable groups). *Jacz.cz* [online]. © 2019-2022 [cit. 2022-04-02]. Dostupné z: <https://www.jacz.cz/projekty/probihajici-projekty/1164-projekt-zlepseni-pristupu-zranitelnych-skupin-osob-ke-spravedlnosti>.

LHOTSKÝ, Jan. *Ochrana lidských práv v mezinárodním právu: kontrolní mechanismy na regionální a univerzální úrovni a možnost vzniku Světového soudu pro lidská práva* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2012, 321 s. [cit. 06.2.2022]. Dostupné z <https://munispace.muni.cz/library/catalog/book/569>.

MATOUŠEK, Oldřich, Eva JOZÍFKOVÁ, Hana PAZLAROVÁ a Veronika DZIAMOVÁ. Ohrožené rodiny a děti: přehled protektivních a rizikových faktorů. In: *Fórum sociální politiky: odborný recenzovaný časopis*. č. 3/2010. [online]. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2010. s. 11. [cit. 2021-01-19]. ISSN 1803-7488. Dostupné z: <https://www.vupsv.cz/download/forum-socialni-politiky-3-2010/?wpdmdl=2369&refresh=60108d0129a5d1611697409>

MOTEJL, Otakar, Ivana ČERNÁ, Klára PANOVSÁ a Petra MATYÁŠOVÁ. Rodina a dítě. In: *Sborník stanovisek veřejného ochránce práv* [online]. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2007. 215 s. [cit. 2022-04-08]. ISBN Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/vystupy/edice-stanoviska/>.

MPSV. 2022. *Roční výkaz o výkonu sociálně-právní ochrany dětí za rok 2021* [online]. Praha: MPSV. [cit. 2022-05-29]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/SUM++V20+-+%C4%8Cesk%C3%A1+republika+2021.xls/1f5d2e71-afd3-d2ca-0376-8fd161ca97>

MPSV. Koncepce rodinné politiky. In mpsv.cz [online]. [cit. 2021-01-19]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Koncepce_rodinne_politiky.pdf/5d1efd93-3932-e2df-2da3-da30d5fa8253

MRAVČÍK, Viktor (Ed.), Jakub ČERNÝ, Zuzana LEŠTINOVÁ, Pavla CHOMYNOVÁ, Kateřina GROHMANNOVÁ, Šárka LICEHAMMEROVÁ, Aleš ZIEGLER a Veronika KOCAREVOVÁ. *Hazardní hraní v České republice a jeho dopady* [online]. Praha: Úřad vlády České republiky, 2014, s. 244. [cit. 2022-04-08]. Dostupné z: https://www.drogy-info.cz/data/obj_files/1619/312/hazard_final_web.pdf

NEŠPOROVÁ, Olga. Česká empirická sociologie rodiny a její souvislosti se sociální politikou v meziválečném období. In: *Fórum sociální politiky: odborný recenzovaný časopis*. č. 4/2014. [online]. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2014. s. 4. [cit. 2021-02-03]. ISSN 1803-7488. Dostupné z: <https://www.vupsv.cz/casopis/forum-socialni-politiky-4-2014/>

NOVOTNÁ, Hedvika a Magdaléna ŠTOVÍČKOVÁ JANTULOVÁ. Interdisciplinarita v praxi: hledání hranic. In: MASARYK, Radomír, Magda PETRJANOŠOVÁ a Barbara LÁŠTICOVÁ. *Príspevky z 11. česko-slovenskej konferencie s medzinárodnou účasťou: Kvalitatívny prístup a metódy vo vedách o človeku, Bratislava, 23. -24. január 2012* [online]. Bratislava: Ústav výskumu sociálnej komunikácie SAV Bratislava, 2012, s. 27-33 [cit. 2021-03-05]. ISBN 978-80-970234-2-3. Dostupné z: https://fses.uniba.sk/fileadmin/fsev/uap/dokumenty/qak/2012_Zbornik.pdf

Úřední věstník Evropské unie; LISTINA ZÁKLADNÍCH PRÁV EVROPSKÉ UNIE (2010/C 83/02) [online], EUR-LEX Přístup k právu Evropské unie; Evropská unie, 2021. Dostupné z <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:cs:PDF>

5. Seznam použitých právních předpisů

Císařský patent č. 170/1849 ř. z., ze dne 17. března 1849 (prozatímní obecní zřízení)

Císařský patent č. 946/1811 Sb. zák. soud., Obecný zákoník občanský, ve znění pozdějších předpisů.

Codex Iuris Canonici (1983).

Instrukce Ministerstva spravedlnosti, Ministerstva vnitra, Ministerstva zdravotnictví, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a Ministerstva práce a sociálních věcí ze dne 22. 12. 2015, č. j. 33/2013-OD-Org, kterou se mění Instrukce Ministerstva spravedlnosti, Ministerstva vnitra, Ministerstva zdravotnictví, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a Ministerstva práce a sociálních věcí ze dne 5. 4. 2007 č.j. 142/2007-ODS-Org, kterou se upravuje postup při výkonu soudních rozhodnutí ve věcech péče o nezletilé.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr. 78, poz. 483 z późn. zm.).

Konwencja o Prawach Dziecka z 20. 11. 1989 r. (Dz. U z 1991 r. Nr 120, poz. 526 ze zm.)

Sdělení č. 74/2013 Sb. m. s., o sjednání Opčního protokolu k Úmluvě o právech dítěte týkajícího se prodeje dětí, dětské prostituce a dětské pornografie.

Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících.

Sdělení FMZV č. 104/1991 Sb., o vyhlášení Úmluvy o právech dítěte.

Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 10/2010 Sb. m. s., o sjednání Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením.

Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 104/2013 Sb. m. s., o sjednání Úmluvy o počítačové kriminalitě, ve znění pozdějších předpisů.

Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 132/2000 Sb. m. s., o přijetí Evropské úmluvy o osvojení dětí.

Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 14/2000 Sb. m. s., o Evropské sociální chartě.

Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 141/2001 Sb. m. s., o přijetí Úmluvy o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí.

Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 34/1998 Sb., o sjednání Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí.

Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 43/2000 Sb. m. s., o přijetí Úmluvy o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení.

Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 47/2001 Sb. m. s., o přistoupení České republiky k Evropské úmluvě o právním postavení dětí narozených mimo manželství.

Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 54/2001 Sb. m. s. o přijetí Evropské úmluvy o výkonu práv dětí.

Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 54/2001 Sb. m. s., o přijetí Evropské úmluvy o výkonu práv dětí.

Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 59/2016 Sb. m. s., o sjednání Úmluvy Rady Evropy o ochraně dětí proti sexuálnímu vykořisťování a pohlavnímu zneužívání.

Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 66/2000 Sb. m. s., o přijetí Evropské úmluvy o uznávání a výkonu rozhodnutí o výchově dětí a obnovení výchovy dětí.

Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 90/2002 Sb. m. s., o přijetí Úmluvy o zákazu a okamžitých opatřeních k odstranění nejhorších forem dětské práce (Úmluva č. 182).

Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 91/2005 Sb. m. s., o sjednání Úmluvy o styku s dětmi.

Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 96/2001 Sb. m. s., o přijetí Úmluvy na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny: Úmluva o lidských právech a biomedicíně.

Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů.

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Ústavní zákon č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky.

Ústavní zákon č. 150/1948 Sb., Ústava Československé republiky.

Ustawa Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego z dnia 25 lutego 1964 r. (Dz. U. z 2020 r., poz. 1359 z późn. zm.).

Vládní nařízení č. 29/1930 Sb., jímž se provádí zákon o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských.

Vládní nařízení č. 441/1941 Sb., o zvláštních přídatcích početným rodinám.

Vládní nařízení č. 73/1956 Sb., kterým se přenáší působnost úřadoven ochrany mládeže na výkonné orgány národních výborů.

Vyhláška č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Vyhláška federálního ministerstva práce a sociálních věcí a Ústřední rady odborů č. 51/1973 Sb., o úpravě některých poměrů pěstounů vykonávajících pěstounskou péči ve zvláštních zařízeních.

Vyhláška ministerstva práce a sociálních věcí České socialistické republiky č. 52/1973 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o pěstounské péči.

Vyhláška ministerstva spravedlnosti České republiky č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy, v platném znění.

Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech.

Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech.

Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 124/1968 Sb., o Úmluvě o souhlasu k manželství, nejnižším věku pro uzavření manželství a registraci manželství.

Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 33/1959 Sb., o Úmluvě o vymáhání výživného v cizině.

Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 105/1863 ř. z. o právu domovském.

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů.

Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 110/2019 Sb., o zpracování osobních údajů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 11/1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného státu československého.

Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 115/1884 ř. z. o zaměstnávání mladistvých dělníků a žen, o denní pracovní době a o nedělním klidu při hornictví, ve znění předpisů jej měnících a doplňujících.

Zákon č. 117/1927 Sb. z. a n., o potulných cikánech.

Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, v platném znění.

Zákon č. 121/1975 Sb., o sociálním zabezpečení.

Zákon č. 125/1927 Sb. z. a n., o organizaci veřejné správy.

Zákon č. 128/2000 Sb. o obcích, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 129/1975 Sb., o působnosti orgánů České socialistické republiky v sociálním zabezpečení.

Zákon č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník.

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 142/1950 Sb., o konaní v občianskych právnych veciach (občiansky súdny poriadok).

Zákon č. 18/1862 ř. z., o obecním zřízení.

Zákon č. 186/2016 Sb., o hazardních hrách, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 192/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 202/1990 Sb., o loteriích a jiných podobných hrách, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 241/1922 Sb., o potírání pohlavních nemocí.

Zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 256/1921 Sb. z a n., o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských.

Zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném.

Zákon č. 266/1949 Sb., o zatímních změnách v některých občanských věcech právních.

Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 312/2002 Sb., o úřednicích územních samosprávných celků a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 320/1919 Sb. z. a n., kterým se mění ustanovení občanského práva o obřadnostech smlouvy manželské, o rozluce a o překážkách manželství.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 420/1919 Sb., o práci dětí.

Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 48/1931 Sb., o trestním soudnictví nad mládeží.

Zákon č. 48/1947 Sb., o organizaci péče o mládež.

Zákon č. 49/1868 ř. z., kterým se upravují mezikonfesionální vztahy státních občanů ve vztazích v něm uvedených platný pro království a země v Říšské radě zastoupené.

Zákon č. 50/1973 Sb., o pěstounské péči.

Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 53/1968 Sb., o změnách v organizaci a působnosti některých ústředních orgánů.

Zákon č. 56/1928 Sb., o osvojení.

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 588/2020 Sb., o náhradním výživném pro nezaopatřené dítě a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o náhradním výživném), v platném znění.

Zákon č. 59/1886 z. z. o opatrování chudých.

Zákon č. 65/2017 Sb., o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 69/1952 Sb., o sociálně právní ochraně mládeže.

Zákon č. 76/1919 Sb., kterým se mění a doplňují některá ustanovení dosavadních obecních zřízení a městských statutů v Československé republice. (Novela k obecním zřízením).

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině.

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.

6. Seznam použité judikatury

Judikatura soudů I. stupně

Rozsudek Okresního soudu Praha-východ ze dne 21. prosince 2020, č. j. 35 C 50/2019-95.

Rozsudek Okresního soudu Praha-východ ze dne 27. prosince 2021, č. j. 35 C 311/2021-53.

Rozsudek Okresního soudu Praha-východ ze dne 14. února 2022, č. j. 35 C 413/2021-16.

Rozsudek Okresního soudu Praha-východ ze dne 24. února 2022, č. j. 35 C 398/2021-24.

Judikatura Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ESLP ve věci *B. v. Spojené Království* ze dne 8. července 1987, Série A č. 121,

Rozsudek ESLP ve věci *Bronda v. Itálie* ze dne 9. června 1998, Sbírka rozsudků a rozhodnutí 1998-IV,

Rozsudek ESLP ve věci *Eriksson v. Švédsko* z 22. června 1989, Série A č. 156,

Rozsudek ESLP ve věci *Hokkanen v. Finsko* ze dne 23. září 1994, Série A č. 299,

Rozsudek ESLP ve věci *Johansen v. Norsko* ze dne 7. srpna 1996, Sbírka rozsudků a rozhodnutí 1996-III,

Rozsudek ESLP ve věci *Keegan v. Irsko* ze dne 26. května 1994, Série A č. 290,

Rozsudek ESLP ve věci *Kroon v. Nizozemí* ze dne 27. října 1994, Série A, č. 297,

Rozsudek ESLP ve věci *López Ostra v. Španělsko* ze dne 9. prosince 1994, Série A č. 303-C,

Rozsudek ESLP ve věci *Marckx v. Belgie* z 13. června 1979, Série A č. 31,

Rozsudek ESLP ve věci *McMichael v. Spojené království* ze dne 24. února 1995, Série A č. 307-B;

Rozsudek ESLP ve věci *Olsson v. Švédsko č. 2* ze dne 27. listopadu 1992, Série A č. 250,

Rozsudek ESLP ve věci *Rieme v Švédsko* ze dne 22. dubna 1993, série A č. 226-B,

Rozsudek ESLP ve věci *Salgueiro da Silva Mouta v. Portugalsko* ze dne 21. prosince 1999, Sbírka rozsudků a rozhodnutí 1999-IX,

Rozsudek ESLP ve věci *Stjerna v. Finsko* ze dne 25. listopadu 1994, Série A č. 299-B,

Rozsudek ESLP ve věci *Wallová a Walla v. Česká republika* z 26. října 2006, 23848/04.

Judikatura Ústavního soudu ČR

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 23. listopadu 1994, sp. zn. Pl. ÚS 13/94,

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 22. září 2004, sp. zn. I. ÚS 429/01,

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 26. ledna 2006, sp. zn. IV. ÚS 257/05,

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 20. února 2007, sp. zn. II. ÚS 568/06,

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 2. dubna 2009, sp. zn. II. ÚS 1945/08,

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 5. prosince 2012, sp. zn. IV. ÚS 444/11,

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 26. května 2014, sp. zn. IV. ÚS 444/11,

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 30. května 2014, sp. zn. I. ÚS 1506/13,

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 30. prosince 2014, sp. zn. I. ÚS 1554/14,

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 8. července 2015, sp. zn. I. ÚS 2903/24,

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 4. listopadu 2015, sp. zn. IV. ÚS 3900/14,

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 24. listopadu 2016, sp. zn. II. ÚS 866/16,
Nález Ústavního soudu ČR ze dne 26. července 2017, sp. zn. I. ÚS 1079/17.
Nález Ústavního soudu ČR ze dne 31. března 2020, sp. zn. III. ÚS 149/20.

Judikatura Nejvyššího správního soudu ČR

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 26. 4. 1973, sp. zn. 1 Cz 28/73,
Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ČR ze dne 3. 7. 2008, č. j. 2 As 27/2008 – 57,
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. 5. 2016, sp. zn. 26 Cdo 5269/2015.

7. Seznam zkratk

ABGB	<i>Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesamten Deutschen Erbländer der Österreichischen Monarchie</i> (Císařský patent č. 946/1811 Sb. zák. soud., Obecný zákoník občanský, ve znění pozdějších předpisů)
Art.	<i>artykuł</i> (článek)
c. d.	citované dílo
cit. dle	citováno dle
ČR	Česká republika
Dz. U.	Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej (Dziennik Ustaw)
e. g.	<i>exempli gratia</i>
EŘ	zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, v platném znění.
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
EÚLP	Evropská úmluva o lidských právech, Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících.
ILO kán.	Mezinárodní organizace práce (<i>International Labour Organization</i>) kánon
Kodeks RO	Ustawa Kodeks rodzinny i opiekuńczy z dnia 25 lutego 1964 r. (Dz. U. z 2020 r, poz. 1359 z z późn. zm.)
Konstytucja RP	Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr. 78, poz. 483 z późn. zm.)
loterní zákon	Zákon č. 202/1990 Sb., o loteriích a jiných podobných hrách, ve znění pozdějších předpisů.
LZPS	Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod, v platném znění
MOP	Mezinárodní organizace práce

MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR
OSN	Organizace spojených národů (<i>United Nations Organization</i>)
OSPOD	orgán(y) sociálně-právní ochrany dětí
OSŘ	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.
OZ	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
RegZP	zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství, ve znění pozdějších předpisů.
ř. z.	Říšský zákoník (<i>Reichgesetzblatt</i>)
Sb. m. s.	Sbírka mezinárodních smluv
Sb. z. a n.	Sbírka zákonů a nařízení
Sb. zák. soud.	Sbírka zákonů soudních
SOC	<i>Sense of Coherence</i>
sp. zn.	spisová značka
SPOD	sociálně-právní ochrana dětí
SŘ	zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů.
TŘ	zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.
TZ	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
UISE	Mezinárodní unie pomoci dětem (<i>L'Union Internationale de Secours aux Enfants/ The International Save the Children Union</i>)
Úmluva o počítačové kriminalitě	Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 104/2013 Sb. m. s., o sjednání Úmluvy o počítačové kriminalitě, ve znění pozdějších předpisů.
Úmluva	Úmluva o právech dítěte (Sdělení FMZV č. 104/1991 Sb., o vyhlášení Úmluvy o právech dítěte)
Ústava ČR	Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
Ústava	ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
z. z.	Zemský zákoník pro království České
Zák.	zákon
Zákon o nemocenském pojištění	zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon o náhradním dítě výživném	zákon č. 588/2020 Sb., o náhradním výživném pro nezaopatřené a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o náhradním svýživném), v platném znění.
Zákon o obcích	zákon č. 128/2000 Sb. o obcích, ve znění pozdějších předpisů.
Zákon o ochraně před domácím násilím	zákon č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím, ve znění pozdějších předpisů.
Zákon o PČR	zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
Zákon o právu	zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném.
Zákon o zaměstnanosti	zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.
Zákoník práce	zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů (zákoník práce).
ZHH	zákon č. 186/2016 Sb., o hazardních hrách, ve znění pozdějších předpisů.
ZOR	zákon č. 94/1963 Sb., o rodině.
ZŘS	zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.
ZSPOD	zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.
ZSS	zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.
ZSVM	zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů.

Ohrožené dítě v právu soukromém a veřejném

Abstrakt

Disertační práce se zabývá problematikou ohroženého dítěte v právu soukromém a veřejném. Uvedená práce si klade za cíl vymezit historickou, teoretickou, obsahovou a praktickou rovinu pojmu „ohrožené dítě“ a s ním souvisejících pojmů v interdisciplinárním přesahu v návaznosti na ukotvení této problematiky v právu soukromém a veřejném v České republice ve vzájemných kontextuálních a významových souvislostech. Cílem je také už samotné prezentování obsahů jednotlivých poznatků v této práci reflektovaných vědních oborů. Obsah je zaměřen na vymezení souvisejících odborných mezioborových souvislostí a na jejich právní ukotvení v právu hmotném i procesním. Opomenuty nezůstávají ani metodologické souvislosti odborného právního přístupu ke zkoumání zvolené problematiky. Vytvořena je také teorie ohroženého dítěte včetně základních kategorií. Představeny jsou souvislosti vybraných konkrétních právních odvětví v perspektivě rámce jejich právní ochrany poskytované nezletilému. Práce také reflektuje dílčí konkrétní životní situace, ve kterých se dítě dostává do ohrožujících situací a identifikuje, jak se tyto situace odráží v obsahu právního řádu České republiky (právu soukromém a veřejném), právu mezinárodním a judikatuře soudů. Doplněna je analýza, představení a případně zhodnocení možností právní úpravy *de lege lata*, týkající se prevence, ochrany či reakce oprávněných subjektů na identifikovaná ohrožení dítěte jak vnějšími, tak vnitřními vlivy, stejně tak vlivy objektivními i subjektivními a pozitivními i negativními. V konkrétních oblastech, tam, kde je to možné, jsou podávány návrhy *de lege ferenda*. Doplněny jsou také dostupné statistické údaje k jednotlivým relevantním fenoménům.

Klíčová slova: ohrožené dítě, soukromé právo, veřejné právo

The child at risk in Private and Public Law

Abstract

This dissertation thesis deals with the issue of the child at risk in private and public law. The aim is to define the historical, theoretical, content, and practical level of the term “child at risk” and related concepts in a variety of disciplinary insights, as they are embedded in private and public law in the Czech Republic in interrelated contexts and meanings. In addition, this thesis also presents particular findings in the light of the discussed disciplines. Furthermore, the content is focused on the definition of related professional interdisciplinary contexts and their legal embedding in substantive and procedural law. The methodological context of the professional legal approach to the examination of the chosen issue is not left out either. The theory of the child at risk, including basic categories, is also presented including the context of selected specific legal branches and their framework of legal protection provided to the minor persons. This thesis also reflects particular life situations in which the child may experience a risk, and identifies how these situations are reflected in the content of the Czech legal system (private and public law), international law and jurisprudence. The analysis, presentation and possible evaluation of *de lege lata* legislation concerning prevention, protection or response of relevant subjects and bodies to the identified risks to a child, both external and internal, as well as objective and subjective, positive and negative influences are given. In specific areas *de lege ferenda* proposals are made where possible. Statistical data on individual phenomena are also added.

Klíčová slova: child at risk, private law, public law